MAGYARÖRMÉNY
TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a **Magyarörmény Tudástár** ingyenes digitális könyvtárból töltöttek le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

Az újságok kattintható tartalomjegyzék könyvjelzői a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. jóvoltából készültek el.

KÉSZÜLT MAGYARORSZÁG KORMÁNYÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL 2021.

www.MagyarormenyTudastar.hu

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa
III. évfolyam 1999/23. szám
1999. Január

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. l-3. I. emeleti zeneterembe.

Január - gondolatok az örmény liturgiából

Az örmény liturgia elején, mindjárt az oltárhoz vonulás után a pap mondja:
A legszentebb Istenszülőre való tekintettel fogadd el Urunk könyörgéseinket és ments meg minket!
A diakónus folytatja:
Legyen közbenjárónk a Legszentebb Istenszülő és az összes szentek a Mennyei Atyánál, hogy legyen hozzánk irgalmas és kegyességében mentse meg teremtményeit. Mindenható Urunk, Istenünk, ments meg minket és irgalmazz nekünk !

Ebben az évben, minden hónapban egy szövegrészt ragadunk ki az örmény liturgiából. /Néhai Kovács Géza - + 1971- lelkész fordítása alapján! Ez a bevezető papi és diakónusi ima is bizonyítja, hogy az örmény egyház milyen szigorúan őrzi Mária, Jézus édesanyjának a tiszteletét, aki, mint értünk imádkozó közbenjáró, ott áll a szentek karának az élén. Az egyház az ő érdemeikért és imáikért kéri Isten irgalmát számukra. Az imádsághoz mi is csatlakozhatunk, de nem csak szövegek mondásával, hanem jót eredményező tetteinkkel.

dr. Sasvári László

<><><>

Gondolatok az identitásról

Elhangzott a Fővárosi Örmény Klubban 1998. november l9-én.

Nem tartozom az örmény kisebbséghez és bevallom, kevesebb ismerettel rendelkezem róluk, mint szeretném, ezért „kívülállóként” nem vagyok illetékes a belső sajátosságok elemzésében. Előadásom célja a témakör általános kérdéseinek felvetése, gondolatok ébresztése, amelyeket az érintetteknek kell továbbvezetniük, az általuk átélt helyzet(ek)ben alkalmazniuk.

Bevezetésként feltétlenül szükséges a használt szavak tisztázása. Az identitás, amely azonosságot jelent, lényegét tekintve filozófiai fogalom. (Teljes mértékben minden és mindenki csak önmagával lehet azonos. A gyakorlatban ilyen, vagy olyan szempont szerint, tehát „részleges” identitásról érdemes beszélni.) Amiről most gondolkodunk, az elsősorban ennek a belső átélése, amit *identitástudatnak* nevezünk a pszichológiában. Mindkettőnek vannak, illetve lehetnek külső megjelenési formái, a mindennapi életben elsősorban ezekkel találkozunk. A továbbiakban a rövidség kedvéért általában csak identitásról szólok, ha a mondandóm ettől az egyszerűsítéstől nem érthető félre.

Először tekintsük át, hogyan alakul ki és hogyan fejlődik a gyermek identitástudata. Már az első hónapokban megfigyeli egy csecsemő, hogy a környezetében hozzá hasonló alakú "lények" vannak, mozognak, akiktől lényegesen különböznek mozdulatlan tárgyak. Még a beszéd kialakítása előtt kialakul benne az "emberi" identitás, ha nem is ismeri az azt jelölő szót. Röviddel ezt követően már az is tudatosul benne, hogy ő fiú-e vagy lány. A környezetével való kapcsolata fokozatosan észrevéteti és megerősíti benne az apjával vagy anyjával, majd más személyekkel való nemi azonosságát. Az azonosnak érzett, tudott emberek magatartását igyekszik utánozni a felnövekvő gyermek: ezt nevezzük modell-követésnek.

A környezet megfigyelésén alapuló azonosságok mellett egyre több szempontot szóbeli információ alapján ismer meg az ember: rokoni kapcsolatok (család azonosság), származási, vallási hovatartozás stb. A környezetében tapasztalható különbözőségek elősegítik, hogy további azonosság-érzések és - tudatok korábban alakuljanak ki: több nyelvű településen vagy külföldön élő gyermek hamarabb tudatosítja anyanyelvi hovatartozását, ugyanígy különböző bőrszínű emberek között élve előbb alakul ki a fehér-, a fekete- stb. identitás. Viszonylag hosszabb idő alatt - a családi, iskolai stb. nevelési hatások összegeződéseként - erősödik meg a nemzeti, állampolgári azonosság.
Az előzőekben láttuk, hogy egy-egy emberben egyidejűleg többféle azonosság él. Ezek között vannak "kötött" identitások (pl. bőrszín, származás stb.) és vannak bizonyos határok között "választhatók" (pl. vallás, állampolgárság stb.), de nem lehet éles határt vonni a két csoport kőzött. A különböző azonosulások egymást erősíthetik, illetve gyengíthetik, attól függően, hogy mennyire gyakori az együttjárásuk, együttes előfordulásuk. Bizonyos esetekben az azonosulás ellentmondásos lehet, például: Romániában é1ő magyar szurkoló a román-magyar válogatott mérkőzésen; szerb és horvát szülők gyereke a jugoszláviai belháborúban. Ilyenkor elkerülhetetlen a személyes választás, ami fiatalabb gyermeknél még látszólag kissúlyú esetekben (első példa) is nehéz lehet, de komoly megrázkódtatások esetén (második példa) a felnőttek számára is igen nagy teher.

A társadalomban elfoglalt hely, a betöltött szerep (foglalkozás stb.) egy idő-után nagyon mélyen meghatározhatja a személyiséget, a viselkedést, azt mondhatjuk, hogy beépül az identitásba (szakmai hivatás, uralkodói vagy egyéb vezetői elhívatottság, de negatív szélsőségeknél sem ritka, pl. a hajléktalan lét, vagy akár a "hívatásos" bűnözés).

A felnőtt ember "érett", egészséges identitásának legfontosabb jellemzőit a következőképpen foglalhatjuk össze:

- tudatosul (a "kötött" és a "választott" komponensek sora),
- szét tudja választani magában az egyidejűleg meglévő többféle azonosulást,
- el tudja különíteni az általános és az egyedi vonásokat ezekkel kapcsolatban,
- képes más nézőpontjába is helyezkedni (meg tudja érteni, képes elfogadni más ember másféle azonosulását).

A továbbiakban az identitás legfontosabb eltéréseit és zavarait érdemes áttekintenünk. Az azonosságtudat lehet a szükségesnél gyengébb, vagy akár hiányozhat is, pl. ismerethiány miatt. Súlyosabb problémát jelent, ha valami elnyomja, lecsökkenti. A kiváltó ok igen sokszor a félelem (vélt vagy valós üldözéstől, emberi kapcsolatok elvesztésétől stb.), máskor valamilyen előnyre, haszonra való törekvés. Az alacsonyabb szintű identitás gyengíti a teljesítményt, a helytállást,

bizonyos körülmények között az ellenállást (pl. vallásüldöztetésnél, erőszakos nyelvi asszimilálásnál). Az elnyomott, elfojtott azonosulás komoly lelki (és testi) zavarokat okozhat a személyiségen belüli - tudatosuló és nem tudatosuló - konfliktusok következtében: neurózis és egyéb pszihiátriai, máskor pszihoszomatikus betegségeket (gyomorfekély, magas vérnyomás) hozhat létre.
A fokozott identitástudat gyakran külsőségek eltúlzásában mutatkozik meg (pl. nyelvhasználat kizárólagossága, speciális öltözködés stb.) További szélsőségekre is vezethet: a baráti, munkatársi és egyéb kapcsolati köreit egyoldalúan választja meg az ilyen személy, vagyis egy bizonyos identitásfajta mellett elhanyagolja, figyelmen kívül hagyja a többit, amely természetesen a társadalmi fejlettség mai szintjén elkerülhetetlenül megvannak. Nem ritkán - kimondva vagy csupán érzékeltetve - a saját közösségét jobbnak, magasabb rendűnek tartja, ez alapján előnyöket vár, vagy követel. A legsúlyosabb megnyilvánulásnak azt tartom, ha valaki másokra erőlteti a saját identitását. Mindezek számos negatív következménnyel járnak: befolyásolják az ember értékelő tevékenységét, nehezítik vagy akadályozhatják helyes döntéseit, választásait, végső soron előítéletekhez, előítéletes magatartáshoz vezet(het)nek. Előfordul, hogy tényekre vonatkozó ismeretek is torzulnak emiatt (történelmi események, folyamatok, nyelvrokonság kérdése stb.)

Az előzőekben összefoglalt zavarokból érthetjük meg az identitás szerepét életünkben. A megalapozott és arányos (reális) azonosságtudat az ember személyiségét gazdagítja, erősíti, tűrőképességét növeli, ezáltal ellenállóbbá teszi az egyéni és társadalmi nehézségekkel szemben. Elősegíti munkáját, együttműködését másokkal; az azonos közösséghez tartozókkal éppúgy, mint a "kívülállókkal", mivel megérti, elfogadja és tiszteli a többieket, a magukat eltérő csoporthoz tartozónak vallókat is. Ez az alapállás teremtheti meg a kölcsönösségen alapuló hatékony együttműködést bármilyen területen. A többirányú (többdimenziójú) kötődés sokszorozza az egyén biztonságát, hiszen különböző kapcsolódások, hálók védelmét élvezheti. A gazdag identitású emberek alkotótevékenysége is fokozott, tapasztalatom szerint a többes identitásúak művészeti és tudományos téren (de a gazdasági életben is) igen termékenyek és sikeresek.

A fejlett és kellően differenciált identitás előnyei indokolják, hogy minden téren törekednünk kell ennek kialakítására és fejlesztésére, erősítésére: ez a családok, az oktatási és közművelődési rendszer, a különböző közösségek és az állam közös feladata Az előbbiekből következnek a megvalósításának a legfontosabb eszközei is, amelyeket két fő csoportba sorolhatunk be:

1. az emberi kapcsolatok "építése" (minél több közösséghez tartozik valaki, minél személyesebb kötődésekkel rendelkezik, annál stabilabb védőháló oltalmát élvezheti), ennek terepei a család, a vallási közösségek, az egyesületek, klubok, a baráti társaságok stb.

2. az ismeretek bővítése (az egyes közösségekhez tartozást az szilárdítja meg, ha minél jobban ismerjük jelenét, múltját és várható alakulását - ekkor érezzük magunkat benne otthon, fontos tudatosítani a különböző csoportok közti azonosságokat és különbségeket, ehhez pedig a másikat is minél jobban meg kell ismernem). Az ismeretek forrásánál is a család az első, az évek során ez bővül az iskolákkal, majd egyre nagyobb szerepet kap az önművelődés.

A fenti gondolatokat - mint erre már az elején is utaltam - csak bevezetésül szántam az identitásról, az identitástudatról és ezek esetleges problémáiról folytatott beszélgetésekhez és töprengésekhez. Éppen az indító szerepből következik, hogy többnyire az általános szinten

maradtam, ugyanakkor jogos az az igény, hogy a közösség saját konkrét helyzetét, lehetőségeit és az adódó problémákat részletesen áttekintse, időről időre értékelje, és ezek alapján feladatait, célkitűzéseit minél pontosabban meghatározza, de ennek az elvégzése már az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjaira vár, hiszen róluk van szó, ők az érintettek.

dr. Semsey András

<><><>

Változatok a Gyilkos-tó keletkezésére.

A Gyergyószentmiklós és Békás szoros között fekvő Gyilkos tó Erdély egyik legszebb torlasztava, amely 1837-ben (egyes források szerint 1845-ben) keletkezett. Annak az évnek tavaszán igen nagy esőzések voltak ezen a vidéken, és a likacsos mészkő kiszögelése lecsúszott a völgybe, amelyet a túlsó oldalon lévő sziklafal az aljban megtámasztott, gátat emelve a Vereskő-Hagymás-, valamint több kisebb patak útjába. Az agyagos törmelék alkalmas volt arra, hogy mögötte felgyűljön a víz.

A tó tengerszint feletti magassága 983 m, kerülete 3 km, legnagyobb jelenlegi mélysége 10 m, amely 1 m-rel alacsonyabb, mint keletkezésekor, mivel a tóból kifolyó Békás patak völgye mélyült és a befolyó patakok - annak dacára, hogy a 60-as években a Hagymás és Vereskő patakok torkolatánál gátakat építettek - nagy mennyiségű hordalékot visznek be a tó medencéjébe. Számítások szerint még kb.100 évig él a tó.
A Vereskő-patak vasokkeres hordaléka sokszor rozsdavörösre színezte a tó vizét, innen a tó másik neve, a "Veres tó", valamint a román elnevezése, amely ennek a fordítása: "Lacul-Rosu".
A Gyilkos tó szépségét emelik a ma is kilátszó egykori fenyők csonkjai, valamint a körülötte, szinte fölé hajló mészkősziklák.

A nép képzelete a Gyíkos-tó eredetét is legendákba öltöztette, e legendák néhány változatát is ismertetem.

A gyergyószárhegyiek szerint élt valamikor a környéken egy Eszter nevű csodaszép lány, aki a gyergyószentmiklósi vásárban egy gyönyörűen furulyázó daliás legénnyel találkozott, és akivel egy pillanat alatt egymásba szerettek. A fiú selyemkendőt és tükrös mézeskalácsszívet vásárolt Eszternek és feleségül kérte. Eszter igent mondott, de a lakodalomra már nem kerülhetett sor, mert a legényt elvitték katonának. Esztert az egyik forrásnál meglátta egy zsiványvezér és elrabolta, a Kis Cohárd lábánál lévő tanyájára lovagolva vele. Aranyat, ezüstöt, gyémántos palotát ígért a zsiványvezér Eszternek, ha az övé lesz, de Eszternek semmi sem kellett. A zsiványvezér erőszakoskodni kezdett a lánnyal, aki a hegyekhez kiáltott segítségért. Kétségbeesett kérését megértették a sziklák és hatalmas mennydörgéssel megindultak lefelé a völgybe, maguk alá temetve mindent, Esztert és a zsiványvezért is. Így keletkezett a Gyilkos - tó, amelynek vize időnként szürkészöld, mint Eszter szeme.

A gyergyóditróiak azt mesélik, hogy egy rablóvezér a ditrói vásárból rabolta el a csodaszép Anikót, aki nem akart a rablóvezér felesége lenni, mert otthon várta a daliás kedvese. Anikót a rablóvezér a Gyilkos kő oldalában lévő barlangjába hurcolta. Ott a lány a hegyekhez könyörgött segítségért, könyörgésére megnyíltak a barlang falai ahová bezárta a rablóvezér a lányt, és a hegy szelleme elvezetve Anikót, megmentette az életét. A rablóvezér mérgében akkorát vágott a sziklára, hogy a hegy összeomlott, és maga alá temette a gonosz embert.

A Gyilkos-tó keletkezését egy harmadik monda azzal hozza összefüggésbe, hogy a leomló szikla maga alá temette az ott legelésző juhnyájat pásztorostul, kutyástól, szamarastól. Az összegyűlt víz a vértől piroslott, ezért nevezték eleinte Veres-tónak és Gyilkos-tónak egyaránt.

Valószínűnek tartom, hogy a fentieken kívül még számos változatban mesélik a Gyilkos tó keletkezésének történetét, akit érdekelnek a változatok, könyvtárakban utána nézhet a leírásoknak, az eredményes búvárkodáshoz mindenkinek sok sikert kíván

Vajda Iván

Forrás: Kozma Mária - Hargita megye

<><><>

Kedves Barátom!

Bensőséges szép esténk volt a decemberi összejövetelen. Halk karácsonyi zene fogadta az érkezőket, majd Susányiné Koch Judit felidézte a Bibliából a csodás napok történetét. Kedves meglepetésként a budaörsi Mindszenti József Általános Iskola VI. osztályos kis növendékei, Mészáros Gáborné osztályfőnök vezetésével és rendezésében egy egész színielőadás keretében mutatták be a karácsony misztériumát.
Köszönet érte !
Ezért, hogy helyük legyen, most sorba állítottuk a székeket. Így több szék fért el és nagy örömünkre egy sem maradt üresen, sőt!
Talán megérted, hogy az est hangulatában nem mindig tudom a sorrendet tartani, de azért - remélem -, nem felejtek ki senkit.
Schneiderné Mányó Jolán Lukátsy Vilmos versét mondta cl, majd Sarolta asszony előadásában Varga Magdolna amatőr költőnő Hit és a Szent Karácsony című versei is elhangzottak. A versek közötti időben a Fancsali-család két tagja, János és Bence muzsikált nekünk. József Attila: Betlehemi királyok c. versét Forgáchné r. Kövér Ilona mondta el, majd Sarolta asszony Ady Endrét is megidézte a Karácsony című három részes verssel.
A feldíszített fa mellett a gyertyák lobogó fényénél meghatódva, az elmúlt gyermekkorra emlékezve énekeltük együtt: Mennyből az angyal...
Visszatérve a földre, egy különlegességben volt részünk. Sarolta asszony az 1898. december 29-én megjelent Gyulafehérvári Hírlapból idézte dédapja (dr. Issekutz János főszerkesztő és laptulajdonos) vezércikkének sorait, amelyek félelmetesen időszerűek ma is.
Az est "fénypontja" természetesen az volt, amikor átváltoztunk angyallá és mindenki kapott egy ici-pici ajándékot, amelyet az a szeretet amivel adtuk, és amivel fogadták óriássá növelt. A vidám vendégek alig bírták hazacipelni !
Jókívánságokkal, ölelésekkel búcsúztunk egymástól 1998. utolsó klubnapján. De jó volna 1999. január 21-én, a jövő év első összejövetelén ilyen vidáman, békésen örülni egymásnak!
Ezt adja nekünk a Fennenlevő!
Boldog újévet kívánok a régi barátsággal

Ilona

Budapest, 1998. december

Kö*szönetet mondunk a Főváros II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak, hogy a karácsonyi klubdélután, és a Füzetek decemberi száma megjelentetésének költségeit vállalta. (Szerkesztőség)*

<><><>

Lukács Evangéliuma

Krisztus születését adja hírül Gábriel.

1.26. A hatodik hónapban pedig elküldeték Gábriel angyal Istentől Galileának városába, amelynek neve Názáret.
27. Egy szűzhöz, aki Dávid házából való József nevű férfiúnak volt eljegyezve. A szűznek neve pedig Mária.
28. És bemenvén az angyal Ő hozzá, monda néki: örülj kegyelembe fogadott! Az Úr veled van, áldott vagy te az asszonyok között.
29. Az pedig látván, megdöbben az Ő beszédén, és elgondolkodék, hogy micsoda köszöntés ez
30. És monda néki az angyal: Ne félj Mária, mert kegyelmet találtál az Istennél.
31. És imé fogansz a te méhedben, és szülsz fiat, és nevezd az Ő nevét Jézusnak.
32. Ez nagy lészen, és a Magasságos Fiának hivaltatik; és néki adja az Úr Isten a Dávidnak, az ő atyjának a királyi székét.
33. És uralkodik a Jákob házán mindörökké, és az Ő királyságának vége nem lesz.

A János írása szerint való szent evangélioma:

1.14. És az Ige testté lett és lakozék mi közöttünk (és láttuk az Ő dicsőségét, mint az Atya egy szülöttjének dicsőségét), aki teljes vala kegyelemmel és igazsággal.

<><><>

Sikertelen kísérlet a demokráciára

„Ha nincs meg a szabadságnak a saját rendje, akkor csak idő kérdése, hogy mikor őrlődik föl a szabadság az anarchiában és a rendetlenségben.”

Az Országos Örmény Önkormányzat (OÖÖ) választása előtt a demokratikus erők összefogtak, hogy az elmúlt négy év működését megváltoztassák, a vezetést leváltsák. Az OÖÖ közgyűlés tagjai több mint fele nem szerzett mandátumot az októberi választások eredményeként, tehát jó esély mutatkozott a diktatórikus vezetés és szavazógépezet helyett a hazai örménység egészét reprezentáló, minőségi képviseletet ellátó szervezet létrehozására. Ezt bizonyította a jelölőszervezetek és független jelöltek sokszínűsége is, amelyből csupán egy szervezet az Avanesian Alex által vezetett Arménia. A választások eredményének statisztikája bizonyítja, hogy az Arménia Népe Kulturális Egyesület kizárólagosságát a hazai örménység megváltoztatni kívánja.

Az örmény képviselők országos elnök által történt november 26-i összehívása során Avanesian Alex minősíthetetlen stílusban elzárkózott a választás bármiféle rendező elvének megtárgyalásától. Ez a magatartása már elővetítette az elnöki diktatúra továbbvitelének szándékát, ezért részletes írásbeli előterjesztéssel valamennyi örmény kisebbségi képviselőhöz eljuttattuk a hazai örménység érdekét jobban képviselő demokratikus, törvényes, átlátható és ellenőrizhető működési formára tett javaslatunkat, ennek demokratikus rendező elveit (ajánlott napirenddel és szabályzat tervezettel a január 3-i választásra). A legfontosabb célt abban láttuk és

látjuk, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok törvényes felügyeletének hiánya- a kisebbségi jogszabályok joghézaga okán - miatt a törvényes működés biztosítását és ellenőrzését magunk, a hazai örménység legitim képviselői kell megoldjuk.

Javaslataink röviden a következők voltak:

1. Csak helyi önkormányzati mandátummal rendelkező elektor, azaz tényleges képviselők kerülhessenek beválasztásra az országos testületbe, akik mögött önkormányzati felelősség, az októberi választások választópolgárainak többszáz szavazata van.

2. Javasoltuk, hogy az elektorválasztó gyűlés emelje fel az országos testület létszámát 25 főre és minden területi önkormányzat egy-egy jelöltet nevezhessen meg demokratikus helyi választásuk eredményeként. E javaslat lényegében a területi delegálási elv érvényesítése, a törvényes ajánlásokkal kombinálva.

3. Javasolni kívántuk, hogy az országos testületbe ne kerülhessen beválasztásra testületi tag közvetlen hozzátartozója (egyenes ági rokon, házastárs, testvér). Ne válhasson családi vállalkozássá az országos önkormányzat.

4. Javasolni kívántuk, hogy az elektorválasztó gyűlés hozza létre a hazai örmény kisebbségi képviselők testületét, amely minden évben egyszer kötelezően összehívásra kerül és beszámoltatja az országos önkormányzatot. E testület az összes megválasztott képviselőből (125 fő) álljon és javasolt neve: Magyarországi Örmény Kisebbségi Képviselők Testülete. Megalakít egy 3-5 fős Számvizsgáló Bizottságot, amelybe a jelölőszervezetek delegálnak 1-2-3 tagot. Felállít egy 3-5 tagú Etikai Bizottságot, amelybe a jelölőszervezetek az Országos és a Fővárosi örmény önkormányzatok delegálnak tagokat. A 125 tagú testület, Számvizsgáló Bizottság és az Etikai Bizottság felállítása óvintézkedés a kisebbségi jogszabályok módosításáig, az országos kisebbségi önkormányzatok törvényességi felügyelete törvényi biztosításáig.

Avanesian elnök válaszként a képviselőkhöz irt december 29-i express levelében megerősítette félelmünket és előrevetítette jövőnkre a múlt árnyékát: „... a magyarországi örménységnek tiszta fejjel, lelkiismeretes és alaposan felkészülten gondolkodó vezetőkre van szüksége, akik sosem személyes érdekeket szem előtt tartva politizálnak, hanem **mindenkor a közösség érdekét rendelik alá az egyéni akaratnak”.** /kiemelés a cikk szerzőjétől/.

És a közösség érdeke a január 3-i választáson valóban alárendelődött Avanesian Alex egyéni, elnöki akaratának, sőt nem átallotta a Heti Világgazdaság január 9-i számában már akként megjelentetni fényképét, hagy „Posztján maradhat”. Kár, hogy 16. helyezetét elfelejtette megemlíteni a 23 fős listán, és az is kár, hogy az Orlay u-i örmény-katolikus lelkészség műkincseit mutatja széttárt kezeivel, mint a sajátját, holott azokhoz semmi köze sincsen.

A fentiekben részletezett és írásban részletesen leirt javaslataink megtárgyalását nem sikerült megtárgyalni, de még napirendre tűzni sem. Erre ugyanis az elnökünkkel együtt a választást rendező Országos Választási Bizottság, az Országos Választási Iroda és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal részéről sem volt politikai akarat. (!) Ezzel megakadályozták megtárgyalni saját dolgainkat, beavatkozva belügyeinkbe.

A választás eredményeként január 3-án kizárólag az Arménia Népe K.E jelöltjei és elektorai kerültek az 23 fős OÖÖ-ba.

Az ekként zajlott választási eljárás és eredmény ellen benyújtott kifogásunkat a Legfelsőbb Bíróság elutasította. Idézet az indoklásból: „A kérelmező ..... egy olyan eljárás megakadályozását kifogásolja, amelynek megengedése nem törvény által előírt kötelezettsége a választást lebonyolító szervezetnek. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint nem volt törvényi akadálya annak, hogy a jelölésre nézve az egyes jelölő szervezetek politikai megállapodást kössenek, azonban ennek a megtárgyalása - nem feltétlenül az Örmény Országos Kisebbségi Önkormányzatot megválasztó elektori gyűlés, még akkor sem, ha ezt célszerűségi, illetőleg hatékonysági okok indokolják.” A végzés ellen további jogorvoslatnak helye nincs, de mindenki - és különösen a 23 így megválasztott országos örmény önkormányzati képviselő - le kell vonja ebből a tanulságot; De még a jogszabályalkotók is, a kisebbségi törvények sürgős módosításának szükségességéről.

Két órás heroikus küzdelmet folytattunk csupán azért, hogy beszélhessünk saját dolgainkról, a hazai örménység érdekképviselete választása előtt. Semmiféle kérdést nem tárgyalhattunk meg, mert a rendezők és az Országos Választási Bizottság által **ajánlott** levezető elnök - véletlenül az Országos Örmény Önkormányzat (?) által is ajánlott Dénes Gábor (nem örmény származású), akit 10 fős családi választói gyűlésen ezért választatott meg Avanesian Alex örmény elektornak a főváros XVII. Kerületében, nem engedte megtárgyalni azokat. Akik jelen voltak a zárttá nyilvánított elektori gyűlésen január 3-án, azok tapasztalhatták a kérdések megtárgyalásától való félelmet a rendezőkben: a közösség érdekének esetleges érvényesülését, a további irányíthatatlanná, manipulálhatatlanná válás veszélyét. Ki is nyilvánították, hogy nem kívánnak ilyen kérdések megtárgyalásával precedenst teremteni. Ez pedig nyíltan a hazai örmény kisebbség érdekei elleni megnyilvánulás volt, egy jelölő szervezet, az Arménia Népe K.E. és elnöke Avanesian Alex érdekeinek támogatásával. Akik nem voltak jelen, azok is megtekinthetik a teljes választói gyűlés videófelvételét. Érdemes! Bizonyítékul és okulásul, hogy kik azok, akik bort isznak és vizet prédikálnak. Ugyanis az előzmények előrevetítették a választás antidemokratikus lefolyásának veszélyét, ezért felkértünk egy TV stábot a teljes anyag rögzítésére.

Az Országos Örmény Önkormányzat megválasztásával olyan testület jött létre, amely nem reprezentálja a hazai örménység összetételét, a körülbelül 95 - 98 %-ot kitevő magyar anyanyelvű, örmény gyökerű, erdélyi származású, és a számszerűen elenyésző számú örmény anyanyelvű bevándorolt örmény testvéreink arányát.

dr. Issekutz Sarolta

<><><>

Az országos örmény önkormányzati választás statisztikai elemzése és annak tanulságai (a mi oldalunkról szemlélve).

Elemzések statisztikai alapokon történtek, ezért csak tendenciákat jeleznek.

***Mottó**: Bár a történelmet mindig a győztesek írják, nem árt tudni, hogy mi is történt valójában!*

Mivel jelen cikk az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület oldaláról fogalmazódik, ezért a „mi” az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet jelenti, az „ők” pedig az Arménia Népe Kulturális Egyesületet.

A megválasztott 133 elektorból 119-en jelentek meg a szavazáson. A mi szavazó táborunk 44-45, az ő szavazó táboruk 74-75 fős volt.

A mi szavazó táborunkból 30 fő a saját egyesületünkből, a többi 15 fő más, pl. Arménia Népe és a független jelöltek soraiból adódott (!).

Az Arménia Népe szavazótábora (74-75 fő) kétfelé osztható. Van egy 64-65 fős "masszív" szavazórétegük, akik a lényegi háttérről, az erőviszonyokról, belső problémákról, gazdasági manőverekről, a mellékcsatornán előrehozott jelöltekről valójában semmit nem tud. Azt oltották a fejébe (sajtónyilatkozatok és egyedi beszélgetések), hogy „ott van a sátán a másik oldalon és hogy azt legyőzzük, szavazz erre a listára!” Ők talán ma sem értik, mi zajlott le a választói gyűlésen.
A masszív szavazóréteg feletti mintegy 15 „beavatott” embernek van rálátása a tényleges problémákra, az ő szavazatuk értékelése fontos a jövő szempontjából. Az Ő felelősségük, hogy örmény közösségünk belső problémáinak megoldására megfelelő kiutat nem tudtak, illetve nem mertek vállalni. Megújulási koncepciójuk lényegében az volt, hogy mind a „Saroltát”, mind az „Alexet” ki kellene ejteni, attól függetlenül, hogy ki a felelős a jelenlegi helyzetért. Avanesian Alex a saját tábora kiejtési szándékát megérezve, olyan választási folyamatot vezényelt a háttérből (az Országos Választási Bizottság támogatásával), amely mindenképpen biztosította az ő bennmaradását. Az örmény közösségünk tehát egy sikertelen puccsot hajtott végre teljhatalmú diktátora leváltására.

A szavazólistákról.
Mi olyan listát állítottunk össze, amelyben helyet kaptak az Arménia Népe Kult. Egyesület jelöltjei és függetlenek is. Természetesen mi azokat támogattuk az ő jelöltjeik közül, akik eddigi ismereteink alapján jól végezték a kisebbségi munkát, akiket szívesen látnánk a megújult országos vezetésben.
Az Ő listájuk azt fejezte ki, hogy kizárólagos birtokosai kívánnak lenni a vezetésnek, nem szerepelt benne egyesületünk tagjai közül senki sem.
Ez a lista egy egyértelmű keletre tolódást jelent, hiszen olyan számban, meghatározó súllyal kerültek be keleti örmény testvéreink, amely nem felel meg a hazai örménység összetételének.

Mit is mondanak a szavazatszámok? (lásd későbbi összeállításunkat) Két alapvető dolgot lehet megfigyelni:

- **Halovány átszavazás történt** a mi irányunkba (nyíltan is, és a függöny mögött is), amelyet úgy értékelünk, hogy voltak az Arménia Népe jelöltjei között olyanok, akik a diktátor utasítását és választási módszerét igazságtalannak tartották, bántotta őket az ott lezajlott mintegy két órás „nem hallok, nem látok” előjáték. Néhányan szívesen beengedtek volna pár embert a dr. Serkisián, Szongoth, Kirkósa, Flórián, dr. Issekutz, Lászlóffy, Zakariás Antal, Fancsali János csapatból. Köszönjük !.

- **Igen súlyos döntés született! Itt nem egy személyt, hanem egy komplett csapatot**

szavaztak ki saját testvéreik közül! Itt nem valaki döntött, hanem egy csapat, azaz 75 ember kollektíven! Ez a döntés örmény közösségünk megosztásához vezethet. Az esetleges megosztás felelőssége nem minket terhel! Tudatosítani kell mindenkiben, hogy nem egy csapat kiválásáról, hanem annak kiközösítéséről van szó! Bennünket nem érhet vád, ha a jövőben önálló arculattal fogunk megjelenni idehaza és külföldön.
E döntésük következményét vállalniuk kell!

További érdekességek a győztes táborban:

- A legérdekesebb, hogy **Avanesian Alexet az örmény-örmények is el kívánták távolítani a vezetésből**. Ennek jele, hogy Avanesian Alexre szinte csak a „beavatatlan" jóhiszemű masszív szavazóréteg voksolt, plusz a saját családja (4 fő). Ez a törekvés csak arra volt elegendő, hogy Avanesian Alex a „futottak még" kategóriába (16. helyezet) süllyedt, a kiejtéshez nem volt elegendő.
- A bejuttatott képviselőket (mindannyian Arménia Népe jelöltjei) ha két csoportra osztjuk, örmény-örmény és magyar-örményre, akkor **látható tendencia, a magyarörményeket megpróbálták háttérbe szorítani.** Ennek az a jele, hogy az örmény-örmények általában 10-el több szavazatot kaptak, a magyarörmények zöme csak a masszív szavazóréteg 65 pontját kapta meg. E tendencia hatástalan ugyan a végeredmény szempontjából, ez csak egy intő jel, ki nem mondott belső indíttatás az örmény-örmények részéről. Félelmünk szerint ez az erő élni fog a későbbiekben is, aminek az lesz a következménye, hogy igen erős keleti eltolódás várható.
- Akiket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület méltónak tartott volna az örmény-örmény vonal képviseletére és listájára helyezte, azok kegyvesztettek tettek (vélelmezhető egy zártkörű titkos utasítás a kipontozásukra, mint megbízhatatlanok). A mi támogató pontszámunk (45) nélkül pl. Jengibarján Mamikon 61 pontjával a határon lenne, Szárkiszján Ádám (52), Gogescu László (42) és Akopján Nikogosz (22) kiestek volna !
- Az is egyértelmű, hogy az utólag külön csatornán behozott Szatmári József János V. kerületi alpolgármester, mint „győri örmény elektor" előnyomulását még a saját berkekben is visszautasították.

A jelöltek és befutott képviselők listája a szavazás erősorrendjében:

Rövidítések: AN Arménia Népe Kulturális Egyesület
EÖGY Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
E külön elektorválasztó gyűlésen megválasztott elektor

					Támogató		
	Név	**Elekt.**	**Város**	**Jelölő**	**Össz.**	**EÖGY**	**AN**
1	Krajcsír Piroska		Dorog	AN és EÖGY	115	45	70
2	id. Sólyomvári György		Székesfehérvár	AN és EÖGY	111	45	66
3	id. Aján Gergely		Siófok	AN és EÖGY	110	45	65
4	Jengibarjan Mamikon		Budapest I.	AN és EÖGY	106	45	61
5	Szárkiszján Ádám		Budapest XXI.	AN és EÖGY	97	45	52
6	Gogescu László		Budapest VII.	AN és EÖGY	87	45	42
7	Moldován Stefánia		Budapest XIII	AN	77		77
8	Bángi-Magyar Attila		Budapest XV.	AN	76		76
9	dr. Malhazian Armen		Nyíregyháza	AN	76		76

10	Zárugné T. Katalin	E	Budakeszi	AN	76		76
11	Nazarján Hamlet		Budapest XVIII.	AN	74		74
12	Diramerján Viktor		Budapest XI.	AN	72		72
13	Badalján Edvárd		Budapest IX.	AN	69		69
14	dr. Peltekian Aram		Debrecen	AN	68		68
15	Akopján Nikogosz		Veszprém	AN és EÖGY	67	45	22
16	Avanesian Alex		Budapest V.	AN	66		66
17	Nuridsány Zoltánná		Budapest XV.	AN	65		65
18	Zachariás Klára		Budapest XII.	AN	65		65
19	Nzseján Szuren		Nyíregyháza	AN	65		65
20	dr. Detre Csabáné	E	Pécs	AN	65		65
21	dr. Garaguly István		Budapest I.	AN	64		64
22	Váradiné Endrész M.		Szigethalom	AN	64		64
23	Szatmári József	E	Györ	AN	61		61
	Eddig tart az OÖÖ.						
24	dr. Serkisian Szeván		Budapest III.	EÖGY	58	45	13
25	Szongoth Gábor		Budapest XI.	EÖGY	56	45	11
26	Bánki Árpád	E	Szászhalombatta	AN	55		55
27	Kirkósa Sándor		Budapest XIV.	EÖGY	53	45	8
28	Flórián Antal		Szeged	EÖGY	50	45	5
29	dr. Issekutz Sarolta		Budapest II.	EÖGY	48	45	3
30	Lászlóffy István		Budapest V.	EÖGY	47	45	2
31	Zakariás Antal Dirán		Budapest II.	EÖGY	47	45	2
32	Fancsali Gábor János		Budaörs	EÖGY	47	45	2
33	Király Anikó		Budapest XIII	EÖGY	46	45	1
34	Dávid Csaba		Budapest I.	EÖGY	45	45	
35	Zárug Orsolya		Budapest VI:	EÖGY	45	45	
36	dr. Czárán István		Budapest XI:	EÖGY	44	44	
37	dr. Borszéki Béla		Budapest IX.	EÖGY	41	41	

<><><>

Beszámoló tíz éve elhunyt apámnak

Édesapám!

El kell mondanom, mi történt bennem január 3-án.

Mindig arra tanítottál, hogy örmény származásommal ne kérkedjek, mert amióta István ükapám Bem hasznára működött, azóta mi inkább magyarok vagyunk. Mondtad ezt a szoros családi kötelékek tudatában, körülvéve csupa, ugyancsak örmény származású családdal. Nagyapád Csiky-lányt vett el, lányai pedig Zakariáshoz, Novákhoz, Fejérhez mentek feleségül, a dédanyád Császár-lány volt, a te édesanyádat is Cs. Zakariás Anna névre keresztelték... de nehogy a szövevényes családfát felsoroljam, ezt Te nálam úgyis jobban tudod. Csakhogy: mondtad te mindezt annak a szorításnak a tudatában, amely 1919-től kezdve (Tamási Áront idézve: "hogy a románok kézhez vettek minket") fojtogatott minden magyarul beszélőt a Feketeügy mentén is.

Ugyanakkor folyamatosan tanítottál arra a humanista elvre, hogy „**nem értek egyet veled, ezért mindent megteszek, hogy elmondhasd ellenérveidet."** Ezeket az eszméket mélyen belém ültetted és ráneveltél, hogy azt az embert érezzem közelinek, aki az erkölcsi igazságosságért áldozni képes.

Most hát számot kell adnom Neked (igen, Neked, pedig, magam is négy gyermek apjaként halálod napjáig magáztalak), hogy miért kanyarodtam olyan irányba, amit Te nem szorgalmaztál. Te az erdélyi magyarságot féltetted. (Volt is mitől!) Aztán pedig, hogy Budapestig sodort minket a történelemnek gúnyolt áradat, én amúgy sem tudtam, mihez kezdjek a származási-családi hagyománnyal. Csak angadzsáburt ettem és tudtam, hogy kiterjedt és örmény származású a családunk.

1999 január 3-án még talán a fejedet is csóváltad, amikor láttad, hogy beülők egy nagy terembe, ahol különféle ízetlenségek folynak. Nem részletezem, Édesapám, mert ha éppen odafigyeltél, úgyis láttad. (Bár lehet, hogy Nektek, ott fent már indifferens az itteni, alacsony piszok?) Bizonyára emlékszel itteni életedből a görcsös könnyedséggel elkövetett jogtalanságokra, amelyeknek mindig volt írott, törvényes igazolása - legfeljebb az alapvető, emberi erkölcsöt sértették. De azt nagyon. Nos, január 3-án mégis eljött egy pillanat, amikor abban a teremben kezdtem mégis jól érezni magam. Miért?

Ültem ott egy kis csapat egyik legkisebbik tagjaként. A csapat igyekezett méltányosan, de mégis a végsőkig harcolni az igazságért. Méltányosságért cserébe azonban nem kapott méltányosságot. Igyekezett becsületes kompromisszumot kötni, és valamilyen emberi "többlet" érdekében arányosságot kiharcolni. Hiába. Úthengerként nyomult valami más, ami irgalmat, belátást nem ismer. És én ekkor - "amazok" sorozatos, vak és ignoráns szavazó-győzelmei láttán - kezdtem jól érezni magam csupán attól, hogy ezen a széken ülök, ennek a kis csapatnak tagjaként. Egyszerűen boldog lettem - érts meg, Édesapám! - mert az **enyéim között** vagyok.

Neked nemzeti megfontolásokból igazad volt, hogy szinte kizárólag a magyarságoddal törődtél. (Meg az enyémet nevelgetted.) Ma más a helyzet, mint az elmúlt hetven év Erdélyében: közeledünk a nemzeteket áthidaló (de nem kiküszöbölő) európai álomhoz. És ezen a január 3-án abban a szép, nagy ülésteremben nem népek vitáztak, hanem két szemlélet. "Ezek", akik között ültem, a méltányosság és a demokrácia nevű álomért küzdöttek. Olyan demokráciáért, amely nem csupán számok könyörtelen világa, eszközül nem a másik elhallgattatását alkalmazza, főként pedig nem a "számszerű demokrácia diktatúrája". Tudták, hogy szinte semmi esélyük. "To dream, the impossible dream" lehetetlen álom, hogy a "La Mancha lovagja" dalszövegét idézzem - persze, csak azért, hogy kissé nyugati típusú műveltségemmel kérkedjem.

Édesapa, ezzel a jelentésemet be is zárom. Boldognak éreztem magam, Reád is büszkén, mert képes voltál úgy nevelni engem, hogy magyar legyek, a gyökereimet soha nem feledve. (Az egykori, szomorú kifejezést pozitívan kifordítva: igazi, becsületes "kettős nevelés" volt ez.) Nélküled sohasem ülhettem volna ott, azon a széken, ennek a kicsi csoportnak legkisebbik tagjaként, a Te más irányú törekvéseidet kissé visszafordítva. Ekkor jutott eszembe István ükapám Bem Józseffel, mert az a 48/49-es küzdelem is "the impossible dream" volt egy úthengerrel szemben. Hiszem, hogy vasárnap este 9 óra tájt, amikor láttad "örmény kisebbségi képviselő" fiadat, amint cseppet keserűen, mégis valami büszkeséggel a szívében ballag el a nagy ülésteremből - nem csóváltad a fejed, sőt...! Jó helyen ültem, az enyémek között. Ezt Te bizonyosan jóváhagyod.

Ölel fiad: *Dávid Csaba*

<><><>

Szomorújelentés

Placsintár András

filmoperatőr 1998. december 13-án 70 éves korában örökre elaludt. Méltósággal és végtelen türelemmel viselte hosszantartó szenvedését. Utolsó sarja volt egy ősi örmény családnak. Hamvait engesztelő szentmise keretében csendben eltemettem a Szent Gellért templom urnatemetőjében.

Nővére, *Ludvigh Gyuláné Placsintár Kató*

<><><>

Pályázati felhívás

A II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat az 1848-49-es szabadságharc 150 öves évfordulója alkalmából pályázatot hirdet az 1848-49-es szabadságharc örmény származású hősei, résztvevői emlékhelyeinek felkutatása tárgyában. Magyarországi és erdélyi pályázók jelentkezését várjuk.
Előnyben részesítjük a II. kerületi emlékhelyek felkutatásáról szóló pályamunkákat.
A pályázat benyújtási határideje 1999. március 15., név és lakcím megjelöléssel a II. ker. ŐKÖ címén, elbírálási határideje 1999. április I5.
A pályázat nyilvános eredményhirdetésekor az első helyezet 30.000 Ft, a második helyezet 20.000 Ft, a harmadik helyezet 10.000 Ft díjazásban részesül.
Érdeklődés: Bp. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önk. 1024 Bp. Mechwart liget 1.

<><><>

Szerkesztőségi felhívás

Mint láthatják olvasóink, elkezdtük sorozatunkat örmény közösségünk nevezetesebb, érdekesebb személyeiről. (A sorozat apropóját Tóth K Józsefnek, az 1998. október 15én tartott előadása szolgálta.). Szükségét érezzük, hogy a parlamenti képviselőkön túl más, örmény származású, örmény gyökerekkel rendelkező közhivatalnokokat, tudósokat, művészeket, tanárokat, mérnököket, stb. is bemutassunk. Terveink szerint ezt a sorozatot az olvasók írják, akik beküldik a családjukban élt "nagy öregek" bemutatkozását, történeteit. Várjuk írásaikat.

<><><>

Könyvek, kiadványok

Elkészült az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998 évi összeállítása könyv formában, tartalomjegyzékkel, amely 1000 Ft-ért megvásárolható. (A vételár darabonként 500 Ft adományt foglal magában.)

Az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat keretében megjelent Fancsali János: Viski János fiatalkori évei című könyve 600 Ft-ért kapható egyesületünknél.

Szongott Kristóf: "Szamosújvár szab. kir. város MONOGRÁFIÁJA" sorozat (reprint):
- első kötet 1200 Ft,
- második kötet 1500 Ft
- negyedik kötet 1000 Ft

Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealógiája 800 Ft

<><><>

Hírek, információk

Ezúttal szeretnénk megköszönni azt a sok sok jókívánságot, amely hozzánk, hazánk minden tájáról és Erdélyből érkezett Karácsony és Újév alkalmából.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni. Bankszámlaszám:
Budapest Bank Rt. Hilton fiók:10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:
1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme:1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

<><><>

Erdélyi Örmény Gyökerek *füzetek*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa

Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Dávid Csaba; Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70.
Tel: (1) 201-1011 *Fax;* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa
III. évfolyam 1999/24. szám
1999. február

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. l-3. I. emeleti zeneterembe.

Február - gondolatok az örmény liturgiából

Miután elkészítették a szent adományokat, a pap áldást mondó szavai után a diakónus:

A békéért könyörögjünk még az Úrhoz: fogadj el, ments meg minket, és könyörülj rajtunk.

A legfontosabb a számunkra a békesség, legyen az külső, legyen az belső békesség. Így tudjuk, háborítás nélkül kérni Istent, hogy fogadja el áldozatainkat, tetteinket, s ugyanakkor mentsen meg a rossztól, árasszon el kegyelmével.

dr. Sasvári László

<><><>

Újévi recept

Vegyél 12 hónapot
Gondosan tisztítsd meg a keserűségtől,
kicsinyességtől, félelemtől, haragtól.
Azután oszd fel a hónapokat 30 vagy 31 napra.
Minden napot készíts el 1 rész munkából, 3 rész jóakaratból
és egy gyűszűnyi derűből.
Mindehhez adj 3 evőkanál optimizmust, 1 csipetnyi iróniát,
1 késhegynyi tapintatosságot.
A kapott masszát bőven öntsd le szeretettel.
A kész ételt mindig díszítsd apró figyelmességgel
és tálald fel mosolygó arccal.

B.Ú.É.K.
1999.01.21 a *Timon* házaspár

<><><>

Merza Gyula

Az örmény betelepülés története Magyarországon

Mintegy 15 ezerre tehető a magyar földön szétszórtan élő, de különösen Erdélyben a 4 örmény

egyházközség területén tömörült örmények létszáma, kik keleti arctípusukon és különösen nemzeti konyhájukon kívül hagyományaikat - főként egyházi téren és némely családi szokások keretén belül - még ma is kegyelettel megőrizték. S noha a róm. kath. egyház kebelében élnek, ősi örmény szertartásuk alapján magukat megkülönböztetésül *örmény-katholikusoknak* vallják. Különben ezt az elnevezést az egyházjog terminológiája is elfogadta.

Történeti okiratok igazolják, hogy már az Árpád-házbeli királyok alatt laktak örmények Magyarországon, miről pl. az esztergomi, talmácsi stb. egykori örmény telepek tanúskodnak. Azonban beigazolt tény, hogy az Erdélybe szakadt örmények a keresztes hadjáratokat támogató és így a pogányság fékevesztett gyűlöletét kihívó, tekintélyes és vagyonos örmény nemesség ivadékai. Ugyanis az egymillió lakosságú, ezeregy tornyú Áni székesfővárosnak a XIII. évszázadban szeldzsuk-törökök és tatárok által történt feldúlása után, és Nagy Örményországban az önálló nemzeti királyság megdöltével az örmény családok színe java előbb a zsarnoki rémuralom, később az iszonyú földrengések okozta sanyarúság elől, mint a keresztény vallás menekültjei, a Kaukázus bércein át ezrével kibujdostak. A szamosújvári "Örmény Múzeum" valóságos kincstára azoknak a megőrizett kódexeknek és ereklyéknek, amelyek részint az őshazának, részint a vándorlás különböző határállomásainak a legbeszédesebb dokumentumai. És ha a heraldika ismer úgynevezett "beszélő" címereket, akkor a genealógiában is találkozunk "beszélő" családnevekkel. A kivándorolt és végre Erdélyben letelepült örmények előkelő származását - keleti szokás szerint - azok családnevei is bizonyítják, u.m. *Ámira* (emír), *Áján* (helytartó), *Ákontz* (dárdavető), *Ászlán* (oroszlán), *Ázbej* (lovag), *Ávák* (főnök), *Ávedik* (hírnök), *Csáusz* (csapatvezető), *Drágomán* (tolmács), *Dániel* (igazbíró), *Dsigár* (katona), *Eránosz* (főúr), *Gárábed* (elöljáró), *Gorove* (hős), *Mélik* (fejedelem), *Máli* (kincs), *Merza* (herceg), *Nuricsán* (nagyúr), *Sáhin* (kormányzó), *Voith* (községbíró) stb.

Az apáról fiúra szállott hagyomány szerint egyik átalvetőben a sárágános és imakönyvekkel, másikban a megmenthető családi drágaságokkal előbb Észak-Kaukázusban és Krimiában, majd Lengyelországban állítólag negyvenezer örmény család telepedett le, melyeknek egy raja Bukovina és Moldova felé is vonulván, a XVII. évszázad közepén Oláhországban kiütött vallási üldöztetések miatt ismét hazát cserélni volt kénytelen. Tehát részint a háborús viszonyoktól zaklatva, részint pedig ősi hitük védelmében vándorútra kelve, mindenütt virágzó telepeket hagytak hátra; csak Moldovában 7 várost alapítottak, s oly tekintélyre tettek szert, hogy annak az országnak maguk közül fejedelmet is adtak. Azonban a kitört üldöztetések elől 1654-ben *Ázbej* testvérek *és Kándra* Márton vezetésével a határszéli székely havasok rengetegeiben kerestek menedéket és tömegesebben Gyergyószentmiklóson telepedtek le, hol *a Hércz* vezetéknevű *Ázbej* és *Vártig* első telepesek neveit őrizte meg a néphagyomány.

Ámde a menekültek nagy része birtokainak visszaszerzése reményében lassanként visszatért Moldovába és csupán néhány család maradt a bevándorlókból Erdélyben, nevezetesen Ebesfalván (a mai Erzsébetvároson), hol akkor szintén csak fatemplomban volt nekik szabad ősi hitük szerint imádni az Istent; a kőből épült úgynevezett ó-templomot ugyanott, mely ma már nem létezik, 1725-ben szentelték fel. A gyergyószentmiklósi bérbevett kőkápolna 1717-ben jutott végleg az ottani örmények használatába.

Az erzsébetvárosi örmény anyakönyvben foglaltakból is kiviláglik, hogy 1658-ban az ottani örménységnek Ohánnesz és Emánuel személyében már két lelkésze volt.
Az akkori hiteles följegyzések szerint *a Chárib, Csiki, Diráczu, Eránosz, Ergán, Iszáj, Izsák,*

Kándra, Kátenszusz és Szolimán nevű örmény családokról történik említés. Azonban miként ismeretes, a tömeges betelepülés 1672-ben történt, midőn *Tánel* (Dániel) világi főnökük és *Zilifdár-Oglu Minász* püspökük vezérlete alatt 3 évi habozás után háromezer schizmátikus (eutychiámus hitelveket valló) örmény család lépett véglegesen I. Apafi Mihály meghívására Erdély földjére.

Eleinte Erzsébetvároson, Gyergyó-szentmiklóson, Görgényszentimrén, Felfaluban, Besztercén, Gyulafehérvárott, Bátoson, Kantán, Csíksomlyón, Petelén és másutt telepedtek meg, ősi szertartásuk számára elnyerve a szabad vallásgyakorlatot.
Apafi fejedelmet az örmények betelepítésével a török háborúk alatt pangásnak indult ipar és kereskedelem föllendítésének a szándéka vezette, miért is az örményeket nem késett kiváltságokkal felruházni.

Eközben 1684-ben jött Erdélybe a moldovai születésű, de Rómában tanult, apostoli lelkületű örmény-katholikus pap, bocsánci (botusáni) *dr. Verzár (Verzireszky) alias Verzereszkul Oxendiusz,* ki önfeláldozó kitartással két évi heves küzdelem után az egész magyar-örménységet püspökével együtt a katholikus egyház kebelébe térítette. Minász halála után a pápai szék *Verzárt* fáradozásainak megérdemelt jutalmául örmény püspökké nevezte ki, kinek első apostoli vikáriusi székhelye, híveinek Szamosújvárra történt átköltözéséig, hol elődje is lakott, Besztercén volt.
Ettől az időponttól kezdve az erdélyi örmény telepek története az ő atyai gondos kormányzásával és így az örmény-katholikus egyház történetével kapcsolódik össze. Oxendiusz elsősorban is az ő elszórtan élő híveit igyekezett egy középpontban csoportosítani és így eleinte Görgényt, hol neki is birtoka volt, szemelte ki erre a célra; utóbb azonban az egykori Gerla falu helyét találta alkalmasnak a Martinuzzi-vár tövében.
Innen származik a mai Szamosújvárnak Gyerlá oláh neve, melyet latinul Armenopolisnak, örményül pedig Hájákhágághnak neveztek, mely elnevezések szó szerint örmény várost jelentenek.

I. Lipóttól nyert engedély folytán 1700-ban kezdte meg V*erzár* püspök az örmények anyavárosa alapjának a megvetését. *(Mai román írásmód szerint; Gherla, németül Armenierstadt - a városmagtól északra a Martinuzzi által 1540-ben épített vár - a szerk.* megjegyzése, *1999.)*
Mindenekelőtt magának építtetett házat, mely példát aztán hívei is követték. Természetesen Istenháza építéséről sem feledkeztek meg, és előbb a ma is még fennálló Salamon-templomot 1723-ban a Simay-család emelte, majd aztán 7 évvel később a főtéri székesegyházat építették. Erzsébetvároson is van egy családi templom, melyet a Török család építtetett.

Oxendiusz kezdeményezésére már 1700-ban megalakult az örménység fő foglalkozását alkotó szamosújvári tímár-céh.
Királyi kiváltságlevéllel 25 ezer forintért az örmények birtokába jutott a szamosújvári kincstári uradalomnak a vártól délre elterülő része, melyen *Verzár* püspök az új örmény várost alapította.
Másfél évtized múlva e helyen már 111 házas telket és 130 tímár mestert írtak össze az új város gyors fejlődésének bizonyságául.

Örmény hívei anyagi és erkölcsi javának előmozdításán fáradozott a lelkes férfiú mindhalálig, ki 25 évi fáradhatatlan tevékenység után 1715-ben, 60 éves korában Bécsben éppen akkor hunyt el váratlanul, midőn az udvarnál, hol nagy kegyben állott, a legfontosabb anyagi ügyek rendezése és utódjának kijelölése céljából az örménység jövőjét és az örmény püspökséget biztosítani

igyekezett.
S jóllehet Oxendiusz halála óta a magyar-örmények egyházilag - miután a görgényi püspökválasztó gyűlés Rómára bízta az új örmény püspök kinevezését - ideiglenesen az erdélyi püspök joghatósága alá kerültek, máig sem szűntek meg sajátrítusú püspöki székük betöltését szorgalmazni.
Városalapító főpásztoruk dicső emlékére pedig, és ezzel a betelepülés megörökítésére az utókor Szamosújvárott szobrot készül állítani.

(*folytatjuk)* (Az "Arménia" 1913-as évfolyamából)

<><><>

A természetes ásványvizek hasznosításának története Magyarországon

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klubban 1999. január 21-én)

Az ősi kultúrnépek fürdése gyakran a vallási kultusz része volt, de felismerték és értékelték a vizek gyógyító hatását is. Tudjuk, hogy egyes, főként szénsavtartalmú vizeket gyógyulás céljából ittak.
Történeti szempontból nézve nincs konkrét határvonal a gyógyvizek és az ásványvizek között. E vizek szétválasztása Magyarországon csak a XIX. század második felében kezdődött el és csupán az 1929. évi XVI. "Fürdőtörvény" határolta el véglegesen egymástól a gyógy- és ásványvizeket, és csak az 1986-ban kiadott egészségügyi minisztériumi rendelet tett különbséget az ásványvizek belső és külső felhasználása között.

Az 1929-es fürdőtörvény szerint az *"ásványvíz az a víz, amelynek a rendes víztől eltérő vegyi összetétele, fizikai tulajdonsága és geológiai eredete van, és amely ennek következtében fokozottan üdítő,* vagy *az emberi szervezet életműködését előmozdító hatású.*
A gyógyvíz az az ásványvíz, amelynek vegyi összetételénél vagy fizikai tulajdonságánál fogva gyógyhatása van.
Forgalomba hozni csak olyan ásványvizet (...) szabad, amelynek forgalomba hozatalát a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter megengedte.
A víznek ásványvízként vagy gyógyvízként való megnevezését a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter engedélyezi."

Magyarországon az ásványvizet először a kelták, majd fejlett építészeti megoldásokkal a rómaiak hasznosították. (Budapest északi részén a romjaiban meglévő, egykor virágzó fürdőváros, Aquincum, amely a főváros III. kerületének része, tanúskodik erről.)
Nagy hatással volt a fürdőkultúrára a 150 éves török uralom (erre utalnak a máig is meglévő török eredetű budai fürdők), de befolyással volt a finn, a balti népek és az orosz fürdőkultúra is a hazai fürdőzésre. Ennek korai emléke a visegrádi reneszánsz stílusú királyi palota XV. századi szaunája.
Mint látható, a fürdőzés volt az ásványvíz-hasznosítás egyik módja, de a római vízhasznosításnak a világon több helyen még ma is látható monumentális emlékei, az aquaeductusok, a hazai emlékek sorában a nagyszerű forrás-foglalások muzeális maradványai (Aquincumi Múzeum) mind azt bizonyítják, hogy a forrás- és hévizek szorosan kapcsolódtak a római polgár napi életéhez.

A gyógyvizekről már Hippokratész is említést tesz (Kr.e. 470-377). Ő volt az első, aki a vizeket osztályozta (meleg - hideg; tiszta - zavaros; eső- és hóeredetű; forrás- és tengeri vizek).
A történelmi Magyarországon Georgius Wernher 1549-ben írott munkája* volt az, amely elsőként ismertette a hazai hőforrásokat és filrdőket, külön említve a hidegvizű gyógyforrásokat. Könyvében utal a gyógyvizek fogyasztására is, ami azt jelenti, hogy Magyarországon már a XV – XVI. században elsősorban gyógyulásuk érdekében isszák a betegek az ásványvizet. Ebből a korból származó metszeteken ivó jeleneteket is látunk. (Ilyen pl. a magyarországi születésű nürnbergi Albrecht Dürer *Férfifürdő* című rézmetszete.) Wernher elsőként ismertette a magyarországi hőforrásokat, így Budát, Esztergomot, Pöstyént, Selmecbányát, a Szepességet, stb... (utóbbiak 1920 óta Csehszlovákiához, jelenleg Szlovákiához tartoznak).
Említenünk kell Paracelsus munkásságát, aki járt Magyarországon és jelentős hatása volt a magyarországi kémia, ezen belül a gyógyvízelemzés fejlődésére.

Az első hazai vízelemzések a XVIII. század elején készültek, amikor Mária Terézia elrendelte 1763-ban a vizek vizsgálatát és kötelezte a magyarországi megyék, városok orvosait, hogy írják össze az ásványvizeket, vegyelemezzék, állapítsák meg gyógyhatásukat.
Az első, többé-kevésbé korszerű analízist Stocker Lőrinc, Buda város fizikusa készítette a budai ásványvizekről 1721-ben. (Ekkoriban a Duna két partján álló város, Buda és Pest még nem egyesült - erre csak 1873-ban került sor.) Stocker készítette az első budai fürdőkalauzt.
Fontos megemlíteni Torkos Jusztus Jánost, aki Pozsony** város főorvosa volt és jól felszerelt laboratóriumában már igen pontos analíziseket készített.
Talán ebben az időszakban foglalkoztak legtöbbet ásványvizeinkkel; orvosok és vegyészek egyaránt feladatuknak tartották az ásványvizek hasznosítását és keresték a vizek gyógyító hatását. Sajnos, számos forrás, amely híressé tette a hazai fürdőzést és ásványvízkultúrát, olyan területeken található, amelyek azóta nem tartoznak Magyarországhoz, hiszen elsősorban Erdély és a Felvidék*** ásványvizei képezték vizsgálat tárgyát. A vizsgálatok, elemzések kisebbik része a budai vizekre vonatkozott, és néhány, ma is ismert ásványvízre, mint pl. a balfi víz. (Balf az osztrák határ közvetlen közelében fekvő, gyógyfürdőjéről és ásványvizéről a római kor óta ismert település.)
A XVIII-XIX. században Kitaibel Pál (1757 -1817) professzor elsőként vizsgálta az ásványvíz környezetének földrajzi, kőzettani, stb. tulajdonságait, ezután következett a víz fizikai sajátosságainak vizsgálata (szín, átlátszóság, hőfok, fajsúly, szag, íz). Kitaibel ismerte fel elsőként a geológia, kémia és balneológia szoros egységét.
Az 1820-as évektől kezdve Priessnitz és Kneipp hatására Magyarországon is *divattá* válik, hogy a vizet gyógyászati célra felhasználják.

A XIX. század első felében megszületett a Magyar Tudományos Akadémia, amely a magyarországi ásvány- és gyógyvizek hasznosítására pályázatot hirdetett. Ezt Török József nyerte meg 1859-ben kiadott „*A két magyar haza elsőrangú gyógyvizei és fürdőintéze*tei” című összefoglaló értekezésével. Azon túl, hogy csoportosítva leírja a Magyarországon és Erdélyben található ásványvizek összetételét, a felhasználásra is javaslatot tesz. A munka komoly értéke, hogy ásványvizeink bibliográfiáját - a magyar és idegen nyelven írott műveket egyaránt - tartalmazza a könyv.
Chyzel Kornél 1886-ban monográfikus feldolgozásai mellett elkészítette "Magyarország gyógyvizeinek és ásványvizeinek térképé"-t, amely 300-nál is több lelőhelyet ismertet.
A vízelemzéseket végző vegyészek közül meg kell említenünk Than Károlyt, Hankó Vilmost, Weszelszky Gyulát és Lengyel Bélát. Ez utóbbi irányította a hazai és import ásványvizek

ellenőrző vizsgálatát végző elemző-állomást.
Az 1900-as évek elejével kapcsolatban a fürdőhelyekhez kötött ásványvíz-fogyasztásról kell beszélnünk, hiszen Magyarország a fürdőhelyek országa volt. 1911-ben a "Magyar Fürdőkalauz" 86 olyan helyet említ, amelyeknek ásványvizét itták is.
Ekkoriban a világhírű Saxlehner-féle *Hunyadi János keserűvízből,* amelyet a kor legnevesebb vegyészei (a német Liebig, Bunsen, Mohr, Fresenius és a magyar Balló) elemeztek - a feljegyzések szerint - évente 13 - 15 millió liternyit exportáltak. Amerikától Japánig, az akkori idők legmodernebb gépeivel palackozva.

Különleges helyet foglal el az ásvány- és gyógyvízfeltárás történetében a Budapest pesti oldalán folytatott, kilenc és fél évig tartó városligeti fúrás, amely Zsigmondy Vilmos nevéhez fűződik. A 970 és fél méter mély kút akkoriban Európa második legmélyebb kútja volt, amelynek percenkénti 500 literes vízhozama (74 Celsius-fokos hőjével) szenzációnak számított. Erre a vízbázisra települt 1913-ban az ország egyik legszebb fürdője, a Széchenyi. Az 1938-ban fúrt, 1256 méter mély Szent István-kút már percenként 4 ezer literes hozamot biztosított 77 Celsius-fokos vízből, s ezzel a gyógyvízzel a környezetében lévő gyógyfürdők távvezetékes hévízellátását is biztosította.

dr. Borszéki Béla

* "Hypomnemation de admirandis Hungariae aquis Basiliae" -1551 Vienna
** Pozsony *(németül Presburg) magyar királyi koronázó város volt, mai neve Bratislava, Szlovákia fővárosa*
*** Az első világháború utáni *trianoni békeszerződés Romániának, illetve Csehszlovákiának juttatta.*

<><><>

Elődeink történetéből.

Az „Ellenzék” tudósítója kérdést intézett *Issekutz Viktor dr*. erzsébetvárosi ügyvédhez, az erdélyi örménység egyik vezéregyéniségéhez, aki a következő nyilatkozatban utasítja vissza a románok nyilvánvaló tendenciájú próbálkozásait:

„Másfélszázad óta hő vágya az erdélyi örmény katholikusoknak az örmény püspökség visszaállítása, hogy a jövendő számára biztosíthassa össz örökségének, az örmény rítusnak fennmaradását. Most e vágya teljesedésbe megy ... Miért állítják ma vissza az örmény püspökséget? Azért, hogy a magyarságot gyengítsék, hogy az örmény katholikusokat a magyarság testéből kiszakítsák és elnemzetlenítsék. Az örmény katholikus püspökség joghatósága alá tartozó örmény katholikusokat az államhatalom örmény nemzetiségűnek fogja tekinteni, s e ténynek minden következményét szigorúan keresztül is viszi.
Kívánni fogja, hogy az örmény katholikusok, kiknek anyanyelve, kultúrája, szokása, erkölcsi felfogása, érzelme, szóval mindazok a tényezők, amelyek a nemzeti hovatartozandóság tekintetében döntő tényezőkként szerepelnek, magyarok s ennél fogva a magyar nemzet részesei, gyermekeiket örmény és román nyelvű iskolákban taníttatsák, mint ahogyan e követelményt a zsidósággal szemben már fel is állították. Követelni fogja, hogy az örmény katholikusok magukat minden magyar nemzeti szervezettől távoltartva, örmény nemzeti alapon szervezkedjenek.

Hogy alakulna a helyzet a gyakorlatban? Eltekintve attól, hogy a szétszórtan élő örmény katholikusok nagy számban felekezeti iskolákat anyagi feltételek hiányában nem létesíthetnek, mi célja volna az örmény nyelven nem beszélő magyar gyerekeknek örmény iskolában való taníttatásának? Mit fognak e nyelvel a román állam keretében elérni? .. Nyilvánvaló a cél, hogy a magyar gyerekek román nyelvű iskolában tanuljanak és egy-két generáció után elrománosodjanak. A netán létesítendő örmény nemzeti szervezetet ugyancsak e sors érné, rövidebb-hosszabb időn belül. Az a néhány ezer emberből álló sziget sokáig magát nem tarthatná, a román tengerben csakhamar eltűnne.
Ezért kedves a román kormány előtt az örmény püspökség visszaállításának gondolata. E cél érdekében - az a meggyőződésünk - anyagi áldozatra is hajlandó volna. Ily anyagi áldozat alatt a püspökség fenntartási költségeinek viselését értjük, amelyre az amúgy is leszegényedett hívek képtelenek volnának.
Azért félünk attól, ami után eddig vágyakoztunk, azért alapos az aggodalmunk, mert annak a kormánynak az akaratával történik, amely kormánytól - eddigi magatartásából ítélve - mi jót sem várhatunk.

Hogy ki kezdeményezte az örmény püspökség visszaállítását, nem tudjuk. Azt azonban tudjuk, hogy minket meg nem kérdeztek, minket meg nem hallgattak. Azt is tudjuk, hogy a szentszék a mi speciális helyzetünket nem ismeri, egyébként is csupán egyházi és nem nemzeti szempontok által irányíttatja magát elhatározásaiban.

Minket azonban kettős szempont vezet. Az egyik a vallási, a másik nemzeti:
A kettős örökség. E kettő, eddig békében, testvéri szeretetben megfért együtt. Egyformán is éreztünk, neveltük és ápoltuk lelkünkben. Nem tettünk soha különbséget köztük. Nem helyeztük egyiket a másik elébe. Ne állítsák most e kettőt - vallásos hitünket és nemzeti érzelmeinket - szembe egymással! Ne kívánják, hogy egyiket a másik rovására megtagadjuk! Mert ha kényszerítenek reá, nem fogunk habozni a válasszal: Ezt szeretnők, ha a római szentszék tudomásul venné, ezt mondtuk volna meg, ha megkérdeznek minket.

Üdvözöljük, örömmel vesszük az erdélyi örmény püspökséget, ha ez az örmény rítus fenntartásának biztosítását célozza csupán, és nemzeti hovatartozásunk megváltoztatásához segédkezet nem nyújt és e tekintetben intézményes biztosítékokat nyerünk.
Az elnemzetlenítés, románosítás szolgálatában álló örmény püspökségtől elfordulunk, minden erőnket ezzel szembeállítjuk, nemzeti létünket minden eszközzel, ha kell vallásunk feláldozásával is – megvédelmezzük!”

= Örmény püspökség Erdélyben = *Dési Hírlap 1924. augusztus 6.*

<><><>

Gondolatok egy választás után

Mottó: "Én nem vagyok cimbora, én Nazarjan Hamlet vagyok" *(elhangzott* 1999. *január 3-án)*

Az 1999. január 3-án lezajlott országos örmény kisebbségi választások a bejutottak számára sem valódi, inkább pyrrhusi győzelem.

Ha az előző négy évet tekintjük, A.A. elnök működésének legfontosabb eredménye - az 1994-ben egységes örmény közösség szétverése - befejeződött. (Jobb helyeken az ilyen eredményt felmutató vezetőt, edzőt, menedzsert azonnal menesztik.) Még kezdetben, 1994-ben az Arménia Népe több ízben jelentetett meg történelmi összefoglalót a magyarországi örményekről. Ezekben, kivétel nélkül három történelmi rétegről volt szó: az erdélyi magyar-örménységről - jóformán az egész anyag-, végül 2-3 sorban megemlékeztek az első világháború után, meg az utóbbi években Magyarországra érkezett örményországi bevándorlókról. Ma már mindezt ugyancsak az Arménia Népe körei tagadják, mert másképp nem találnák helyüket a hazai örménység társadalmában és különösképp vezetőségének teljes bitorlásában.
Az Arménia Népe képviselői és szószolói valóban a legteljesebb tudathasadásban szenvednek.

Ennek eddigi jelei:
1. **Az országos választások előtt**: a legkülönbözőbb elveket vallották annak érdekében, hogy az erdélyi magyar-örménységet képviseleti jogaiktól (esetleg) megfoszthassák: *elsősorban*: "Nincsenek keleti vagy magyar, sőt még kevésbé erdélyi magyarörmények - hanem csak örmények."
*másodsorban „*Aki nem beszél örményül, ne lehessen képviselő sem” - ezt sajnálatosan épp a színmagyar, de örményül kitűnően beszélő képviselőjük írta le saját lapjukban, aki mellesleg az országos választásokon a legtöbb szavazatot kapta. (Őt Egyesületünk testületileg támogatta!) Kérdés - Ő lesz-e az új elnök, vagy a majdnem fele annyit begyűjtő exelnök? Mindkét eset rendkívül furcsa lenne - magyar származású, kirekesztő indulatú elnök - a voksok száma alapján-, vagy bukott elnök - feleannyi támogatással ?)
harmadsorban "A magyar származásúaknak nincs helyük az örmény képviselők között" szólt a vélemény A.A. úr és D. T. úr (Etnikai Hivatal elnöke) részéről.

A január 3-án "bealakított" országos örmény önkormányzat testülete az Arménia Népe teljes győzelmével zárult. Lássuk az előbbiekhez képest, saját valóságukat, melyet *egyedül saját maguk saját köreiken belül kényszer nélkül* alakítottak ki:
1. Az Arménia Népe saját voksai a következő sorrendet hozták:

Moldován Stefánia	77
Bánki - Magyar Attila	76
Dr. Malhazian	76
Zárugné Tancsin K	76
Nazarjan Hamlet	74
Diramerján Viktor	72
Krajcsír Piroska	70
Badaljan Edvárd	69
Peltekian Aram	68
Sólyomvári György	66
Avanesian Alex	66
Aján Gergely	65
Nuridsány Zoltánné	65
Zachariás Klára	65
Nzsdeján Siuren	65
Detre Kamilla	65
Garaguly lstván	64
Váradiné M.	64

Szatmári József	61
Jengibarjan M	61
Szárkiszján Ádám	52
Gogescu László	42
Akopján Nikogosz	22

Ez azt jelenti, hogy nemcsak négy emberét áldozta (volna) föl az Arménia Népe, hanem megmutatja az Egyesületen belüli konfliktusokat.

2. A 23 Arménia Népe országos képviselő tag közül 10 keleti, hét magyar (!) és 6 magyar-örmény. Tehát 13-an, bár nem keleti örmények, de őket megbízhatóknak tartják, ők "cimborák", vagy taktikai okból megtűrtek. Ők 56 %-ot képeznek.

3. Ezen 23 vezető közül remélhetőleg 11-en beszélik az örmény nyelvet (annak keleti változatát!), tehát 12-en, ugyancsak saját egyesületük szerint, nem jogosultak képviselők lenni. Ez is a többség, hisz ők 52 %-ot alkotnak a testületen belül.

4. Szerintem minden országos képviselőt, ki 74 szavazatnál kevesebbet kapott az előbb említett listám szerint, saját testülete, az Arménia Népe szavazta le.
Mindebből egy pillanatnyi taktikai kompromisszum derül ki, melynek egyetlen célja a hatalom minden áron való megőrzése és vele együtt az anyagi lehetőségeké is. A hataloméhség saját keleti bajtársainak feláldozásával is járt. De benne van a rettegés is, a félelem, amit a haszon elvesztése jelentene. Egyik főbb vezetőnk, valószínűleg izgalmában, elfelejtette úgy az örmény, mint a magyar himnusz szövegét, dallamát, így összeszorított szájjal kellett végigszenvednie mindkettőt a választás nyitányaként. Jogos félelem volt, hisz valójában nem is nyertek. Csak külső és jogtalan beavatkozás tudott segíteni rajtuk.

Maga az Arménia Népe is jogtalannak és nemkívánatosnak tartja a jelenlegi országos választmányt. *Jogtalannak*, hisz elnökünk a Népszava 1998. december 15.-i számában úgy nyilatkozott, hogy szerinte a 25 örmény kisebbségi önkormányzat közül 15 (!) kétes identitású. Sajnos nem nevezte meg ezeket, pedig 75 örmény kisebbségi képviselőt érintő minősítés. Nélkülük pedig, szavazataik, *jelenlétük* nélkül ma nem lenne országos örmény önkormányzat. Érdekes állapot ez is, hisz a jogtalannak minősítettek között *legalább 30 Arménia Népe képviselő* is van!
Másfelől D. T. úr - a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatalának elnöke: „találkozóra hívná azokat a képviselőket, akiknek kisebbségi származásával szemben kételyek merültek fel.” Arról nem is beszélve, hogy ez a fenyegetés a választás előtt és azt befolyásolni képes lehetett volna. A Magyar Köztársaság alkotmánya 70. par. 1. pontja szerint: "A Magyar Köztársaság területén élő minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési és a helyi önkormányzati, továbbá a kisebbségi önkormányzati választásokon választható és választó legyen... " Ugyanakkor az 1993. LXXVII t. II. fej. 7. par.1. pontja szerint: " Valamely nemzeti és etnikai csoporthoz, kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A kisebbségi csoporthoz való tartozás kérdésében *nyilatkozatra senki sem kötelezhető.*" Sőt, ugyanitt a 2. pont kimondja: „A nemzeti és etnikai önazonossághoz való jog és ilyen kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása *nem zárja ki* a kettős vagy többes kötődés elismerését.”
Sebaj, ha Toso úr nem ismeri, és nem akarja betartani hazánk törvényeit! Úgy sem velünk kell kezdenie, hanem az Országos Örmény Önkormányzat mostani képviselőivel: a listavezető (115

szavazattal rendelkező) Krajcsír Piroskával, Bángi-Magyar Attilával, Zárugné Tancsin Katalinnal, Zachariás Klárával, Detre Csabánéval, Váradinéval, Nuridsány Zoltánnéval és Szatmári Józseffel. Ha majd ők elszámoltak örménységükkel a nemzeti, nemzetiségi és faji hovatartozást vizsgáló, faggató igen magas bizottság előtt, majd marad időnk elgondolkodni - elmegyünk-e vagy sem erre a "találkozó"-ra.
Már az sem kérdés, mi szükség volt ránk, hisz többszáz éves ittlétünk jogalapja az egyedüli magyarázat. Érdekes hogy elődeinkkel szemben, kik jó szívvel vállalták a magyarsággal való sorsközösséget, a mostani bevándorlók nem is akarják elsajátítani azon ország nyelvét, kultúráját, melybe jöttek, törvényeiktől pedig eltekintenek. Kérdés, akkor miért is ezt az országot választották? Mert tény, hogy Svájc jóval gazdagabb, de ott kisebbségi önkormányzatot sem lehet finanszírozni az állam pénzéből. Igaz, ott a bevándorlók legalább 12 évet várnak az állampolgárság elnyeréséig, közben folyton figyelik a postáját, telefonját, utazásait, baráti kapcsolatait. Mert amennyiben netán túl erősen kötődne elhagyott korábbi hazájához, még 12 év után is kétséges lehet az áhított állampolgárság elnyerése, mely nyelvismerettől, történelem- és alkotmányismereti vizsgáktól is függ!

Többé ne foglalkozzunk az Országos Önkormányzattal, hisz semmilyen formában nem képviselik azon magyar állampolgárokat, akik magyar-örményeknek vallják magukat. Maga D. T. úr bíztatott erre: " Az Országos Kisebbségi Önkormányzatnak el kell határolódnia a nem kisebbségieket csoportosító testületektől". Mi van feljebb, az országos testület vagy maga a választó nép? Váltsuk le, határolódjunk el a hazai kb. 10.000 magyar-örménytől? Inkább fordítsuk meg: egyértelműen határolódjunk el ettől az Országos Önkormányzattól.

Lényegesebb: irigylem Dávid Csaba barátomat, irigylem legutóbbi szép írása miatt és teljes szívemmel csatlakozom a benne foglaltakhoz. Nézze el ezt nekem, hisz magam is ugyanazt éreztem január 3-án: azokkal vagyok együtt, akikkel együvé tartozom. Nem most először, de remek, lelkesítő érzés, melyet mindenkinek ezúttal is szeretettel megköszönök. Ezen érzés pedig - a mi jövőnk garanciája.

Budaörs,1999. január 20.

Fancsali János

<><><>

Főszerkesztői megjegyzés.

Tudni kell, hogy az EÖGYKE képviselői mindkét alkalommal a fővárosi választás helyszíne közelében gyűltek össze és várták kiküldött képviselőtársuk hívó szavát (telefonon). Sajnos, mint később megtudtuk, A.A. úr előző este körbetelefonált és lemondta saját képviselőik megjelenését, tőle megszokott módon, az EÖGYKE-re hárítva a felelősséget. E magatartást csak úgy tudjuk kommentálni, hogy A.A. úr nem tartotta kívánatosnak, még a saját ANKE jelöltjei közül sem egy esetleges ellenzéki Fővárosi Örmény Önkormányzat megalakulását. "Sajnáljuk" azon ANKE képviselőket, akik elestek az A.A. úr által nekik ígért fővárosi elnöki, elnökhelyettesi poszttól, fővárosi képviselőségtől.

<><><>

Két megoldás van...

avagy: „ezek a hálátlanok”

Az alcímben szándékos az idézőjel. Nem én mondom. Nem Te mondod... és nem ő mondja. Hanem, sajnos, bárki.
Mondhatják. Ha pedig mondhatják, akkor legalábbis gondolni fogják. Hiszen mi mást gondolna az állampolgár: **mi** létrehozunk **nekik** egy kisebbségi törvényt, zeng a világ tőle, Hencidától Bonchidáig, annyira eurokonform, annyira jogszerű, stb.! (Quod libet: kiegészíthető számos szóbuzgárral.) Aztán jönnek **ezek**...
Vagyis, dehogy jönnek, el sem jönnek.
Én, Te, ő... a mi állampolgári, adófizetői pénzünkből játszhatják az eszüket ezek, a... kik...? Én játszom Veled? Te vele, ő mindkettőnkkel...? ne folytassuk: szkizonfrénia. Hiszen én, adófizető magyar állampolgár fizetek, hogy valaki a pénzemen szórakozzon.... az egyszerű **választó** "belelép a buliba", ikszel valami neveket október 18-án azon a lepedőn. És az, akit ikszelt, oda se dugja az orrát a választásra.
Lehet, hogy én magam packázok velem? Karinthy után szabadon; **álmomban két kisebbségi képviselő voltam és rugdostam engem...?**

Kedves Olvasó, ne higgye, hogy szavakkal játszadozom. A valóság minden képzeletet felülmúl. Nem ártatlan viccelődés, ha fölteszem a kérdést: hogyan lehet a 83 kevesebb kettőnél? Hogyan?
Egyszerűen: csak február 4-e kell hozzá. Meg előtte január 12, az első fővárosi választás... még előtte január 3, az országos választás... még előtte sajtóhadjárat...meg még előtte, meg előtte... csak már egyszer arra gondolnánk, hogy utána...**UTÁNA MI LESZ?!**

1999. január 12-ére a Fővárosi Választási Iroda meghirdette a 83 fővárosi örmény kisebbségi elektor gyűlését, amelyen megválasztják a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzatot. A meghívottakból hárman jelentek meg. (A törvény szerint az érintettek 75 %-nak jelen kell lennie, hogy az ülés érvényes, azaz **határozatképes** legyen.) Újabb időpont (törvény szerint utolsó): február 4. Megjelentek ketten.
Hát igen: ezek a mi pénzünkre játszanak, jópofiznak. És én benne vagyok. Te, kedves EÖGYKE-társam, benne vagy. Ő, akinek az egészhez semmi köze, (nem is törődik azzal, hogy mi az örmény, mi az EÖGYKE, mi az akármi...), ő is benne van.
A **magyar társadalom választásain mandátumhoz jutott** örmény kisebbségi képviselő hosszadalmas, ízléstelenül egyoldalú harcikálásokat látott, amelyek azért undorítóak, mert a hatályos törvény ellenében ("aki ahhoz a nemzetiséghez tartozónak vallja magát") igen régi emlékeket ébresztettek. Hiszen a **megfoghatatlan** faji-származási hovatartozást a **megfogható** "te nem vagy az én hívem"-féle huzakodással keverték össze. (Lásd: "ki az örményebb nem-örmény"...)
Aztán jött az OÖÖ választása... A konszenzuskeresés, a lehetséges egyetértés teljes hiánya nélkül a - látszatra, százalékosan - erősebb oldal részéről.
Emlegetni sem érdemes (de valós) hatalomvágyak, rettegés a bukástól, még nagyobb rettegés attól, hogy valaki másként gondol valamit... tehát lehengerlés, kamarillapolitika, számszerű demokrácia. A számszerű demokrácia pedig félkarú rabló (tetszik tudni, az a bizonyos automata, amelybe csak bedobjuk a pénzt, mert nyerhetnénk, de ki van számítva, hogy véletlenül sem nyerhetünk).
Fél itt valaki? Igen, szemmel láthatóan fél.
Mitől? Attól, hogy megalakul egy Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat X számú taggal, amelyből néhányan ellenzékiek lesznek?
Magyarán: 100 %-os támogatás helyett csupán X mínusz Y mennyiségű lesz a támogatás...? Pedig milyen jó, kis autorikus menetrend az, amikor nincs **ellenőrzés** ("ezek folyton

akadékoskodnak"), csupán alattvalói hódolás!..."Jajistenem, képviselőtársaim a körmömre akarnak nézni!" Hát ennyire gyenge a dolog, hogy néhány ellenszavazattól is rettegünk, miközben sokmillió magyar adófizető pénzét költjük? (Óóó... csak ki ne mondja az ember, a magamfajta vénülő, mennyi történelmi képzettársítás merül fel benne ilyen rettegések láttán...)
Esetleg félt másvalaki: a másik oldal? Ezért nem ment el az elektori gyűlésre...? Végülis... lehet!
Nono, de ki az a mazohista ökör, aki élvezi, ha meg sem hallgatják, csak vigyorogva leszavazzák? Talán az EÖGYKE listáján bejutott "mindenféle örménytelen elemek" vágytak erre? Hát...bizonyosan nem. Akár ezt is gondolhatnánk.
Csakhogy, az a bizonyos "örménytelen elem", az alig 30 %-ot kitevő EÖGYKE-listán indulók és velük egyetértő néhány más képviselő a 75 %-os, (érvényes) jelenlétet hogyan biztosíthatta volna? Az érvényes létszámhoz meglehetősen sok hiányzott, ha egyszer a 83-ból január 12-én **hárman**, február 4-én pedig **ketten** jelentek meg...! Nem különös? Ki félt elmenni? Ki akarja lenyúlni a lenyúlhatót? Két megoldás van...
(Na, ne...! Ne csináld, haver! Így mondják manapság, Budapesten. Igaz, hogy ez magyarul van, argóban. Kárpátmedencéül.)

Dávid Csaba

<><><>

Kedves Barátom !

Az Úr születése után az 1999. év förgeteg havának 21. napján megtartottuk az idei első klubnapunkat. Reméltem, hogy köztünk leszel, de csalatkoztam, ezért ismét beszámolok a kellemes délutánról.
Mivel förgeteg hava már a Vízöntő csillagképbe fordul, mi is e jegynek szenteltük a műsort.
Először - nyitányként - Susányiné Koch Judit, a tőle megszokott alapossággal, felidézte a Biblia minden vízzel foglalkozó részletét.
Dr. Borszéki Béla György igazi élvezetet szerzett a könnyed hangon, közérthetően tartott előadásával, amely vizeinket ismertette. Ismét rádöbbenhettünk arra, hogy mennyi kincs rejlik itt, e kis hazában a föld alatt. Ügyes gazdálkodással, megfelelő hírveréssel igazi gyógyüdülővé válhatna sok szép tájunk. Ásvány- és gyógyvizeink megállják a versenyt a külföldi vizek között is. De azt is megtudhattuk, hogy a pesti víz iható! Nem ártalmas az egészségre! Ez mindenesetre megnyugtatott mindenkit. Ehhez a témához kapcsolódott "A Margit-szigeti fürdők használatánál megfigyelendő általános szabályok" című fejezet, amelyet Törs Kálmán 1872-ben írt Margit-szigeti ismertető könyvéből olvastam fel. Természetesen ez még a hajdani gyönyörűséges Margit - fürdőhöz kapcsolódott, amelyet Ybl Miklós épített 1868-1870 között. A szép, romantikus stílusú épület megsérült ugyan az ostrom alatt, de nem annyira, hogy le kellett volna bontani. Mégis ez lett a sorsa.
A prózák között Handel Vízi zenéjéből halhattunk részleteket és háziasszonyunk Kányádi Sándor két versét, a Csukás tó, valamint a Jön január címűt olvasta fel.
Végül, de nem utolsó sorban megemlékeztünk a Himnusz születésének 126. évfordulójáról. Ez a nap (Január 22) egy idő óta a Magyar kultúra napja. Te bizonyára tudod, de azért ide írom, hogy ezt megelőzően a Boldogasszony anyánk kezdetű szép énekünk volt a himnuszunk. Kölcsey Ferencre emlékezve a Szép Erdély című versét mondtam el. Az est hangulatát a választásokhoz fűződő megbeszélés sem tudta elrontani, mert az a lényeg, hogy vagyunk, élünk és dolgozunk.

Szeretettel üdvözöl *Ilona*

<><><>

Évforduló

Évfordulót ünneplünk 1999. február 14-én. Két évvel ezelőtt 23 alapító taggal megalakult az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, hogy örmény közösségünkön belül erdélyi magyarörmény ellensúlyt képezzen az elsősorban keleti-örmény vonalvezetésű Arménia Népe Kulturális Egyesület mellett. Egyesületünknek ma már 155 tagja van és igen komoly eredményeket ért el az elmúlt két év alatt.

- **A legfontosabb sikerünk, hogy talpon maradtunk, sőt fejlődtünk, közösségi életet teremtettünk, minden támadás (sajtó és személyes), gáncsoskodás ellenére**. Hogy ez megtörténhetett, abban jelentős szerepe van annak a szellemi kisugárzásnak, amelyet Erdélyből kapunk. Köszönjük. Részben ez segített átvészelni a rágalmazásokkal, támadásokkal teli időszakot, amelyben megpróbáltak anyagilag is megfojtani bennünket, illetve ellehetetleníteni tevékenységünket. Szerencsére támadóink mellett akadtak támogatóink is, így folytatni tudtuk rendezvényeinket, megjelentettük kiadványainkat, programokat, utakat szerveztünk Erdélyben és Magyarországon. Tehát élünk.
- **Erkölcsi győztesei lettünk a választásoknak**. A választásokon sikeresen szerepeltünk, 24 budapesti és 10 vidéki képviselőnk került megválasztásra az 1998 október 18-án lezajlott választásokon. Ezzel bebizonyítottuk - igen széles ellenreklám ellenében -, hogy vagyunk. Nyíltan vallottuk, hogy magyarok vagyunk örmény gyökerekkel és lehetőséget, életteret kaptunk a választópolgároktól jövőnk biztosítására. Itt nem álltunk meg. Megpróbáltuk megreformálni a kisebbségi önkormányzati munkát. Sajnos az Országos Örmény Önkormányzat megválasztásakor tervezett korszerűsítő javaslatainkat (múlt számunkban részletesen beszámoltunk róla, hogyan kívántuk a kisebbségi törvény komoly hiányosságait megoldani) az Arménia Népe vezetése nem kívánta megtárgyalni. Sajnos törekvéseinket az Országos Választási Bizottság és a Nemzeti és Etnikai Hivatal sem támogatta, így javaslatainkat közvetett módon közösen megbuktatták. Arról is beszámoltunk, hogy fellebbezésünket a Legfelsőbb Bíróság elutasította, bár jobbító szándékunkat és pozitív céljaink szükségszerűségét nem ellenezték, ezek megtárgyalásának lehetőségét nem tartották kizártnak az elektori gyűlésen. A Bíróság mégis félt állást foglalni az OVB és a Kisebbségi Hivatal ellen, ezért lényegében "formai" okok miatt utasította el kérelmünket. Féltek a precedenstől, hogy ötleteink alkalmazása esetleg lavinaszerűen más kisebbségeknél is megreformálja a jelenlegi vezetést, kiküszöböli a törvény meglévő hibáit, átmenetileg. Büszkék lehetünk arra, hogy legalább megpróbáltuk és így tiszta lelkiismerettel kezdjük az előttünk álló négy évet. (A nagy politika megbuktatta lelkes csapatunk jobbító kísérletét.) Az idő még nem érkezett el. Az 1998. évi választásokat a számszerű vereség ellenére erkölcsi győzelemnek tekintjük.
- Létünk az erdélyi magyarörmény vonal túlélésének zálogává vált. Közvetlenül azért, mert e területen tevékenykedünk (közösségteremtő rendezvények, kiadványok). Közvetve azért, mert létünk önmagában is fenyegetettséget, konkurenciát jelen az Arménia Népe Kulturális Egyesület számára. Így kénytelenek ők is dobni valamit a kihunyni készülő magyarörmény közösség parazsára (nemcsak a választásokat megelőző időszakban). Létünk az erdélyiek számára sem mindegy, mert mi magyarok vagyunk örmény gyökerekkel, és Erdélyben az örménység kérdése egyúttal a magyarság kérdése is.

Kicsit önző módon, további sikeres éveket kívánunk magunknak, az Erdélyi Örmény Gyökerek

Kulturális Egyesületnek, pártoló tagjainknak, hogy hosszú ideig biztosított legyen az erdélyi magyar-örmény közösségünk jövője.

(*Szerkesztőség*)

<><><>

Január 22. A Magyar kultúra napja
Kölcsey Ferenc

(Elhangzott a Főv. Örmény Klubban *1999. jan. 21 -én)*

A szilágysági Sződemeteren született 1790-ben. Családja a magyar nemesség legégibb törzséhez tartozott és századokon át a haladás ügyéhez mindenkor hű, harcos szellemű protestáns köznemesség soraiban állott. Ez az egyik forrása Kölcsey emberi és írói öntudatának: Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak, nyugati ég forró kebelem nem tette hideggé !" - írta nevezetes töredékében.

A "HIMNUSZ a magyar nép zivataros századaiból" című verse *Erkel Ferenc* megzenésítésével nemzeti Himnuszunk, nemzeti imánk lett. 1823. január 22-én tett pontot a végére. Ez a nap - egy pár év óta - a Magyar kultúra napja. De akkor lenne igazán méltó a megemlékezés, ha a magyar kultúra napja lenne az év mind a 365 napja.

<><><>

Pályázati felhívás

A II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat az 1848-49-es szabadságharc 150 éves évfordulója alkalmából pályázatot hirdet az 1848-49-es szabadságharc örmény származású hősei, résztvevői emlékhelyeinek felkutatása tárgyában. Magyarországi és erdélyi pályázók jelentkezését várjuk. Előnyben részesítjük a II. kerületi emlékhelyek felkutatásáról szóló pályamunkákat.
A pályázat benyújtási határideje 1999. március 15., név és lakcím megjelöléssel a II. ker. ÖKÖ címén, elbírálási határideje 1999. április I5.
A pályázat nyilvános eredményhirdetésekor az első helyezet 30.000 Ft, a második helyezet 20.000 Ft, a harmadik helyezet 10.000 Ft díjazásban részesül.
Érdeklődés: Bp. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önk. (1024 Bp. Mechwart liget l.) II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

<><><>

dr. erzsébetvárosi Szentpéteri János és felesége 1999. március 6-án délután 4 órakor tartják gyémántlakodalmukat a fóti katolikus templomban.

<><><>

Emléktúra gróf Széchenyi István halálának 139. évfordulója alkalmából Budapest - Bécs - Döbling

Indulás 1999. április 10-én, szombaton reggel autóbusszal (visszaérkezés az este). Részvételi díj 3500 Ft. Jelentkezés a klubban vagy egyesületünknél.

<><><>

Szerkesztőségi felhívás
Folytatjuk a megkezdett "Elődeink" sorozatot, örmény közösségünk nevezetesebb, érdekes személyeiről.. E sorozatot az olvasók írják, akik beküldik szerkesztőségünkbe a családjukban élt "nagy öregek" történeteit. Várjuk írásaikat.

Könyvek, kiadványok

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998. évi összesítő kiadása után az EÖGYKE 2 éves születésnapja alkalmából megjelent a Füzetek 1997 évi számainak könyv formája is. Az 1997. és 1998. évi összeállítás együttesen 1500 Ft-ért megvásárolható.
Az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat keretében megjelent Fancsali János: Viski János fiatalkori évei című könyve, 600 Ft-ért kapható egyesületünknél,
Szongott Kristóf: "Szamosújvár szab. kir. város MONOGRÁFIÁJA" sorozat (reprint):
első kötet 1200 Ft,
második kötet 1500 Ft
negyedik kötet 1000 Ft
Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealógiája 800 Ft.

<><><>

Köszönetek

Köszönet Csernovics-né Kövér Annának (USA) a szamosújvári közösség részére eljuttatandó használtruha adományáért (tavasszal fogjuk továbbítani).

Köszönetet mondunk a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak, hogy az 1999. januári klubdélután, valamint a Füzetek 23. száma és a Füzetek 1998 évi számainak könyv alakban való megjelentetését átvállalta.

Köszönetet mondunk a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak, hogy az EÖGYKE születésnapjára a Füzetek 1997 évi összefűzött kiadása megjelenhetett.

<><><>

Hírek, információk
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni. Bankszámlaszám:
Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:
1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek *füzetek*
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa
Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Dávid Csaba; Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség: 1251.Budapest Pf. 70.
Tel: (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(*Vörösmarty Mihály)*

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa
III. évfolyam 1999/25. szám
1999. március

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. l-3. I. emeleti zeneterembe.

Március - gondolatok az örmény liturgiából

A diakónus bevezető könyörgése után a pap:
Áldás és dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek, most és mindenkor és örökkön-örökké.

Mit adhatunk mi Istennek, aki a Szentháromság közösségében él és tevékenykedik? Áldására áldást mondunk, jótetteiért dicsőítjük. Ez a dicsőítés istentiszteleteink célja is, a fenti dicsőítés ott van szinte minden szertartásunk kezdetén.

Dr. Sasvári László

<><><>

1848-49 forradalom és szabadságharc 150. éves évfordulóján emlékezzünk hőseinkre.

A magyar szabadságharcban közel 1200 örmény származású honvéd résztvevőről tudunk. Kiss Ernő altábornagy és Lázár Vilmos ezredes, aradi vértanuk, valamint Czetz János tábornok személyén kívül közel 70 további tiszt neve ismert, de számtalan a névtelen hősök sora. Keressük és kutatjuk ismert és ismeretlen magyarörmény hőseink adatait, emlékeit, emlékhelyeit, hogy minél teljesebb képet örökíthessünk át dicső múltunkból a XXI. századba.

<><><>

Felhívás !

Az 1848-49 szabadságharc örmény résztvevői leszármazottainak találkozója!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a forradalom és szabadságharc 150. éves évfordulója alkalmából ez év őszén egy találkozót kíván szervezni különösen Kiss Ernő, Lázár Vilmos aradi vértanuk, Czetz János tábornok és a 48-as szabadságharcban résztvevő örmény származású honvédtisztek leszármazottai részére. Kérjük, hogy jelezze részvételi szándékát és küldje meg Szerkesztőségünknek a leszármazás, rokonsági fok dokumentumát fénymásolatban. Keresse meg az Ön által ismert rokonokat is és hívja fel figyelmüket a felhívásban foglaltakra.

Segítsen, hogy élővé tudjuk tenni az emlékezést ezen találkozóval is. Szeretnénk egy kiadványban is megörökíteni a dokumentumokat, a találkozó eseményeit. Ha van az Ön családjában olyan történet, amelynek megismerése bővítheti hőseinkről kialakított képünket, küldje el nekünk, hogy közöljük, vagy jelezze szándékát a találkozón történő előadásra.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

<><><>

Madách Imre
Nem féltelek hazám !

Bár ellened tör frigye zsarnokoknak,
Bár ellened tör irigy szolgahad,
Földönfutó népek megostromolnak,
Mint tengerár, megállsz, ha szikla vagy.
Nem féltelek hazám !

Eldűltél volna, mint cser a viharban,
Ha a végzet nem nézett volna ki,
Hogy élj; nem törtek meg véres csatákban
A balszerencse századévei.
Nem féltelek hazám !

Ameddig áll Branyiszkód kőrakása,
Mint órjás harcaid emlékjele,
Regét mond róla a Kárpát vadásza,
S viharként leng rajt hősök szelleme.
Nem féltelek hazám!

Ameddig látom Alföld rónaságát,
Felette múltak délibábja kel,
Szent vér hizlalja lengő dús kalásszá,
És tápot a test, lélek benne lel.
Nem féltelek hazám!

Az ősi bűn küldött ránk sujtoló kart,
A lánc helyét csak szent vér mossa le:
Hogy a jobb gyermek győzzön, Mózes elhalt
A pusztában s egy nemzedék vele.
Nem féltelek hát, hazám.

<><><>

Merza Gyula

Az örmény betelepülés története Magyarországon

II. rész

A csíkszépvizi örmény telep a legújabb keletű valamennyi közt, amennyiben alig 150 éves múltra tekint vissza. Keletkezésének ideje 1768-ra esik, midőn Moldovában az orosz-török háború

következtében nagy nyomor ütött ki. Ugyanis akkor mintegy 400 óhitű örmény jött Szépvízre, kik később örmény rítusuk fenntartásával szintén áttértek a katolikus vallásra és a többi örmény kereskedőkkel együtt hasznos polgárai lettek a hazának: csinos templomuk és olvasókörük van.

Az előrelátó *Verzár Oxendiusz* által konszolidált viszonyok folytán általában az egész örménység az erdélyi kereskedelmi forgalomnak kiváló tényezőjévé vált s a XIII. évszázad közepén Szamosújvárt már sok önálló polgár űzte a szarvasmarhával való kereskedésnek s a keletről magával hozott kordován- és szattyán-készítésnek jövedelmező és külföldön keresett iparágát. És amellett, hogy az ország ipara és kereskedelme, egyszóval közgazdasága ezáltal fölvirágzott, ez juttatta nagy vagyonhoz, majd tekintélyes uradalmakhoz a világjáró, szorgalmas családok mai kiváló utódait, u.m. a gr. Karátsonyiakat, br. Dánieleket, Gorovékat, Lukácsokat, Jakabffyakat stb., kik főnemesi, nemesi rangot, magas állami tisztségeket vagy országos tekintélyt élveztek és élveznek részben maiglan is.

A magyar-örmény nemes családok száma meghaladja a 60-at. Már az erdélyi kormányszéknél *Jakabb* Bogdán konziliárius személyében volt az örménység képviselve, ki aztán a "Gubernium" megszűntével az örmény származású főispánok sorát nyitotta meg. Jelenleg pl. az országgyűlés magyar-örmény tagjai a következők: br. *Dániel* Ernő főrend, *Dániel* Pál, dr. I*ssekutz* Győző, *Jakabffy* Elemér, *Jakabffy* Imre államtitkár, gr. *Karátsonyi* Jenő főrend, br. *Lukács* György, *Lukács* László miniszterelnök, *Lengyel* Zoltán, *Mártonffy* Márton, br. *Papp* Géza, *Pattantyus Ábrahám* Dezső, *Urmánczy* Nándor, *Vertán* Endre és *Vertán* Etele képviselők.

A 67-es kiegyezés óta a magyar országgyűlés örmény származású képviselőinek és főrendjeinek száma 10-20 között változik. Egy időben a szabad királyi címet nyert örmény városok, t.i. Szamosújvár és Erzsébetváros két-két követet küldöttek, jelenleg azonban csak egyet-egyet, kik *Jókai Mór* kivételével kezdettől napjainkig mind örmények. A hazai örménységnek, mint kommunitásnak hosszú ideig széleskörű önkormányzata volt: az úgynevezett *örmény kompánia* saját bírájának az elnöklete alatt minden 3 évben a négy örmény telep egyikében (Szamosújvár, Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós, Csíkszépviz) összegyűlve foglalkozott a közös természetű egyházi és világi ügyek elintézésével, mint ahogy azt pl. a szászok egyeteme szintén végzi részben napjainkban is, így az örmény kommunitás is felosztotta az évi adót, gondoskodott a püspök eltartásáról, a küldöttségek költségeiről és a szükséghez képest az egész erdélyi örménységre kötelező erejű szabályzatokat dolgozott ki és azok betartását ellenőrizte.
E tekintetben különösen az ünnep- és vasárnapok megtartását előíró és a fényűzést korlátozó rendeleteknek van nagy kultúrtörténeti értéke.

Az örmények említett közös szervezete érintkezett annak idején örmény ügyekben a kormányszékkel, majd az országgyűléssel is, azonban e szerepet később a követküldési jogot nyert Szamosújvár és Erzsébetváros örményekből álló községtanácsai vették át és teljesítik olykor, alkalomadtán jelenleg is. Ámde az örménység ezt az Apafi és I. Lipót kiváltságleveleiben biztosított önkormányzatot sohasem használta ki külön nemzetiségi szervezkedésre, ellenkezőleg, már kezdetben igyekezett a magyar nemzettel érzületben egyesülni.

A változott kedvezőbb körülmények, különösen az örménységnek 1840-ben történt törvényes honfiúsításával, de még inkább 1848 után a kolóniák számos családját Délmagyarországon birtokszerzésre, aztán Budapesten, hol egy örmény templom kérdése többször fölmerült, az értelmiségi pályára vonzották.

Eközben pedig nagyobb erdélyi városaink (Kolozsvár, Marosvásárhely, Brassó, stb.) kereskedő cégei közt mind több és több örmény névvel találkozunk. Újabban az orvosi és ügyvédi pálya, nemkülönben a gazdálkodás sok örményt foglalkoztat. Sőt, ma már nincs oly kenyérkereseti munka, melynél örményekkel ne találkoznánk.

Egyszóval, az új életviszonyok az örménységet nemcsak nyelvileg, néprajzi és politikai szempontból, de létföltételeiben is átalakították.
Az eddig zárt örmény társadalom a magyarsággal egyesült, minek következtében az örmény-magyar házasságok száma rohamosan növekedett. Sőt, egyes örmény családok, mint pl. a bobdai *Gyertyánffy,* a kisterpesti *Markovics,* a lompérdi *Korbuly* családok, főrangú magyar körökkel is rokonságba léptek.

Azonban mindamellett, hogy az 1848-as szabadságharc az örménységet a magyarsággal társadalmilag is egybeforrasztotta, ősi egyházukra mindig féltékenyek voltak az örmények, és éppen azért ma is szívós kitartással törekszik e népfaj az örménykatholikus egyház fennmaradását biztosítani és ezzel a vallás terén utolsó menedékre talált egyetlen ősi, örmény jelleget megmenteni. E tekintetben hű segítőtársai voltak a tudós Mechitárista szerzetesek, kik különösen paphiány esetén a magyar-örmény klérust mindenkor készséggel kiegészítették.

(*Az "Arménia" 1913-as évfolyamából)*

Folytatás a kővetkező számban

<><><>

Dr. Borszéki Béla

A természetes ásványvizek hasznosításának története Magyarországon

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klubban 1999. *január 21-én*

II. rész.

A híressé vált városligeti kút után mind nagyobb hangsúlyt kapott a vizek kutatása és feltárása fúrások révén. A tudományos alapokra helyezett kutatás nagymértékben hozzájárult az ásványvizek megismeréséhez.
Az I. Világháború után - mint arról már esett szó - hazánk ásvány- és gyógyvízforrásainak legnagyobb részét elvesztette. Az ország szűkebb területén az újabb lelőhelyek feltárását nagymértékben elősegítette a századfordulón megindult szénhidrogén-kutatás, amely olaj helyett gyakran hozott napvilágra kitűnő termálvizet (Hajdúszoboszló, Debrecen).
Természetesen egyenest hévízfeltárás céljából is fúrtak kutakat. Így készült 1927-ben Szegeden az "Anna", 1935-36-ban Budapesten a margitszigeti "Magda II" kút.****

Szomjúság oltására a két világháború között a piacon palackozott ásványvíz csak csekély mennyiségben volt jelen. Ennek nagyobb részét is a fővárosban találjuk. A Lukács gyógyfürdőben palackozták a "Kristály-vizet", a török időkből fennmaradt Rudas gyógyfürdőben a "Harmat-vizet", a Margitszigeten a "Margitszigeti ásványvizet", és a város határában a "Csillaghegyi ásványvizet". Vidéken csupán a már említett, ismertebb ásványvizeket lehetett kapni.

A II. Világháború az ásvány- és gyógyvíz-telepek, fürdők, ivócsarnokok nagy részében súlyos károkat okozott. Az ország újjáépítése után a meglévő források és kutak - a szűkös anyagi helyzet

és az idegenforgalom hiánya miatt - csak kevéssé hasznosultak. Az 1956-os forradalom előtti és utáni politikai elnyomás, a rossz gazdasági helyzet az alapvető szükségletek megszerzésére kényszerítette a lakosságot, így a palackozott ásványvíz fogyasztása luxusnak számított.

1968-ban az u.n. új gazdaságirányítási rendszer lehetővé tette az élelmiszeripar egyes ágazataiban, hogy a technika felzárkózzék az európai élmezőnyhöz. A lemaradás azonban igen nagy volt. Az ásványvíz alacsony ára nem kedvezett a kereskedelemnek, ezért a fogyasztás csak kismértékben nőtt. Az egy főre eső ásványvíz éves fogyasztása kb. 2.5 liter volt.

A hetvenes évek elejére az üdítőital-gyártás az egyik legdinamikusabban fejlődő élelmiszeripari ágazattá vált Magyarországon.
Ez a dinamikus fejlődés természetesen elsősorban az üdítőital gyártására vonatkozott: megjelent a piacon a Pepsi, a Coca és a Traubisoda, majd 1972-ben az első, ásványvíz-bázisú energiaszegény üdítőital, a német-osztrák licence (KAJO) alapján gyártott "deit".

Korszerű nyugati gépek, berendezések segítették elő az ásványvizek esztétikusabb megjelenését is, ezzel egyidejűleg a fogyasztás kismértékben növekedett. Bevezetésre került az 1 literes, ú.n. "euro-palack", a visszazárható csavaros kupak, faláda helyett a műanyag rekesz.
Jelentős változást hozott az a "Palackozott ásványvíz, gyógyvíz és üdítővíz" szabvány, amely 1983-tól a természetes eredetű, palackozott vizek forgalomba hozatalát szabályozta. Ez az előírás különbséget tett a korlátlanul fogyasztható és a "kötött" ásványvíz között, amelynek oldott ásványianyag-tartalmától (vagy annak nagyságától) függetlenül - egyéb, biológiailag aktív alkotórészei révén - gyógyhatása lehet és összetételétől függően fogyasztását esetleg korlátozni kell.
A szabvány üdítővíznek nevezte azt a természetes eredetű kút- vagy forrásvizet, amely a közműhálózatból származó vizektől általában eltérő összetételű és különösen üdítő hatású, de egyéb vonatkozásaiban nem felel meg az ásványvíz vagy gyógyásványvíz kategóriának. (Tehát például összes ásványianyag-tartalma nem éri el a legalább literenkénti ezer milligrammos határt.)
Az ásvány- és gyógyvizek minősítésében a legnagyobb változást a 7/1986 (VIII.10.) számú egészségügyi miniszteri rendelet hozta, amely a külső (fürdő) és belső (ital) alkalmazás szempontjából tesz különbséget az ásványvizek között.

Az 1989/90-es rendszer-váltás és a privatizáció után jelentősen megnövekedett a palackozott ásványvizek fogyasztása. A trend meredeken fölfelé mutat ugyan, de a nagy ásványvízkinccsel és fogyasztási kultúrával bíró országokhoz képest a hazai fogyasztás még ma is csekély (21 liter évenként, fejenként).

Komoly fordulatot jelentett az 1995-ben életbe léptetett új magyar szabvány, amely az 500 és 1.000 mg/liter ásványianyag tartalmú vizek minősítését is megengedi, ha nátriumtartalmuk nem több 200 mg/liternél és valamilyen élettani szempontból fontos alkotóelemet tartalmaznak (mértékadó koncentrációban fluort, jódot, magnéziumot, kalciumot).
Az új rendelkezéssel a jogszabály alkotója lépést tett az Európai Unió előírásai felé, és ezzel a literenkénti 1.000 mg-nál kevesebb ásványi anyagot tartalmazó, de értékes, természetes eredetű hazai vizeink is minősített ásványvízzé váltak.

**** Ennek a bővizű kútnak a vizét "Kristályvíz" néven hozzák forgalomba

<><><>

Köszöntő az EÖGYKE születésnapjára

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klubban, 1999. február 18-án)

Először is azzal a szóval kell kezdenem, hogy "köszönöm." Sok áldozat és munka eredménye, ha szabadon és többnyire igen jó, mert értelmes hangulatban találkozunk az erdélyi csütörtökök alkalmával. Ordas indulatok nélkül. Szükségünk is van rá, hiszen föl-fölcsapnak körülöttünk nemzetiségi, etnikai, kisebbségi, hivatali... megválasztási hullámok. De mi csütörtökönként sohasem azzal foglalkoztunk, hogy másokat leborítsunk.
Magától értetődőnek vettük, hogy vagyunk, erdélyi és örmény gyökerekkel. Valami azonban történik körülöttünk: hajtják a forgószelet. Hát, akkor vegyünk felleghajtó köpönyeget!

A kétéves EÖGYKE születésnapi köszöntéseként pedig hadd üssek meg komolykodó hangot, amelybe aztán vegyülhet vidám harmónia is.
Jó szó az "örmény" - lehet igét képezni belőle: "örménykedik". Ugyanolyan hangzású, mint a "magyarkodik". És a "ki az igazi magyar?" mintájára azt is kérdezhetjük: "ki az igazi örmény?"
A téma ismerős. Ízléstelen, halálosan veszélyes torzsalkodás.
Lehet, hogy a magyarországi örmény származásúak közül senki sem az, aki? Szerintem te nem vagy örmény, szerinted én nem, szerinte pedig egyikünk sem az... És ez halálosan veszélyes, mert végső soron a mi nemzetünk, az egykor befogadó nemzet szemében diszkvalifikál minket.

Térjünk vissza a nagy kérdéshez; ki az igazi magyar? Egyáltalán, van ebben az országban magyar? Hiszen még a nemzet nagy költője is egy szerb mészáros fiaként, Petrovics néven jött a világra!
Tessék csak megfigyelni, mennyire értelmetlen és gonosz ez a kérdés...! Vagy a többi: Vajon magyar volt-e a 48/49-es magyar szabadságharc tábori lelkésze, akit Haynau fogházbüntetéssel sújtott - a morvaországi születésű, Lőw Lipót rabbi? Magyar volt-e az Ilbenstadt városában született gróf, az Aradon kivégzett Leiningen-Westerburg? Vagy a szász születésű, magyarul felnőtt korában megtanuló Heltai Gáspár, a magyar irodalom és könyvkiadás egyik atyja? Magyar-e József Attila, aki szerint "az apám félig székely, félig román, vagy tán egészen az"? Magyar volt-e a horvát Utisenovics család fia, akit Fráter Györgyként ismerünk? De itt a legnagyobb magyar, Széchenyi István, aki inkább fejezte ki magát németül, mint magyarul...
Ha pedig mindezek valamiképpen mégsem magyarok, akkor nincs mit szégyenkeznünk, ha tőlünk meg az örmény származásunkat megtagadja valaki. Tegye. Mert, ugye, Szálasi Ferenc magyar volt, hetedíziglen, anyakönyvileg - köszönöm szépen!

Ha első hallásra túlzónak is tűnnek az ilyen kérdések, mégis, logikus kérdések - amennyiben ősöket, nyelvtudásokat, keresztleveleket, nevek hangzását és egyéb, félrevezető eszközöket alkalmazunk.
Dehát, jó mondás, hogy az éremnek két oldala van...
A nemzeti és etnikai kisebbségekről szóló törvény elindított egy folyamatot: sokak szerint mostanság Magyarországon egyre több a nemzetiség - és egyre több a nemzetiségi. Ha ez igaz, elmondhatjuk: lassanként a magyar úgy érzi magát, mint a belgiumi Kohn, amikor felszólítják a népet, hogy: a vallonok álljanak jobbra, a flamandok pedig balra! Egyedül Kohn marad középen és félénken megkérdezi: tessék mondani, a belgák hová álljanak?

Engedjétek meg, hogy ne idézzem István király szavait. Az utóbbi években a szent király intelmeiből túlságosan is sokszor citálták azokat a mondatokat, amelyek a többkultúrájú, befogadó nemzet erényét és erejét emlegetik. Az Intelmeknek azt a kitételét, amely az idegenek - "hospes", tehát vendégek - méltányos kezelését, a befogadást szorgalmazza. Nem erre hivatkoznám, csupán arra, ami következik belőle.
Mindig, minden szekértábor jól működik a maga szűk, korlátolt területén. A szekértábor hatékony, mert egyszerre agresszív, és defenzív képződmény. Választásokat nyerhet. Csakhogy.:. a szekértáboron belül előbb-utóbb elfogy az ivóvíz, a lelki tartás, amely kizárólag abból táplálkozik, hogy a szekértáboron kívülieket gyűlöli.

Mi közünk ehhez nekünk, itt, az EÖGYKE második születésnapján? Számunkra magától értetődő, hogy létezünk, sok áldozat és munka eredményeként, és havonta megtartjuk találkozóinkat. Aki végiglapozza az Issekutz Sarolta által szerkesztett Füzeteket, elképesztő mennyiségű kultúrtörténeti információra bukkan. De ha egyre-másra azzal vádolnak, hogy nem is létezünk, mégis fölhorgad az indulat...

Mi tudjuk, hogy a mai, magyarországi örmény származás egészen más jellegű, mint a német, szlovák, szerb, szlovén, vagy horvát kisebbség. Ezek mindig anyaföldjük határvidékén éltek, kapcsolatban az anyanemzettel. Egy olyan csoportnak, mint az örmény, amely hét évszázada elmenekült egy távoli országból, eleve nem lehetett kapcsolata az őshazával, nevezzük bár Hajasztánnak, Arméniának, Ararát tövének, vagy bárminek. Tudjuk: nem is volt efféle kapcsolata.

Ráadásul, hála Istennek, az Erdélybe három évszázada betelepült örmények jól érezték magukat, ezért aztán elmagyarosodtak. Nem erőltette őket senki, saját maguk asszimilálódtak. Vélhetően többnyire olyanok vagyunk itt, akiknek családja a múlt század végére nem sokkal többet őrzött meg ősei nyelvéből, mint a Miatyánk, esetleg egy-két - jórészt szakrális - idézet, meg a konyha. Sokunk felmenői vallást is váltottak: lettek római katolikusok, lettek reformátusok.

Ha pedig se ősi nyelv, se ősi vallás... akkor mi ez a sokat emlegetett "örmény származás"?
Egyetlen szóval akarnék válaszolni, de ez személyes válaszom, hiszen nem formálhatok jogot, hogy bárki más nevében beszéljek. Mit jelent az örmény származás? Tudati állapotot.
És a húszadik század legvégén, Európa kellős közepén a "tudati állapot" létjogosultságát nem illik megkérdőjelezni.

Csak mellesleg: az a kötődés, ami egy "magyar" elnevezésű ország, és kultúrája iránt bennem él, azért is különösen erős, mert családomat, származás szerinti testvéreimet, engem - magyar földön évszázadokon át, soha nem ért hátrányos megkülönböztetés, nem tört ki ellenem pogrom és nem akartak rám sárgára festett Gergely-keresztet tűzni.

Nos, mennyire kézzelfogható ez a "tudati állapot"? Elégséges ok-e ez ahhoz, hogy a privát szférán túl valami összekössön bennünket? Hogy legyen valami, ami nem múlt…, hanem jövő?
Igen, természetesen van elégséges ok. Hiszen nemcsak nekem és neked kell együtt élnünk ezen a Földön, hanem nekünk és nekik. Népeknek, kultúráknak.
Gondoljuk csak meg: valamikori örmény őseink valamiféle ősvallást felcseréltek a kívülről - hangsúlyozom - az örménységen kívülről érkező, keresztény hitre. És a kívülről jött behatást másfél évezred során belső értékké növelték.

Más példa: a magyarság sem készen, felvértezve pattant elő az Etelközből, mint azt sokan szeretnék hinni, miszerint Árpád Zrínyi-korabeli páncélban bevágtatott a Kárpát-medencébe és visszakézből azonnal jól működő királyságot alapított, nem! A magyarság akkor is, azóta is aktív, képlékeny, minden feldolgozhatót magába fogadó csoportként véghezvitte a világ legnagyobb csodáját, amelyet mindig, minden jóravaló nép megtesz: alakulva alakított.
Ettől színes, befogadó, gazdag nemzet. Ezért lehetünk büszkék *Kiss Ernőre*, vagy *Lázár Vilmosra*: örmény családok fiai, akiket a magyarság örmény származású magyar hősökként tart számon.
Hitem szerint az Erdélyen át a magyarságba épülő örmény őseink ugyanezt tették: alakulva alakítottak, ünnepségek és politikai deklarációk nélkül. Nekünk tehát emberi kötelességünk segíteni azt, aki nemrég jött a messzi Jerevánból (azaz Erivánból), de senkit sem lehet és nem is szabad akarata ellenére megváltani. Számomra ez a sok áldozattal és munkával biztosított erdélyi csütörtökök egyik, nagyon fontos lényege. Mert a felmenőim által vállalt, általam örökölt és vállalt, jelenlegi kultúrámból én nem akarok visszakötődni a Kaukázushoz. Magyarként szeretném, ha a többi magyar - bármilyen nemzeti, etnikai, kisebbségi működés révén - nem efféle kaukázusi hátramenetet olvasna ki belőlem.
Ezért érzem magam itthon közöttetek, akik az egykori befogadókhoz hasonlóan befogadóak vagytok.
"Hospes" - vendégek - mondja a Szent István-féle szöveg. És valamiképpen mindannyian vendégek vagyunk ezen a világon. Évszázadok, vagy évezredek előtt - de mindenki jött valahonnan. Nincs nép, kultúra, embercsoport a Földön, amely valahol, valamiben "öröktől valónak" mondhatná magát! Vannak viszont egymásra hatások, létezik olyan kulturális gyarapodás, amelyet mindig egy másiknak, az úgynevezett "jövevénynek" köszönhetünk.

Ám szervezzenek valakik szekértábort, amely ma győz, holnap ellapul. Ma megválasztódik, holnap semmi sincs mögötte. Aki befogad, az tovább gondolkodik. Például: Európát gondol. Európát, amely akkor kezdődött, amikor egy távoli pusztaság szélén valaki azt mondotta a félénk Nikodémusnak: gyere, beszélj, mondd el, mi bánt.
És ezért kívánom teljes szívvel: Isten éltesse az európai hangvételű társaságot, az EÖGYKÉ-t, és háziasszonyát. Köszönöm, hogy meghallgattatok.

Dávid Csaba

<><><>

Magyar-örmény családfák

Az *ittebei* és *eleméri* Kiss család leszármazási táblázata:

Címerszerző: Ákoncz Gergely (Erzsébetváros, eredeti nevük Fark), aki 1760-ban kapta a nemességet Mária Teréziától és felvette a Kiss Gergely nevet. Elhalálozott 1762-ben. Felesége Hankovics Anna volt, aki 1760-ban halt el.

Nemesi előnevük: Ittebei és eleméri

I. leszármazás:

1. Ittebei és eleméri Kiss Izsák (+1789), házastársa erzsébetvárosi Issekutz Mária Anna
2. Ittebei és eleméri Kiss Miklós (+1780), házastársa erzsébetvárosi Issekutz Katalin
3. Ittebei és eleméri Kiss Mária, házastársa Daniel Lukács

II. leszármazás:

1.1. Kiss Gergely (+1788)
1.2. Kiss Anna (férj Jakabffy Miklós)
1.3. Kiss Ágoston (+1800) (felesége Bogdanovits Anna, +1805)
1.4. Kiss Katalin (+1789)
1.5. Kiss Jozefa (férj Capdebo Gergely)
1.6. Kiss Erzsébet
1.7. Kiss Borbála (+1802)
1.8. Kiss Antal (+1789)

2.1. Kiss Antal (+1844), (feleség: Leonhard Katalin +1856)

3.1. Daniel Imre kanonok
3.2. Daniel Gergely (feleség: Patrubány Cecília)
3.3. Daniel Ödön (feleség: Daniel Anna)

III. leszármazás;
1.2.1. Jakabffy Mária (férj Novák Márton)
1.2.2. Jakabffy Katalin (férj Lászlóffy János)
1.2.3. Jakabffy Anna (férj Jotiborszky András)
1.2.4. Jakabffy Ágnes
1.2.5. Jakabffy Erzsébet
1.2.6. Jakabffy Júlia (férj Simay Kristóf)

1.3.1. Kiss Mária, + 1844 (férj gr. Pejacsevich István)
1.3.2. Kiss Ernő. + 1849, (feleség Szentgyörgyi Horváth Anna) Aradi Vértanú, honvéd tábornok
1.3.3. Kiss Gergely + 1815. I. 28.

1.5.1. Capdebó Mária (férj Csiky Emánuel)
1.5.2. Capdebó Antónia, + 1894 (férj Hamvay Miklós)
1.5.3. Capdebó István (feleség Nikolics Eufrozina)
1.5.4. Capdebó Emília (férj Somoskeőy Antal)
1.5.5. Capdebó Janka (férj Somoskeőy Antal)

2.1.1. Kiss Károly + 1854
2.1.2. Kiss Miklós + 1882 (feleség Damaszkin Ilona, +1888)
2.1.3. Kiss Katalin
2.1.4. Kiss Franciska (férj Karátsonyi László, + 1864)

3.2.1. Daniel Márton

3.2.2. Daniel Teréz (férj Iszay Adeodát)
3.2.3. Daniel Mária (férj Thucsik Dániel, Szamosújvár)

3.3.1. Daniel Lukács (feleség 1. Dániel Erzsébet, 2. Dániel Mária)
3.3.2. Daniel Júlia (férj Bogdánff'y László)
3.3.3. Daniel Anna (férj Papp Miklós, Székelykeresztúr)

Folytatás a következő számban.

Kérjük kedves Olvasóinkat, hogy segítsenek a hiányzó adatok pótlásában. Várjuk leveleiket.

(Szerkesztőség)

<><><>

Kedves Barátom !

Nem várt hír fogadott bennünket a jégbontó - vagy ha úgy tetszik - bőjtelő havában tartott összejövetelünkön. Háziasszonyunk, Sarolta asszony beteg lett. Valamelyik kóbor vírus őt is eltalálta. Ezt annál is inkább sajnáltuk, mert két éves lett az Egyesület és az lett volna az igazi ünnep, ha őt köszönthettük volna. Hiszen ő az igazi motorja az egész egyesületi - és egyéb - munkának. Remélem hamarosan felgyógyul és a kormányrúdhoz áll.

Az, hogy ki örmény, vagy magyar és ki az igazi, vagy ki csak "magyarkodik", vagy "örménykedik", úgylátszik örökzöld tárgya lesz a beszélgetéseinknek. Pedig ezt a tüskét ki kellene húzni, mielőtt végleg elmérgesedik. Dávid Csaba jól felépített, példákkal is szemléltetett kerek előadása ezt a célt szolgálta. Szeretnék egyszer egy nyelvésszel beszélni, hogy magyarázná meg, voltaképpen milyen szó az "örménykedik", "magyarkodik". Az biztos, hogy lefordíthatatlan, de a magyar nyelvtanban sem tudom hova helyezni. Főnév visszaható igeraggal (mosakodik, fésülködik, románkodik, oroszkodik, németkedik, stb.)? Vagy mi? Mit gondolsz, nem kéne utánajárni? Egyébként az is eszembe jutott, hogy akik annyira szeretik az anyanyelvüket, hogy engem is tanulásra akarnak kényszeríteni itt, miért nem a saját hazájukban gyakorolják. Miért hagyták el az ősi földet, hiszen szabad ország. De ez csak egy futó gondolat.

A tervezett erdélyi utazás főbb állomásait dr. Szarka György vetítette elénk szép képeivel. Egy-egy nevezetesebb helynél megálltunk és - kérésére - elmondtam egy odaillő verset. Így került sorra Ady Endre: Október 6., Petőfi Sándor: Vajdahunyadon, Ábrányi Emil: A segesvári csatatéren című verse és végül, mintegy felhívásként Ady Endre: Intés az őrzőkhöz című opusza.

Dr. Borszéki Béla néhány közvetlen gondolattal csatlakozott Dávid Csabához és figyelmet érdemelt Fancsali János ugyancsak a tárgyhoz kötődő, aprólékos gonddal válogatott tényeket közlő, adatokat soroló felolvasása.

Egy percre még kézbe vettem a mikrofont, hogy emlékezzem, hogy emlékeztessem a jelenlévőket arra, már ötven éve, 1947. február 10-én írták alá a második párizsi békét és ezzel újabb menekült hullámot indítottak el, örményeket és magyarokat egyaránt.

Szeretnélek egyszer már közünk látni. Olyan kedves, otthonos mindig az együttlétünk, örülünk,

hogy újra látjuk egymást, és ha valaki egyszer nem jön, a következő alkalommal "kérdőre vonjuk", hol voltál? ! De addig is, míg rászánod magad, hogy eljöjj, igyekszem híven beszámolni mindenről és nem múló szeretettel gondolok Rád !

Ilona

<><><>

Gyémánt mise

Március 6-án 4 órakor tartotta Dr. Szentpéteri János és neje a fóti római katolikus templomban házasságkötésük 60. éves évfordulóját.
Manapság ritka esemény résztvevői lehettünk, egy kedves meghívásnak eleget téve. Meghatódottan hallgattuk a zsúfolásig megtelt templomban a házaspár 60 évvel ezelőtti fogadalmának megerősítését. A szentmisét unokájuk celebrálta, aki igazán meghitté tette mindenki számára ezt a nem mindennapi családi eseményt.
A szentmise után a Károlyi kastély galériáján tartott fogadás népes vendégserege egy kedves műsor résztvevői lehettek.
Kezdődött a rokonok, barátok köszöntésével versben, prózában. Követte a családi fényképalbum vetítettképes felelevenítése, az ünnepelt pár, 3 gyermeke, 8 unokája és dédunokái szeretetteljes együttlétének bizonyítékai. Életük nagy műve, a megmaradás, a folytatás beteljesedett!
Majd a helybéli asszonykórus kedves műsora pezsdítette a hangulatot. Az ünnepelt pár stílszerűen babakocsival szállította el azt a sok virágot, ajándékot, amellyel barátaik ajándékozták meg őket.
Büszkék voltunk arra is, hogy - a zord idő ellenére - magyarörmény közösségünk szép számban képviseltette magát ezen a felemelő ünnepen, helybeliek, budapestiek, de még Kolozsvárról is. Amerre néztünk, mindenhol magyarörményt láttunk. De hát ez szinte természetes egy nagynevű magyarörmény család ily különleges eseménye kapcsán.
Szeretettel kívánunk még hosszú, egészségben gazdag, boldog együttlétet az ünnepelt párnak és egész családjának.

dr. Issekutz Sarolta

<><><>

"Aki nem emlékezik az elmúltakra,
megismétlésüket kockáztatja meg."
(Santayana)

Gerlóczy Mariette: Két ország közt félúton

Nemrég kaptam meg *uzoni Temesváry Jánosné Gerlóczy Mariette* kézbesített küldeményét s benne a mellékelt könyvet, megtisztelő dedikációjával, mellékleteivel.
Bevallom őszintén, megdöbbentett a szerző magánkiadásában kiadott kordokumentum, amelyet egyébként az árvák megsegítésére jelentetett meg Csíkszerdában. Bár szüleink a II. világháborút átélték és vele együtt otthonuk, vagyonuk elvesztését, mégis megdöbbentett az a sors, amely a könyv szerzőjének, családjának kijutott. Az apa Horthy Miklós kormányzó első szárnysegédje volt, akit 1944. okt. 16.-án a nyilasok a birtokáról elhurcoltak, börtönbe vetettek. Onnan megszökve az oroszok viszik el "védőőrizetbe" családjával együtt. Gróf Bethlen István volt miniszterelnököt és Gerlóczy Gábor tábornokot 1945. február 24-én "pár órára" magukkal viszik

az oroszok, ahonnan a miniszterelnök többé nem tért vissza.
A "védőőrizetben" ismerkedett meg a szerző az uzoni Temesváry családdal, későbbi férjével, Temesváry Jánossal. 1946-ban Gerlóczy Marietta magyar állampolgárként engedélyt kapott, hogy Erdélybe, Uzonba utazzon házasságkötés céljából, ahol Márton Áron püspök eskette meg az ifjú párt.
1949-ben fegyveres román katonák törtek rájuk otthonukban, ahonnan Sepsiszentgyörgyre szállítják őket, amelyet kényszerlakhelyként jelöltek ki számukra, kiutalva részükre a Károly Gáspár u. 4. szám alatti fáskamrát. Végül kitelepítették a családot Dobrudzsába, a Duna egy holt ága mellé a pusztába, ahol rizstermesztéssel foglalkoztak. Hatalmas fabarakkban éltek hosszú évekig 76 kitelepített társukkal együtt. 1955-56-tól engedték meg, hogy legalább írásban kapcsolatot teremtsenek a külvilággal. 6 év után szabadultak a pusztából, végül Kolozsvárott telepedtek le, mert nem szabadott Uzonba hazatérniük. Targoncásként, takarítónőként élték napjaikat, majd végre 1960. május 28-án megkapták a Magyarországra településhez az engedélyt. Temesváry János június 5-én Kolozsváron az utcán összeesett és meghalt. Ezt követően az özvegynek 16 évet kellett még várnia, hogy hazatérhessen Magyarországra! Végülis 1976-ban érkezett meg Budapestre.
A könyv Erdélyben, Sepsiszentgyörgyön vásárolható meg. Ajánlom mindenkinek, nemcsak az árva gyermekek támogatása, hanem a XX. századi történelmünk alaposabb megismerése céljából. Különösen az ifjú nemzedéknek ajánlom, mert hihetetlennek tűnik, mi mindent kellett és tudott átélni az előttünk élt nemzedék. Erről eszembe jut és egyúttal figyelmébe ajánlom a T. Olvasónak a Budapest I. ker. Attila úton, a Bethlen udvar melletti parkban egy betoncella emlékmű megtekintését, amely betoncellában egy tükörrel szemben ülő bronz férfialak látható s az alábbi felirat:
"1944-90 azok *emlékére, akik nem haltak meg, de az életüket tönkretették.*
Rázsó Edit"
Köszönöm rétháti Kövér Ilona barátnőmnek, hogy felhívta figyelmemet az emlékműre s továbbadhatom felhívását.

dr. I. S.

<><><>

Programok
Barangolás őseink földjén, III. rész.
DÉL ERDÉLYI KÖRUTAZÁS
ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK KULT. EGYESÜLET ÚTITERVE
1999

A túra célja: felkeresni a dél-erdélyi örmény emlékhelyeket, valamint Háromszék, Fogaras, Szászföld, Kalotaszeg és Partium vidékeinek történelmi és természeti nevezetességeit.

ÚTVONAL: Budapest - Gyula - Nagyszalonta - Arad -Marosillye - Déva - Algyógy - Vajdahunyad - Gyulafehérvár - Szászsebes - Nagyszeben - Fogaras - Sepsiszentgyőrgy - Árkos - Brassó - Prázsmár - Illyefalva - Kovászna - Csomakőrős - Kézdivásárhely - Szent Anna tó - Csernáton - Szászhermány - Fehéregyháza - Segesvár - Erzsébetváros - Berethalma - Medgyes - Kolozsvár - Bánffyhunyad - Magyarvalkó - Nagyvárad - Ártánd- Szolnok - Budapest

Időtartam: 7 nap (augusztus 25-31.)
Autóbuszos útvonalhossz: Bp.- Bp. 2400 km.
Ellátás: félpanziós (estebéd és reggeli)

Szükséges felszerelés: túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa.
Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.
Pénzváltás: Az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani. Az utazás végén a megmaradt lejeket az utaskísérő visszaváltja forintra.
Részvételi díj:190 DEM/fő + buszköltség
Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépők árát, kivéve a fakultatív programokét és a buszköltséget.
Az utat idén is a GONDVISELÉS EGYESÜLET szervezi, a csoportot ismét dr. Szarka György, a jól ismert és szeretett "Gyuri Bácsi" vezeti.

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozók az erdélyi örményekkel
- Koszorúzás Aradon és Fehéregyházán az 1848-49-es szabadságharc, az örmény vértanúk és Petőfi Sándor emlékére
- Felkeressük Hunyadi János, Hunyadi Mátyás, Fráter György, Zápolya János, János Zsigmond, Bethlen Gábor, Petőfi Sándor, Arany János, Körösi Csoma Sándor, Apáczai Csere János, Gábor Áron, Márton Áron, Kiss Ernő, Lázár Vilmos és Apor Vilmos emlékhelyeit
- Felmegyünk a Fogarasi havasokban az ezeréves határ közelébe és Csomádon Szent Anna tavához
- Városnézés Brassóban, Nagyszebenben, Medgyesen és Segesváron
- Múzeumlátogatás Nagyszalontán, Kézdivásárhelyen, Csernátonban, Sepsiszentgyörgyön és Félegyházán
- Templomjárás Gyulafehérváron, Szászsebesen, Brassóban és Kercen
- Vár - várkastély és erődtemplom - látogatás Vajdahunyadon, Gyulafehérváron, Fogarason, Segesváron, Prázsmáron, Berethalmon és Illyefalván
- Csernátonban és Kőrösfőn bepillantunk az élő erdélyi népművészet alkotóműhelyeibe pisztrángos piknik Bálványoson
- Székely néptáncesten rophatjuk a hejszát
- Pódiumelőadás Nagyváradon
- Kalotaszegi családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát.

A részletes programot a következő számban közöljük !
Részvételi szándékát jelezze levélben, vagy telefonon az egyesület székhelyén.

<><><>

Köszönet *Gerlóczy Mariettának* az egyesület működéséhez nyújtott 5000 Ft adományért.

<><><>

Könyvek, kiadványok

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998 évi összesítő kiadása után az EÖGYKE 2 éves születésnapja alkalmából megjelent a Füzetek 1997 évi számainak könyv formája is. Az 1997 és 1998 évi összeállítás együttesen 1500 Ft-ért megvásárolható.

Az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat keretében megjelent Fancsali János: Viski János fiatalkori

évei című könyve, 600 Ft-ért kapható egyesületünknél,
Szongott Kristóf "Szamosújvár szab. kir. város MONOGRÁFIÁJA" sorozat (repr.):
első kötet 1200 Ft,
második kötet 1500 Ft
negyedik kötet 1000 Ft
Szongott Kristóf A magyarhoni örmény családok genealógiája 800 Ft.

<><><>

Hírek, információk

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni. Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók:10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:
1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme:1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-1011, fax/fel**;** 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek *Füzetek*
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa

Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Dávid Csaba Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség: 1251, Budapest Pf. 70.
Tel: (1) 201-1011 Fax: (1)201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/26 szám
1999. április

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Április - gondolatok az örmény liturgiából

A liturgia elején már felhangzik, de a továbbiakban is sokszor:

Pap: **Békesség mindnyájatokkal!**
Hívek: **És a te lelkeddel!**
Diakónus: **Imádunk Téged, Istenünk!**
Hívek: **Előtted, Uram!**

Megint a béke kívánása kerül előtérbe, de ugyanakkor fontos, hogy Isten előtt imádással jelenjünk meg, Igaz, hogy Istent nem látjuk, de hitünk szerint Ő lát minket és ismeri szándékainkat.

dr. Sasvári László

*****

De az erdélyieket szüntelenül náluk hatalmasabbak környékezték, minden nap megkapták a figyelmeztetést, hogy „mások”, mint akik országlanak felettük.

A kisebbségi lét felelőssége

Válasz egy töprengésre

Magyarországon többször is megkérdezték már, hogy megtanítottam-e a gyermekeimet magyarul.
Természetesen olyan emberek kérdezték ezt, akik személyemre vonatkozólag kevés információval rendelkeztek. A legnagyobb meglepetésükre azt válaszoltam, hogy nem. Hogy meglepetésüket eloszlassam, egy kis magyarázatot is fűztem hozzá, mégpedig azt, hogy őket nem kellett megtanítani magyarul, mert ők magyarnak születtek! Ők tehát nem „esetleges magyarok”.

Ha megvan a megmaradás szándéka, akkor a módszerek, ha nem is könnyen, de megteremthetők az önmegőrzéshez. Mindenekelőtt az otthonnal való kapcsolatteremtésben és kapcsolattartásban.

Ha így mérlegelünk, akkor pontosan tudjuk, hogy a magyar nyelvet, a kultúrát, a hagyományt és a szellemi hagyatékot hogyan kell megőrizni.

Lehet-e valaki magyar anélkül, hogy beszélné a nyelvet? Ezzel az elmélettel játszadozik Európa több politikusa is: megpróbálják beolvasztani a kis népcsoportokat úgy, hogy csak érzelmi alapokon kötődjenek az anyanemzethez. Ezt így, sajnos, a jómódú Ausztriában is sokan elfogadják, sőt, természetesnek veszik olyannyira, hogy mások számára is próbálják bebizonyítani ennek létjogosultságát.

Jelenleg is azt tapasztaljuk, hogy elsősorban a nyugati demokráciák talaján törnek elő a vallási és nemzeti kisebbségek sérelmektől fűtött indulatai. Itt megvan annak a lehetősége is, hogy a kis népcsoportok, mint például az ausztriai magyarok, a megmaradáshoz való jogot követelhetik maguknak. De mivel ezeket a jogokat és a megmaradás módját az Ausztriában működő magyar szervezetek mind másképpen értelmezik, kialakulnak egyrészt érdekszövetségek, másrészt megteremtődnek az ú.n. *másképp* gondolkodók, és állandó problémát jelent, aki és ami "más". A kosárnyi csirke között a többiek azt verik állandóan, amelyik más. De hogyne lenne gyenge az ilyen, hiszen mindenki üti, elűzi az ételtől! Érdekes, hogy a diaszpórában élő magyarok között is az erdélyiek annyira "mások".

Mi erdélyiek, ez az annyira "más" népcsoport abban a pillanatban születtünk meg, amikor - legyünk bárhol a világon - áthat szülőhazánk szelleme, lelke, tudata. Bár nincs főhatósága, nincs meg a teljes cselekvőképessége, mégsem élhet teljesen más közösségi szempontok szerint, mint a szuverén anyanemzeti közösségek. Egy dunántúli vagy alföldi magyar automatikusan, beleszületetten az; a légkör, amely körülveszi, nem idegen neki, közösségi életberendezkedése a megszokott folytonosságon nyugszik.

De az erdélyieket szüntelenül náluk hatalmasabbak környékezték, minden nap megkapták a figyelmeztetést, hogy "mások", mint akik országlanak felettük. Nekik minden mellőzésből és minden bántalmazásból újra meg újra meg kellett születniük magyarnak. Teljes bizonyossággal állítható, hogy az ilyen környezetből származó egyéneknél erős, megingathatatlan öntudat alakult ki. Az erdélyi magyar nem tekintette a kisebbségi sorsot olyannak, mint a többségi magyar az ő sorsát: magától értetődőnek. És ha a románok hagyták volna békében élni, elrenyhült volna, talán el is veszett volna. Az itt élő magyarság kellő erdélyi önismeret nélkül kallódó nyáj lett volna csupán. Az ilyen önismerettel fenntartott felelősségnek roppant terheit alig lehetett volna elviselni, ha nem az isteni törvény támasztja meg. Tehát kijelenthetjük azt, hogy az erdélyi kisebbség közélete védelmező, vallásos tartalommal is volt telítve. Az ilyenszerű létfelfogást sem nélkülözheti a szórványmagyarság, sőt, éppen az ilyet kellene értékelnie napjainkban!

Ez a magatartás sors volt, tehát isteni rendelés, olyan együttélési forma, amelyet magasabb rendelés folytán kellett kialakítani az erkölcs követelményeinek megfelelően.

Ezen a beidegződésen nem lehet egy intésre változtatni, senki kénye-kedvére. Még akkor sem, ha ez kényelmetlenül érinti bizonyos személyek elveit vagy identitását.

Dr. Száva Tibor

("Bécsi Napló” -1999. március, XX. évfolyam, 2. szám)

rétháti Kövér Ilona

Egy marék szürke por

Schweine Ungarn és átkozott német!
és tülekedés és por és szekér és autó
húsvéti harangszó, bomba robban,
csordát hajtanak, a szívem dobban
ezt is viszik!
Mért jöttem és hova megyek!

Schweine Ungarn és átkozott német!
és piszok és por és elakad a szekérsor
várjon az eleje, elvesztjük egymást! Hamar orvost!
Egy asszony szül! Úristen! Itt, most!
tankcsapdák, felrobbantott hidak
lógós katonák, rémült emberek...
Mért jöttem és hova megyek!

Schweine Ungarn és átkozott német!
és repülők és tankok, szorongó éjszakák és rémült nappalok...
Hol van a szó: Hazádnak rendületlenül...
Hol van, aki áll, mikor minden összedűl?
Hol vagy Hazám, Hazám, Te mindenem?
Egy marék szürke por, a határon szedtem fel,
ez a hazám.

Hintsétek rám, ha már nem megyek...

(1945. március-április emlékére, 1965)

<><><>

Merza Gyula

Az örmény betelepülés története Magyarországon

(folytatás az előző számból)

Volt idő, mikor csak Szamosújvárt annyi segédlelkész működött, számszerint kilenc, mint ahány tagból jelenleg áll az egész világi örmény papság együttvéve. A Mechitáristák velencei rendháza Erzsébetvároson már több, mint száz éve fiókzárdát és templomot emelt, hol jelenleg is két szerzetes működik, míg a bécsi rendház Szamosújvárt *a Lukácsi* féle örmény katolikus fiúárvaház felügyeletét 3 tagjával látja el. Ennek fejében a hála mindenkor vezetett magyarhonos örményeket is e kiváló szerzet kebelébe, melynek élén Bécsben ez időszerint is szamosújvári születésű főapát áll.

Ami az örmény nyelvet illeti, azt társalgásul manapság a lelkészeken kívül jóformán csak a legöregebb egyének beszélik, azonban az ősök iránti kegyeletből még egyes intézetekben tanítják, a budapesti egyetemen pedig az örmény nyelv és irodalomnak van docense a kitűnő nyelvtudós, *dr. Patrubán Lukács* személyében.

Nem volna teljes ez az összefoglaló ismertetés, ha meg nem emlékeznénk az újvidéki örmény plébániáról is. Ez úgy keletkezett, hogy 1739-ben a törökök Belgrádot elfoglalván, az onnan kiűzött katolikus családok, kik közt sok örmény is volt, *Erzerumi* Jakab vezetésével a szomszédos magyar területre menekültek.

Ez a híveiben azóta megfogyatkozott örmény telep, melynek jelenleg is papja és temploma van, az ötödik Magyarországon. Különösen mint misszióállomásnak azért van jelentősége, mert lelkésze a bécsi Mechitárista rend tagja lévén, Róma felhatalmazásából a romániai, szerbiai és bulgáriai örménykatolikusok vallási szükségleteit is ellátni köteles.

1868. december 1-én tartotta a magyar országgyűlés azt az emlékezetes ülést, melyen Szamosújvár mindkét követének jelentős szerep jutott. Ugyanis *Simay* Gergely, utóbb polgármester, majd törvényszéki elnök indítványára *Gajzágó* Salamon képviselőházi alelnök (később áll. fővámszéki elnök) elnöklete alatt hozta meg a Ház azt az egyhangú határozatot, mely az örmény-katolikus egyház önkormányzati szabadságát és jogegyenlőségét törvénybe iktatta.

S jóllehet néprajzi szempontból folyton halványul a hazai arménizmus, mindazáltal érdemes az örmény sajátságokat még ma is megfigyelni. Ugyanis miként a versszak végén a visszatérő rím, akként tör elő az elmagyarosodott örmény néplélekből is időszakonként az átöröklés (atavizmus) talányszerű törvénye. Hiszen csak így érthető, hogy midőn ez a keleti néptöredék a két aradi vértanúval együtt három tábornokot *(Kiss, Lázár, Czetz)* adott a magyar szabadságharcnak, egy kormányelnököt *(Lukács László)* és négy minisztert *(Gorove, Lukács Béla, br. Dániel, br. Lukács Gy.)* a magyar államnak: ugyanakkor három érseket *(Ákontz-Kövér, Esztergár, Govrik)* adott örmény rítusának is.
S viszont a hazai örmény "náció" kebelében csak úgy születhetett egy *Hallósy* Kornélia, a "magyar csalogány" és egy *Csiky* Gergely, a korszakos magyar drámaíró, ahogy egyidejűleg két rajongólelkű armenista tudós is támadt ugyanonnan, úgymint *Lukácsi* plébános, az örmény püspökség eszméjének lelkes harcosa, és *Szongott* tanár, az "Armenia" folyóirat páratlan buzgalmú megteremtője.

Vagyis mindez legtalálóbb és legrövidebb magyarázatát abban leli, hogy az örmény fajnak hazánkban két, nemzeti védőszentje van, t.i. az államalkotó magyar király, *Szt. István* és az örmény kereszténység apostola, *Világosító Szt. Gergely*. Utóbbinak emlékünnepét, mely pápai rendelet szerint a pünkösd utáni negyedik szombatra esik, a magyarországi örmény ség is országszerte mindenütt nagy kegyelettel megüli.
Ezen évforduló alkalmával a szamosújvári körmeneten kibontják az ősi zászlót és a nép ajkán megcsendülnek a Szt. Gergely-kultusz ezredéves sárágánjai, melyek a keleti egyházi zeneköltészet legremekebb zsoltárai.

Az érzületében és jórészt családneveiben is elmagyarosodott mai örmény nemzedékeknek a hazafiságon és mély vallásosságon kívül szintén kiváló polgári erényei a példás családi élet és a kitartó szorgalom. Hazafias, emberbaráti, kulturális és egyházi célokra pedig az örmény ségnek számarányát messze túlhaladó áldozatkészsége ismeretes.
Íme, rövid vázlatban ez az örmény ség 260 éves múltja és jelenlegi helyzete a magyar nemzet védő karjai között a Kárpátok ölén megtalált és forrón szeretett végleges hazájában, hol áldja, vagy verje sors keze, élnie-halnia kell.

*(Az"Arménia" 1913-as évfolyamá*ból)

Merza Gyula
író, armenológus 1861-ben született Kolozsvárott, ugyanitt hunyt el 1943-ban. Kolozsvárott és Bécsben orvosegyetemre járt, de ezt félbehagyva gazdálkodással és turisztikával foglalkozott. Az Erdélyi Kárpát Egyesület egyik szervezője és főpénztárosa volt, a kolozsvári Néprajzi Múzeum igazgatója, az Erdély c. folyóirat szerkesztője. Fontosabb munkái *A hazai örménység jövője* (1896), *Örmény püspök*ség (1896), *Az örmény kereszt* (1902), *Az örmény település története Magyarországon* (1913).

(A Révai Lexikon és a Magyar Életrajzi Lexikon alapján)

<><><>

Szomorújelentés

P. Fogolyán Miklós Lukács

mechitarista szerzetes, gyergyószentmiklósi lelkész
1999. április 7-én hajnali 6 órakor Olaszországban visszaadta lelkét teremtőjének.

Gyászolja az egész magyarörmény közösség, úgy Magyarországon, mint Erdélyben.

Lapzárta után érkezett

<><><>

Kedves Olvasó!

Bizonyára feltűnt, hogy kissé más külalakkal jelenik meg áprilisi számunk. Több ez, mint csak a küllem változása. Jelzi a Füzetek kiadójának változását, egyúttal az ezzel összefüggő szervezeti változásokra is felhívja a figyelmet.

1999. február 4-én ugyanis az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kezdeményezésére a Budapest II. kerületi, VI. kerületi (Terézvárosi), a IX. kerületi és a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az EÖGYKE társulást hozott létre **Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása** néven.
A Társulás megkezdte működését a Társulási Tanács létrehozásával, amelynek elnöke dr. Issekutz Sarolta, elnökhelyettese Szongoth Gábor lett.

A Társulás az örmény kultúra és hagyományok ápolása feladatainak közös megoldására jött létre. Valamennyi társult szervezet megtartotta minden vállalt feladatát, a társulás révén azonban - az így koncentrált pénzeszközökből - mód nyílik a programok közös szervezésére, több színvonalasabb rendezvény, kiállítás rendezésére, könyvek kiadására.
A Társulás célja tehát, hogy közös anyagi alapot képezve, közös iroda működtetésével, közösen oldjuk meg kulturális feladatainkat, ezáltal költségtakarékos módon, de színvonalasabban mutassuk be kultúránkat. A gazdaságosság mellett fontos célunk az ellenőrizhetőség, átláthatóság biztosítása.

A Társulás egyúttal politikai elkülönülést is jelent az 1999. január 3.-án antidemokratikus módon létrejött Országos Örmény Önkormányzat vezetésétől. Mi nem akartuk - az országos vezetésből azonban minket kizártak. Így a hazai, magyar anyanyelvű, erdélyi származású örmény többség országos képviselet nélkül maradt. Az általunk létrehozott Társulás különösen ezen hazai, magyar anyanyelvű, erdélyi származású örmény többség érdekében kíván tevékenykedni, kultúrájával foglalkozni.

Lényeges feladatának tartja az erdélyi örmény társadalmi szervezetekkel, szerveződésekkel való kapcsolattartást, épített műemlékeink, műtárgyaink megmentését itthon és Erdélyben, örmény szertartású katolikus egyházunk védelmét Budapesten és Erdélyben.
Társulásunk nem titkolt célja, hogy a hazai örménység történelmére, jelenlegi helyzetére vonatkozóan felvilágosítást folytasson és ezáltal visszaszerezze a történelmi (magyar anyanyelvű) kisebbségen belüli többség méltó helyét a minimális számarányt jelentő örmény-örményekkel szemben. Senkit sem akarunk megfosztani örmény származásától, de nem engedjük, hogy örmény gyökereinket olyanok kérdőjelezzék meg, akik történelmünket, kultúránkat, egyházunkat sem ismerik.

A Társulás nyitott olyan jogi személyek számára, amelyek célkitűzéseinket, szabályzatunkat elfogadják. Célunk, hogy együttműködjünk minél több jogi személlyel, akár csak egy-egy feladat megoldására is.
Az előbbiek következtében változás állt be az "Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek" tekintetében is. A havi kiadványt a Társulás vette át, Dávid Csaba újságírót nevezte ki főszerkesztőnek.
A Füzetek azonban megtartja eddigi eszmeiségét, de igyekszik bővíteni kulturális kínálatát. A társult szervezetek programjait is bemutatva-ajánlva tágabb kínálatot nyújt az olvasónak.

Ugyancsak a Társulás vette át a Fővárosi Örmény Klub üzemeltetését. Változatlanul minden hónap 3-ik csütörtökén 17 órakor találkozunk ezentúl is, a Magyarok Világszövetsége Magyarok Háza (Budapest, Semmelweis utca 1-3.) I. emeleti zenetermében. A hely szelleme, származásunk, kulturális elkötelezettségünk - és ezek szerves egysége továbbra is fontos számunkra.

Végezetül leszögezni kívánjuk, hogy célunk változatlanul a hazai örmény kisebbség túlnyomó, kb. 95 %-át kitevő történelmi örménység érdekképviseletének szervezése, amely a jelenlegi Országos Örmény Önkormányzattal nem megoldott. E cél érdekében megteszünk mindent, hogy visszaállítsuk az őseink által több évszázada kivívott elismerést, amelynek eredményeként büszkén állapíthatjuk meg: a magyar-örménység nemzetalkotó tényező. Nem engedhetjük, hogy méltatlan emberek méltatlan eszközökkel sértsék jó hírnevünket, jószándékunkat, jogtalan, hatalmi érdekeik céljából.

Kívánunk minden kedves olvasónak kellemes időtöltést Füzetünk olvasásához, amelyhez igyekszünk tartalmas, múltunk, jelenünk megismerését szolgáló olvasnivalót nyújtani. Ennek segítségéül továbbra is várjuk leveleiket, cikkeiket, küldeményeiket és hirdetéseiket.

dr. Issekutz Sarolta
Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása,
a Társulási Tanács elnöke, felelős kiadó

<><><>

Örményhálózat

Csíkvidéki örmények ismerkedő találkozóját kezdeményezte a közösség újjáalakult szervezete, a *Szentháromság Alapítvány* (1999. március 20-án). Szép számmal jöttek a Szakszervezetek Művelődési Házába az örménymagyarok, családtagjaik és szimpatizánsok. *Ajtony Gábor*, az Alapítvány vezetője a szervezet tevékenységét ismertette, a célkitűzéseket, az örménymagyar közösség idei, tervezett kulturális eseményeit vette számba. Bemutatták az igen szerény költségvetés tervezetét is: tevékenységük folytatásához az örménység helybeli szervezete alapvetően csak a tagdíjakból összegyűlő alapokra számíthat. A hangulat oldódott, amikor a jelenlévők szóltak egy-egy mondatot önmagukról s a kialakult, kötetlen beszélgetést *Beder Tibor* főtanfelügyelő rögtönzött kiselőadása követte az erdélyi örmény történelemről és azonosságtudatról, valamint a magyarországi örményekkel való kapcsolatról, a témakörben tapasztalható bonyodalmakról.

(hír az Internetről)

<><><>

Kedves Barátom!

A tavasz ígéretével, kikelet- avagy böjtmás havának 18. napján ismét összejöttünk. Bizony, a Sándorok nem kényeztettek el bennünket, mert meleg helyett csípős szelet hoztak. De azért Isten éltesse őket.
A terem megtelt és a viszontlátás öröme átmelegített minket.
Nem is tudom, hogyan kezdjem beszámolómat, olyan nagy élmény részesei lettünk. Erdélyi atyánkfia - hisz' minden erdélyi székely vagy magyar atyánkfia -, Szervátiusz Tibor szobrászművész látogatott el hozzánk kedves párjával, Szervátiuszné Barna Klára asszonnyal. Valóban nem mindennapi dolog ilyen nagynevű művésszel találkozni. Klára asszony - újságíró lévén - jól kérdezett és sok mindent megtudhattunk a művész életéről, abból az időből is, amikor még Erdélyben élt.
Miközben Szervátiusz Tibor halk szavát hallgattam és fegyelmezett, zárt mozdulatait néztem, szinte a szobrait láttam magam előtt. Mintha őt is egy kemény, időtálló fából - talán vasfából? - faragta volna a Teremtő. Néhány nap múlva, amikor kedves meghívásuknak eleget téve többen felkerestük a műtermét, ez az érzésem megerősödött. Szobraiban őt véltem felismerni, bármilyen címet is viseltek.
Félbeszakítottam önmagamat, pedig a klubdélutánról akarok Neked írni. Klára asszony versekkel is megörvendeztetett minket, Petőfi Sándort és Wass Albertet idézve közénk, 1848-49-re emlékezve és emlékeztetve. Mindkét költő igaz tanítónk, és példaképünk lehet szabadság- és hazaszeretet dolgában.
Végül Sarolta asszony és a jelenlévők tettek fel kérdéseket a művésznek és szokás szerint oldott, közvetlen beszélgetéssel ért véget a nem mindennapi élményt nyújtó délutánunk.
Szeretettel és barátsággal gondolok Rád

Ilona
Budapest, 1999. március

*****

Benedek Katalin

Balladás múlt, balladás jelen

Márciusi összejövetelünkön - mint már oly sokszor - ismét jeles személyiséget üdvözölhettünk a

Klub estjén.
Századunk egyik legkarakteresebb szobrászművésze, Kolozsvári Szervátiusz Tibor látogatott hozzánk. A művészeti és a személyes - valamint az ezekkel összefüggő, a nemzeti kérdéseket érintő, emocionális mozzanatokban gazdag esti beszélgetés szervezője, háziasszonya ezúttal is dr. Issekutz Sarolta volt. Az esemény fontos szereplőjeként üdvözölhettük Szervátiusz Tiborné Barna Klárát, aki az előbb említett kérdésekről társalgott férjével, s közben előadóművészként is bemutatkozott lelkes társaságunknak.
Petőfi Sándor és Wass Albert verseivel illusztrálta vendégünk forradalmisághoz, nemzettudathoz, Erdélyhez fűződő elkötelezettségét, érzéseit, gondolatait.
A találkozó fő vonulatát az 1848-49-es szabadságharc, valamint a művész Petőfi-képe, magyarsága adta. Szomorú tényként valamennyien egyetérthettünk a megállapítással: az elmúlt tíz évben elsikkasztották a poétát.
A szobrász Petőfije nem a sokak által ábrázolt, megformált, megénekelt 48-as, márciusi ifjú, hanem a drámai, a szabadságharc utolsó hónapjaiban Erdélyben élő költő.
Plasztikai megfogalmazásban, halálában áll előttünk a zseni, akinek élete áldozata az, hogy beteljesíti, amit vállalt. Fizikai valója ugyan megsemmisült, de szellemi ereje tovább él és hat.
Mitikus nagyság. A nemzet függetlenségéért küzdött s egyben a nemzet megtestesítője: a magyar nem tűrte, nem tűri a rabigát, állandó, folyamatos harc az élete.
Ugyancsak jelképnek tekinthetjük Dózsa Györgyöt (a művész megrázó erejű alkotása a Magyar Nemzeti Galériában látható), Budai Nagy Antalt, a Rákócziakat és 1956-ot, az ő reinkarnációjukat.
Hallhattuk Szervátiusz Tibor "Ispánkút" című, irodalmian cizellált írását az eszméről, a helyről, ahol Petőfi befejezhette életét, s ahol ilymódon forradalmunkat is eltiporták. Az alkotó három és fél méteres faszoborral állít emléket a Segesvártól nem messzi helynek, szabadságharcunk bukásának, a költőnek, s egyben a történelmi és jelenkori Erdélynek - ahol a kettősség, az idegen és kommunista uralom alatt, azonos hőfokon élt a szabadságérzet.
A rendületlenül álló Petőfi maga a magyar sors: állva fogadta a halált, megmerevülve, jelképezve az elpusztíthatatlanságot.

A beszélgetés másodvonulatát a neves útmutatók, nemzet-őrzők, *létszobrok* felidézése jelentette.
Ady Endre, Szabó Dezső, Németh László, Bartók Béla, Kodály Zoltán neve hangzott el. Ők azok, akik a szobrász világnézetének kialakulására legdöntőbben hatottak.
Szellemiségüknek benne kell lennie a megmunkált anyagban, így jöhet létre az a szintézis, amely - elsősorban a "szocreál" idején - a világtól akkoriban elszigetelt Erdélyben a megtartó erőt, a bizodalmat és a követendő példát jelentette.
Szervátiusz Tibor a gyimesi hegyek tetején sziklába álmodta műveit.
Talán egyszer szabadtéri múzeum, a szobrok erdeje hirdetheti ott a balladás múltat és balladás jelent.
A művész bevallotta, hogy a mai napig a szülőföld inspirálja, és - amint könnyeivel küszködve megjegyezte - mai napig sem tud leszámolni önmagában azzal, hogy onnan eljött.

Természetes, hogy fokozott figyelemmel öveztük vendégünk örmény gyökereire vonatkozó szavait: Megtudtuk, hogy anyai ágon a Lukács-család leszármazottja. Nagyapja állomásfőnök volt Erzsébetvároson, nagyanyja Barabás-lány.

A millenniumi tervekről is szó esett, értesülhettünk a "Szentkorona" című nagyszabású emlékmű-tervezetéről, a "Jövő évezred kapujá"-ról és a Szent István-szoborról.

Befejezésül Szervátiusz Tibor növelte a bennünk élő reményt és bizalmat, a fiatalság ébresztő lendületébe vetett hitet és azt a vágyat, hogy a negatív, tiltó erők elsorvadnak, nem folytatódnak.

1999. április 10-én, szombaton nyílt meg Szervátius Tibor szobrászművész kiállítása a Szent Korona Galériában (Székesfehérvár, Liszt Ferenc utca l.)
A kiállítás június 13-ig tekinthető meg keddtől péntekig 10-12 és 14-17 óráig, szombaton és vasárnap 10-12 óráig.

<><><>

„A XIX. század kezdetén, Grúzia elfoglalása után Örményország északi határán már Oroszország állt. Az orosz-perzsa háború következtében 1828-ban Örményország keleti részét, majd az orosz-török háború után, 1878-ban az északi részt is Oroszországhoz csatolták; ezekre a területekre kezdtek beköltözni törökországi és perzsiai örmények; az 1870-es mezőgazdasági reform enyhítette a földművesek közötti forrongást, a fokozódó iparosítás pedig hozzájárult az ország fejlődéséhez. A török fennhatóság alatt marad örmény országrészben a hátrányos megkülönböztetés és üldöztetés az örmények között egyre fokozódó feszültséget és lázadásokat okozott. A berlini kongresszus 1878-ban kötelezte Törökországot olyan reformok megtételére, amelyek az örményeknek több jogot biztosítanak, de ezeket nem valósították meg. 1895-96-ban a törökök és a kurdok tömeges mészárlást hajtottak végre az örmény népességen, amelyek még nagyobb méretekben megismétlődtek 1914-15-ben és az örmények tömeges deportálásával jártak együtt."

(lexikoncikk részlete)

<><><>

Merre van Rigómező
avagy: melyik térképet nézegessük?

- Ne nézd a térképet, édes öcsém! - tanácsolja hetvenötéves ismerősöm, a magas, ősz hajú férfi, akinek (erdélyi örmény szokás szerint) szegről-végről rokona vagyok.
- Nézz inkább a saját fejedbe.

Miután fél évszázadosan szinte kölyök vagyok hozzá képest, szót fogadok. A térképet elő sem veszem, hogy Rigómezőt keressek. Inkább családi fényképeket nézegetek.

Mit is keresnék a térképen? Rigómezőről annyit tudok, hogy ott 1448 októberében csata zajlott a török ellen, ez volt Hunyadi János alig néhány vesztes csatája közül az egyik, menekülés közben foglyul is ejtette őt Brankovics szerb despota, akiről viszont Erkel Ferenc irt operát négy évszázaddal később. (Persze, már előtte is folytak ott csaták, például Murád szultán ellen, meg aztán az I. világháború sem múlt el nyom nélkül a Rigómező felett, dehát minek bonyolítsuk a dolgot.) Annyi bizonyos, hogy a Rigómező a szerbség bölcsője. És az is bizonyos, hogy mai, közismert neve: Kosove Polje, azaz Koszovó. De hol voltam én 1448-ban? És hol van az a Koszovó? Ott ugyanis évszázadok óta albánok laknak, a szerbségnek ez bizony fáj, mert az egykori, történelmi szülőföldet nehéz "letudni". Ráadásul az albánság egy ideje terrortámadásokkal igyekszik felhívni magára a figyelmet, és fegyverrel próbál a

jogfosztottságból kitörni. Nos hát, akárhol is van Koszovó, máris "témánál vagyunk". Hol, kinek, mihez van joga? Avagy: ki mire képes? Szinte könnyes szemmel nosztalgiázhatunk, volt ilyen műsor egykor a magyar tévében: "ki mit tud?"

De vannak egyéb idézetek is, például:
"Ha továbbra is megelégszünk a helyi kivégzésekkel, hogyha a tisztogatás nem lesz általános és végleges, károkat okoz nekünk. Ezért az örményeket föltétlenül ki kell irtanunk, hogy hazánkban egyetlen egy se maradjon és Örményországnak a neve is eltűnjön. Háború van, így erre kiváló az alkalom." De zűrös ez a világ... hiszen ezek a szavak egy török szájból hangzottak el, 1915-ben.

Tanultak belőle mások is, lett aztán Endlösung. „Milyen lakonikusan hangzik egy-egy mondat, könyvidézet: "Az 1894-1896ban, majd az első világháború éveiben Törökországban a szörnyű pogromok másfél milliónál több áldozatot követeltek, s ezekben az időkben külföldre menekült sok tízezer örmény család." (Gombos Károly szövege 1972-ből.) "Szörnyű pogromok..." - mi van a jelzős szerkezet mögött? Belegondolni lehetetlen.

Az én Rigómezőm ezek szerint valahol a "közelben" volna? Nemzetiség, amelyet elnyomnak, pusztítanak, igen... Akadnak efféle emlékeink. Nemzetiség, amely megkísérel terrorral érvényt szerezni jogainak? Hát...hm...! Ezt azért talán mégsem...
Borzadok? Megrémülök? Nem tetszik?

De ha egyszer a világ csak a terrortámadásokra és a gerillaharcokra kíváncsi? (És valójában hajlandó-e rájuk figyelni? Vagy csak időnként és csak bizonyos tájakon?)

Nem tudok válaszokat a saját kérdéseimre. De olvastam már egy dúsgazdag francia örmény kereskedőről, aki 1915 évfordulóján saját házába vacsorára hívta Törökország párizsi nagykövetét, majd a vacsora végeztével vendégét fejbelőtte. Emlékeztetőül a "Musza Dag"-ra... Megoldás?

Válaszokat nem tudok. Egyet azonban igen: undorodom a fegyverektől és gyermekkorom óta arra tanítottak, hogy aki fegyvert fog, az fegyver által vész el. Hogy az erőszak erőszakot szül. Sohasem békét. Ugyanakkor pedig elhiszem, hogy "ezeknek" igenis, oda kellett vágni. Igen, igen, de ha a kibombázott gyerekek helyébe képzelem magam, csak az jut eszembe, hogy még tíz éves koromban is felsírtam éjjel, ha mentőautó szirénázott el a ház előtt. Nem véletlenül: a sztálingrádi csata idején születtem, anyatej mellé a légiriadó hangját kaptam első ajándékul.

Családom fényképein nézegetem a megállapodott, jólétben élő kézdivásárhelyi örmény-magyar polgárokat, akik a gyászt, a testvér, házastárs, gyermek elvesztését ekkoriban már (még?) többnyire a tüdőgyulladás, szívelégtelenség, gutaütés, vagy torokgyík révén szenvedték meg. Néha háborúban, mert azért bőven rángatózott Háromszék táján is a "férfias" fegyverforgatás ebben a században is. És a fényképek közé becsusszant (látszik, rendetlen vagyok) egy cikk, pontosan **tíz évvel ezelőttről**. Olvasom:
"A magyarországi örmények a nagy múltú Ani székesfőváros lakóinak leszármazottai: több mint egymillióan laktak annak idején ebben a városban, mely messze földön híres volt ezeregy templomáról. Lakói jólétben, magas kulturális színvonalon éltek (…)

Voltak sokan közöttük olyanok is, akik nemcsak szűkebb közösségük, hanem új hazájuk

kulturális felemelkedését is igyekeztek szolgálni. A sok közül csak egy példát említsünk meg: 1805. április 12-én Erzsébetváros és Szamosújvár 1300 forintot adott a kolozsvári Nemzeti Színház építésére (összköltsége 58000 forint volt).

A magyar földhöz való ragaszkodásukat hamarosan bejövetelük után bizonyították. 1696-ban *Verzár Oxendiusz* püspök vezetése alatt megakadályozták a tatár martalócok betörését az országba. Püspökük fogságba is esett, és csak 1699-ben, a karlócai békével kapta vissza szabadságát. 1703 és 1848 között, amint 1823-ban kelt felajánlásukban olvassuk: »Édes hazánkhoz való tiszta szeretetünk és hazafiúi készségünk jeléül« hadisegedelem címen 195 ezer forintot adtak. (...)
A kiegyezés után az 1848-ban törvénybe iktatott jogegyenlőség alapján megnyílt a lehetőség, hogy az örmények a magyar közélet minden terén elhelyezkedhessenek, a legmagasabb tisztségeket is elérhessék, és kiváló lelki és szellemi tulajdonságaik révén gyarapíthassák a magyar társadalom kiválóságainak számát. *Gróf Teleki Sándor* szerint: »Bírunk közülük államférfiakat, magas hivatalnokokat, jeles írókat, **nyelvünk az ő nyelvük, szokásaink ugyanazok.**« 1915-ben újból megismétlődött az örmények Golgotája. A törökországi Tavros és a szíriai Derzor körül közel 1 millió százezer örmény lelte borzalmas halálát. Európa részvétlenül hallgatott... a magyar örménység azonban gyászolt, és a világháború által megtépázott országunk újból otthont nyújtott a - most a török mészárlásból - menekülő hazátlanoknak. A konstantinápolyi örmény patriárkához pedig adományokat juttattak el, hogy a megmaradt örmény családokat segítse.

Az első világháború végeztével jelentős változás állt be a magyar örmények életében. Sokan a mai Magyarország fővárosába települtek, s megszakadt az Erdélyben maradt örmény intézményekkel a kapcsolatuk. Azonban kiváló közéleti személyiségek, Gopcsa László, dr. Avedik Félix, Simay Gyula és mások munkája nyomán Budapesten is virágzik az örmény szellemi élet, a klasszikus örmény nyelvű szertartás.

(Mindezeket a részleteket az IPM c. folyóirat 1989. novemberi számából olvasom. Az Örmények sorsa című összeállítás végén pedig a következő megjegyzés:"A szerkesztőség köszönetet mond a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészségnek a cikkhez nyújtott segítségért és fényképekért"A fényképek az Aznavour-családot, I. Vazgen pátriárkát, Hollósy Simon festőművészt és William Saroyan amerikai írót ábrázolják.)

Félreteszem a cikket, és csak-csak tovább nézegetem a kézdivásárhelyi, gyimesbükki, szépvízi családi fényképeket. Némelyik férfiú egyenruhában. (Még ezekről a század eleji, barna színezetű fotókról is "lejön" az a bizonyos csukaszürke szín..., amelyben magyarok - köztük magyar-örmények - masíroztak a "férfias, dicsőséges" front, vagyis a háborús pusztulás felé.)
Öreg ismerősöm tanácsát követve: nem keresgélem tovább Koszovót a térképen. Hiszen itt van, a fejemben.

d.cs.

<><><>

Tájékoztató

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órától összejövetelt tart Fővárosi Örmény Klub címmel a Magyarok Háza I. emeleti zenetermében

(Budapest V. Semmelweis u. 1-3). A klubdélutánok előadásait írott formában minden hónapban megjelentetjük az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetekben 800 példányban, aktuális hírek és információk mellett.

A Füzetekben lehetőség van hirdetések megjelentetésére is. A lap teljes oldala egy alkalomra 11.000 Ft., 1/2 oldal 6.000 Ft., 1/4 oldal 3.000 Ft. (1/l oldal: 120x165 mm, 1/2 oldal: 80x120 mm - fekvő -, 1/4 oldal 60x80 mm - álló. Megbeszélés szerint álló fél oldal és fekvő negyed oldal is megvalósítható.) Az egyesületnek számlaadási joga nincs, a hirdetés megjelenéséért a fenti összegek a költségekhez hozzájárulás formájában fizethetők. A hirdetések szövegét mindig hónap végéig kérjük beküldeni, hogy az a következő számban megjelenhessen (Budapest, I. Donáti u. 7/a., postacím: 1251 Budapest Pf. 70., fax: 201-2401)

Minden szerdán du. 16-18 óráig félfogadást tartunk az egyesület székhelyén, ahol a hirdetés szövege személyesen leadható, a hozzájárulás megfizethető. A hirdetés megjelentetését csak a hozzájárulás megfizetése esetén vállaljuk.
Csak törvénybe nem ütköző, közízlést nem sértő, az egyesület szellemiségével összeegyeztethető hirdetést fogadunk el.

Előző számunkban megkezdtük "Magyar-örmény családfák" című anyagunk ismertetését. Ennek folytatása áprilisi számunkból anyagtorlódás miatt kimaradt. Olvasóink megértését kérjük, a folytatást később természetesen közöljük.
Örömmel várjuk leveleiket, megjegyzéseiket, közlésre szánt anyagaikat. Rövid hír, hozzászólás, vélemény, új témák, cikkek - minden a hasznunkra lehet!

Szerkesztőség

<><><>

Ígéretünk szerint közöljük a részletes programot a tervezett körutazásról! Ismételten kérjük, részvételi szándékát jelezze levélben, vagy telefonon az egyesület székhelyén!

Dél-Erdélyi körutazás
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve
1999

Útvonal: Budapest - Gyula - Nagyszalonta - Arad - Marosillye - Déva - Algyógy - Vajdahunyad - Gyulafehérvár - Szászsebes - Nagyszeben - Fogaras - Sepsiszentgyörgy - Árkos - Brassó - Prázsmár - Illyefalva - Kovászna - Csomakőrős - Kézdivásárhely - Szent Anna tó - Csernáton - Szászhermány - Fehéregyháza - Segesvár - Erzsébetváros - Berethalom - Medgyes - Kolozsvár - Bánffyhunyad - Magyarvalkó - Nagyvárad - Ártánd - Szolnok - Budapest.
Időtartam: 7 nap (augusztus.25-3I)
Autóbusz útvonalhossz: Budapesttől Budapestig 2.400 km.
Ellátás; félpanzió (estebéd és reggeli)
Szükséges felszerelés: túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa
Vezetés: a csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől végéig.
Pénzváltás: az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani - az utazás végén a megmaradt lejt az utaskísérő visszaváltja forintra.

RÉSZLETES PROGRAM:
1. nap Indulás: 6 órakor a Batthyányi téri felső rakpartról Határátkelő: Méhkerék

Látnivalók: Gyula (Kiss Ernő és Lázár Vilmos emlékhelyei), Nagyszalonta (Arany János Múzeum a Csonka toronyban), Arad (koszorúk elhelyezése a vértanúk emlékművénél), Marosillye (Bethlen Gábor szülőháza)
Estebéd: az 1. és 2. napon Algyógyon a Diana szálloda vendéglőjében
Szállás: az 1. és 2. napon a Diana szállodában (2-3 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: a 2, és 3. napon a szálloda vendéglőjében
Látnivalók: Vajdahunyad (várkastély-látogatás), Déva (Magna Curia), Kenyérmező (Kinizsi Pál csatája), Gyulafehérvár (érseki székesegyház, Hunyadi János, Fráter György, I. Rákóczi György és Márton Áron síremléke - érseki fogadás), Szászsebes (Zápolya-ház, szász evangélikus templom)

3. nap Látnivalók: Nagyszeben (rövid városnézés), Fogarasi havasok (libegős kirándulás a Bilea katlanba, 2 ezer méter magasra, a tengerszemhez - fakultatív program), Kerc (cisztercita apátság romjai), Fogaras (várlátogatás)
Estebéd: a 3., 4. és 5, napon az árkosi turistaszálló ebédlőjében
Szállás: a 3., 4. és 5, napon az árkosi turistaszállóban (2-3 ágyas, zuhanyzós szobák)

4. nap Reggeli: a 4., 5. és 6. napon az árkosi turistaszálló ebédlőjében
Látnivalók: Brassó (rövid városnézés), Prázsmár (szász erődtemplom), Illyefalva (székely erődtemplom), Sepsiszentgyörgy (Székely Nemzeti Múzeum), este Árkoson találkozó a háromszéki és brassói örményekkel

5. nap Látnivalók: Csomakőrös (Kőrösi Csoma Sándor emlékszoba), Kovászna, Zabola, Kézdivásárhely (népviseleti babakiállítás-nap, céhmúzeum), Szent Anna tó (fürdőzés), Bálványosvár (pisztrángos piknik - fakultatív program), Csernáton (népfőiskola, tájmúzeum), Eresztevény (Gábor Áron sírja), székely néptáncest - fakultatív program

6. nap Látnivalók: Fehéregyháza (Petőfi emlékmúzeum - koszorúzás), Segesvár (városnézés), Erzsébetváros (örmény emlékhelyek), Berethalom (szász erődtemplom világörökség), Medgyes
Estebéd: Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjében Szállás: Tordaszentlászlón, faluturista gazdaságokban

7. nap Reggeli: a szállásadóknál
Látnivalók: Körösfő (varrottas kirakóvásár), Bánffyhunyad, Magyarvalkó (kalotaszegi erődtemplom, kopjafás temető), Királyhágó, Nagyvárad ("Az örök Ady" - Kis Török Ildikó és Varga Vilmos pódium-előadása - fakultatív program)

Határátkelő: Ártánd
Érkezés: 21 óra körül
Részvételi díj:190 DEM/fő

Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépők árát, kivéve a fakultatív programokét és a buszköltséget.
A fenti program a csoportok igényeinek megfelelően, közös megegyezés alapján részben módosítható. A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Reményik Sándor, Áprily Lajos, Tóth Árpád, Kányádi Sándor, Babits

Mihály verseivel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.
Levélcím: Transsylvania Info Tour Bt., 3527, Miskolc, Bajcsy Zsilinszky u, 1. II/8., Fax: 06-46-320-478

<><><>

Az Erdélyi örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid *Csaba, Munkatársak:* dr. Borszéki Béla, Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség: 1251. Budapest Pf. 70. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax: (*1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
III. évfolyam 1999/27 szám
1999 május

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

*****

Május - gondolatok az örmény liturgiából

A hitvallás után, amikor elérkezik a békecsók adásának ideje, a diakónus mondja:

Krisztus megjelent közöttünk! Az Isten, lényével a Létező itt helyet foglal. Zeng a béke szózata, sorban békecsókot adunk egymásnak; elűzzük a békétlenséget, a szeretet szétárad mindenfelé!
Ó, szolgálattevők! Emeljétek fel szavatokat és zengjétek egy hangon az osztatlan Istenség dicséretét és énekeljétek a szeráfokkal együtt a szent, szent, szent énekét!

A liturgiánkban és templomainkban jelen van - hitünk szerint Krisztus - az eucharisztia és igéje által is. Béke és szeretet kell, hogy uralja bensőnket, s így tudunk eggyé lenni Isten dicséretében.

dr. Sasvári László

<><><>

Fancsali G. János

A halál hullámain

A Föld nagy és szent diadala. Pillanatát tudni sem akarjuk, várni nem várjuk, őseink mégis, hányszor néztek szembe erőszakos pusztulásuk hirtelen eljövetelével! A gyilkosság, a tömeggyilkosság esetében nem lehet szépen meghalni, hisz ketten győztek le: a gyilkos és a halál. A túlerő gyengeségünket méginkább bizonyítja emberi mivoltunkkal szemben.

Ameddig mi magunk is el nem enyészünk, sejtjeinkben, rostjainkban,- génjeinkben hordjuk őseink élményeit - a szörnyűségeket is. Elfelejthetjük őket, de akarattal feledni nem lehet, a mélyben sűrűn, nyugodtan várva ott lappang mindaz, ami velünk történt párezer év óta. Nyugodtan vár, - hisz ezen *közös, kollektív érzés* számára, mostani, szörnyű beteg, végpillanataiban is rémálmokat meghazudtoló évszázadunk csak pillanat -- és nem csodálkozik semmin, hisz sokszor látta már, amit mi iszonyattól tágranyílt szemeinkkel látunk, de ésszel nem tudjuk, nem akarjuk, nem akarhatjuk befogadni. Azt, hogy bárkit nemzeti, vallási, vagy

bármilyen hovatartozása miatt életétől, szülőföldjétől, családjától megfosszanak, elfogadhatatlannak tartjuk és mégis folyton elfogadjuk. Majd megszenvedjük.

A régi Örményország történelmét a Krisztus születése előtti hatodik évezredtől számítjuk és e "jéghegy" csúcsán állt Urartu - az ókori világ egyik leghatalmasabb és kulturális szempontból legfejlettebb birodalma, mely ezen történelmi Örményország földjén helyezkedett el. A híres urartui birodalom alapítója - első királya Aram volt, akitől az örmény nép nevét is származtatják.

Urartu, mint minden birodalom, előbb-utóbb az enyészet sorsára jutott és bukása után az örmény nép önálló államot alapított. Innen kezdődött a megmaradásért folyó élet-halál harc a mindenkori idegen erők ellen. A török törzsek betörése (a XI-XIV. században) négy évszázadra megszüntette az örmény államiságot.

"Nehéz találni a krónikákban még egy népet, amely annyi megpróbáltatást szenvedett volna a történelemben, mint az örmény nép - ez a nép, amelynek cselekedetei kizárólag békés jellegűek, hibáit pedig elnyomói és leigázói kényszerítették rá." - mondta egykor Lord Byron.

Nem előzmény nélküli az újkor történelme során a ritka kiterjedésű népírtássorozat, amely az örményeket érte. Az örmény királyság szétverése, Ani eleste (1239) után, a nemzet sorsa a menekülés lett. Körülbelül 12.000 család a Krim félszigeten levő Kaffa városába jutott és ott élt 1330-tól az 1457-ben bekövetkezett tatárdúlásig. Életmentő vándorlásuk Lengyelországba, majd Moldovába vezetett, hol Alexandru cel Bun (1402-1435) - Jó Sándor - vajda 3.000 családot telepített le az ország majd minden fontos városában. Közel kétszáz évig éltek itt, ebből az időszakból származnak az erdélyi magyarörmények román hangzású családnevei: Bulbuk, Blaga, Dajbukát, Czárán, Dregán, Esztegár, Gogomán, Kolcza, Korbuly, Kovrig, Nyegrucz, Osztián, Patrubány, Pungucz, Rácz, Retezár, Vákár, Verzár.

„A görög Duca, jóllehet alacsony származású férfiú (volt), de kiválósága révén Moldvában nemcsak a legnagyobb méltóságokat nyerte el”, hanem háromszor is vajdának nevezték ki a törökök, az 1660-as években.
A görög kereskedőknek kedvezve, többször megpróbálta ortodox hitre kényszeríteni az itt élő örményeket, kiket az ortodoxok nemcsak üldöztek, hanem templomaikat kirabolták, egyházi könyveiket máglyára hányták, papjaikat börtönbe vetették. Ez a későbbiek során is többször megismétlődött. Az ún. "román" örmények áttértek a görögkeleti vallásra, míg az Erdélybe menekült örmények többnyire megőrizték ősi hitüket, noha később a természetes asszimiláció előrehaladtával egy részük római katolikussá vált.

Betelepedéskor Jó Sándortól kapott kiváltságaik, vagyonuk most veszélybe került, így az örmények Moldova és Erdély között a Kárpátokba menekültek, a zavargások és háborús dúlások csitulását remélve. Majd látva a helyzet tartós romlását, Apafi Mihály erdélyi fejedelem kegyeibe ajánlották sorsukat.

1680. októberében kelt oklevelében így döntött: „Becsületes híveinknek, a kereskedő örményeknek birodalmunkban mindenütt, minden városokban, falukban és akármely helyeken is minden sokadalmakban és vásárokon szabados kereskedésük legyen.” Háború, járványok tizedelték ekkor Erdély lakosságát, elemi érdek volt egy kereskedelmet, gazdasági életet felvirágoztató polgári réteg letelepedése, mely folyamat még 1672 - a leginkább említett esztendő

- előtt már megkezdődött!

Ezzel az Aniból 1300. körül menekült örmények sorsa nyugvópontja jutott. Letelepedve egyre inkább asszimilálódtak, ami elsősorban vallási területen mutatkozott meg.
Érthető, hiszen a vallásban fókuszálódott, sűrűsödött a kultúra, a nyelv megőrzése - és ezáltal az azonosság fenntartása is.
Római katolikus hitre térve, jelét adták *európai hovatartozásuknak*!

A múltról, Moldváról írja Dimitrie Cantemir *40 évvel* az örmények Erdélybe jövetele *után*: "Napjainkban az egész nép kereszténynek és a keleti egyház tagjának vallja magát ... Egy vallást sem gyűlöltek jobban, mint a rómait, bár ehhez tartozik csaknem valamennyi magyar alattvalójuk, akiknek Bákóban van püspökségük... Azt mondják, hogy a többi tévhit magától felismerhető, és eltérése az igaz egyháztól könnyen észrevehető, a pápisták viszont báránybőrbe rejtik farkas voltukat...".

Húsz oldallal előbb ugyanő azt állítja: "Az örmények alattvalóknak számítanak, miként Moldva többi városainak és vásárhelyeinek kereskedői és kalmárai: az uralkodónak ugyanazokat az adókat fizetik, akárcsak azok. Nagy templomaik vannak, mint a pápistáknak, és ugyanolyan díszesek, mint az igazhitűeké. Vallásukat szabadon gyakorolják."
Elhinnénk neki, - csak a tények...

Az őshazában maradt örmények előbb-utóbb felismerték Oroszország lehetséges partneri mivoltát a török uralommal szembeni harcban. Ez először Kelet-Örményországban hozott változást az 1820-as évek végén, de ezzel a nagyhatalmi megfontolások játékszere lett az örmény haza sorsa.

A XIX. században az örmény kérdés egyre inkább köztudatba kerül, anélkül persze, hogy megnyugtató és szavatolt megoldást találtak volna rá. A krimi háborút követően, majd az orosz-török háborút lezáró San Stefanó-i előszerződés és ennek immár véglegesített szövege foglalkozik kiemelten a törökországi állapotokkal.

Az előbbi szerződés 16. cikkelye szerint: "Mivel az orosz hadak által elfoglalt, de ismét visszacsatolt örmény területeken az orosz csapatok kivonása összeütközésekhez és konfrontációhoz vezethet, és negatívan befolyásolhatja a két ország viszonyát, ezért a Magas Porta kötelezi magát arra, hogy a provinciák örmény lakossága számára azonnali hatállyal reformokat léptet életbe, melyek az örmények életkörülményeinek javulását eredményezik, s megvédik őket a kurdok és a cserkeszek zaklatásaitól." A berlini szerződésben mindez enyhébb formát ölt... A Magas Porta időnként jelentést tesz a nagyhatalmaknak ezen reformok megvalósításáról.

Az orosz terjeszkedést leginkább a szomszéd, Törökország megerősödése révén remélte megakadályozni az Európa-központú nagyhatalmi érdek, így szabad utat kapott azon gondolat, melyet akkor Kemál pasa fogalmazott meg: a Török Birodalom jövőjét az örmény nemzet veszélyezteti.

Az olcsó nyersanyag és az állandó felvevő piac mindenkor fontosabb a hatalmasságok szemében, mint valamely kis nép létbiztonsága. A "nagytörök birodalom" gondolata így öltött testet egyre

inkább, a kurd emirátusok 1830-beli szétverésétől kezdve, épp a kurd hamidje fegyveres alakulatok megalakításáig. Miután az 1890-beli örmény panaszok a nagyhatalmakig eljutottak, és II. Abdul Hamid szultán kénytelen volt újabb ígéreteket tenni, rájött, hogy asszimilációval nem tudják "megoldani" az örmény kérdést; eldöntötte, hogy a birodalmi törekvéseket akadályozó kisebbségeket likvidálja. Az akciók beindításához különböző ürügyekkel zaklatták, gyilkolták az örményeket, falvaikat felégetve, állataikat elrabolva.

Mindez érthető módon ellenállásba ütközött, ekkor lépett közbe a hadsereg és a rendőrség. Így "csak" 10.000 örményt sikerült elpusztítani, miközben a nagyhatalmak Törökországot újra felszólították az ígért reformok teljesítésére.

Megint ünnepélyes ígéret lett az eredmény 1895. nyarán, amikor hat örmény vilajetben tervezett intézkedésről egyeznek meg a tárgyaló felek. Lett is még azon őszön kezdődő, majd 1896-ban folytatódó olyan pogromsorozat, hogy 2500 falu sínylette meg, 300.000 örmény halálát okozva.

Korbuly Domokos szerint 1882-ben 2,5 millió örmény élt Törökországban és számuk 1912-ben félmillióval csökkent a népirtások következtében.

A polgárosodás folyamán több örmény párt is alakult, melyek a krízisből való szabadulást az ifjú-török mozgalomtól várták, ezért csatlakoztak is hozzá.
De alighogy sikerült katonai puccsal hatalomra jutniuk, Enver, Talaat és Dzsemal máris ott folytatta, ahol a tróntól megfosztott szultán abbahagyta: Kilikiában 1909 tavaszán 19.000 embert öltek meg és további 30.000 vált hajléktalanná.

Rövidre rá, 1910-ben Szalonikiben, az ifjú törökök kongresszusán egyik ideológusuk, Nazim doktor megjegyzi: "Kétségtelen, hogy az örmények lemészárlása után mindenütt felcsapnak majd a tiltakozás hullámai ... Nem szabad azonban elfelejteni, hogy ez átmeneti jelenség lesz, és hamarosan minden feledésbe merül..." Ezen nagyívű népirtási terv tehát öt évvel korábban elkészült és kiagyalói csak a megfelelő pillanatra vártak. A nemzeti kisebbségek likvidálását az arabokkal kezdték, majd az örmény, görög, zsidó következett, végül a kurdokkal akarták lezárni.
Utóbbiakat hosszú ideig eszközként használták, például az örmények ellen.

Még az első világháború kezdete előtt, 1913-ban az örmény tartományokba ifjútörök kormányzókat és rendőrfőnököket helyeztek, akik pontos utasításokat kaptak a népirtás előkészítésére.

A másik, figyelemreméltó elem: Törökország még 1881-ben, II. Abdul Hamid szultán idejében, német tiszteket hívott meg a hadsereg rendbehozatala céljából és valóban, az új hadi szervezet 1887-ben életbe lépett. Később, 1914. augusztus 2-án török-német titkos egyezményt írtak alá Törökország háborúval kapcsolatos magatartásáról és október 29-én a törökök háborúba léptek a központi hatalmak oldalán.

Józan ésszel elképzelhetetlen, hogy a németek ne tudtak volna a "pántörök" álmokról és ezek beteljesítésének terveiről.

Örmény oldalon az előbb említett pártok - az Armenakan, a Hncsak és a Dashnak - próbált kényes egyensúlyban maradni, a valóság - a pogromok -, az érdek képviselet, és a helyzet további

romlását fékező álláspont között.

A Dashnak még 1912-13-ban is anyagi segítséget nyújtott a török államnak a balkáni háborúban, miközben a Hncsak 1913-ban újra felhívással fordult Európához az örmény kérdésben.
Válaszként 1914 júliusában Talaat pasa elfogatta és hónapokig tartó kínzások után felakasztatta a Hncsak-párt vezetőit.

A világháború kezdetétől az örmény vezetők mégis lojalitásukról biztosították a török kormányt, de ekkor a gépezet már mozgásban volt. Hiába harcolt hősiesen 250.000 örmény férfi a török hadseregben a háború frontjain, hamarosan munkatáborokba kerültek, ahol rövid úton végeztek velük.

A népirtás tervét Talaat pasa vezetésével dolgozták ki, még 1913-ban:

1. A társasági törvény 3. és 4. cikkelye alapján minden örmény társaságot megszüntetni, a tagokat letartóztatni, a kormányellenes elemeket a bagdadi és moszuli vilajetbe irányítani, ott likvidálni.

2. Az örményektől be kell gyűjteni a fegyvereket.

3. Örményellenes hangulatot kell szítani a muzulmánok körében. Különösen Adanában, Erzerumban és Vánban - mindazokon a helyeken, ahol volt már mészárlás.

4. Az erzerumi, váni, bitliszi, mamüret-el-azizi kerületekben a dolgot a lakosság fogja végezni, a katonaságot csak azért rendeljük ki, hogy a rend látszatát fenntartsa.

5. Az ötven évesnél fiatalabb férfiakat és a tanítókat agyonlőni, a leányokat és a gyermekeket áttéríteni az iszlámra.

6. Azon örmények családtagjait, akiknek sikerült elmenekülni, teljesen ki kell irtani, hogy a menekülteknek ne lehessen egykori hazájukkal semmilyen kapcsolata.

7. Az örményeket kémkedés vádjával el kell távolítani az állami szolgálatból.

8. A hadseregben szolgáló örményeket megfelelő katonai módszerekkel megsemmisíteni.

9. Az örménymészárlást mindenütt azonos időben kell végrehajtani, hogy az örményeknek ne maradjon idejük a védekezésre.

10. Jelen utasítást szigorúan titkosan kell kezelni, és mindent el kell követni, hogy csak néhány kiválasztott személy tudjon róla.

(befejező rész a következő számban)

(*A cikk utánnyomás a "MAGYARÖRMÉNY KULTURÁLIS LAPOK" /A budaörsi magyar örmények időszaki kiadványa/ I. évfolyamának I számából.)*

<><><>

Merza Gyula

Magyar örmény hazafiság

Maroknyi nép él e földön
Több, mint kétszáz éve,
Érzelemben annyi öltőn
Színmagyarrá érve.

Oly magyar az örmény lelke,
És a szó az ajkán,
Hogy örömét ország lelte
E derék népfajtán.

S míg oltárán *örmény* maradt
Kegyelet és rítus:
A szívében, lám ezalatt
Nőtt a *magyar* virtus.

Nem ragyog be országszerte
Szebb példa egy népet,
Mely jobban kiérdemelte
A püspöki széket.

Világító tornya lesz ez
A hazafiságnak,
Szolgálatot másnak se tesz,
Mint a magyarságnak.

Hiszen magyar lánggal lobog
Az örmény hit fénye,
De hogyha nem kap főpapot,
Széthull, mint a kéve.

Nagy kár volna, ha megszűnnék
A *példa* e fajjal:
Kössük össze hát a kévét
Trikolor szalaggal.

(Az Arménia századeleji számából)

<><><>

Wertán Zsolt

Széchenyi gróf életútja

(Golgota-út)

Ez év április 10-én *Görgői Képes Endre*, az ezüsthajú, mosolygós Bandi bácsi szervezésében a Nyugodt Jövő Klub és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjai zarándoktúrán vettek részt.

A "legnagyobb magyar" halálának 139. évfordulója alkalmából a Bécs-Döblingi volt Elmegyógyintézet előtti Széchenyi emlékműhöz érkezett a 40 fős társaság.
Bandi bácsi minden évben eljön ide koszorúzni. A Széchenyi gimnázium diákjaként szívta magába a Széchenyi-tiszteletet. Eddig már négy könyvet is megjelentetett róla, egyebek közt *A mi hajlékunk, Széchenyi a magyar költészetben*, stb.

A bécsi 19. kerület Krottenbach Strasse és Ohman gasse találkozásánál a jelenlegi Landesgericht (Tartományi Bíróság) épülete előtt van a reformkor elindítójának emlékműve. Natúr kőkeret szegélyezi a bronz mellszobrot, emlékeztetve, hogy nemzeti géniuszunk nap nap után csak az ablakon át szemlélhette a világot. Két koszorút is találtunk az emlékműnél, az egyiket a Nagycenki Általános Iskola oktatói és tanulói helyezték el. Ez melegséggel töltött el minket.
Gondolatokkal telve, a koszorú elhelyezése után elénekeltük a Himnuszt.

Ugye, nem kérdezed, Kedves Olvasó, hogy mi vonzotta oda a kis csapatot?
Hiszen azon sem akadsz fenn, ha a magyar túristák például Törökországban Rodostóba (Tekirdag) is elnéznek, hogy Rákóczi utolsó hajlékába bepillantsanak. Sok-sok emlékhely van a Kárpát-medencében és kívüle, ahová érdemes lenne elmenni, kissé elidőzni.

Gróf Széchenyi István mai napig lámpást tart nekünk, hunyorgó botorkálóknak.
A Napoleon elleni háborúkban hősiességével tüntette ki magát, egészen a zsarnok végső legyőzéséig.
A "zsibói bölény" fiával, ifj. Wesselényi Miklós báróval, a későbbi árvízi hajóssal együtt döbbent rá európai utazásai során, hogy milyen kezdetlegesek a hazai társadalmi és gazdasági viszonyok.
Célként tűzték maguk elé az ország felemelését. Járt ösvényen indultak el, hiszen István gróf édesapja, gróf Széchenyi Ferenc alapította a Nemzeti Múzeumot becses könyvtárával együtt, sőt, a személyzet fizetését is állta. Édesanyja viszont testvérhúga volt Festetich Györgynek, aki a keszthelyi Georgikont - a mostani Mezőgazdasági Akadémia elődjét - megszervezte, hogy képzett mezőgazdászai legyen az országnak.

1825-ben Széchenyi István birtokai évi jövedelmének felajánlásával elősegítette a Magyar Tudományos Akadémia megalapítását és az országgyűlésen magyarul szólalt fel az addig szokásos latin helyett. *Hitel, világ, Stádium* című munkáival a gáncsoskodások ellenére is elindította az ország megreformálását. Ellenzőinek szava lassan lecsendesült.
Segítette a lótenyésztést, a gazdasági életet, szabályozta a Vaskapunál az al-dunai vizi utat, műutat épített. Óriási szerepe van a Lánchíd megépítésében, ahol elsőként a nemeseknek is kellett hídvámot fizetniük.

Széchenyi gróf a gazdasági felemelkedés híve volt. Útjára indította a vasúti közlekedést és dunai gőzhajózást, viszont Kossuth Lajos ellen is fellépett. Nem helyeselte Kossuth néplelkesedésre épülő terveit, mert a gazdasági megerősödésben látta a haza jövőjét. Igen népszerűvé tették írásai és könyvei - a nemzet megmozdult. Amikor reformkorról beszélünk, a szemünk előtt lebegjen, hogy a pezsgést ő indította el.

Sajnos, érveit egyre kevesebben tudták felfogni. Kossuth mellett hovatovább háttérbe szorult. Amikor aztán helytelenítette a túlzott magyarosítást, felháborodást keltett, még barátja, Wesselényi is elfordult tőle.
Alig néhány hónapot töltött az 1848-as kormányban.

Magyarország növekvő bajai egyre jobban felőrölték idegrendszerét és Döblingbe került. Lelkifurdalásai, rémlátomásai voltak. A reformokért és a gondokért önmagát okolta. Majdnem kilenc hosszú évig tartott, míg meggyógyult. Ekkor, még mindig az intézetben, ismét nagy erővel dolgozni kezdett. Könyvét, cikkeit Angliában jelentette meg, Európa-szerte igen nagy hatást keltve. Ez a bécsi udvart kellemetlenül érintette. A rendőrök és fullajtárjaik egyre erélyesebbek voltak vele szemben, iratait elkobozták és barátait sem kímélték. 1860. október 8-i halálakor azt terjesztették róla, hogy öngyilkos lett.

Teljes alkotói lázában - 12 évvel korábban - a nemzet nem figyelt Széchenyire. Halála után döbbent csak rá, hogy kit veszített el. (Mit is mondott a római százados a Kereszt tövében?...)
Az országos gyász után megemlékezések, szoboravatások, tanulmányok, utcanevek, ragyogó életrajzok már csak keveset segíthettek. A nemzet túl későn döbbent rá a valóságra.

Mi történt volna, ha idejében figyelnek rá? A gyorsuló polgárosodás és fejlődés mellett többek között talán nem lett volna olyan véres a megtorlás Világos után, ami miatt Európa is felszisszent. Esetleg minden máshogy alakult volna... ki tudja?

Ő az ország gazdaságát a legfontosabb pontokon fejlesztette. Hogy előre gördüljön minden.
Eszébe sem jutott, hogy mindez visszasugárzik reá. (Nem úgy, mint ezt a mai, önreklámozó szponzorok teszik.) Annyi bizonyos, hogy azidőtájt máig terjedően - jó lett volna, ha tiszta gondolatmenete és érvei mélyen behatoltak volna a magyar tudatba.

Ha a késői utódokra tekintünk, sajnos, számos okot tudunk, miként történhetett 1994-ben a tragikus választási öngól. (Hogy mondod? Idegen a tónus? Ó, nem, csak szokatlan, mert az ilyetén vetélkedést az ötvenéves médiamétely túlharsogja.) De térjünk vissza: érdekünk ma és holnap az, hogy megismerjük és tiszteljük történelmünk nagyjainak jó példáját, s ehelyt igencsak a legfontosabbak egyike a Lánchíd névadója.

Szerencsére szép időnk, ajándéknapunk volt, még sétálgattunk a Burg parkjában és a Mária Terézia tér környékén is.

<><><>

Emlékezés Fogolyán atyára

Amikor pár évvel ezelőtt leadtam egy könyvem kéziratát, az erdélyi örmény katolikusokról azt írtam, hogy két lelkészük van. A könyv még nem jelent meg, de a nyomdai javítások során helyesbítenem kell: jelenleg nincs egyetlen örmény katolikus lelkész sem Erdélyben.

Az ősszel hunyt el Sáska Jenő szamosujvári örmény katolikus plébános, aránylag fiatalon. Nemrég kaptunk a hírt, hogy Fogolyán Miklós Lukács mechitarista atya is elhunyt, aki velencei kolostori életét néhány évre felcserélte a gyergyószentmiklósi örmény katolikusok lelki gondozásával. Ő idősebb volt és súlyos beteg, s így vissza-visszatért Velencébe, néhány hónapja végleg.

Egy videofelvételen láttam őt először, aztán megfordult köreinkben is, amikor 1997. őszén Gyergyószentmiklóson jártunk, ott is találkoztunk, majd néhány héttel később Velencében ő volt

útikalauzunk. Bár idős volt, s tudtuk, hogy beteg, nagyon fürgén mozgott, alig bírtuk követni.

Fél évszázadot töltött el kolostorában, s bizony magyar nyelvtudása így kissé megkopott. Ezért került arra sor, hogy egy kéziratát lektoráltam: az örmény egyházról ad benne áttekintést, hangsúlyozva, hogy merre vannak örmény katolikusok a világon. (Ez az írás még nem jelent meg, illetve láttam ehhez hasonlót a Szamosujváron megjelenő Arméniában!) Eredetileg a világ örmény katolikusaira vonatkozó adatokat egy tablón ábrázolta, és a gyergyószentmiklósi templomban függesztette ki.
Mondhatjuk: tudós szerzetes volt!

Mindkét lelkész elhunyta után aggódó szívvel tesszük fel a kérdést: hogyan tovább erdélyi örmény katolikus egyház?

Reménykedünk abban, hogy Isten előtt képviselik az ügyet!

Dr Sasvári László

<><><>

Fogolyán atya missziója

Újabb veszteség az erdélyi örmény katolikus plébániák háza tájáról. Végleg eltávozott *Fogolyán Miklós* Páter, kinek utolsó missziója a gyergyószentmiklósi hívek lelki és örménytudati gondozása volt.

Családunkban, amely Gyergyóból származott el és a vidékéről kitelepítették, még a diktatúra éveiben suttogva beszéltünk a velencei pap hazatéréséről.
Voltak, akik már akkor felkeresték Szent Lázár szigetén az örmény kolostorban és tájékoztatták az itthoni valós állapotokról. Reménykedve vártuk, mikor jöhet haza Velencéből, és mikor foglalhatja el a betöltetlen állást.

A fordulat után, ahogy megérkezett, rengeteg tennivalója akadt. Fogolyán atya tevékenysége felért egy kultúrmisszióval.
Szántalan európai és keleti nyelvet ismert, de nem volt harsogó, öblös hangú szónok. Sokan kifogásolták halk szavú, különös magyar akcentusát.
Az örmény csendes misékhez szokott mechitarista szerzetes - az egyházmegyei szolgálaton kívül - modern korunk embere volt. A kilencvenes évek elején, amikor először felkerestem, számítógépe mögül gyanakodva nézett reám. Komputerizált adattárában ugyanis hiányos volt a Merza, Jakobi, Urmánczy család. Összetelefonálta a városban még fellelhető, jó memóriájú híveit és miután meggyőződött kilétemről, megenyhült a légkör, barátságos lett a hangulat. Számomra értékes könyvekkel, kiadványokkal ajándékozott meg. Invitált a jéghideg könyvtárszobába, ahol régi festmények gyűjteménye is látható. Régi örmény egyházi kegytárgyak jelentős fontosságáról beszélt.
Boncolgattuk a háromszéki rokonság, a Budai, Domokos és Fogolyán családok szálait - orgonán eljátszotta a Czecz Mária által megzenésített "Honvágy" című, most már történelmi értékű dalt.
A templomban tőle hallva tanultam az ősi, kegyeletes szót: "Ászvászd".
Isten nyugtassa békében!

Budai Merza Pál, Brassó

<><><>

Kedves Barátom!

A szelek havában, amelyet Szent György havának is neveznek, megtartottuk a szokásos havi összejövetelünket. Ez alkalommal szomorú kötelesség hárult ránk. Pár nap múlva, április 24-én emlékezünk elpusztított őseinkre és testvéreinkre, akiket a századok során és legutóbb e században irtottak ki Törökországban. A gulágokra és egyéb haláltáborokba hurcoltakról még nincsenek adataink, de a népek emlékezete számon tartja a genocídiumokat, és ha ma nem, akkor holnap minden gazság kiderül.

Ezt a klubdélutánt a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezte, nagy szeretettel és hozzáértéssel. Ez a nap sajnos még egy szomorú aktualitást kapott: április 7-én Rómában elhunyt P. Fogolyán Miklós Lukács, gyergyószentmiklósi lelkészünk.

E szomorú hír után rátérek arra, miként emlékeztünk halottainkra.
A magyar és az örmény himnusz után Fancsali János, a Budaörsi Ö.K.Ö. elnöke rövid bevezetőt mondott. Ezután elkezdődött a nagy gonddal összeállított műsor. Azt hiszem, jobb, ha előre felsorolom a zeneszámokat, amelyek folyamát próza és versek szakították meg. Tehát:
A. Hacsaturian: Gyászmenet (előadó Fancsali Emese zongora)
A. Hacsaturian: Andantino (előadó Fancsali Bence és Fancsali János)
W. A. Mozart: Adagio (előadó Boniszlavszki Tatjana hegedű, zongorán kísérte Fancsali János)
Debussy: Canope (előadó Fancsali János - zongora)
A. Hacsaturian: Hegedűverseny 2. tétel, (előadta Boniszlavszki Tatjana - hegedű, zongorán kísérte Fancsali János).
Kedves meglepetés volt Boniszlavszkiné Tatjana hegedűművésznő közreműködése.

Az első két zenemű után Sarolta asszony olvasott fel részleteket Fancsali János: A halál hullámain című írásából. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy tudd: ez, és még sok egyéb érdekes írás a MAGYARÖRMÉNY KULTURÁLIS LAPOK első számában jelent meg, amely a budaörsi magyar örmények időszaki kiadványa. Igazán nagy öröm volt, hogy kézbevehettem és itthon tovább böngészhettem.
Visszatérve a délutánra, Szervátiuszné B. Klára asszony már a múltkor is elragadott előadói művészetével. Most, az alkalomhoz válogatott versekkel mindannyiunkat megrendített. Babiczky Tibor Evangélium című versét mondta el, majd két örmény költő műve következett: az Örmény fogoly imája és a Vértanúk emléke. Végül az egész műsorra Dsida Jenő: - Psalmus Hungaricus című megrázó versének részleteivel tette fel a koronát.

A zeneművek és a versek egymásnak felelgetve következtek. Nem tudom, vissza lehet-e adni egy ilyen bensőséges délután igazi hangulatát egy pár sorban. Pedig szeretném, ha valamit megéreznél belőle. Látod, kedves Barátom, ha bánatunk van, vagy örömünk, sokszorosan jó együtt lenni azokkal, akiknek ugyanaz fáj, ami nekem és együtt tudunk örülni is. A megosztott bánat fél bánat, a megosztott öröm kétszeres öröm. Kár, hogy sok elfoglaltságod miatt nem vagy közöttünk.
Azért mindig gondolunk Rád és várunk. A többiekkel együtt, szeretettel üdvözöl régi barátod

Ilona

Budapest, 1999. április

„Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből”

címmel nyílt kiállítás 1999. április 24-én Kolozsvárott a Gaudeamus könyvesboltban, a főtér melletti Szentegyház utcában. Az "Armenia" Örménymagyar Baráti Társasága által rendezett kiállítás megnyitóján zsúfolásig megtelt az amúgy igen tágas könyvüzlet. Nemcsak Kolozsvár prominens személyiségei, magyarörményei vettek részt a színvonalas műsorral egybekötött megnyitón, hanem Erdély több helységéből is jöttek érdeklődők. A rádió, és a nyomtatott sajtó mellett televízió is jelen volt az eseményen.

A rendezvényt a háziasszony, *Bálint Tiborné Kovács Júlia* nyitotta meg és emlékeztette a résztevőket az örmény genocídium 84 évvel ezelőtti eseményeire, áldozataira. Julika, lelkes csapatával, igen gazdag és dekoratív tablókat készített, amelyek szemléletesen mutatják be az erdélyi magyarörmények szerteágazó beilleszkedését a magyar társadalomba úgy a múltban, mint a jelenben.

A magyar könyvek - köztük magyarörmény íróink, költőink könyvei is - eme gazdag tárházában, a Gaudeamus könyvesboltban, felemelő érzés volt *dr. Issekutz Saroltának*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökének és *Sebesi Karen Attilának*, az RMDSZ ügyvezető elnökségi tagjának bevezetője után - *Senkálszky Endre* érdemes művész mélyen átélt tolmácsolásában Dsida Jenő gondolatait hallgatni. Büszkék lehetünk, hogy nagy művészünk ugyancsak örmény származású, amint az igen jól összeválogatott műsor - zene és próza, vers - többi közreműködője (*Albert Júlia, Bodor Andrea, Kirkósa Orsolya, Sebesi Karen Attila, Starmüller Géza, Fegyveresi Anikó*) is.

Köszönet illeti a Gaudeamus könyvesbolt tulajdonosait *András Jenőt* és *Veronikát* - ennek a korszaknyitó rendezvénynek befogadásáért, és közreműködésükért. Korszaknyitó a rendezvény, mert a század első felében még oly aktív kolozsvári örménység a hosszú hallgatás után végre megmutatkozik. Hallatni már hallatott magáról, de ez az első kiállítása, amely egyúttal adózás az ősöknek és figyelemfelhívás a jelenünkben rejlő gazdagságunkra.

Mindenkinek módja volt megtekinteni a megnyitón a múlt századi és a XX. századi magyarörmény könyvkiadásból, folyóiratokból összeállított kiállítást, valamint megállapodhattunk a rendszeres kiadvány- és könyvcserékben, a magyarörmény kultúra széleskörű terjesztésében. Baráti beszélgetéssel zárult ez a nagyszabású, határokon átívelő, magyarörmény-örménymagyar találkozó.

Megjegyzendő, hogy az 1991. évben elsőként megalakult és bejegyzett Armenia Örménymagyar Baráti Társaság 1997. novemberében együttműködési megállapodást kötött az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel, valamint a szamosújvári, csíkszeredai, csíkszépvízi és erzsébetvárosi szervezetekkel a szervezett keretek közötti bemutatkozások, kiállítások megrendezésére. Kolozsvár most olyan törzsanyagot állított össze, amely a többi örménymagyarok lakta helységben is kiállítható, kiegészítve helyi sajátosságokkal, érdekességekkel.

Budapesti küldöttek két, igen tartalmas napot töltöttek a kolozsvári és szamosújvári szervezetekkel, a "magyarörmény nagycsalád" tagjaival.

Hosszútávú együttműködési megállapodást kötött a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása az Armenia Örménymagyar Baráti Társasággal és a Pro Armenia Alapítvánnyal a magyarörmény kultúra közös ápolására, hasonló rendezvények, kiállítások szervezésére, anyagi segítségnyújtásra, információcserére, könyvcserékre, az Armenia magyarörmény időszaki szemle kiadásának támogatására, az erdélyi szervezetek anyagi megsegítésére.

Módunk nyílt átadni a nagymennyiségű használtruha adományt is (köztük az Egyesült Államokból érkezetteket) a Pro Armenia Alapítványnak, amely a rászorulók között osztja szét azokat. Ezúton is köszönetet mondunk az adományozóknak.

Szamosújváron módunk volt a székesegyházban meghallgatni a ferences rendi *Gábor Testvér* által celebrált szentmisét és a csodálatos örmény saragánokat. A mise után - dicséretes új szokás szerint minden vasárnap - a parókián gyűlt össze az örménység egy kávé melletti beszélgetésre.
Bakó István Csaba - Gábor Testvér - az Örménykatolikus Plébánia kinevezett plébánosa ígéretes változásokról számolt be kérdéseinkre. Lehetővé válik - előzetes bejelentés és kérelem alapján pl. a nagytemplom csoportos megtekintése is, ha a plébánia faxára megküldjük a tervezett időpontot. Ugyancsak lehetővé válik térítés ellenében anyakönyvek, adatok beszerzése is a Plébániáról, ha a kérelemben pontos leírásra kerül, mire is van szükségünk. Egyelőre az 1903. utáni anyakönyvi adatokat tudják igazolni, de remény van a múlt századi anyakönyvi adatok beszerzésére is.
A szamosújvári Örménykatolikus Parókia telefon és fax száma: 004064-241-916.

Minél több hasonló rendezvényt kívánunk megvalósítani, amely felrázza magyarörménységünket: kötelességünk átörökíteni a jövő évezred számára a roppant gazdag múlt emlékeit! Gyökereink büszkeséggel tölthetnek el valamennyi magyarörményt, ami egyúttal tartást biztosít nehéz hétköznapjaink elviseléséhez.

I.S.

*****

Sebesi Karen Attila

Másodlagos identitások jelenisége

Igen jól időzítették a szervezők e mai kiállítás megnyitóját: főhajtással emlékezünk a század egyik legnagyobb népirtására, az örmény genocídiumra, mely milliós emberáldozatokat követelt, ugyanakkor az 1848/49-es szabadságharcban elesett több tucat örmény származású honvédről, tábornokról sem szabad megfeledkeznünk ebben az esztendőben. Előttünk lebeg Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Czetz János, Lukács Dénes és nagyon sok magyarörmény tábornok, ezredes, közkatona áldott emléke. Ez pedig sokmindenre kötelez minket.

A jelenlegi politikai konjunktúra, a tőszomszédságban dúló kegyetlen harcok, a nyugati felismerés és a kisebbségek iránti aggodalom, bár emberéleteket követel, új, sokkal egyértelműbb szemléletváltásra bírja, bírhatja az elavult ál-nemzetállamiságok ál-eszméjét. Mostanáig lehetett ilyen-olyan kibúvókkal, nemzeti álérzelmekre építve megfékezni, elodázni lehetőségeket és egyértelmű tényeket. A kulacsok lassacskán kiszikkadnak. Igaz, mostanában vérrel töltődnek föl, de a történelem bizonyítja: ezt is meg kell élnünk, ez is hozzátartozik történelmi habitusunkhoz.

Tisztelt egybegyűltek, örmények, örménymagyarok, magyarörmények, román-örmények, sorstársak: itt az ideje, hogy ne csak olyankor hivatkozzunk ősi gyökereinkre, amikor ez valamilyen kiváltságot biztosít számunkra. Ne csak akkor, amikor hirtelen-örményként parlamenti székbe loholunk, megfeledkezve minimális embertársi kötelezettségeinkről. Azokról a kötelességekről, melyek önmagunkra nézve, függetlenül politikai hovatartozásunktól, léteznek, és amelyek nélkül megkérdőjelezhetik hovatartozásunkat.
Igen, pontosan rátapint a lényegre **Kali Kinga**, anyaországi doctorandus egyik, idevágó tanulmányában:
"...Erdélyben magyar-örményeknek nevezik azokat a magyarokat, akikben valamiképpen él még az örmény származás tudata. Ez az identitásőrzés az erdélyi közösségekben igen bonyolult folyamatokat foglal magába. Van-e mai örmény identitás Erdélyben? A származástudatú lakosság azonosságtudata erősödőben - etnikai kisebbséggé azonban soha nem fejlődhet. A mai erdélyi örmény identitást erőteljesen meghatározza a magyarság kisebbségi helyzete Romániában. A hátrányos megkülönböztetés, a múlt rendszer román asszimilációs nyomása maga után vonja, hogy a magyar-örmények elsősorban magyarnak vallják magukat. /.../ A magyarság kisebbségi helyzete közvetve gyengíti tehát az örmény identitástudatot Erdélyben." Az idézett tanulmány egyik interjúalanya így nyilatkozott, nem is olyan régen: *"Mi hétközben magyarok, hét végén a templomban örmények vagyunk."*

Ez a bölcs, székelyföldi mondat mindig álljon lármafaként közösségünk életében. Főként most, mikor közösen emlékezünk közös mártírjainkra. Közösen hajtunk főt közös és egyéni tragédiák előtt: Issekutzok és Vosgániának, Gajzágok és Pambuccianok, de az Aznavourok, Lászlóffyak, Harry Tavitianok és Kirkósák is egyaránt. Örmények, magyarok szétszóródtunk a nagyvilágban. Volt, akinek menekülnie kellett az őshazából, akadtak szép számban kitoloncoltak, de igaz és őszinte szerelemből "ellopott" asszonyok is. Soha, senki, semmilyen körülmények között nem tagadhatja azt, hogy a hazai örmény gyökerekkel rendelkező magyarság szent szimbólumai között található Szamosújvár, Erzsébetváros, Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, a románörmények pedig Dobrudzsára, Curtea de Arges, Bukarest és Konstanca városaira néznek föl remegő lelkülettel. Mindezek és mindnyájunk fölött ott világít örök fehérségében az Ararát, alatta meg szent nyugalmában Ecsmiadzin.

Éppen ezért lehet igen fontos az Arménia-Örménymagyar Baráti Társaság mai, itteni kezdeményezése. Ez a hangulatos kiállítás, a körülöttünk levő, mozaikszerűen felsorakoztatott szemelvények csupán ízelítőül, bátorításul szolgálhatnak. Igenis, együtt kell továbblépnünk, együttesen kell vállalnunk ennek továbbfejlesztését, minél szélesebb körű terjesztését. Hála Istennek, vannak már ennek helyi és anyaországi kovászai: *Bálintné Kovács Júlia* és *dr. Issekutz Sarolta.* Melléjük kell állni, fel kell sorakozni, mindenben támogatni kell e nemes kezdeményezést. Az RMDSz Ügyvezető Elnöksége ezidáig is partner volt ebben, ezután pedig méginkább fontosnak tartja kettős kisebbségben élő közösségünk támogatását. Az Arménia Örménymagyar Baráti Társaság eddigi megvalósításaihoz őszintén gratulálunk, további munkájához pedig sok szép sikert kívánunk.

Útravalóul tudatosítsuk mindnyájan hazai magyarörménységünk kiemelkedő személyiségének, a Kossuth-díjas *Lászlóffy Aladárnak* örökérvényű gondolatait: *„Örménymagyar, magyar-örmény, magyar-sváb, sváb-magyar, magyar-zsidó, magyarcigány, oláhcigány, csehszlovák, áromán, macedón-román, vizicserkész, vizigót - esetleg magyarmagyar, román-román, franciafrancia... Permutáció, variáció, kombináció és náció! Elvégzendő művelet ágyban, okmányrubrikában*

véges és végtelen elem egymással való keverésével, kapcsolásával, míg kijön többek közt a József Attila-vers, 'A Dunánál' elhíresült pár sorában megadott receptje a magyaroknak, mai bármilyen másoknak, ki génjeiben elraktározza örökre holt népek, gótok, hunok, gepidák, avarok, kelták, dákok rejtett örökségét, nevébe süllyesztve összecsukható bűvészvirágként mások nevét, vagy előző, másik neveit önmagának, kikeverve a színt, melyet ma is egy-egy idióma hordoz: egy-egy nyelv határoz meg, mutat fel, képvisel a világ minden valamirevaló tudományos és politikai fóruma előtt. /.../ karinthysabban: azt álmodtam, hogy... hogy két magyar voltam, hogy két örmény, két román, két szász, két rác, két horvát voltam... hogy örmény-magyar voltam, hogy romániai magyar voltam, hogy székelyszász-morva-bergengóc (pont) lettem, és játszottam egymással..."

(Elhangzott a kolozsvári kiállítás megnyitóján, 1999 április 24-én)

<><><>

Entrée telt házzal, avagy örmény belépő Budaörsön

Megszállott népség vagyunk, mi képviselők. A forgó világ értetlenül nézi, amint időnként félredobjuk társadalmunk egzisztencia-szerző egyenruháját és valami egészen más, számukra furcsa színekbe öltözünk. Ez a másik öltözet a mi esetünkben nem más, mint a közfelfogást meghazudtoló viselkedés.

Megengedjük magunknak a luxust, hogy életünket a gyakorlatban is egy olyan ügy szolgálatába állítsuk, amelynek látszatra semmi haszna nincsen. És valóban, igazat kell adnunk józan kritikusainknak: a mi ténykedésünk sem közvetlen anyagi haszonnal, sem pedig hatalmi pozíció megszerzésével nem jár. Mi vagyunk az „eszmei érték-kategória" lelkes, egyre fogyó képviselői, akiknek mindennapjait az egzisztenciaépítés mellett áthatja egy kulturális, nemzeti örökség és ennek őrzése. Mi vagyunk, akik balga módon semmibe vesszük „piaci értékünket", szembe állunk a trenddel és kvalitásainkat „eltékozoljuk" - ahelyett, hogy „súlyos pénzekre" váltanánk őket. Ahelyett, hogy minden energiánkat anyagi biztonságunk megteremtésére fordítanánk, sokan még azt is megkockáztatjuk, hogy kiszolgáltatódunk a világnak, csak hogy teljesítsük missziónkat, amelyben hiszünk. Örömet ad nekünk az a tudat, hogy valami fontos dolgot építünk, valami olyat, ami lehet, hogy épp nem divatos, ám évtizedek, évszázadok és évezredek távlatában egyike a maradandó értékeknek. Csak mosolygunk a felénk dobott cinikus megjegyzéseken, miközben halkan, de magunkban nem kis büszkeséggel mondjuk: adni, nem kapni akarunk.

No igen, de kinek? Ha ennyire különbözünk a világtól, van-e rá egyáltalán igénye annak, akinek szánjuk? A nagyközönség, amely sokszor a bolond idealisták pecsétjét nyomja ránk, vajon elfogadná-e, amit mi olyan szívből jövően adni akarunk? Vajon beépíti-e az üzeneteket, amiket közvetítünk és elfogadja-e saját öröksége őrzésének fontosságát?

Ilyen és ehhez hasonló kérdések százai zúgtak fejünkben, amikor először próbáltunk örmény kisebbségi önkormányzatot alakítani Budaörsön. Sikerült. Milyen óriási volt az öröm a választások után, hogy lám, felebarátaink osztják véleményünket, hogy kellenek képviselők, akik státuszszimbólumai közösségünk létezésének.

Képviselői legitimitásunkat azonban igazából mégsem az önkormányzati választás határozta

meg. Át kellett esnünk a tűzpróbán, az első rendezvényen. Ha kong a terem és csak néhány vendég csoportosul a büféasztal körül, ez nem áltathat azzal, hogy sikerrel jártunk, képes még a lelkesedésünket is elvenni, mi több lelki mélypontra süllyeszteni bennünket. Ha viszont szép számú érdeklődő ül velünk szemben, akkor már csak rajtunk áll, tudunk-e bensőséges hangulatot kialakítani, amiben a gondolatok varázsa mindenkit megérint, körbefon és hazáig kísér.

Az első budaörsi rendezvény előtt legrosszabb rémálmaink jöttek elő, s mint a ravasz kereskedők, egyfolytában azon gondolkoztunk, mivel tudnánk még csábítóbbá tenni a portékát: az április 12-én nyíló Örmény Történelmi Kiállítást. Remegve néztük az óránkat a megnyitó előtti percekben, győzködve magunkat, hogy korán van még, mindenki később érkezik.... De jöttek! Helyi magyarörmény közösségünk megadta nekünk az esélyt, hogy megmutassuk, mit tudunk adni neki. Pontosan tudjuk, hogy ezernyi más helyen lehettek volna, de a mi ügyünket választották.
Mire a megnyitó műsora véget ért, az is világossá vált előttünk, hogy nem kell kufárkodva megtoldani azt, amik vagyunk. Nem hamis elvárásokkal jöttek hozzánk, hanem azért, hogy életükben egy óra erejéig helyet biztosítsanak származástudatuknak, felélesszék, s ezáltal egy időre újra konzerválják legbelül őrzött, néha kicsit elfeledett történelmi és kulturális múltjukat.

A megnyitó beszéddel *dr. Issekutz Sarolta* - akinek nagy része volt magának a kiállításnak létrejöttében is - szónoki egyszerűséggel és határozottsággal hozta létre az első hidat köztünk és vendégeink között. A tűzpróba tehát sikerült. Köszönet illeti ezért segítőinket, de legfőképpen közönségünket. Ők megteremtették örmény kisebbségi önkormányzatunk létjogosultságát és presztízsét Budaörs városában. S hogy mindez nemcsak egyszeri szerencse volt, bizonyítja az április 23-án tartott genocídiumi megemlékezés, melyet még a kiállításnál is többen tiszteltek meg. A műsor mellett a legnagyobb sikert az ünnepséget záró fogadás eredeti örmény ételei aratták *dr. Keszy-Harmath Péterné* képviselőtársunk csodálatos főzőtudománya jóvoltából. (A recepteket már sokszorosítjuk, s legközelebbi rendezvényünkön az ételek mellett ezeket is megtalálják.)
Ez nem csábítás, egyszerű ígéret!

Bona E. Ágnes
Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

<><><>

Lectori salutem!

avagy: szavak értéke

A szépemlékű, latin köszöntéssel többnyire régebbi könyvekben, folyóiratok beköszöntőjében találkozunk.

Lectori salutem! Üdvözlet az Olvasónak!
Olvasok. (Olyan ez, mint az alkoholizmus: az alkoholista iszik, már nem is tudja, miért... de iszik. Iszik, bár nem szereti.)
Az olvasó pedig? ...olvas. Néha olyat, amitől megborzad. (Mint alkoholista az újabb féldecitől.) Most éppen azt olvasom, hogy romboló tevékenységet folytatok.

Hát, akkor olvassuk:
"Az országos elnök beszámolt arról, hogy az OÖÖ-t folyamatos támadások érik mind a mai napig

a Magyarországi Örmények Szövetsége és az Erdélyi Örmény Gyökerek Egyesülete részéről. E romboló tevékenység megakadályozására az OÖÖ jogi képviselőjével együtt határozattervezetet dolgozott ki, amelyet ismertetett a testülettel." Nem igazán akarom tudni, hogy mi az a királycsináló MÖSz, nem tudnám szeretni a királyokat. Mellesleg utálom, hogy gondosan egymás mellett emlegetik a két szervezetet, kimondatlanul is összemosva a kettőt...

Olvasom tovább: "A képviselők többsége egyetértett azzal, hogy olyan határozatra van szükség, amely kimondja: azoktól a szervezetektől, amelyek az örménység érdekeit sértik, a testület elhatárolódik."
Örvendek a többségi határozatnak, de... Ki vagyok, és hogy lépek a képbe? Nemcsak tagja vagyok (kiírom a pontos nevet:) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek, de szándékaival és megvalósított lépéseivel is egyetértek. Tehát: rombolok.

Nincs más megoldásom, minthogy folytassam a "rombolást". Ország-világ előtt bevallom: nem tudok örményül. Becsüljük meg a szavakat. Pontosan fogalmazva, sem az óörmény nyelvet nem ismerem, amelyet "*grabar*" néven emlegetnek a lingvisták, sem az úgynevezett *középörmény*t, amely inkább népi eredetű és a 12-17 században használták (amiből következik, hogy Erdélybe betelepülő őseim talán ezen a nyelven beszélhettek?), sem az újörményt (az *ashabart*), amelynek körülbelül 40 dialektusa van, és alapvetően két csoportra oszlik: keleti (a mai Örményország, Grúzia, Azerbajdzsán, és észak-kelet Irán), valamint nyugati nyelvjárásokra (ez KisÁzsia és az európai örmény települések). No, persze, a nyelvészet...

Úgy tízévesen, nyögvenyelősen tanultam az orosz leckét, inkább a levegőt néztem, mint a szószedetet, amikor édesapám rámszólt:
- Tanuld, fiam, hogy fogyjon! Később megtanultam azt a közkeletű igazságot is, hogy nincsenek csúnya, rossz nyelvek. (Legfeljebb nem egészen tiszta akaratú emberek vannak.)

Minden nyelven lehet szépet és szépen mondani.
Máig emlékszem az orosz leányra, Nagyezsdára, aki huszonöt éve egy társaságban elmondta Puskin "Falun" című versét. Mennyire másként hangzott az az orosz nyelv, mint az a másik, amit a brezsnyevektől a filmhíradókban hallottam!

Most hát olvasok, hogy fogyjon. És mániákus olvasóként elborzadok, mint alkoholista a féldecitől. Végül leteszem az OÖÖ lapjának márciusi számát és elalszom.
Álmodom. Álmomban olyan magyar vagyok, aki (mondjuk 1978-ban, a Kádár-féle értelmiség-üldözés elől) Franciaországba emigrál. A törvényszerű véletlen összehoz olyanokkal, akikről kiderül, hogy 1526-ban, a mohácsi vész után menekültek el Magyarországról és hazát találtak a franciáknál. Elfranciásodtak. Az a néhány szó, ami valahogyan megmaradt a hagyományaik között, persze, ómagyar.

Ők azt mondják, "ízös", ezt nem értem. Azt mondom, "édes" - ők nem értik. Tehát inkább franciául beszélgetünk, és "ízös - édes" helyett azt mondjuk egymásnak: "douce". Közben ismételgetik: "Je suis Francois-Hongrois!"

Később, álmomban a párizsi nemzetgyűlés Kisebbségi Törvényt hoz, amelyben kisebbségi jogokat biztosít azoknak, akik legalább száz éve a Szajna mentén élnek. Jogaimat okosan használva én ekkor kijelentem a közvéleménynek, hogy "aki nem tud magyarul, az nem magyar!"

Erre az én "francia-magyar" ismerőseim... honfitársaim? rokonaim? elődeim?... neheztelnek rám. (Hát persze, mert sértődősek!) Horribile dictu, rossznéven veszik, amikor kijelentem:
- A "Francois-Hongrois" nem magyar. És ne szóljon bele a dolgokba! Ott él a Rhone partján és azt sem tudja, hogy a Halászbástyát Schulek Frigyes építette!

Elhatárolódom tőlük. Hiszen merték elfelejteni évszázadok alatt őseik magyar nyelvét, amelyet Bakócz Tamás, vagy Ocskay brigadéros beszélt! Sőt, merték Nancyban, esetleg a Marseille melletti La Madrague-ben nem megtanulni a 20. századi, (karcagi, nagyvillányi, székelykeresztúri) magyar nyelvet! Hogyan is merik - méghozzá franciául! - kimondani azt, hogy ők "francia-magyarok"?

Egyáltalán, mi ez a fából vaskarika, hogy "francia-magyar"? Ez hülyeség. Én, hirtelen jött franciaországi magyar kikérem magamnak a nyelvtelen törekvést.
Hiszen... soroljam?

Hogyan emlegethetik az 1526 óta francia földön élők, hogy **magyar tudattal** élnek? Hogy egyszerre franciák is, meg magyarok is? Sőt, már inkább franciák, de - úgymond - soha nem felejtik egykori magyar származásukat...? Francia nevű ősöket emlegetnek, arra büszkék, hogy a francia történelem, irodalom, politika, képzőművészet számos alakja közülük származott...
Soha az ajkukon egy eredeti Szabolcska-Mihály-idézet, (ami, ugyebár ősmagyari dolog!) mindig csak Mallarmé, meg Paul Claudel! Hát "magyarok" ezek?

Álmomban, persze, őszinte is tudok lenni, és bevallom: **nem akarom** megérteni, hogy ezek a "Francois-Hongrois"-k sokszínűvé gazdagítják a monokróm nemzeti-színezetű palettákat. A "francois"-t is, az "hongotis"-t is. Rombolnak, na, ez az egyetlen, jó kifejezés! Össze kellene hívnom egy közgyűlést, amelyen elhatározom, hogy kizárom azokat, akik a (franciaországi) magyarság érdekeit sértik...

Hálistennek, fölébredek. Izzadtan, zavartan. Éjjel van, olvasni kellene valamit, hogy ismét képes legyek elaludni. Olvasni, még ha rossz is...

Végül Nagyezsdára gondolok, aki szép orosz nyelven mondta el a Puskin-verset, miközben honfitársai ideiglenesen tankokkal és rakétákkal töltötték fel Magyarországot.

Vagyis, a nyelvek... A nyelvek? Töredelmesen bevallom: valamiféle megbocsátás ébredezik bennem...

Üdvözlet az Olvasónak! Lectori salutem!

Végre nyugodtan elalszom. A folyóirat, amelyből megtudtam, hogy "romboló tevékenységet" folytatok, lecsúszik az ágyról a földre.

Maradjon ott.

dcs

<><><>

Kedves Olvasóink!

Előző számunk technikai-tördelési hibáiért - elsősorban szerzőinktől - elnézést kérünk.
Ugyanakkor kérjük, hogy megjegyzéseikkel, leveleikkel forduljanak hozzánk, írják meg véleményüket mindazokban a kérdésekben, amelyek magyarörmény közösségünket érintik.
Szeretnénk, ha az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket Önök írnák! A beküldött írások, levelek esetleges közlésére vonatkozóan jelezzék, nevüket adják-e. (Névtelen levelekkel természetesen nem foglalkozunk, ha azonban valaki nem óhajtja nevét közölni, "név és cím a szerkesztőségben" aláírással közölhetjük.

Várjuk leveleiket, írásaikat!

<><><>

Magyar-örmény családfák

(folytatás)

.

Az ittebeni és eleméri Kiss család leszármazási táblázata

IV. leszármazás:

1.2.1.1. Novák Tivadar (+1849)
1.2.2.1. Lászlóffy Róza
1.2.2.2. Lászlóffy Mária (férj: Balás Frigyes)
1.2.6.1. Simay Anna (férj: Pap Simon)
1.3.1.1. Klein Auguszta (férj: Novák János)
1.3.1.2. Palma Emil (törvénytelen)
1.3.2.1. Kiss Ernesztina
1.3.2.2. Kiss Auguszta (férj: Dániel János)
1.3.2.3. Kiss Róza (férj: Bobor György)
1.3.2.4. Turaty Ernő (törvénytelen)
1.5.1.1. Csíky Jozefa (férj: Ivády Béla)
1.5.1.2. Csíky Antonia (férj: Beniczky György)
1.5.3.1. Capdebó Auróra (férj: Koronghy Henrik)
1.5.5.1. Somoskeőy Jolán (férj: 1. Nagy István, 2. Szentiványi Zoltán)
1.5.5.2. Somoskeőy Pál
2.1.2.1. Kiss Miklós (feleség: Schratt Katalin)
2.1.2.2. Kiss Elemér (feleség: Blaskovics Gizella)
2.1.4.1. Karátsonyi Katalin (férj: báró Duka Emil)
2.1.4.2. Karátsonyi Ferenc (+1881) (feleség: Karácson Irma)
2.1.4.3. Karátsonyi László (1894)
3.2.2.1. Iszay Mária
3.2.2.2. Iszay Cecília
3.2.2.3. Iszay Teréz
3.2.3.1. Thurcsik Márton
3.2.3.2. Thurcsik Teréz (férj: Másvilági Izsák)

3.3.1.1. Daniel Mária (anyja: Daniel Erzsébet, férje: Gyertyánffy Zsigmond)
3.3.1.2. Daniel Jozefa (anyja: Daniel Mária, férj 1.: Gyertyánffy Zsigmond, 2. Kozma Imre)
3.3.2.1. Bogdánffy Karolina
3.3.2.2. Bogdánffy László
3.3.3.1 Papp János
3.3.3.2 Papp Ödön

V. leszármazás:

1.2.2.2.1. Balás Iván (feleség: Koronghy Erna)
1.2.2.2.2. Balás Irma (férj: Jekelfalussy Zoltán)
1.2.6.1.1. Pap Géza
1.2.6.1.2. Pap Ernő
1.2.6.1.3. Pap Ilona
1.2.6.1.4. Pap Dezső
1.3.1.1.1. Novák Ágoston
1.3.2.2.1. báró Dániel Ernő (feleség: Cséry Szeréna)
1.3.2.2.2. Daniel Béla (feleség: Tannel Valesa)
1.3.2.2.3. Daniel Ilona (férj: Steingassner Ákos)
1.3.2.3.1. Bobor Géza (1885, feleség(?): Griebsch Amália)
1.3.2.3.2. Bobor Gyula (feleség: Jablánczy Róza)
1.3.2.3.3. Bobor Ernesztina (+1877)
1.3.2.3.4. Bobor Iván (1850)
1.3.2.3.5. Bobor Irma (férj: Farkas Géza, +1910)
1.3.2.3.6. Bobor Jolán (férj:1. Rónay Alajos 1895, 2. Dávid Gyula)
1.3.2.3.7. Bobor Aranka
1.5.1.1.1. Ivády Ilona (férj: Hazslinszky Hugo)
1.5.1.1.2. Ivády Tihamér
1.5.1.1.3. Ivády Béla (feleség: báró Jeszenszky Anna)
1.5.1.1.4. Ivády Antónia (férj: Sztankay)
1.5.1.1.5. Ivády Sarolta (férj: Morvay)
1.5.1.2.1. Beniczky Zoltán
1.5.1.2.2. Beniczky Elemér
1.5.1.2.3. Beniczky György
1.5.1.2.4. Beniczky Aladár
1.5.3.1.1. Koronghy Aranka (férj 1.Kövér Victor, 2. Daniel László)
1.5.3.1.2. Koronghy Gyula
1.5.3.1.3. Koronghy Erna (férj: Balás Iván)
1.5.5.1.1. Nagy Margit (férj: Szentiványi Károly)
1.5.5.1.2. Nagy Leona
1.5.5.1,3. Nagy Tibor
2,1.2.1.1. Kiss Antal
2.1.2.1.2. Kiss Miklós
2,1,2.2.1. Kiss Egon
2.1.2.2.2. Kiss Klementina
2.1.4.1.1. báró Duka Géza
2.1.4.2.1. Karátsonyi Andor

2.1.4.2.2. Karátsonyi Erzsébet (férj: Schulpe Vilmos)
3.2.3.2.1. Másvilági Katalin (férj: Issekutz János)
3.3.1.1.1. Gyertyánffy Ödön
3.3.1.1.2. Gyertyánffy István
3.3.1.2.1. Kozma Imre

VI. leszármazás:

1.2.2.2.1.1. Balás Blanka
1.2.2.2.1.2. Balás Iván
1.2.2.2.1.3. Balás Dóra
1.2.2.2.2.1. Jekelfalussy Mária
1.3.2.2.1.1. báró Dániel Elemér
1.3.2.2.1.2. báró Dániel Tibor
1.3.2.2.2.1. Daniel Margit (férj: Thomka Emil)
1.3.2.2.2.2. Daniel Ferenc (feleség: Somorfay Erzsébet)
1.3.2.3.2.1. Bobor Gyula
1.3.2.3.2.2. Bobor Ilona (férj: Bayer Jenő)
1.3.2.3.2.3. Bobor Sarolta (férj: Gyetyánffy Jenő)
1.3.2.3.2.4. Bobor Mária (férj: Gyertyánffy Andor)
1.3.2.3.5.1. Farkas Pál
1.3.2.3.5.2. Farkas Géza
1.3.2.3.6.1. Rónay Mihály (feleség: Leonhard bárónő)
1.3.2.3.6.2. Rónay Róza
1.3.2.3.6.3. Rónay Elemér (feleség: Zombor grófnő?)
1.5.3.1.1.1. Kövér Victor
1.5.3.1.1.2. Kövér Márta
1.5.3.1.1.3. Kövér Valéria
1.5.3.1.1.4. Kövér Hajnalka
1.5.3.1.1.5. Kövér János
1.5.3.1.1.6. Dániel Márta
1.5.3.1.1.7. Dániel Elza
1.5.3.1.1.8. Dániel Magda
1.5.3.1.1.9. Dániel László
1.5.3.1.1.10. Dániel Edit

VII. leszármazás:

1.3.2.2.2.1.1. Thomka Ferenc
1.3.2.2.2.1.2. Thomka Ágoston
1.3.2.2.2.1.3. Thomka Valéria
1.3.2.3.2.1.1. Bobor Eszter
1.3.2.3.2.1.2. Bobor Zoltán
1.3.2.3.2.2.1. Bayer Rály
1.3.2.3.2.2.2. Bayer Irsy
1.3.2.3.2.3.1. Gyertyánffy Carla (férj: Fülep Benő)
1.3.2.3.2.3.2. Gyertyántfy Jeanne (férj: Fáy Barnabás)

1.3.2.3.2.3.3. Gyertyántfy Jenő (+1938)
1.3.2.3.2.4.1. Bobor Andor
1.3.2.3.2.4.2. Bobor Valéria
1.3.2.3.2.4.3. Bobor Miklós

VIII. leszármazás:

1.3.2.3.2.3.2.1. Fáji Fáy Jenő (feleség: Kohák Hajnalka)

IX. leszármazás:

1.3.2.3.2.3.2.1.1. Fáy Jenő (feleség: Nagy Iréne)
1.3.2.3.2.3.2.1.2. Fáy Hajnalka (férj: Győry Csaba)

X. leszármazás:

1.3.2.3.2.3.2.1.1.1. Fáy Tünde
1.3.2.3.2.3.2.1.1.2. Fáy András
1.3.2.3.2.3.2.1.1.3. Fáy Zsuzsanna
1.3.2.3.2.3.2.1.2.1. Győry Csaba
1.3.2.3.2.3.2.1.2.2. Győry Balázs

<><><>

Lapzárta után érkezett

D. Leszkovszky Pál lelkész úr részére Budapest XI. Orlay utca 6.

Tisztelt Lelkész Úr l
Zavarodottan állok a kérdés fölött! Kérem szíves tájékoztatását az ügyben, hogy mit jelent az, hogy "Örmény egyház"? Az utóbbi időben felbukkant ez a téma.
Miben változtatja ez meg abbeli hitünket, hogy hűségesek vagyunk őseink hitéhez, vallásához ?
Engem örmény szertartású római katolikusnak kereszteltek Szamosújváron 1932-ben.
Nyilatkozom! *Elutasítok minden ettől eltérő, engem, és az ÁJÁN családot érintő változást.*
Azt sem zárom ki, hogy jóhiszeműségünkkel visszaélve, nem kellő tájékoztatás és tájékozódás alapján, az "örmény egyház" jogalom bennem azt a képet kelti, hogy ez azonos az örmény katolikus vallással és liturgiával Amennyiben ez nem azonos, manipulatív, manipuláció! Ez esetben, mint az ÁJÁN család feje, kérem engem és valamennyi ***AJÁN-t TÖRÖLNI*** *az egyházi regisztrációkból! Én és családom, Továbbra is örmény szertartású római katolikus akarok maradni! Dicsértessék!*

Siófok 1999. április 29.

id. AJÁN GERGELY GERŐ
a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke

A témára következő számunkban visszatérünk. Szeretettel várjuk bárki, elsősorban P. Leszkovszky Pál lelkész észrevételeit.

<><><>

Dél-Erdélyi körutazás
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve, 1999

Részvételi díj: 190 DEM/fő
Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépők árát, kivéve a fakultatív programokét és a buszköltséget.
A buszköltség 10.000 Ft, amelyet az EÖGYKE Irodájában lehet befizetni a hivatalos fogadóórákon, szerdánként 16.00 - 18.00 óra között, illetve előzetes telefon-egyeztetés alapján.
A buszköltség befizetését **egyúttal az út lekötésének tekintjük.**
A 190 DEM részvételi díj befizetése csak július végétől esedékes!
A túrát a mindannyiunk által szeretett Gyuri bácsi, dr. Szarka György vezeti!
Levélcím: Transsylvania Info Tour Bt., 3527, Miskolc, Bajcsy Zsilinszky u. 1. II/8., Fax: 066-320-478

<><><>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-101 I, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó; dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid *Csaba*
Munkatársak: dr. Borszéki Béla; Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség:1251. Budapest Pf. 70. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax: (*1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/28 szám
1999 június

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Június - gondolatok az örmény liturgiából

A Szent, Szent, Szent... kezdetű éneket bevezető imádság előtt felhangzik:

Diakónus: **Emeljétek fel lelketeket Isten félelmével!**
Hívek: **Felemeltük Hozzád, mindenható Istenünk!**
Diakónus: **Adjatok hálát teljes szívből az Úrnak!**
Hívek: **Méltó és igazságos**.

Ez a párbeszédes rész minden liturgiában megvan, felhangzik, ám az örményben bővítetten. Isten félelmével kell szívünket felemelni, vagyis annak tudatában, hogy Ő összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint mi. Vagyis: Mindenható! Ezért teljes szívvel kell előtte állnunk, álnokság és hátsó gondolatok nélkül!

dr. Sasvári László

<><><>

Fancsali G. János:

A halál hullámain

(második, befejező rész)

Enver pasa 1915. február 27-én megerősítette *Talaat* tervét: az örményeket el kell pusztítani korra és nemre való tekintet nélkül, még a csecsemőket is, a megsemmisítés módjaiban akár a legkegyetlenebb eszközöket is alkalmazva.

A genocídium elméleti szerzői és szervezői magas rangú hivatalnokok, a parlament és maga a kormány; a végrehajtók a katonaság, a csendőrség, a kurd csapatok, s nem utolsósorban az *Ibrahim bej* által szabadon bocsátott, speciálisan kiképzett börtöntöltelékek, rablógyilkosok voltak.

A konstantinápolyi katholikosz összeírásai alapján a **Törökországban élő örmények száma 1914-ben:**

Nyugat-Örményország	1.403.000

Törökország ázsiai része	440.000
Konstantinápoly és környéke	183.000
Összesen:	*2.026.000*

A Törökországon kívül élő örmények száma 1914-ben:

Kaukázusi régiók	1.808.000
Oroszország	250.000
Perzsia	140.000
Európa, Egyiptom, India	120.000
Amerika	130.000
Összesen:	*2.224.000*
Mindösszesen:	***4.474. 000***

ami az eddigi, 1800-as években kezdett üldözések eredményességét bizonyította. De mindez kevés volt, a teljes örménytelenítés volt a cél. A Török Egységért és Szabadságért Párt titkos ülésén, 1915 elején az előbb említett *Nazim bej* figyelmeztetett: "Hogyha továbbra is megelégszünk helyi kivégzésekkel, hogyha ez a tisztogatás nem ölt általános és végleges formát, károkat fog okozni nekünk. Ezért feltétlenül ki kell az örmény népet irtani, hogy egyetlen örmény se maradjon földünkön és Örményországnak még a neve is eltűnjön. Háborúban állunk és kiváló alkalom mutatkozik erre. Nem fenyeget a nagyhatalmak beavatkozásának veszélye. Még a világsajtó sem tiltakozhat, s ha mégis, akkor sem ér el semmit, mert a világot már befejezett tények elé állítjuk."

A forgatókönyv, melyet 1915 februárjától indítottak pusztító útjára, a következő lépéseket tartalmazta: előbb a katonaköteles férfiakat behívták a hadseregbe, ahol munkaszolgálatra irányították és ott kivégezték őket. Például Kharputban 1915 júliusában 2.000 munkaszolgálatost irtottak ki, amitől lelassult a Berlin-Bagdad vasútvonal kiépítése. Jött is a német panasz a munkálatok lanyhulása miatt!!

Második lépésben a fiatal nőket eladták, a gyermekekkel a legválogatottabb kínzások közepette végeztek. Az így szétvert családok vagyonát elkobozták, vagy a gyilkosok között szétosztották. A maradék örményt lakóhelyváltoztatás címén 1915 nyarán, a legnagyobb hőség idején Deir-el-Zor felé irányították. Az eredmény: például az erzerumi 19.000 főnyi közösségből húsz fő jutott el a célig. Ahol már várt rájuk a halál.

Éhínség, vérhas, tífusz, sivatagi éghajlat válogatott közülük. "Még táborhelynek se nevezhetjük azokat a településeket, ahol a ruhátlan, éhező menekültek élnek, összeverődve a szabad ég alatt, mint az állatok ... Csontsoványak, élő csontvázaknak tűnnek ..." - egy amerikai beszámoló szerint.

Élelmezést csak az iszlámra áttértek kaptak. A gyermekek közül sokat, régi, immár bevált török módszer szerint, mohamedán árvaházakba kényszerítettek.

Az áldozatok szökési kísérleteit a legszörnyűbb kínzásokkal torolták meg. Érthető, hogy egyes helységekben fegyveres ellenállásba is ütköztek a végrehajtók. Urfa, Szaszun, Zejtun hosszabb ideig bírta az ostromot, míg legyőzetett. Kilikiában, a már legendássá vált Musza-Daghra menekült hat falu lakossága, végül a franciák mentették meg őket. Van lakossága ugyancsak

fegyverrel védte meg magát, mígnem az orosz hadsereg elfoglalva a várost, végül menekülésre kényszerítette a törököket.

Törökország nyugati részéről kevesebb embert deportáltak, "csak"' *1915. április 24-én Konstantinápolyban* 235 örmény értelmiségit letartóztatva, őket Anatóliába irányították, de sajnos útközben "banditák támadták meg a menetet", akik végeztek velük. Ez a nap lett az örmény genocídiumra emlékeztető gyász-nap, de semmiképp a kezdet, inkább egy szimbolikus pillanat.

A deportálás, a pogromok, a halálmenetek és megsemmisítő táborok, és a vallási szelekció mellé sorolhatjuk az orvosok részvételét is:
"Az örmények mészárlásából a török orvosok is kivették részüket. Némelyek saját - örmény nemzetiségű - kollégájukat gyilkolták meg (a meggyilkoltak vagyonát megkapták), mások örmény sorkatonákat oltottak be »védőoltás« címén kiütéses tífuszinjekcióval. (...) A török orvosi etikai szabályzat engedélyezte a halálraítélteken végzett orvosi kísérleteket. A kísérleti személyek minden esetben örmények voltak... Nagy részük néhány nap múlva meghalt ... 1915 decemberében a III. hadtest főorvosa, Tevfik Szalim parancsára kiütéses tífuszbetegek vérét fecskendezték a kitelepítendő örményekbe »védőoltás« címén ... Jerznkában 1915-ben felkutatták a városban rejtőzködő örményeket, s kórházban helyezték el őket azzal a céllal, hogy bakterológiai kísérleteket végezzenek el rajtuk ... Így pusztult el nagyon sok örmény... " (Turkdje Stambul, 1918.)

Az örmények kiirtásával Shoukrie *oktatási* minisztert (!!) bízták meg, az ő munkáját felügyelte *Talaat* belügyminiszter. Utóbbi, nagyvezíri kinevezésekor az amerikai nagykövetnek dicsekedve mondta, hogy amit Abdul Hamid szultán 30 év alatt nem teljesített, ő 3 hónap alatt megoldotta.

Voltak, legalább is pillanatnyilag, szerencsés örmény közösségek is. Az angorai örményeket valóban szabályos mészárosmunkával végezték ki, miközben a szmirnaiak, német közbelépésre 1916 végén még megúszták és "csak" 1922-ben "tisztította" ki őket Musztafa Kemál.

Mások, kiknek száma 200.000 és 500.000-re becsült, elmenekültek a szomszéd, vagy távolibb országokba.
Miközben mindenütt a törvényesség látszatát keltették, nagyon figyelték a sajtó teljes cenzúrázását, nehogy a népirtás híre elterjedjen.

Az emberiesség nem tűnt el, de erre is gondoltak a szervezők, nemhiába jellemzik mindezt René Pinon szavaival: "Méthode allemand - travail turc" - német módszer - török munka. A "Dzsemajat" - az ifjú törökök pártbizottsága parancsa így szólt: "A Dzsemajat parancsára a kormány úgy döntött, hogy mind egy szálig kiirtja a Törökországban élő örményeket. Akik a parancsot megszegik, ezentúl nem maradhatnak a birodalom hivatalos posztjain.
Ne engedjetek a szánalom és a lelkifurdalás érzelmeinek! Irtsátok ki az örményeket és igyekezzetek a föld színéről Örményországnak még a nevét is letörölni! Gondoskodjatok róla, hogy azok, akikre ennek a dolognak a végrehajtását bízzuk, megbízható emberek és igazi hazafiak legyenek."
Aki más véleményen lenne, annak szól Mahmud Kjanilnek, a 3. hadtest parancsnokának távirata: "minden muzulmán, aki akár egyetlen örményt oltalmazni próbál, háza előtt felakasztatik, háza pedig felperzseltetik..."

Az eredmény?

Az 1915-18-as években a statisztikai adatok szerint az örménység lélekszáma a következőképpen alakult (csak megközelítő adatokról beszélhetünk - a forrásokban akár százezres nagyságrendű eltérések is lehetnek).

Örmények	2.064.000
Deportált	1.417.000
Menekült	209.000
Bántatlan	194.000
Iszlamizált	164.000

Az ifjútörök kormány törekvéseit siker koronázta. Sikerült megsemmisítenie, ősi földjéről elűznie a birodalom egyik legnagyobb számú kisebbségét.
De van itt egy szám, a legkisebb, és ez az iszlamizált örmények összege. Emlékeztetőül, figyelmeztetően ránk maradt.

…..

A halál komoly. Vagy inkább a pénz? Amelyből életet venni nem lehet, de akkor legalább a halált pénzzé váltani, azt igen!!

Döbbenten olvastam minap egy Magyarországon háborítatlanul élő örmény származású házaspár nyílt levelét, mely az "emigrációban élő szervezeteknek″ szeretné megszerezni a nyugati bankokban található "alvó" számlákat és életbiztosításokat, melyeket örmények nyitottak 1914 előtt. Az első émelygő érzés múltával, az ész pénzéhes ficamait próbáltam követni. Különösképp, a felhívók maguk is olyan "szervezetek" vezetői!!

Elsőként adva van az örmény nemzet, melynek egy része a mai Örményországban él: 2,3 millió ember a korábbi ország egytized részén. A diaszpóra az előbbivel hasonló nagyságrendű, de anyagilag sokkalta jobban szituált. Szükséges összehasonlítanunk a kaukázusi életszínvonalat a francia, német, osztrák, kanadai, egyesült-államok - belivel??

Másodikként az örmény ősi jogrendet tekintsük át, miként Szongott Kristóf írja ezelőtt száz évvel Szamosújvár monográfiája negyedik kötetében:

Kos Mechiter Nagy-Örményországban készített joggyűjteményéből (1184):
"...legfőként a meggyilkolt családtagjait illeti a gyilkos kinyomozásának kötelessége. Fennmaradt továbbá az ősi hagyományokból a halálbüntetés megválthatósága. Az e büntetés fejében vérdíjul fizetendő összeg 365 frt, mert az évnek ennyi napja s az emberi testnek ennyi része van. *A vérdíj* az örökösödés sorrendjében *a családtagokat illeti* s akkor is megfizetendő, ha az illető csak közvetve volt okozója a halálnak ...A beszámítás a 15-ik évvel kezdődik."

Az egész örmény genocídium, legalább is az 1914 évi kezdetű, rajtaütésszerű volt. A gyilkos - az állam. Mint láttuk, az örményeknél a vérdíj a *családtagokat illeti meg.*
Ha még élnek leszármazottak!

Amennyiben nem, akkor sem a török államot, vagy valamilyen diaszpórabeli szervezetet, hanem az anyaországot, *Örményországot kellene kárpótolni.* Mert az Oroszország felé menekült örmények között találhatjuk leginkább a szenvedők leszármazottait, és anyagilag is ők a

legkiszolgáltatottabbak. A diaszpóra 1914 óta bizonyára rendezte sorait és eltávozása után mentes volt a további üldözésektől, míg az anyaországi örmények ma is a muzulmán világ közvetlen veszélyeztetettjei.

Most, amikor pénzről lenne szó, elfeledtük nemrég hullajtott könnyeinket az 1988-1990-es Szumgait-i és baku-i örmény pogromok áldozatai emlékére? A kárpótlást jogosnak tartjuk, de nem magunk, a diaszpóra vagy annak szervezetei javára, hanem a kárt szenvedett családok leszármazottainak, hiányuk esetén pedig, a jogi lehetőségek kihasználásával - a mai Örményország gyarapodására.

Magyarországon élő magyarörményként úgy vélem, az örmény genocídiumot végtelenül lealacsonyító, a halottakkal szemben kegyeletsértő lenne emléküket, véráldozatukat pénzre beváltani.
Egy ilyen, Magyarországról kezdeményezett felhívás a magyarörménységre vonatkozóan sértő. A befogadó magyar nemzet szemében a magyarörménységet, annak méltán elnyert erkölcsi elismerését kifejezetten lejárató kezdeményezést nem tekinthetjük sajátunknak.

Az aradi magyarörmény vértanukért talán kérjünk osztrák kárpótlást?
Más a kérdés!
Mit tegyünk a kufárokkal?

(vége)

(A cikk utánnyomás a "MAGYARÖRMÉNY KULTURÁLIS LAPOK" /A budaörsi magyar örmények időszaki kiadványa/ I. évfolyamának 1. számából.)

<><><>

Gondolataim Avanesian Alex elnök úr május 31-i,
az "ARARÁT" című folyóiratban megjelent "A második négy esztendő" című cikkéhez

"Nekünk, örményeknek megadatott, hogy a második ciklusban is megmutathassuk befogadó országunknak, milyenek is vagyunk valójában."
Ez az elnök úr részéről olyan mondat, amellyel mélységesen egyetértek. Nekünk, Magyarországon élő örmény kisebbségieknek 1640 óta, állandóan bizonyítanunk kell!

Bizonyítottak őseink emberségből, bizonyították helytállásukat és életképességüket a kereskedelem, a kézműipar, a gazdasági élet minden területén. Sorolhatnám kiválóságainkat a tudományos élet színterein, a képzőművészet területén is. Nem tartok felsorolást, mert mi örmények büszkén tartjuk számon kiemelkedő nagyságainkat.

Én legbüszkébben azokra az 1848/49-ben új, befogadó hazájukért vértanúhalált halt hősökre emlékezem, akik odaálltak a Magyar Haza mellé, hogy kivívhassák a maguk és a befogadó nemzet szabadságát, és vártanúságuk árán is kitartottak. Mi, magyarhoni örmények elsősorban ezekért, az őseink által kivívott elismerések elvesztéséért aggódunk! Mi, ma élő, aggódó utódok álmatlan éjszakákon, gondolatban beszélgetünk őseinkkel. Lelkiismeretünkön keresztül, nap-mint-nap számot adunk cselekedeteinkről.

Ezért tölt el aggodalommal az a helyzet, amelyet az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzatban, megválasztásom óta tapasztalok.

Mit ír vezércikkében az elnök úr?
"Képviselőink közül pedig néhányan nem érzik át a feladat nagyszerűségét..." - Valóban! Nem egyformán érezzük át ezt a nagyszerűséget! Ki-ki morális értékrendje szerint éli meg azt, hogy nem kap kielégítő választ feltett kérdéseire. Az elnökségi ülésen megdöbbenéssel hallottam az új főkönyvelőnőtől azt a mondatot, hogy olyan állapotokat vett át, hogy az elnök urat bármikor bezárhatják. Erre március 2-i keltezéssel ajánlott levelet írtam az elnök úrnak.

Ahhoz, hogy az elnökség munkájához nevemet adjam, radikálisan biztosítani kell a számviteli törvény, a pénzgazdálkodási szabályok maradéktalan alkalmazását és betartását.
Kértem az elmúlt ciklus beszámolóval történő lezárását, az esetleges szabálytalanságokért a felelősségrevonás alkalmazását.

Valóban: "Október óta eltelt fél esztendő, ideje a számvetésnek." - írja cikkében az elnök úr.
1999 évre az elnökség részéről jóváhagyott munkaterv nincsen. Érvényes költségvetés nincsen! Az elnökség egy alkalommal tárgyalni akarta, egyetlen napirendi pontként az ez évi költségvetést. Az írásos előterjesztés olyan silányra sikeredett, hogy javaslatomra az elnökség a napirend tárgyalásáról levétette.
"Nekünk, örményeknek megadatott, hogy a második ciklusban is megmutassuk..." stb. - írja az elnök úr.

Az országos választáson a 119 résztvevő elektortól 110 szavazatot kaptam. Miről számolhatok be az engem megválasztóknak? Arról, hogy érvényes munkaterv és jóváhagyott költségvetés nélkül megkérdőjelezhető az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzat eltelt, féléves tevékenysége?
Pénzügyi Ellenőrző Bizottság nincsen.
Mivel az elnökség előtt sem nyitott a helyzet belső ellenőrizhetősége, feltételezésekre lehet hagyatkozni. Így én sajnálattal, magamra vettem az elnök úr azon szemrehányását, hogy vannak képviselők, akik "nem érzik át a feladat nagyszerűségét." Így aztán bocsánatot kérek a reám szavazatot adó, 110 elektortól, hogy nem tudok lelkendezni egy ilyen csodálatos lehetőség kapcsán, amikor "másodszor is megmutathatjuk a befogadó nemzetnek..." stb.

Meggyőződésem az, hogy csakis radikális rendcsinálással változtathatunk azon a helyzeten, amelybe örménységünk belekerült. A Magyar Állam identitástudatunk megőrzéséhez, kultúránk és hagyományaink ápolására ad, az elnök úr cikkében közölt adat szerint 15 ezer magyarhoni örménynek egy összeget.

Ennek a pénznek a felhasználásáról kell demokratikusan dönteni és a törvények szerint elszámolni. Mivel nincsen munkaterv és jóváhagyott költségvetés, ez jelenleg nem így történik. Addig nem élem át a feladat nagyszerűségét! BOCSÁNAT!

Id. ÁJÁN GERGELY
a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke

<><><>

Heltai Jenő

Szabadság

Tudd meg: szabad csak az, akit
Szó nem butít, fény nem vakít,
Se rang, se kincs nem veszteget meg.
Az, aki nyíltan gyűlölhet, szerethet,
A látszatot lenézi, meg nem óvja,
Nincs letagadni, titkolni valója.

Tudd meg: szabad csak az, kinek
Ajkát hazugság nem fertőzi meg,
Aki üres jelszókat nem visít,
Nem áltat, nem ígér, nem hamisít.
Nem alkuszik meg, hű becsületéhez
Bátran kimondja, mit gondol, mit érez
Nem nézi azt, hogy tetszetős-e.
Sem azt, kinek ki volt, és volt-e őse,
Nem bámul görnyedőn a kutyabőrre
S embernek nézi azt is, aki pőre.

Tudd meg: Szabad csak az, aki
Ha neve nincs is, mégis valaki,
Vagy forró, vagy hideg, de sose langyos,
Tüzet fölöslegesen nem harangoz,
Van mindene, ha nincs is semmije,
mert nem szorul rá soha senkire.
Nem áll szemére húzott vaskalappal,
Mindég kevélyen szembenéz a Nappal,
Vállalja azt, amit jó társa vállal
És győzi szívvel, győzi vállal,
Helyét megállja mindég, mindenütt,
Többször cirógat, mint ahányszor üt,
De megmutatja olykor, hogy van ökle...
Szabad akar maradni mindörökre.
Szabadság! Ezt a megszentelt nevet
Könnyelműn, ingyen ajkadra ne vedd!

Tudd meg: szabad csak az, aki
Oly áhítattal mondja ki,
Mint istenének szent nevét a jó pap.
Szabad csak az, kit nem rettent a holnap.
Ínség, veszély, kín meg nem tántorít
És lelki béklyó többé nem szorít.
Hiába őrzi porkoláb s lakat,
Az sose rab, ki lélekben szabad.

Az akkor is, ha koldus, nincstelen,
Gazdag, hatalmas, mert bilincstelen.
Ez nem ajándék. Ingyen ezt nem adják,
Hol áldozat nincs, nincs szabadság.
Ott van csupán, ahol szavát megértve
Meghalni tudnak s élni mernek érte.

De nem azért dúlt érte harc,
Hogy azt csináld, amit akarsz,
S mindazt, miért más robotolt,
Magad javára letarold,
Mert szabadabb szeretnél lenni másnál.
A szabadság nem perzsavásár.
Nem a te árud. Milliók kincse az,
Mint a reménység, napsugár, tavasz,
Mint a virág mely dús kelyhét kitárva
Ráönti illatát a szomjazó világra,
Hogy abból jótestvéri jusson
Minden szegénynek ugyanannyi jusson.
Míg több jut egynek, másnak kevesebb,
Nincs még szabadság, éget még a seb.
Amíg te is csak másnál szabadabb vagy,
te sem vagy még szabad,
te is csak gyáva rab vagy.

1945. május 1.

<><><>

Cserbik János

Vízözön-történet a tudomány és a Biblia szemszögéből

(a Fővárosi Örmény Klub 1999. május 20-i találkozóján elhangzott előadás szövege)

"Miután tehát Isten az embereket jelekkel intette, megeredt az eső, s negyven napig egyfolytában esett; oly sok víz zúdult le az égből, hogy már tizenöt könyöknyire elborította a földet... Midőn pedig a bárka Arméniában egy hegycsúcson fennakadt, ezt észrevévén, kinyitotta Noé az ajtaját...

Arménia lakosai ezt a helyet a >kimenetel helyének< nevezik, s még ma is mutogatják ott a megmenekült bárka maradványait." írta Josephus Flavius, A zsidók története című munkájában, az i. sz. első században.

Igaz-e a feljegyzés, amely különben összhangban áll a bibliai történettel? Valóban létezett-e a vízözön, a bárka, Noé?

A Biblia szerint a teremtés utáni 1656. évben volt a vízözön, ami az i. e. 2340-es évekre esik. Mózes első könyvének 4-6. fejezetei örökítik meg az emberiség történelmének e napjait. Míg egyrészt nagy mértékű civilizációs fejlődésről számolnak be az írások, ezzel párhuzamosan

jegyzik fel azt az erkölcsi romlást, torzulást is, amely kiváltképpen jellemezte az ún. Őstörténet időszakát. Ezért a vízözön tulajdonképpen az isteni ítélet volt a föld felett, amely a Biblia szerint annyira megromlott, hogy az ember szíve, gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz volt (I. Mózes 6:5).

Talán nem is véletlen, hogy a legelterjedtebb hagyományként tartják számon a vízözön eseményét. A világ minden részében megtalálható, a legkülönfélébb népek ősi írásaiban. Észak-, Közép- és Dél-Amerika mintegy 130 indián törzsének mindegyike rendelkezik ilyen jellegű hagyományokkal.

Kínában egy ősi feljegyzés szerint, kb. az i. e. 2300 körül egy Fah-le nevű ember, családjával, összesen nyolcan (lásd a Biblia) élték túl az özönvizet. Egy másik kínai hagyomány szerint Nuvah volt a bárka készítőjének neve. A legnyilvánvalóbb bizonyíték a Gilgames eposz, amely 11 közös pontot mutat a bibliai történettel.

Hosszan sorolhatnánk a példákat, de ami legnagyobb részt azonos minden dokumentumban, azt az alábbi vonásokban összegezhetjük: a feljegyzések egyöntetűen állítják, hogy (l) a vízözön világméretű volt, hogy (2) a túlélők hajóval menekültek meg, hogy (3) az emberiség magja maradt élve, és hogy (4) a pusztulás oka az emberiség gonoszsága volt.

Mit mondanak minderről más tudományágak?
A régészet számára például megoldhatatlan rejtélyt jelent az, amikor bizonyos rétegekben olyan leleteket fedeznek fel, amelyek az adott korban még nem létezhettek volna. Lehet ez valamilyen fémszerszám, vagy egyéb használati eszköz, ami elméletileg akkor még nem létezhetett. Egyrészt maga a Biblia is megválaszolja e kérdést, amikor már a vízözön előtti korban említi a fémöntést, fejlett építészetről, csillagászatról, művészetekről, gazdasági életről tesz említést.

Egy amerikai tudós így ír erről: "Bár vízözön előtti elődeink sok tekintetben a miénkhez hasonló műszaki társadalmakat hoztak létre, némely különbség mégis oly nagy volt, hogy a történészek, és a régészek még most sem ismerik fel a maradványok egy részét." (Rene Noorbergen) Így a vízözön süllyeszthette el mind ezeket a civilizációs nyomokat, amelyek ma előkerülve komoly fejtörést okoznak a tudósok számára, mivel ellentmondanak az emberiség fejlődéséről alkotott XIX-XX. századi elképzeléseknek.

Figyelemreméltóak a földtani kutatások is. Földünk 75%-át üledékes kőzet borítja, van ahol 18 km mélységig. Az ezekben talált állat- és növénymaradványok nemegyszer valamilyen tragikus természeti jelenség nyomait viselik magukon. Dél-Afrikában például 800000 millió hal tetemét találták meg, hirtelen, erőszakos halállal halhattak meg.
Sok más helyen ép állatok tetemét találták meg, ami csak úgy lehetséges, ha váratlanul, légmentesen kerültek a föld alá. A Sziklás hegység, vagy akár az Alpok is tengeri kagylók és más állatok nyomait hordozza, utalva a vízözönre. A pusztulás teljes volt és hirtelen. Az őslénytan-kutatók értetlenül állnak. A korai élet maradványainak milliárdjai vannak beágyazva az özönvíz utáni szikláiba.
A hatalmas szénmezők szintén bizonyságul szolgálnak. Ha jól meggondoljuk, hogy 1 méter szénréteg képződéséhez 10 méteres tőzegréteg kell, akkor világos, hogy ilyen mennyiségű növényzetet csak a vízözön mozgathatott meg. Ezt követték azután azok az árvizek, orkánok, földrengések, vulkáni tevékenységek, amelyek a víz visszahúzódásakor tovább formálták a föld

felszínét.
Érdekes feltevéseket forgalmaztak meg arra vonatkozóan, hogy változott meg az éghajlat az özönvíz nyomán. A biblia teremtés-történet leírása utal egy vízpáramennyezetre, amely nemcsak folyamatos és egyenletes csapadékot biztosított, nem eső formájában (lásd I. Mózes 2:6), hanem lehetővé tette azt is, hogy minimális hőmérséklet ingadozás jellemezze Földünket. Ez a jótékony üvegházhatás különösen kedvezett az élővilágnak.

A vízözön nyomán mindez megváltozott.
Létrejöttek a mai felhőrendszerek, évszakok, alapvetően megváltoztatva a földi életfeltételeket.
Ez az Isten-ítélet a Biblia szerint - mint már arra a különböző hagyományoknál is utaltunk - nem a véletlen műve volt. Mózes első könyve 6. fejezetében a megsokasult gonoszság volt az oka. Az emberi fejlődésbe vetett hit, a magabízás és az ebből fakadó istentagadás állt az események hátterében (Jób könyve 22:15). Az emberi élet iránti tisztelet hiánya, az erkölcsi elvek tagadása önpusztító magatartáshoz vezetett minden korban.
Éppen ezért, a Biblia szerint nem a vízözön, hanem az azt előidéző emberi magatartás volt a tragédia, amely miatt elkerülhetetlenné vált a pusztulás.

Érdemes utána olvasni, hogy Isten nem azonnal pusztította el a rosszat, előbb 120 év haladékot adott az emberiségnek. A vízőzön csak akkor következett be, amikor végleg ellenállt az ember a jónak. Ekkor lépett közbe Isten, az élet érdekében.

A Biblia, mint a vízözön-történet legrészletesebb dokumentuma azt is feljegyzi, hogy a katasztrófát megelőző utolsó 120 évben mi történt. Ekkor építette Noé a bárkát. Egy hatalmas úszó házként képzelhetjük el, 150 méter hosszú, 25 méter széles és 15 méter magas volt. Három szintje volt, összesen 9000 négyzetméterrel. Anyaga góferfa, valószínűleg a mai fehértölgy volt.

Nem véletlenül tartják számon Noét a bibliai hithősök között, ha arra gondolunk, hogy ekkora szerkezetet építeni, mindent egy lapra feltéve egy olyan korbon, amikor még nem is ismerték az esőt. De ő nem függött az emberi gúnyolódástól, a realitástól, sem a tömegek véleményétől, számára egyetlen tekintély létezett: az isteni kinyilatkoztatás (Zsidókhoz írt levél 11:1).

Miután az állatok "az ő nemök szerint bevonultak (!) a bárkába" (ez kb. 600-800 főbb állatfajt jelenthet, míg bizonyos állatok a bárkán kívül is túlélhették a vízözönt), 40 napos esőzés következett. Ehhez még hozzájárultak a mélységből feltörő vizek.
Ezt 150 napos változatlan helyzet követte, majd 150 nap száradás. Végül a bárka megállapodott az Ararát hegyén, ahonnan Noé hollót, illetve galambokat bocsátott ki, hogy lássa mennyire száraz a föld. Amikor kilépett a bárkából, első tetteként oltárt épített Istennek. Isten a maga részéről egy szivárvánnyal erősítette meg szövetségét az emberrel, és megígérte, hogy vízzel nem pusztítja el többé a földet.

A történetnek itt még sincs vége, hiszen maga Jézus folytatta, amikor a földön járt és egy ízben az emberi történelem végéről beszélt. Így szólt tanítványaihoz: Mivelhogy a gonoszság megsokasodik, a szeretet sokakban meghidegül. Amiképpen pedig a Noé napjaiban volt, akképpen lesz az Emberfiának eljövetele is. Mert amiképpen az özönvíz előtt való napokban ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek, mind ama napig, amelyen Noé a bárkába ment, és nem vettek észre semmit, mígnem eljött az özönvíz és mindnyájukat elragadta, akképpen lesz az

Emberfiának eljövetele is. (Máté 24:12, 38-39.)
Jézus tehát megígérte, hogy a világ bármilyen rossz úton halad is, Ö nem hagyja magára azokat, akik Noéhoz hasonlóan bíznak benne, hanem megszabadítja őket.

Egy kérdésünk maradt még: mi lett a bárkával? A tudománynak nem egyöntetű a válasza. Egyesek szerint a világ bölcsőjének is nevezett Araráton, messze a hóhatár fölött, jégbe fagyva még ma is megtalálhatóak a bárka maradványai, de a kutatást nem engedélyezik.
Ami nyoma viszont van a vízözönnek és a bárkának e kelettörökországi területen, arra a környék település neveiben rálelhetünk...*

*(Apobaterion = kikötőhely, Nahicseván = első tartózkodási hely, Temanin = nyolc ember helye, Seron = szétszóródás.)

<><><>

Dr. Vákár Péter Arthur életútja
1879-1958

A ma élő örmények őseinek életéről (a 900-as évek után szétszórtan a világban) a történelem először - 1700 körül - Ani városával kapcsolatban tesz említést, akik a perzsák elől menekültek. Majd az oláh vajdák erőszakos hittérítése miatt jöttek át Moldovából Erdélybe és (I. Apafi Mihály alatt) a Vákár-Vakarian ősök Gyergyóban telepedtek le. Az apai ág milliós állami nyereménnyel gazdagodva Gyergyó-Szentmiklóson élt (akiknek unokái templomoknak donátorai lettek). Vákár Lajos, Görgey ellen tiltakozásul, fia anyakönyvébe utólag az Arthur név mellett a "Péter" beírását követelte.

A Szárhegyen született Vákár Máriával 1907. augusztus 11-én kötött házasságot, melyből 6 fiú született. (A Vákároknak 1718-ban közös ősük volt.) Édesanyja: Frunkutz Zsuzsa volt. Vákár Péter Arthur a Milleneumi időben, az ellenzéki Erdélyben, mint "garabonciás diák" szónokolt, politizált, s így a 8 középiskolát 9 helyen végezte el, gr. Majláth Gusztáv püspök jóvoltából, majd Kolozsváron doktorált. Színiakadémiát is végzett. Több színdarabját előadták. Kortes beszédeinek segítségével Sümegi Vilmost, Gyergyószentmiklós országgyűlési képviselőjévé választották.
Nagy része volt a CSÍKVÁRMEGYE című lapjával Szentmiklós thj. sz. kir. várossá emelésében. *(Törvényhatósági jogú város szabad királyi várossá emelésében - a szerk.)* Pályafutásán, az integer-Magyarország keretében - mint Kossuth-párti - a gyűlöletmentes Erdély ügyét szolgálta. Ezért a kivégzése elől, 1918 decemberében (Mániu Gyula osztálytársának menlevelével) Budapestre utazott és 1945-ig a fővárosban - fizetést el nem fogadásával - szolgálta országát és Erdélyt.
Bethlen István rajongójaként politizált, - Hankó Elemérrel együtt, a Menekültügyi Hivatal befolyásos vezetőjeként - a menekültek tízezreit hajlékhoz juttatta. Önzetlen magyarságáért - elsőként - kapta meg a kormányfőtanácsosi címet. Ebben a méltóságában a magyar-amerikai kapcsolatot jó 10 éven át szolgálta. Deputációval 1928-ban megjárta Amerikát. Kossuth-szobor küldöttséggel New-Yorkban, Pittsburgh díszpolgáraként Rooseveltnél járt, aki kijelentette: "Magyarországnak helye van a nap alatt." "Justice for Hungary".
Publicistaként 1916-ban Konstantinápolyban tájékozódott és magyar örmény hűséggel, a török

deportálás kérdésében elfogulatlan álláspontra bírta az országgyűlés képviselőit.
Akkor, az Egységes-párt vacsorái keretében, a Hangli-sörözőben - független és nyílt egyéniségével - széles körben mindig szívesen látták, s az összes politikai nagysággal érintkezett. Purifikáló nézeteit nem rejtette véka alá. A Kisgazdapárt elnökével, Gaál Gasztonnal szívélyes barátságban volt. Nagybaconi-Nagy Vilmos, Bartha Albert, Ugron Gábor, Urmánczy Nándor, Désy Zoltán, Bónis Páter (a frankhamisítás egyik alakja) politikusokkal őszinte kapcsolatokat tartott fenn. Kossuth nyomában (mint "Bethlen jobb keze"), tisztelője volt Apponyi, József fhg, Teleki Pál szellemének.
A Magyar Nemzeti Múzeum Hírlaposztálya anyagának sokszoros gyarapítója volt. A lengyel emigránsokat, az 1942/45-ben rászorulókat a Menekültügyi Hivatal után is támogatta és vendégül látta.
A második világháború befejezése számára is befejezte (a nagystílűen vívott) színes emberi reneszánszát. A nyilasokat emberségesen helyükre utasította és személyiségének súlyával a zsidókat védte-mentette. - A kitelepítés, a meghurcolás előjelei 1945-ben mutatkoztak, s - a budapesti katonai parancsnokság által kiállított "szabadmozgás" okmánya ellenére - a fővárosi életet szülőföldjével cserélte fel.
Gyergyószentmiklóson haláláig írt. Posztumusz iratainak eszméi olyannyira előrelátó gondolatok, hogy azoknak közlése ma sem volna kívánatos.
Egy gyergyói székely, aki mellettem állott a temetésen, Édesapán sírja fölötti beszédében így vallott:
" ...te magyarabb vótál mint mű, mer örménynek születtél..."

Budapest, 1999

Vákár Tibor

<><><>

Ötéves a szamosújvári Czetz János cserkészcsapat
Tizenöt kiscserkész ígérte: "jó leszek..."

Helybeli magyar vállalkozók, az RMDSZ, a Téka Alapítvány, a Református Nőszövetség és több magánszemély támogatásával vasárnap sor került a szamosújvári 51. számú Czetz János cserkészcsapat ötödik, ünnepélyes fogadalomtételére és - újítására. Az ünnepségen részt vettek a Kolozs megyei körzet cserkészcsapatai közül a 25. számú Báthory István, a 29. számú Hunyadi Mátyás, a 49. számú Reményik Sándor Öregcserkészcsapat, a 81. számú Makkai Sándor, valamint a zilahi 84. számú Fábián Béla cserkészcsapatok.

A város számára rendkívüli jelentőséggel bíró rendezvénysorozat délelőtt tíz órakor a kolozsvári ferences ifjúság gitármiséjével kezdődött a Ferenc-rendi templomban.
Ezután az örmény katolikus temetőben a 120-nál több résztvevő lerótta kegyeletét **Gabányi János** cserkészvezető tanár, az egykori Czetz János cserkészcsapat megalapítójának sírjánál. **Lapohos András** és **Csortán Márton** emlékezett a hajdani cserkészvezető életpéldájára.
A **Kasza Antal** vezette városnézés, majd Emmaus-házi közös ebéd után következett az ünnepélyes fogadalomtétel, illetve fogadalomújítás a református templomban, amit istentisztelet követett. Az estét szintén a református templomban megejtett zenei műsor zárta, melynek vendége **Márk Attila** brassói gitárművész volt.

Az ünnepséget fokozott érdeklődés kísérte, a rendezvényen részt vett Gabányi János felesége és leánya, **Kabai Ferenc** református lelkipásztor, RMDSZ-képviselők.

Kerekes Edit

(Utánnyomás a "Szabadság" c. kolozsvári lap 1999. V. 20-i számából)

Raff László csapatvezető irányításával ez alkalommal tizenöt kiscserkész tett ígéretet - tudtuk meg **Kasza Tamás**tól, a szamosújvári cserkészcsapat egyik vezetőjétől - tizenegy próbaidős cserkész tett fogadalmat, ugyanakkor huszonnégyen újították fel - mint minden esztendőben - fogadalmukat.
Ezúton is szeretném külön megköszönni az öregcserkészeknek azt a sok jót és kedvességet, amellyel a cserkészcsapat újjáalakulása óta eltelt öt év alatt elhalmoztak, valamint a fogadalomtételt követő gazdag ajándékot: kulacsot, cserkészzubbonyt, az 1920-1948 közötti magyar cserkésztörténelemről szóló könyvet, próbaidős cserkészkötetet, az aradi vértanúk emlékkönyvét, dalos kazettát nyomtatott szöveggel regöscserkészek részére, svájci tájolót (iránytűt), cserkészgombokat és emellett a magyar cserkészek megkülönböztető jelét - árvalányhajat.

Balázs Orsolya
Sallai Enikő

<><><>

1989. június 16.

Soha ilyen szavazást! A tömeg csendes, a szemekben könnyek. Nemzetiszín és fekete zászlók. A kezekben virág. Sok-sok virág. A ravatalon a kommunisták koporsói felett mintha lebegne, a nemzet koporsója. Rajta csonka zászló. A gyűlölt címer helyén lyuk, mint '56-ban... Jelkép.

Már 8 órakor kezdődik a különös szavazás. Végeláthatatlan sorokban jönnek a Városliget és a környező utcák felől az állampolgárok és leteszik voksukat a ravatalra. Szó nélkül cipelik az elmúl 45 év fájdalmát és megalázottságát. A tört gerinceket, az elhurcolt apák, férjek, gyermekek szétszórt csontjait. A csengőfrászos éjjeleket és kilátástalan nappalokat.

Ősz hajú, nagybajuszú férfi válik ki a tömegből. Botra támaszkodva is nehezen jár. A virágot odaadja az egyik rendezőnek, a többi tétován nézi, mit akarhat még? Letérdel, öreg feje lehajlik. Egy pillanatra megnyílik az idő: negyvennyolcas honvéd Kossuth ravatalánál?!

Nevek... Bakos Gyuláné, Salaber Erzsébet darukezelő, kivégezték 1958-ban, élt 28 évet. Bajdik Sándor földműves, kivégezték 1960-ban, élt 29 évet. Goór László munkás, kivégezték 1957-ben, élt 23 évet. Mansfeld Péter ipari tanuló, kivégezték 1959-ben, élt 18 évet. Onastyák László segédmunkás, kivégezték 1958-ban, élt 20 évet.
Mint súlyos kövek, hullanak a tömegre a szavak. Háromszázszor hangzik el, kivégezték... élt... És még hány név fekszik temetetlenül a néma tömeg szívében? Hány ezer és ezer, akiket nem '56 után gyilkoltak meg, hanem '45 óta büntetőtáborokban, börtönökben tűntek el. Hánynak őrzi konzervált tetemét az Északi Sarkkör örökké megfagyott földje. Hányat várnak még mindig vissza és hányan maradnak az örök feledés birodalmában, mert már azok sem élnek, akik emlékezhetnének.

Beszédek, rövidek, vádolóak. De a vádlóknak nincs hitelük, hisz mielőtt saját fejükre hullott a csillagjuk, ők segítettek emelni és akkor nem látták, hogy sarkai eleven testekbe fúródnak. Akkor azt hitték, ők is vele emelkedhetnek az élő hús-hekatombák fölé. A tömeg némán hallgatja őket. Csak akkor tör fel a hang, amikor a kezek élő láncot alkotva összekulcsolódnak és együtt mondjuk: esküszünk... fogadjuk...

És nem fogy el a virág, nem lehet a füzér végét látni. Harangszó, autókürtök, egy percre megáll az élet. Bontják a ravatalt. A koporsót nem kezek, de virágok viszik. Már fél három és még mindig jönnek a virágok. Elborítják a Hősök sírját, a királyok szobrait, a lámpaoszlopokat.
1989. június 16-án szavazott Budapest népe.

r. Kövér Ilona

<><><>

Mi van az Orlay utcában?

Megpróbálunk tényeket felsorolni. Nem véleményeket. Kérjük Olvasóinkat, vonjanak le adandó következtetéseket. Előre kérünk mindenkit, hogy a későbbi időpontban kitűzendő egyházközségi választásra nagyon figyeljenek oda!

Május 29-én, szombaton Budapesten járt a bécsi Mechitarista Kongregáció küldöttsége ***Paulus Kodjanian*** generális apát úr vezetésével.
A küldöttség tagjaként jelen volt ***Vahan Hovagimian*** atya is, a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség plébánosa.
A küldöttség tájékozódott az Orlay-utcai plébánia körüli helyzetről, találkozott a magyarörménység képviselőivel, valamint az Örmény Katolikus Egyházközség felettes egyházi szerveivel.
A látogatás első, közvetlen következménye, hogy a június 5-ére kitűzött egyháztanácsi választást elnapolták.

A háttér

(Idézet az ARARÁT c. lap 1996/22. számából)

Örömmel tudatjuk, hogy az Örmény Katolikus Közösség a "Magyarországi Katolikus Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzata" szerint megválasztotta Egyházközségi Képviselőtestületét, melynek a megbízása öt évre szól, tagjai munkájukért ellenszolgáltatásban nem részesülnek:
A képviselőtestület tagjai: Avanesian Gurgenné, Karapetian Karine, Göcseián Antalné, Dr. Moldován Kristóf, Diramerján Onnig, Simon J. Záven, Dr. Szám László, Balabanian Hartioun, Károlyi Jánosné, Nazarjan Hamlet, ifj. Göcseján Antal, Aján Andrea.

A híradást aláírta (az ugyanezen híradás szerint első rendes ülését 1996. IX. 23-én megtartó), említett Egyházközségi Tanács pénztárosa, dr. Moldován Kristóf.

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása tiltakozott az ellen, hogy hallomás szerint folyó év június 5-re egyháztanácsi választást tűztek ki. Az előző, vitatható választás következtében az Orlay utcában olyan egyháztanács működött, amelynek - mint erre nemrég fény

derült - a Kánonjog szerint kötelező, püspöki kinevezése (nominatio) nem történt meg.

Pedig az előbb idézett ARARÁT beszámoló éppen a Magyarországi Katolikus Egyházközségi Képviselőtestületek Szabályzatára hivatkozott, amely a Corpus Iuris Canonici /Kánonjog/ alapján áll. És abban írva vagyon, ami írva vagyon: **megyéspüspöki kinevezés nélkül** az egyháztanács nem létezik.

De ki akar itt a római pápa fennhatósága alá tartozni? Százvalahányan vélhetően nem, hiszen új egyházat alapítottak. (Erre még visszatérünk.)

Egyesek talán furcsának találják, de az Egyházjog logikus... azt is kimondja például, hogy aki más egyházat alapít, az automatikusan kizáródik a Katolikus Egyházból: exkommunikálja önmagát. És azt is mondja az Egyházjog, hogy egyháztanácsi tag csakis megkeresztelt, feddhetetlen életű... és természetesen olyan ember lehet, aki az Egyház tagja.
Vagyis nincs **excommunikatio** alatt!

Létezik a Fővárosi Bíróságon egy ügyirat 7.Pk. 60.889/1998. szám alatt. Ez egy új egyház, a **Magyarországi Örmény Egyház** bejegyzésének okirata, amelyet 124-en írtak alá. (Az érvényes magyar törvény szerint száznál több fő szükséges egy új egyház bírósági bejegyzéséhez.)
A másolat pecsétje: "Igazolom, hogy ez a teljes másolat a Fővárosi Bíróságon 7. Pk. 60.889/1998 szám alatt iktatott ügyirattal megegyező. Bpest, 1999 június 1."
Az ügyirat Nyilatkozatot és 124 aláírást tartalmaz.

Új egyház?

Ha korábban létezett volna "Magyarországi Örmény Egyház", nem kellett volna minimum száz aláírással támogatva bejegyeztetni a bíróságon. De tudjuk, ilyen egyház eleddig nem létezett. Ki, miért, milyen elvekre alapozva hozta létre?

A bíróságon iktatott dokumentumok szerint az új egyház alapszabályát 1998 augusztus 2-án, alakuló ülésükön fogadták el, október 4-én módosították.
Megválasztották az egyházközségi tanácsot is:
elnök - dr. Moldován Kristóf,
elnökhelyettes - Avanesian Alex és dr. Peltekian Aram,
jegyző - Simon J. Zaven,
aljegyző - dr. Garaguly István,
pénztáros - Göcseján Antalné,
önkormányzati és egyházi összekötő Rudas Valéria,
gazdasági gondnok - Nazarjan Hamlet és Penyásko Imre,
számvizsgáló bizottság - dr. Szám László és ifj. Gőcseján Antal,
lelkipásztori bizottság - Károlyi Zsaszmen és dr. Zakariás Richárd,
egyházi szóvivő - Hutterer Ingrid.
Vidéki képviselők - Sólyomvári György, id. Aján Gerő, dr. Malhazián Armen.

Az új egyház alapszabályának IV. fejezetében ez olvasható:
"Az egyház vállalkozási tevékenységet folytathat, vállalatot alapíthat, gazdasági társaságot hozhat létre, intézményeket működtethet (...), az egyház céljára használt épületet jogosult részlegesen

hasznosítani, temetőt fenntartani." Tovább: "Az egyház vagyona az egyház más egyházzal való egyesülés, szétválás esetén a jogutód egyház tulajdonába kerül."

Tehát egyesülünk, szétválunk, újabb egyházat alapítunk, létre hozzuk az egyház egyházának egyházát, jogutódlunk, a vagyont pedig (templom, könyvtár, múzeum), ami nem a "miénk" volt, hanem elődök által minden magyarországi örménykatolikusé, vagyonjogilag pedig a Katolikus Egyházé... - hát azt a vagyont, azt bizony, visszük magunkkal.
Addig alakítgatunk és jegyeztetgetünk be, amíg sikerül elkamuflálni mindent.

Néhány, lényeges megjegyzés a névsorral kapcsolatban:

Az új egyház bejegyzését támogató 124 aláírás között id. Aján Gerő neve nem szerepel.
Ő nem egyházalapító. Vélhetően tudta nélkül "megelőlegezték" neki az új egyház vidéki képviselő tisztségét.

Az új egyház egyházközségi tanácsának névsora számos egyezést mutat az 1996-ban létrehozott örmény katolikus plébánia egyháztanácsának névsorával. (Tessék összehasonlítani!)

Ismételjük: aki új egyházat alapít, automatikusan kizárja magát a Római Katolikus Egyházból, ily módon egyháztanács tagja sem lehet.

Az új egyház bejelentett székhelye: Budapest XI. Orlay utca 6., vagyis a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség....

Még egy idézet az ARARÁT 1996/22-es számából, dr. Moldován Kristóf tollából:

"A Gazdasági Bizottság felel az egyházi törvények és a gazdasági törvények betartásáért, továbbá gondját viseli az egyházi vagyonnak, irányítja az egyház pénzügyi gazdálkodását. "

Bárcsak...! De az említett - amúgy, egyházjogilag nem létező - egyháztanács pénzügyi, gazdasági tevékenységét ellenőrizni nem lehetett.

Végezetül ismét egy idézet a Magyarországi Örmény Egyháznak a Fővárosi Bíróságon 7. Pk. 60.889/1998. szám alatt bejegyzett alapszabályából:

V. fejezet, 4. pont:
"A vallási felügyeletet a bécsi mechitarista egyház látja el. A bécsi felekezet és a Magyarországi Örmény Egyház vezetősége folyamatosra tartják a kapcsolatot és konzultálnak. Bécs részéről a jelenlegi vezető P. Vahan Hovagimian."

Kérdés, hogy mindig, mindenki tud-e arról, ha valaki, valamikor és valamire hivatkozásul használja a nevét?
Egyáltalán: mi ez az egész?

<><><>

Kedves Olvasóink!

Ismételten kérjük: írják meg véleményüket mindazokban a kérdésekben, amelyek a magyarörmény közösséget érintik.
Szeretnénk, ha az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzeteket Önök írnák.
A beküldött írások, levelek mellett jelezzék, nevüket adják-e a közléshez, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" jelzést kívánnak.
Várjuk leveleiket, írásaikat'.

<><><>

Ugyanaz. Sokadszor

"Persze: az embernek arról kell beszélnie és írnia, tanítania, amit a legjobban ismer. És én életem most már majd háromnegyedét Amerikában éltem le amerikai családdal, amerikaiak között. S ezen felül: ez a könyv nem magyar, hanem angol stílusgyakorlat. Már hosszú évek óta nemcsak angolul írok, hanem angolul gondolkodom, sőt angolul számolok, és többször angolul álmodom; ugyanakkor magyarul érzek és imádkozom, de az utóbbi igazán privát ügy. Ami nem privát, az az ember munkája és írása."
(Magyar Nemzet 1999. június 5. John Lukacs előadása a Magyar Tudományos Akadémia szervezésében az "Évek..." című könyvének szentelt beszélgetésen.)

"Vagy ötvenéves voltam, amikor hirtelen ráeszméltem a kettősségem lényegére, hogy Magyarország a hazám, Amerika az otthonom, hogy Magyarország az anyám, s **Amerika a feleségem."**

John Lukacs okos, tisztességes szavai eszünkbe juttatják: ahhoz, hogy a kettős kötődést, a kettősség lényegét valaki megértse, szemmel láthatólag intelligencia és működő lelkiismeret kell. Persze, (azok figyelmébe, akik nem egészen vannak tisztában a magyar nyelvvel): a "kettősség" nem "kétkulacsosságot" jelent.

Június 4-én, pénteken, a Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat által a Világosító Szent Gergely tiszteletére rendezett ünnepségen a következő kijelentést hallottuk:
"Az örmény diaszpóra megmaradásának két feltétele: az örmény nyelv és az örmény ortodox vallás megőrzése." (Nem félreírás: "örmény ortodox vallás" hangzott el. Meg a nyelv. Persze, a mi, magyar kultúránkban is van ilyen, ismert mondás: nyelvében él a nemzet. Valóban, nyelvében él a nemzet ott és akkor, ahol és amikor...)
De **melyik** nemzet? És hol? És mikor?
Veszélyesek a különféle körülményekre alkalmazott szentenciák. Bizonyos-e, hogy valamely közkeletű megállapítás **mindig, minden környezetben** érvényes?
Melyik agresszió rosszabb? Az-e, ha valakivel elfelejttetik a nyelvet, vagy ha erőszakkal rátukmálják azt? (Esetleg "nyelvi" és "vallási" szempontok miatt kitagadják, elkezdik híresztelni: ő nem is az, ami... Identitásából akarják kitudni.)

Megint és megint visszatérünk az alapkérdéshez.
Aki ugyanis Magyarországon ma az örmény származásúak, magyarörmények körében az

"örmény nyelv és ortodox vallás" kizárólagosan megtartó szükségéről beszél - persze, magyarul - az önmaga alatt vágja a fát.

Végülis egyszerű a kérdés: lehetünk-e a sokszáz éve befogadó magyar nemzeten belül büszkék arra, hogy őseink örmények voltak? Hogy az arcom vonala, az orrom íve, a családi emlékeim, a konyhám, a rokoni kapcsolataim mind **azt** a régmúltat őrzik?

Szabad-e emlékeznünk arra, hogy tudatos tevékenység során, **mindig, mindenhol, minden lehetőséget kihasználva** igyekeztünk a magyarságban érdeklődést kelteni az örménység iránt...? A magyarörmény mindig ébren tartotta a magyarságban az üldözések hírét és elítélését...
Mindig felhívta a figyelmet arra, ami örmény vonatkozású, ha vidám, ha szomorú volt a dolog... ha földrengés sújtott, ha Aznavour énekelt, ha összekeverték grúzzal-törökkel, ha szovjetnek tartották... megpróbáltunk magyar kultúrájú és anyanyelvű, erdélyi születésű, európai emberként az örményt közeli, becsülnivaló népként ismertetni!

Hangsúlyoztuk: **ezt** a népet **nem** lesajnálni kell a folytonos pogromok miatt, hanem megbecsülni. Mert tett érte eleget, hogy megbecsüljék.

Kiss Ernő és a többi, örmény származású magyar jogász, kereskedő, miniszter, gyógyszerész, író, színész, építész, püspök, képzőművész és hétköznapi ember révén részt kaptunk és **részt is vettünk** a magyar nemzet kínjaiban és örömeiben.
Magyarország és kultúrája - John Lukacs szavaival - nekünk egyszerre az otthonunk és feleségünk. Többségünk nem első-második, hanem tíztizenötödik nemzedékként van itt.
Anyanyelvünk magyar. Tudatunk kettős: őrizzük jövetelünk emlékét, mint zsidó Babilon vizeinél.
Magyarként odafigyeltünk az örménységre és Örményországra, akkor is, ha az adott pillanatban államjogilag nem is létezett ilyen nevű ország. Nekünk - és általunk a nem örmény származású magyar környezetünknek - soha nem lehetett bemagyarázni, hogy nincs Örményország, hogy nincs örmény, hogy.. hogy... hogy...

Minek folytassuk? Vélhetően mindannyian tudjuk, miről van szó. Magyarország kellős közepén az általunk is vállalt nemzetet most arról tájékoztatják, hogy nincs más megmaradás, csak a visszaszűkülés... (Vagyis: - hogy jelen számunk egyik témájára hivatkozzunk: - Noé látta, hogy leszáll a galamb a szárazulatra, erre fogta magát, visszament, becsukta az ajtót és még most is ott kuksol, a bárkában...?)

Ma, amikor egy ésszel bíró lénynek fel kellene fognia, hogy a megmaradás nem a nemzeti, urambocsá, faji szűkkeblűségről, nem felekezetek agresszív terjesztéséről, hanem az emberségről szól...?
Hogy senki nem maradhat meg a másik ellenében...?

Olyan gömbölyű ez a Föld... körbemegy rajta minden, és ha rosszat bocsátottunk útnak, bumeráng módjára körbeszáll és hátulról visszaüt... A lézervezérlésű bombák, meg a bankszámla-vezérlésű globális rablóbandák világában talán mégsem a másik lenyúlása a célravezető.
Tessék már vége felfogni: **van egy ilyen embercsoport**, amelynek magyarörmény a neve, stb., stb... jellemzőit lásd az előző mondatokban. Illenék végre elfogadni. Ez intelligencia kérdése.
Mi nem akarjuk megtéríteni a többi keveset. És a kevesek - Isten, a magyar törvények és a mi

segítségünkkel - őrizzék meg anyjuktól tanult nyelvüket, születéskor szerzett bármilyen felekezetüket.
Kívánjuk és rajta leszünk, hogy sikerüljön.
De ők se akarjanak senkit rearmenizálni.
Hiszen...
Nem lesz az jó, sem Örményországnak, sem Magyarországnak, sem a Magyarországon létező magyarörményeknek, örményeknek, örmény származásúaknak.

Dehát kinek jó? Qui prodest?

dcs

<><><>

Gabányi János síremlékénél

Dézsről jövet a közúton Szamosújvárra érkezve az ortodox temető, majd az örmény katolikus temető következik. Az utóbbi bejáratától balra párhuzamosan a Dézs-Kolozsvár országúttal kb. 40 méterre áll Gabányi János síremléke. Jó lenne itt megállni, elgondolkodni, elmondani egy Miatyánkot.

Gabányi János volt az, aki a kisváros macskaköves utcáit, házait ismerte, és tisztelte a hagyományokat. Tanításában igyekezett viselkedésmintát adni az itt felnövőknek. Hagyományfenntartó tanár volt, jó cserkész. A szamosújvári cserkészcsapat is megemlékezett róla 1999. május 16-án.

De hol vannak már a gyerekkori körmenetek az örménytemplom körül? Gabányi ragaszkodott az örmény katolikus valláshoz.
Jó visszagondolni, visszaemlékezni a múltra... Milyen jó lenne, ha élne - mennyit tudna mesélni...!
Ő volt a legjobb férj, legjobb apa, a legjobb nagytata, rokon, munkatárs, cserkész, a legjobb...
Következésképpen nálunk mindig a legjobbak halnak meg, mennek el az élők sorából.
Akik ismertük, szerettük, akik hálásak vagyunk érte, örökké fájdalommal és tisztelettel emlékezünk meg róla.
Szamosújvár, 1999. május

Gabányi János

<><><>

Dél-Erdélyi körutazás
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület utiterve, l999

Részvételi díj: 190 DEM/fő

Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépők árát, kivéve a fakultatív programokét és a buszköltséget.
A buszköltség 10.000 Ft, amelyet az EÖGYKE Irodájában lehet befizetni a hivatalos fogadóórákon, szerdánként 16.00 - 18.00 óra között, illetve előzetes telefon-egyeztetés alapján.
A buszköltség befizetését egyúttal az út lekötésének tekintjük.
A 190 DEM részvételi díj befizetése csak július végétől esedékes!

A túrát a mindannyiunk által szeretett Gyuri bácsi, dr. Szarka György vezeti! Levélcím: Transsylvania Info Tour Bt., 3527, Miskolc, Bajcsy Zsilinszky u. 1. II/8., Fax: 06-46-320-478

<><><><>

Andrew Carnegie és Orbán Balázs - vagyis kinek telefonáljunk?

A rossz hír hozóját megölik – ősi szokás.
Ma a "hírhozó" a közíró, az újságíró. Meg a reklám készítői. Mindannyian abból visznek tejet és kiflit a gyereküknek, amit közreadtak, ami nyilvánosságra került..
Ők a hibásak.
Most azt hirdetik úton-útfélen-metróban: "nekünk telefonálj, ne a mamát hívd!" Idős néni a hirdetés láttán két megállón át morog, és "bezzeg az én időmben"- kezdetű mondatokban szidja a mai világot, a mai erkölcsöket.
- Ezek a magyarok, hülye nép! tör ki végre az eddig érthetetlen morgásból. - Rombolják a családot... "ne a mamádat hívd..." Hát lehet ilyet? Gazemberek... A magyarok csak rombolni tudnak...!
Hm...? Nem úgy vagyunk, hogy legszívesebben csak a rosszat emlegetjük?

Száz éve már, hogy **Andrew Carnegie** az Egyesült Államok leggazdagabb embere volt, acélkirálynak nevezték. Egyszercsak eladta minden részvényét és egyéb emberbaráti, humánus tevékenység mellett hatalmas, világhírű hangversenytermet épített. Ezt máig így ismeri a világ: Carnegie Hall. (Pedig nem is volt eredeti, igazi amerikai, csak amolyan jött-ment: 1835-ben született a skóciai Dunfermline-ban, ahonnan a forradalmi évben, 1848-ban vándorolt ki Amerikába.) De a Hall megnyitásán, 1891-ben Csajkovszkij dirigálta a zenekart...

Ezekután: **Orbán Balázs**. Neki nem volt 320 millió dollárja, csak kevéske apai öröksége - de egy erdélyi báróság...? tudjuk, annyi mint egércincogás a hifi-tornyok árnyékában. Igen ám, csakhogy teljes vagyonát arra áldozta, hogy bejárja és lefényképezze, (majd Keleti, Greguss, Országh és más urakkal megrajzoltassa, végül Rusz és Morelli urakkal acélmetszetekké alakíttassa) a **Székelyföld leírása** című műve képanyagát. Egyáltalán, az egész, hatkötetes munkát létrehozta, kiadta. (A nyomda és a papír akkor is sok pénzbe került).

A Carnegie Hallban játszott Toscanini. A Székelyföld leírásából számtalan regényében merített Jókai. A magyar kultúrtörténet máig alapvető forrásként használja ezt a hat kötetet.
Andrew Carnegie az emberek javára, a kultúra érdekében hatalmas vagyont áldozott. Báró Orbán Balázs ugyancsak. Igaz, sokkal **kevesebbet**, mégis többet, mert **mindent**. Vagyonát, életét, munkáját.
Hátha mégsincs igaza a metróban morgó néninek?

De azért... Eléggé büszke-e a magyar báró Orbán Balázsra? Csak feleannyira, mint az amerikai Carnegie-re? Hiszen más tájakon, igencsak fejlett országokban is nap, mint nap szólítja fel a tévelygő fiatalokat a reklám arra, hogy ne a mamájukat hívják telefonon...
Miért ne hívják?
Miért hívják?
Fog-e a mama **értelmes** erkölcsről beszélni? Megemlíti-e a magyar mama (a Carnegie Hall

mellett) báró Orbán Balázst? (Megemlíti, persze, hogy megemlíti, szinte halljuk, amint ezt mondja: *Látod, gyerek, ne légy olyan hülye, mint a Balázs, az is eltékozolt mindent! Vegyél példát a Carnegie-rőt! Az, bezzeg világhírű lett!*
Hát, ha csak ezt hallhatná, ne is hívja a gyerek a mamát...
Igen ám, de akkor válaszoljatok, Andrew Carnegie és Orbán Balázs: milyen számot hívjon a gyerek?

(d.a.i.-fi)

<><><><>

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a. **Postacíme:** 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-101 I, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid *Csaba, Munkatársak:* dr. Borszéki Béla, Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség:1251 Budapest Pf. 70. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax: (*1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/29 szám
1999 július

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Július- gondolatok az örmény liturgiából

Amíg a pap halkan megemlékezéseket mond, a hívek többek közt ezt éneklik:

Istennek Szent Lelke, aki leszállottál az égből, munkálkodj közöttünk annak misztériuma által, akit Veled együtt dicsőítünk, s kérünk Téged az Ő vére hullására: adj örök nyugodalmat az elhunytak lelkének!

Jézus felment a mennybe, és maga helyett Vigasztalónak, a kegyelmek kiosztójának a Szentlelket küldte el. Ám a vigasztalás nem csupán mireánk terjed ki, hanem elhunyt szeretteinkre is, akiknek üdvözüléséért esedezünk.

dr. Sasvári László

<><><>

Zárug Péter Farkas

Örmény Kongresszus Brüsszelben

Április 29. és május 2. között - egymásután két, nagyszabású örmény kongresszus, illetve tanácskozás került megrendezésre Brüsszelben. A négynapos rendezvényt az *"Örménység a XXI. század fordulóján"* címmel hirdették meg a világ örménysége számára. Az első - április 29-30-án - az Európa Parlament örmény ügyekkel foglalkozó titkársága által összehívott konferencia volt.

Ezután, május 1-2-án az egykori Örmény Nagykövetség - ma Örmény Kultúra Háza - épületében az előző két napon felvetődött kérdéseket, problémákat, illetve, önálló munkacsoportokban az örményországi, valamint a diaszpórában élő örménység múlt-jelen- és jövőbeli helyzetét vitatták meg a világból összesereglett örmény szervezetek képviselői.

Magyarországról öt képviselő vett részt a kongresszuson: hárman az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzattól Avanesian Alex vezetésével, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása

részéről Zárug Orsolya, mint VI. kerületi elnök, és jómagam II. kerületi képviselőként vettem részt a csodálatos és rendkívül fontos rendezvényen.

Az Európa Parlamentben tartott kongresszuson számtalan neves politikus, EU-képviselő, valamint diplomáciai-testületi tag részt vett, illetve előadást tartott. Az előadásokat - amelyek a konferencia három hivatalos nyelvén: örményül, franciául és angolul hangzottak el - három nagy témakörbe tudnám sorolni: az egyik egy történeti csoport, amelyen belül elsősorban az "európaiság - örménység", valamint az EU és Örményország esetleges jövőbeli kapcsolatát fejtegették.
A második nagy téma - ez is történeti, de önálló egységet képezett - a Genocídium kérdésköre, valamint az örmény-török viszony.
Végül pedig a diaszpóra életéről, ennek jellemzőiről szólt az előadások harmadik nagy csoportja.

A konferencián résztvevők a világ legkülönbözőbb pontjairól sereglettek össze: Jerevántól Beirutig, Washingtontól Budapestig (és általuk egészen Gyergyószentmiklósig) szinte minden örmény közösség képviseltette magát. Ennek alapján egyben betekintést is nyerhettünk az eltérő kulturális közegekben élő örmények identitásába is. Mint említettem, a konferencia nyelve az örmény, a francia és az angol volt. Ez nem csupán az Európa Parlamentben való rendezés követelménye, hanem az örménység eltérő nyelvi identitása is tükröződik benne.

Nagyon sok közösség, melyek örmény származásúak, már nem beszéli az örmény nyelvet (többek között ez is témája volt a konferenciának). A nyelvi identitás viszont csak egy a nacionális jellemzők közül.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet május 1-2. között a brüsszeli Örmény Kultúra Házában való tanácskozáson hivatalosan is bejegyeztettük a világ örménységének egyesületei közé, melynek május 2-től rendes tagjává váltunk. Ez azért nagyon lényeges, mert ettől kezdve a brüsszeli központ minden hivatalos és nem hivatalos rendezvényéről értesítést, illetve meghívót küld számunkra is - és nem csak az Országos Örmény Kisebbsége Önkormányzathoz futnak be ezek a hírek, melyeket számunkra nem továbbítanak.

A munkacsoportokban mi is részt vettünk és tájékoztattuk a legkülönbözőbb örmény szervezetek képviselőit magyarországi valós helyzetünkről.
Több angol nyelvű újság számára erről a kérdésről leadtunk egy általunk írt rövid kis tanulmányt - a következő számban majd ezt is közöljük.

Nagy eredménye brüsszeli utunknak, hogy igen jó kapcsolatot sikerült kialakítanunk jónéhány fontos személyiséggel, akiket egyben fel is világosítottunk néhány kérdésben, például a washingtoni örmény referenst, vagy a Bécsben székelő, de egyben Magyarországot is képviselő Örmény Nagykövetet. Ez utóbbival május folyamán többször is találkoztunk, és ígéretet kaptunk, hogy a közeljövőben meglátogatja Társulásunkat.

Május 1-én az előző napi szavazás alapján - A. Alex indítványára - a Kongresszus megszavazta, hogy 2000-ben a rendezvény Magyarországon kerüljön megrendezésre. Így a rendezési jog elnyerésével a következőkben az érdemi munkába való bekapcsolódásra kell felkészülnünk.

A rendezvényen való részvételünk tehát több, mint hasznos volt, eredményessége a Társulásra,

valamint az EÖGYKE-re nézve nagyon jónak mondható, és bízunk benne, hogy nemzetközi kapcsolatainkat ezek alapján tovább tudjuk bővíteni.

<><><>

(Technikai tévedés folytán júniusi számunkból kimaradt a Fővárosi Örmény Klub májusi klubestjéről szóló beszámoló - íme, a pótlás)

Kedves Barátom!

Végre itt a régvárt tavasz! Az ígéret - más szóval - pünkösd havában jó kedvvel gyűltünk ismét össze. Ezúttal kedves és szép feladatot vállaltunk. Május első vasárnapja ugyan elmúlt, de az édesanyákat sohasem késő köszönteni, és ha másképp nem lehet, legalább gondolatban megsimogatni a kezüket. Ők biztosítják az élet folytonosságát, örömet, bánatot, mindent vállalva, ami a csoda, egy új ember megszületésével jár. Áldja meg őket az Isten!

Nagyon ide illett *Dsida Jenő Óda az édesanyámhoz* c. verse, amelyet *Lénárd László* színész mondott el bensőségesen.
J. S. Bach zenéje átvezetett egy más világba. Cserbik János, a Bibliaiskolák Közössége munkatársa új megvilágításban láttatta velünk ezt a hajdani katasztrófát, összevetve a Bibliát az eddig feltárt régészeti leletekkel és tudományos eredményekkel. Valóban sok újdonságot hallottunk.
Ezután *Illyés Gyula* fordításában *Gevork Emin* örmény költő *Szőlőtőke* c. versét hallgattuk meg, amely rólunk és nekünk szólt, szintén Lénárd László színész avatott tolmácsolásában.

Háziasszonyunk megemlékezett 1849. május 21-éről is, amely jeles napunk. Az 1849-es tavaszi hadjárat egyik fényes győzelmét avatta a fiatal honvédsereg: "Buda vára a miénk!" adta hírül a korabeli röplap. Ma már ez a honvédsereg napja.

Végül, de nem utolsósorban háziasszonyunk beszámolt a most folyó és minket érintő eseményekről, amelyek nem igazán vidám dolgok. De erről többet olvashatsz a Füzetekben.
A szokott kellemes hangulatot ez sem rontotta el. A beszélgetések halk zsongása mindig otthonossá teszi ezeket a délutánokat. Most mégis elbúcsúzom Tőled, kedves Barátom. A sorsom úgy hozta, hogy nem tudok elmenni és így a leveleket más írja majd. De talán egyszer meggondolod magad és elmész az összejövetelekre. Hidd el, minden igyekezetem ellenére sem tudtam visszaadni mindazt, amit ezek a délutánok jelentenek.
Változatlan szeretettel gondolok Rád

Budapest, 1999. május *Ilona*

<><><>

Gergely István plébános, Csíkszépvíz

Szentbeszéd Világosító szent Gergely ünnepe alkalmából

1999. június 21-én, Csíkszépvizen

Örményország, amely a Kr.e. 6. századtól Arménia néven volt ismert az ókori világban, nagyon korán találkozott a kereszténységgel.

A hagyomány szerint *Abgár* király levelet váltott magával az Úr Jézussal, és meghívta, hogy jöjjön el hozzá, ő megosztja vele országát (Cezareai Euszebiosz a levél váltását belevette egyháztörténetébe). Jézus erre azt válaszolta, hogy Ő nem, de egy apostola majd elmegy.

A szentek életében olvassuk, hogy az első pünkösd után *Szent Tádé* és *Szent Bertalan* apostol lett az örmények hittérítője. E legenda mögött történeti mag rejlik, hiszen a 2-3. században már tekintélyes számú keresztény élt az országban, s a 3-ik században több alkalommal üldözték is őket.
Az egész országot megtérítő apostolnak mégis *Világosító Szent Gergely* püspököt tartják, nevét is tevékenysége miatt kapta: ő világosította meg az örmény népet az élet világosságával, az evangéliummal. Legendás elemeket is tartalmazó életrajzát az 5. században írták meg.
Atyja *Anak* pártus fejedelem volt, akit *Artasir* perzsa király azzal küldött Örményországba, hogy orvul gyilkolja meg *Koszrov* királyt. Anak át is települt Örményországba és már hosszabb ideje, családostul ott élt, amikor végrehajtotta a merényletet. Elfogták, és a haldokló király meghagyta, hogy Anakot végezzék ki, egész családját irtsák ki. Ez meg is történt, a kicsiny Gergelyt azonban egy keresztény dajka megmentette és Cezareába menekült vele. A gyermeket itt keresztények nevelték, majd igen fiatalon feleségül vett egy Julitta nevű, keresztény leányt. Két fiúk született: Arisztákész és Vártán. Valószínű, hogy Gergelyt még Cezareában pappá szentelték.
Időközben *Tiridat*, a meggyilkolt Koszrov király fia, aki a római császárhoz menekült, visszatért. Részt vett 297-ben Galerius győztes hadjáratában a perzsák ellen, ezután Diocletianus katonaságot adott melléje, hogy visszafoglalhassa ősei trónját. Tiridat diadalmenetben tért vissza országába, Gergely pedig csatlakozott hozzá, még mielőtt átlépte volna az ország határát. Az első városban, Erzinkanban Tiridat vallási ünnepet rendezett: a városban tisztelt Anahit istennőnek mutatott be hálaáldozatot, s ebben kíséretének is részt kellett vennie. Gergely ezt megtagadta, ezért megkínozták, majd egy hírhedt, földalatti börtönbe vetették, ahol 15 éven át raboskodott, elvetemült gonosztevők között.
Tiridat pedig elfoglalta a trónt és a keresztények üldözésére rendeletet adott ki.

Egy *Szodzomenosz* nevű, 425-ben elhunyt történetíró szerint Tiridat és az ország megtérése csoda következménye volt. Tiridat király ugyanis feleségül akarta venni szent Ripszimát,
aki a keresztényüldözés elöl a római birodalomból menekült Örményországba.
Mivel a szent nem hajlott a király szavára, kivégezték. A király rögtön utána megőrült, éjszakánként farkasüvöltéssel bolyongott a palotában. Miután gyógyításának kísérletével minden orvos kudarcot vallott, a király nővére kinyilatkoztatást látott álmában: egyetlen ember tudja meggyógyítani a királyt, Gergely.
Azonnal előhozták a börtönből és ő meggyógyította a királyt. Mindjárt hirdetni is kezdte neki és udvarának Krisztust, akinek erejével meggyógyította.
Megtérése után Tiridat olyan buzgó hívő lett, hogy elrendelte: az egész ország legyen kereszténnyé. A pogány kultuszt beszűntette és Gergelyt felhatalmazta, hogy a pogány szentélyeket keresztény templomokká alakítsa át.

Gergely kereszteket állított a templomokba, de úgy gondolta, hogy a keresztelést és a templomszentelést püspöknek kellene elvégeznie, de püspök nem volt az országban.
Tiridat és fejedelmei úgy látták, az lesz a leghelyesebb, ha Gergely lesz az első és fő püspök Örményországban, ezért elküldték őt Kappadókiába, Cezareába, hogy szenteljék püspökké. Cezarea püspöke, *Leontinus* zsinatot hívott össze és 314-ben Gergelyt, akit 13 fejedelem, valamint nagy sereg kísért el útjára, fel is szentelték. Gergely, a püspök székvárosul a pogányság

székhelyét, Asztiszat városát kapta... de a városlakók fegyverrel fogadták.
A kíséretében lévő fejedelmek azonban seregükkel bevették a várost és Gergely a magával hozott Keresztelő Szent János ereklyét elhelyezve egy kápolnában - elfoglalta székét. Mint fő püspök, katholikosz, hozzáfogott az egyházszervezéshez: 12 püspökséget és számos plébániát alapított. Gondoskodott a papság képzéséről, ekkor szír és görög ábécét használtak, mivel az örmény ábécét csak száz évvel később dolgozta ki Szent Meszrop.
Gergely két fia eddig Cezareában élt. Tiridat király ekkor azonban hazarendelte mindkettőt.
Arisztakész remeteként élt és csak nehezen engedelmeskedett. Hazatérve püspökké szentelték és Gergely segédpüspöke lett, részt vett a niceai zsinaton is.

Amikor Tiridat Rómába utazott *Nagy Konstantin* császárhoz, Gergely elkísérte, majd ezután visszavonult és Aristakésznak adta át a püspöki hivatalt. Mivel ez hamarosan meghalt, a másik fiú, Vartan lett Gergely utóda. Az örmény egyházban mindkettőjüket szentként tisztelik.

Világosító Szent Gergely teljes magányban halt meg 330 körül, Thodranban temették el.
Ma az örmény egyház tisztelettel őrzi a szent kar-ereklyéjét.

Néha úgy érezhetjük, mindent leírtak már az értelmes, értékőrző emberek. Mégis, hogy tovább éljen és hasson gyűjtésük, véleményük, hadd következzék a csíkszépvízi plébános, Gergely István szavai után egy idézet, amely Csíkszépvízről szól, *Orbán Balázs "A Székelyföld leírása"* című művéből, az 1869-ben megjelent, Csík-széknek szentelt, második kötetből.
(74-75-ik oldal)
"...sőt, Szépvíz örménylakói éppen az élénk kereskedés által emelkedtek azon jóllétre, hogy a csak földműveléssel és marhatenyésztéssel foglalkozó ős székely lakosságot a falu főbb utczáiról és piaczárót kiszorítva, a mellék utczákba kiterelték.
De ne irigyeljük tőlük ezen saját szorgalmuk által kivívott fölényt, mert ők vendégek nálunk, emellett nem is élnek vissza e haza vendégszeretetével, mely őket legnyomorúságosabb üldöztetéseik időszakában befogadá, s a hazátlanul bolygóknak hazát s tűzhelyet nyújta."...
"...alig találkozhatni az újabb nemzedék között olyat, ki iskolázva ne lenne; e mellett mindent, mi jó és nemes, felkarolni, előmozdítani igyekeznek; ekként keletkezett Szépvizen is casino (harmadik Csíkban), hová magyar hírlapok járnak, melynek kölcsönkönyvtára van, s mely nem csak Szépvizen, hanem a vidéken is a szellemi élet terjesztésének nagy tényezője. Azért éljenek a mi kedves örmény testvéreink."

<><><>

Híradó

1999. május 28-án nyílt meg a Szentendrei Építészgrafikai Galériában (2000. Szentendre, Martinovics köz 6.) *Vákár Tibor* festőművész-építész 91. születésnapi kiállítása.
A kiállítást *Thurzó G. István* építész, galériavezető nyitotta meg. *Vadász György* Kossuth- és Ybl-díjas építész, valamint *Simai Tivadar* professzorok méltatták az ünnepelt munkásságát, a XX. század magyar képzőművészetében, építészetében, városrendezésében betöltött valódi szerepét, amely lényegesen több, mint amilyen elismerésben részesült.
Büszkeséggel tölthet el mindannyiunkat, hogy az Ybl-díjas Mester - hazánkból egyetlenként - a párizsi Association des Artistes, Architectes et Dessinateurs örökös tagja.

Ezen a kiállításon főleg grafikái, aktjai szerepeltek, bemutatva a művész istenáldotta rajztehetségét. Láthattunk örmény templomrajzaiból, városrendezési terveiből is mutatóba néhányat.
A megnyitó bensőséges légkörben, beszélgetéssel folytatódott késő estig, amely után nemcsak a látványi, hanem az áttételesebb, szellemi élmény okozta feltöltődést is érezhette valamennyi résztvevő.

Büszkék lehetünk arra, hogy Vákár Tibor képzőművész és építész, aki 1908. május 14-én született Gyergyószentmiklóson, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökségi tagja, ma is aktív. Szeretett családja és barátai körében az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület sok-sok szeretettel kívánt és kíván a Mesternek egészségben gazdag, termékeny éveket. A kiállítás ötletes és szép katalógusát - a magyarörmény közösségről, történelemről és kultúráról is beszélgetve - a Mester ekként dedikálta részünkre: *"Örménységünk és hű magyarságunk egymás szeretetében közös az életünk és létünk.*

91 évesen Vákár Tibor"

Isten éltesse Őt - még sokáig! *I.S.*

<><><>

Horacio Antranik Chalian úr - Argentína magyarországi nagykövete meghívására idén ismét meghívást kapott az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az 1810. május 25-i argentin forradalom emlékére rendezett fogadásra. A diplomáciai testületek képviselőin kívül jelen voltak hazánk politikai, kulturális életének prominens személyiségei. Az anyai, apai ágról örmény származású nagykövettel évek óta fennálló együttműködés eredményeként - úgy tűnik - sikerül Argentínában, Buenos Airesben az 1848-49-es szabadságharc örmény származású tábornokának, Czetz Jánosnak, a magyar és argentin nemzet közös hősének lovasszobrot állítani. Szeretnénk, ha a székely-örmény származású hős szobrát székely-örmény erdélyi szobrászművész álmodhatná bronzba. Ennek érdekében igyekszünk mindent megtenni.

<><><>

V. *Ladányi Domonkos* (Argentína) *dr. Sasi Nagy Istvánnak* írott magánleveléből - a levélíró és a címzett egyetértésével - idézünk egy részletet:

"Olivos, 1999 április 30.
A múlt évben sikerült egy gondolatomat megvalósítanom, amelynek az előkészítését már az utolsó otthonlétünk alkalmával elkezdtem. Nehezen ment, több, mint egy év kellett a valóra váltásához, de Istennek hála, végre sikerült. Szereztem Erdélyből három (maréknyi - a szerk. megjegyzése) földet és felajánlottam a *Czetz János* által alapított Tisztképző Akadémiának.
1lyenre ők soha sem gondoltak, és így igen nagy volt a meglepetésük, de a hálás örömük is, ahogyan fogadták.
A múlt év október 9-én volt az Akadémia fennállásának 129. évfordulója. Ezt minden évben megünneplik, de most éppen a Czetz-földek miatt talán még nagyobb katonai pompával ünnepelték meg. Ezen az ünnepélyen adtam át a Czetz-földeket egy ezüst szelencében az Akadémia parancsnokának, aki köszönetének kifejezésekor ígérte annak méltó és kegyeletteljes őrzését. A földek az Akadémia múzeumában vannak elhelyezve, más Czetz-emlékekkel együtt.
Az ünnepély végén az Akadémia kápolnájához mentünk, ahol Czetz hamvainak örök nyughelye

van és ott a nálam lévő, megmaradt földet az emléktáblája melletti virágok földjére és a kápolnán kívül, a parkban, a kápolnát körülvevő pázsitra, és a fák tövére szórtuk. Jóleső érzés volt, most már csaknem száz év után Czetz János szülőhazája, Erdély földjének hamvai közelébe való, kegyeletes eljuttatása.
Ugyanezen az ünnepélyen adtam át az Akadémia parancsnokának és még egy másik tisztnek a Vitézi Rend Érdemkeresztjét.
Mostanáig nem tudtunk róla, hogy Buenos Airestől nem messze (kb. 550 km), Santa Fé városában létezik egy Czetz Jánosról elnevezett alakulat, egy műszaki ezred. Ezek megkeresték az itteni "Magyar Frontharcos" csoport vezetőjét, hogy ők is szeretnének a Czetz földekből kapni. Mivel nekem még van, örömmel adtuk. Ezek átadására kb. júl. közepén rendeznek Santa Fében katonai ünnepélyt. Erről - megtörténte után majd beszámolok."

A szívünknek és elménknek egyaránt kedves, jóhangulatú hírhez hadd tegyük hozzá: az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* reméli, hogy közölheti Ladányi úrtól a júliusi, argentínai ünnepségről szóló beszámolót is.

<><><><>

Június 5-én a XIII. kerületi Örmény Kisebbségi önkormányzat nagy sikerrel mutatkozott be a kisebbségek műsorán a József Attila Művelődési Házban. A kisebbségek közös kiállításán a hazai örménység származását, történelmét bemutató tablók, majd a gálaműsor keretében az örmény kultúrából adott ízelítő méltán aratott nagy sikert. A résztvevők közül kiemeljük *Moldován Stefánia* megszokottan magas színvonalú műsorát, valamint *Újlaki Melinda* jól koreografált, művészi örmény táncbemutatóját.

<><><>

A **szamosújvári Örmény Katolikus Székesegyház orgonájának helyreállítá**si költségeihez már csak kb. 500 DM hiányzik. kérjük, aki teheti, járuljon hozzá a munkálatok költségeihez, hogy mielőbb megszólalhasson műemlék orgonánk. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület vállalja a céladományok eljuttatását, amelyek postai úton az egyesület címén, vagy székhelyén személyesen, forintban is befizethetők. Az adományozók nevét közölni fogjuk.

<><><>

Nemzetiségi Kulturális Gálára hívta az érdeklődőket a XI. kerületi polgármester 1999. május 29-én. A szombati rendezvény, melyet a fehérvári úti Fővárosi Művelődési Házban tartottak, több száz érdeklődőt vonzott a helyszínre. A gálaműsor előtt megnyílt egy nemzetiségi kiállítás is, ezen az örmény kisebbség *Karácsony János* képeivel képviseltette magát. A színházteremben délután fél ötkor kezdődött gyors egymásutánban a nyolc kisebbségi önkormányzat színvonalas műsora. Az örmény kultúra jegyében költészetet és zenét mutatott be a zeneművész *Fancsali* család, *Dávid József* író-költő, valamint *Kardos Róbert* színművész. Dávid József saját versével nyitotta a kis műsorcsokrot, "Rokon keresésben..." címmel. Ezután Fancsali Bence előadásában Hacsaturján: Andantinoja következett. Az általános iskolás Fancsali Bence komoly művészhez méltóan játszott hangszerén, klarinéton, miközben édesapja zongorán kísérte. A zene után újabb vers, ezúttal Gevork Emin: Szőlőtőke című költeménye Kardos Róbert színművész előadásában. Külön érdekessége volt a produkciónak, hogy a zenészek a színpadon maradtak és a szavalat alatt mintegy halk aláfestésként megismételték az Andantino-t. A vers után Fancsali János lányával, a zeneművészeti szakközépiskolás Emesével játszott négykezest: Hacsaturján Bacchanália-ját. A műsor zárószáma Kányádi Sándor: Örmény sírkövek című verse volt, ismét Kardos Róbert

színművész megindító előadásában.

<><><>

Rendhagyó klubesten vehettek részt mindazok, akik június 17-én ellátogattak a budapesti Magyarok Házába. Az eddigi szakmai és műkedvelő előadásokkal ellentétben két szegedi színművész igazi színházi produkciója várta a vendégeket, az előadott darab írójának jelenléte tette az estet igazán emlékezetessé. *Kocsis István: "Tárlat az utcán"* című egyfelvonásos darabját *Flórián Antal* és *Bobor György* színművészek adta elő *Sándor János* rendezésében. A kétszemélyes darab két halhatatlan festő, *Van Gogh* (Flórián A.) és *Gauguin* (Bobor Gy.) mozgalmas párbeszéde a művészetről, a világról, Istenről és a hazáról. A éhhalál határán álló festők kétségbeesetten vergődnek büszkeség és önvádaskodás között, képeiket hol mindenek fölébe helyezik, hol majdnem elégetik, egyikük el akarja hagyni hazáját, ahol nem becsülik meg, másikuk viszont úgy érzi, elvész életének értelme, ha ő megfutamodik. A művész speciális problémáját, mely talán nem mindenkit érint, körülölelte egy kérdés, amellyel mindenki tudott azonosulni: "Menni vagy maradni?" A színészek érzelmekben hihetetlenül gazdag játéka és a darab mély üzenete minden nézőre nagy hatással volt. Az előadást követő kerekasztal beszélgetés alatt érezhető volt, hogy a szervezők nem tévedtek, amikor különleges alkalomként hirdették a júniusi klubestet.

<><><>

Világosító Szent Gergely ünnepe alkalmából megemlékezésen vett részt a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása küldöttsége: dr. Issekutz Sarolta, Fancsali G. János és Sasi Nagy Pál. Szamosújvárott *Gábor testvér* és *Esztegár János* megbízott gondnok meghívására június 19-én, másnap, június 20-án délelőtt Gyergyószentmiklóson, délután Csíkszépvizen ugyancsak ünnepi szentmiséken vettek részt. Részletes beszámolónkat a következő számban közöljük.

<><><>

Június 17-i dátummal az Országos Örmény Önkormányzatban betöltött képviselői megbízatásáról és az OÖÖ Pénzügyi Bizottságának tagságáról lemondott Bángi-Magyar Attila, Diramerján Viktor, valamint dr. Garaguly István képviselő. Döntésüket írásban közölték az OÖÖ valamennyi képviselőjével, megokolását pedig Avanesian Alex országos elnöknek eljuttatott levelükben részletezték.

<><><>

Emlékezzünk 1848/49 hőseire

Szamosújvári Napló 1912. január

Hermán János emlékiratai

- egy elveszett kézirat felfedezése -

A régi Szamosujvár egyik igen tisztelt és népszerű polgárának, a szabadságharcban nagy szerepet vitt *Hermán János* volt huszárkapitánynak, az évekkel előbb elhunyt *Hollósy Rozália* férjének rendkívül érdekes emlékiratai közlését kezdjük meg mai számunkban. Ez az emlékirat, melyet Hermán János harmadik személyben, de maga írt meg azzal a szándékkal, hogy *Eötvös Károly* rendelkezésére bocsássa a Vilmos huszárok 1848-iki szereplését, arról szól, hogy százhetvenöt huszár hogyan szökött haza 1848-ban Galíciából, hogy a veszedelemben levő és minden oldalról megtámadott ország segítségére legyen. Eötvös Károly pár évvel ezelőtt regényt írt erről a

huszár-odiumáról s Hermán érdemeit e munkájában kellőképpen méltatta. Tette ezt azért is, mert mint a történeti adatok bizonyítják, a huszárszázad hazaszöktetése kizárólag a Hermán hazafias érdeme volt, ő azonban szerényen elhárította magáról a dicsőséget, s szívesen megosztotta azt felebbvalóival és bajtársaival. A kézirat eredetileg Eötvös Károly tulajdona volt, s tőle került *Az Igazmondó* című naptár szerkesztőségéhez, mely a múlt század hatvanas éveinek végén közre is adta. Hogy az eredeti kézirattal ezután mi lett, sem Eötvös, sem mások nem tudják, ellenben egyik hiteles másolatát most szerezte be a napokban *dr. Bányai Elemér* író egy budapesti Múzeum-körúti antiquariusnál. A dr. Bányai Elemér szívességéből, aki rendelkezésünkre bocsátotta az érdekes emlékiratot, mai számunkban megkezdjük Herman János egykori feljegyzéseinek közlését, melyre külön is felhívjuk olvasóink figyelmét. Az emlékirat így szól:

1848 október havában 175 Vilmos huszár felmondta az engedelmességet az osztrák császárnak és hazajött, hogy a magyar király zászlója alatt harcoljon.

Már 1848 előtt bíztatták az ezredet, hogy hazahozzák kedves hazánkba, már az indulás napja is meg volt határozva, csak a parancsolatot várták. Hanem az ígéret szép szó s ez az ígéret évek hosszat teljesítetlen maradt.

De 1848 ápril. 15-én végre csakugyan elindult az ezred. Az öröm leírhatatlan, melyet huszáraink éreztek, hogy 10 év múlva ismét haza jöhetnek, ismét megláthatják a rengeteg koszorúzta bérceket, a búzakalászoktól hullámzó síkokat, a vakmerő fickókat, kikből huszár lesz, a nyargalózó csikókat, melyek huszárlónak termettek. Fogalma erről csak annak lehet, a ki hazájától távol volt és nem volt szabad haza jönnie.

Elindultak, mondók, de hozzá kell tennünk, hogy azért nem hozták őket haza. Az egész csak egy kis szellemi Übungsmarsch volt. Az alezredes első százada Tarnopolban volt a törzsnél, a második Bukovinában. Ez a fél ezred mindennap várta az elindulási parancsot s ez így tartott egész nyáron.

Egyszerre híre támadt, hogy a Würtemberg huszárok közül többen szöktek el. - Micsoda! osztrák katonák tömegesen elszökni! - Hiszen szüntelen iskolázták őket, különösen ilyenféle esetekre rögtöni akasztás volt a haditörvényekben írva és ezeket most mindennap kétszer olvasták fel, mivel egyéb dolog nem volt, csak minden másnap jártatni mentek, mert a főtisztek mind távol voltak csapataiktól, az alezredes 2-ik svadronánál p.o. csupán egy angol születésű főhadnagy maradt, az is csak azért, mert kedvese ott volt helyben.

Az alezredes második százada tehát Starásban feküdt, közel az orosz határhoz. Egy ízben parádéban kellett kirukkolnia s azt adták ki parancsolatban, hogy *Jellasich* hazaáruló. Ö felsége által adatott ki ez a parancs: Egyszer meg, már ősz felé, ismét parádéban kirukkolván, este, olyan esős időben, hogy a szakaszokat alig tudták a káplárok összeszedni, ismét kirukkoltatták őket s azt adták ki, hogy Jellasich Magyarország katonai és polgári kormányzója.

Már hiszen megjárta az eféle, mikor a katona még akarat nélküli vak eszköz volt; de 1848-iki évben már nem lehetett orránál fogva húzni még a katonát sem. A huszárok haragudtak, hogy a sarat keresztül caplattatták velök s olyan formát kezdtek érezni, hogy a nagyhatalmú bécsi Hofkriegsrath körül aligha baj nincs.

Egyszer csak azt hallják Starásban, hogy az ezredes első százada Trembovláról elszökött, de felét, minekelőtte az istállóból kimehettek volna, lefegyvereztette Szuván nevezetű tábornok. A szökés két főindítója *Belon* nevű kasai születésű fiu és *Pauker* őrmester volt. A lefegyverzettek közül ötöt elfogtak.

Már szentül hitték a starásiak, hogy a foglyokat Isten sem menti meg az akasztófától s íme csak hallják, hogy Paukeréket kibocsátották a stockházból. *Földváry* volt az ezredes, - az Isten áldja meg! - az bocsátotta ki a foglyokat.

A starási svadronnak ez a dolog szeget ütött fejébe. Különben sem állott már a rend jó lábon. Több ember kolerában halt meg, mely azon a tájon akkoriban nagyon pusztított; a legények szót nem fogadtak, a botbüntelés úgyszólván egészen megszűnt, ahelyett a fogság volt napirenden, de ez csak a többire nézve volt rosszabb, minthogy a foglyok lovai másoknak maradtak terhére. Így a fellebbvalóknak már alig lehetett kiállani, mert senki sem fogadott szót.

Október 25-én délelőtt szokás szerint jelentéstételre mentek az altisztek a kapitányi lakra; öten voltak, a többi ki beteg, ki fegyházban, egyszóval szanaszét. A kezelő őrmester Tarnopolban volt a törzsnél, előtte való nap küldték oda; ez nős és családos ember volt. Az öt közt volt egy őrmester, egy erdélyi szász papnak a fia, a magyarnak nagy ellensége; el lehet gondolni, hogy szólni sem volt tanácsos: különösen, ha Kossuthról volt szó, mindig nagyon kikelt ellene. Jól tudták, hogy ezzel nem lehet föltenni, pedig mindig köztük volt.

Az altisztek hiába mentek raportra, mert a főtiszt nem volt jelen s éppen szétoszlófélben voltak, midőn egyszerre csak jön egy ordinanc s mondja, hogy az első század megszökött, velők ment *Sontagh Frigyes* hadnagy, pesti születésű, ritka becsületes ember, túlságosan vakmerő és bátor, ki azt szokta mondani, hogy a mely golyó számára készült, azt mindenütt megtalálja. Szegényt az aradi várban, mindenétől megfosztva fogságban tartották, később pedig Kufsteinba vitték, 18 esztendőre.

De térjünk vissza az ordinancra. A napos káplár jelenti, hogy a főhadnagy nem jön ide, hanem a kedvese szállásán fogja a raportot tartani. Ez határozott, hogy a főhadnagyhoz kellett menni raportra, ki messze lakott és még hozzá sár volt.
Elkezdi az egyik: "bizony a főhadnagy eljöhetett volna maga, mi annyian menjünk a dámájához! bizony ez szégyen, mit kívánnak még tőlünk? ez nincs rendjén, arra való a kapitány szállása, neki kellett volna ide jönni." Egyszer azt mondja az őrmester: "halljátok, ha el akartok jönni Magyarországba, én veletek megyek." Ez olyan volt, mint a villám; mindegyik azon megörült rajta, összebeszéltek, hogy este a *Hennán János* őrmester szállásán összejönnek és tanácskoznak: miképp történjék az elmenetel. Már raportra sem akartak menni, de Hermán rábeszélte, hogy csak menjenek el, nehogy valamit észre vegyenek.
A mint a főhadnagyhoz értek, ez tudtukra adta, hogy az első svadron elszökött s hogy milyen szégyen az efféle. Hosszú beszédet tartott, hogy ő különben senkit a lova farkánál fogva tartani nem fog.
Azzal haza mentek az altisztek. Este felé Hermánnál ismét összejöttek. Öten voltak, s elhatározták, hogy mindegyik mondjon egy tervet s a melyiké legjobb lesz, a mellett maradnak. El is fogadták a Hermán tervét és haladék nélkül hozzá is fogtak a kivitelhez.
Katonának mi készület kell? fél óra alatt lovon ülhet; tehát 26-án este 8 órakor minden ember lovon legyen és erre mind az öten megesküdtek.
"Uram! a mily érzés ez volt, azt leírni nem lehet; azt a szent esküt megszegni, a mit én már kilencszer a zászló alatt megújítottam, ez a zászló a katonának a földi Istene, oly szent előtte; süvegeli, a hol látja, ezért kész minden órában az életét feláldozni." Eképen írja le az összeesküdtek egyike akkori érzelmöket.

Az első terv az volt, hogy a legközelebbi úton: Tarnopolon mennek keresztül; a zászló ott volt az óbester lakásán, azt onnan elviszik. Hanem szerencsére később megváltoztatták ezt a tervet. Megesküdtek, még pedig ekkor igazán szívből, nem csak szóval, hogy ha valamelyik árulóvá lenne, a melyik észreveszi, rögtön lőjje agyon.
Másnap szokás szerint oskola volt, azt minden Zugsführender vagy szakaszvezető külön tartotta az istálókban, melyek nagy császári istálók voltak. Ez alkalomból mind az öten össze jöttek egy cugnál. Hennán előadta, hogy úgy látszik, hogy az egész felbomlik, ha el nem mennek is és az ő eljövetelük nem egészen szökés, mert már régen ámítják, csaknem esztendeje, hogy haza viszik: azon felül nemcsak a császárnak, hanem a hazának is hűséget esküdtek. "Különben - mondá - a ki el nem akar jönni, nem beszélünk rá senkit, sőt figyelmessé teszünk mindenkit, hogy a legsanyarúbb életre számíthat, sőt még fogságra is, mert könnyen megtörténhetnék, hogy elfognak s akkor fel is akaszthatnak.
Hanem a ki itt akar maradni, tartozik megesküdni; mint a többi, hogy senkinek sem szól, míg el nem mentünk, vagy ha észre veszi egyik a másikáról, hogy áruló, azonnal agyon lövi; hogyha valamelyik főtiszt az istáló felé közelednék, azt ne engedje, hanem agyon lője, ha pedig észrevétlenül bejönne, azonnal megkötözzék, nehogy úgy járjunk, mint az óbester első svadrona."

A megállapodás szerint, amikor a huszárok megkapják a lénungot (mert éppen lénung nap volt), azt nem szabad kezükbe venni, hanem minden Zugsführender magához vegye a pénzt s az úton osztják ki.

Erre legnehezebben állt rá a huszárság; az öreg huszár lénungjától el nem áll; pedig meg kellett lenni, mert különben attól lehetett félni, hogy egyik másik becsíp s akkor aztán semmi sem lesz a dologból. De mind a mellett úgy tegyenek, mint a faszolás napján, korcsmába, utcákon csak úgy járjanak, mint máskor, hogy feltűnő ne legyen a dolog.

Mikor ezeket egy cugnál előadták az altisztek, aztán egyenkint feljárták a többi cugokat is és óvatosan mindet beavatták a tervbe.

Délre megjött az új kapitány, *Ermis* nevezetű, délutáni két órára az altiszteket magához hívatta, egy nagy szobában felállította és hosszú beszédet tartott, hogy ő is mennyire szereti a magyarokat (Rajna vidéki német volt) és mihelyt ő felsége kívánja, azonnal velünk harcol.
A sok beszéd után először is Hermánhoz fordult, hogy adja becsületszavát, hogy az ezredet el nem hagyja ő felsége parancsa nélkül.
Hermán sarokba volt szorítva. Óvatossága egy percre elhagyta s hamarjában meggondolatlanul azt mondta, hogy a mai világban azt sem tudja már a szegény huszár, hogy kinek higgyen; mindenfelé bomlik, nincs már a régi rend s több efféle. Hanem kezet nem adott a kapitánynak.
"Uram! - mondja huszárunk, - azon időkben oly nagy katonai subordinatio alatt azt tenni oly valami, mintha a generálist agyon ütöttem volna, mert feljebbvaló előtt nyilvános ellenszegülősnek rögtöni agyonlövés a bűntelése."
A kapitány erre a szokatlan viseletre oly dühbe jött, hogy kardját a földhöz vágta, dühöngött, hogy tüstént Tarnopolba küldi vason; talán a lengyelek felbíztatták, vagy Magyarországból levelet kapott? így stockház, meg úgy akasztófa.

A hosszú prédikáció alatt Hermánnak ideje volt helyzetét átgondolni, belátta meggondolatlanságát s a kapitánynak színből kezet adott.
Aztán valami Gojnár nevezetűhez fordult a kapitány, kiről úgy vélekedtek a többiek, hogy

hajlandó lenne az ügyet elárulni. Gojnár kezét mellére teszi és mondja: "Kapitány uram, én megmondom a mi szívemen van." A kapitány több szóhoz nem hagyta jönni, megverte a vállát, megdicsérte, mondván: gondom lesz önre - avval tovább ment. Azután sorba mert és mindenkinek kezet adott. Mikor a szász őrmesterhez jött, az is mellét verte és azt mondta: "én hív vagyok a császárhoz." Ebben nem is kételkedett egy tiszt sem, mert tudták, hogy érez.

Már akkor az egész svadron az udvarban állt s a lénungot várta. Nagyon lehetett félni, hogy most azokat is kérdőre veszi s ezek a próbát ki nem állják, - de nem úgy történt. A kapitány parancsot adott ki, hogy ő vette most által a svadront, azután az előtte való kapitány által megspórolt 70 pftot kiosztotta, mi nagyon jól esett, mert mindig attól féltek az összeesküdtek, hogy nem lesz elegendő pénz az útra, holott feltették magokban, hogy az úton mindent megfizetnek s egy embert sem károsítnak meg.
Ezután a lénungot kiadták, mi könnyű volt, mert mind 10 ftos bankókból áll; már akkor nem volt aprópénz. A éjszaka magokhoz vették a pénzt.
Már az nap reggel izentek az összeesküdtek vezetői a nemzetőri kapitánynak - falun lakott, földes úr volt, hogy valami biztos embert küldene, de a kinek pénze is legyen egypár száz forint, hogy kivezesse őket az országból.

(Herman János emlékiratának második- befejező - része következő számunkban)

<><><>

Lázár Jolán

(dr. Ebesfalvi Kazatsay Emilné Lázár Jolán)

Csíkbibarcfalván született, 1907 május 4-én. Édesapja Lázár István (1881-1936), nagyapja Lázár János. Apai ágon két aradi vértanú leszármazottja: nagybátyja volt úgy Kiss, mint Lázár tábornok. Budapesten érettségizett, 1934-ben végezte a Színiakadémiát. Színésznőként a Budai Színkörben, a Király Színházban, a Városi Színházban (ma: Erkel Színház - a szerk. megjegyzése), valamint vidéken játszott, végül a Nemzeti Színház szerződtette. Közösen lépett fel *Kazatsay Irénnel*, *Kazatsay Tiborral*, örmény műsoros estek szereplője volt, tagja és munkatársa a Gyóni Géza Társaságnak, a Nemzeti Irodalmi Társaságnak, a Budai Krónika, és a Riadó c. lapnak. Édesapja, *Lázár István* író saját kiadású lapjának, a Magyar Világ c. szépirodalmi, heti folyóirata belső munkatársa, majd testvérével, *ifj. Lázár István* filmrendezővel (elhunyt 1948-ban, legismertebb műve a "Szerelmi láz", amelyet 1942-ben forgatott) együtt alapított lapot "Műkedvelők" címen. Verseskötetét 1942-ben jelentette meg. 1945 után a budapesti Madách Színházban segédszínésznőként dolgozott. 1975 június 16-án elhunyt.
A Fővárosi Örmény Klub idei, májusi délutánján rehabilitálódott: Lénárt Pál színész előadásában elhangzott anyákat köszöntő verse.

(Nógrádiné Lázár Gyöngyi írása alapján)

Üzenet az örmény ősöknek

(részletek)

Azt mondják, hogy örmény vér is van bennem...
különös érzés... eltűnődöm rajta...
belélakoztok a lelkem rejtett mélyén
csendben alvó száz emlék-avarba...

...de nem lelem az örmény ősök vérét,
csak egyet tudok: Kárpátok szegélyét –
(...)
S míg eltűnődöm... furcsa ez a játék,
a mese ring a lelkemen, mint árnyék,
és gondolatban mégis arra járok,
az Aral-tónál... örmény erdő szélén,
hol ezer virág nyílik dús-kevélyen,
és megsimítom vérrel ömlött földjét,
és megcsókolom tövises keresztjét...
én, búsult székely...

<><><>

"A befogadó nemzet katolikus híveivel szemben is sértő az a nyílt támadás, mely a katolikus vallást érinti Magyarországon az apostoli örmény egyház hívei részéről."

Az idézet **Fancsali János** nagylélegzetű tanulmányából való, amelynek mottója:

„ Scripta manent”

(*azaz: „az írás megmarad...” részletek* ***Fancsali János „Fából vaskarika”*** *c. tanulmányából, amely a Magyarörmény Kulturális Lapok 4. évfolyama 2. számában jelent meg - minden olvasónknak javasoljuk a teljes szöveget!*
A tanulmány lábjegyzeteit lapunk jellegére tekintettel a vonatkozó helyeken, zárójelben közöljük)

A sort elég korán kezdte az **Ararát**, mikor a magyar honfoglalás 1100. évfordulója kapcsán elmélkedtek megmaradásról és asszimilációról (*Szalmási Pál: A magyar Millecentenárium* = Ararát 1996. 14. sz. 1-2) . "A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy az örmény kolóniák csak ott maradhattak fenn tartósan, ahol kitartottak ősi egyházuk és ortodox vallásuk mellett. Ahol a Rómával való „egyesülés” (unió), vagyis az örmény katolikus felekezetre való áttérés megtörtént, ott a beolvadás egy évszázadon belül törvényszerűen bekövetkezett..." az erdélyi örmények ... nagy naivan maguk szorgalmazták a „megtérést”, mivel attól komoly gazdasági-politikai előnyöket reméltek. Az utóbbiakat sorra-rendre meg is kapták az udvartól és gyors gazdasági, társadalmi felemelkedésük elől minden akadály elhárult.”

Nem tudni rosszakarat a millecentenárium kapcsán, tudatlanság, vagy mindenáron való bizonygatás e sorok indítéka. Zavaró körülmények igazságuk útjában: az erdélyi örmények egyesülése 1690-ben, kesereg az anyanyelv hiányán. Ez, bárhogy számoljuk, nem száz éven belül van. Őseinek jól kalkuláltak; ritka szerencse volt a magyar néppel való találkozásuk, tolerancia, hasonló gondolkodásvilág, vallásosság okán. És ezért megkapták is mindazt, amit megígértek nekik. Ma, háromszáz évvel e tévedésük után, egy betelepült - Németországban, Franciaországban, Angliában, az Egyesült Államokban - mit kap cserébe, mert feladja vallását???

A történelemben nincs „ha”! („vajon ha az örmények anyaországa hazánkkal határos lett volna,

ugyanúgy kitartottak volna-e a mi hűségünkön?”) Kérdezhetném: ha Magyarország a Pamíron lett volna, elkerülte volna-e tatár-török, és akkor az örmények hova menekültek volna, sőt ma is hova menekülnének?
Az örmények hűségének alternatívája a Moldovában-maradás lett volna - írja érdemteli vezércikkírónk, mikor pontosan tudja, hogy onnan őseink épp vallási üldöztetésük miatt menekültek el. A „románok minden bizonnyal örömmel fogadták volna keblükre hittestvéreiket, akik viszont hozzájuk csatlakozva minden valószínűség szerint hosszabb ideig megőrizhették volna eredeti vallásukat, s azzal együtt nemzeti identitásukat és nyelvüket” mondata után már nem ajánlok neki könyvészetet. Köztudott - Moldovából 1670 táján nem jött el az összes ott élő örmény Erdélybe. Csak halkan kérdem: ma azok leszármazottai közül hányan beszélnek örményül?? És hány lelkészségük van?
Másodikként a már többször említett „mindenki egy egyházhoz tartozik” eszembe juttatja a régi mondást: „Eine Kirche, ein Gott, ein Volk”.

Örömmel olvastam a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség számvizsgálójának írását: „Az örmény liturgia nyelve, a késői óörmény (krápár) némileg különbözik a mai beszélt nyelvtől. Az örmény egyházban az a nyelv használatos. Kápolnánkban a nyugati örmény kiejtés hagyománya él, amely az Örmény Köztársaságtól délre és nyugatra élő örmények között terjedt el. A magyarörmények ősei is Erdélyben sajátos nyugati nyelvjárást beszéltek. Ez a keleti változatot ismerőknek kiejtésbeli különbségek és a hagyományos helyesírás miatt szokatlan." Ha jól értem, térjünk vissza a nyugati örmény nyelvjárásról az óörmény krápárra, hogy keleti örmény barátainknak ne legyenek kiejtésbeli problémáik. (*Dr. Szám László: Szerezzük vissza örökségünket* = Ararát 1998.11.sz.4.)
„Az én nagy tervem az, hogy elérjem, minden magyarországi örmény származású ember tudjon beszélni az apái nyelvén, s csatlakozna ahhoz a valláshoz, amelyet ősei követtek.” - mondja ki őszintén, mire készül egyik képviselőjelöltünk, kinek szörnyű pechjére sikerült bekerülnie az Országos Önkormányzat testületébe. Merthogy anusaburt, dáláuzit, vagy báklávát szívesen ezentúl is praktizálni fogok, az bizonyos. De hogy... inkább azt mondom „örülők neked, barátom (nem cimborám! Vigyázat!), s annak, hogy képviselsz majd bennünket is az önkormányzatnál.” (*Dr. Peltekian Aram*, az Arménia Népe Kulturális Egyesület jelöltje=Ararát 1998.21.sz.13.)

„A nyelv a nemzet történelme, múltja, jelene, jövője. Nyelv nélkül megszűnik létezni a nemzet szó értelme, elveszíti legfontosabb sajátosságait. Magyarországon, Lengyelországban, Romániában, Nyugat-Ukrajnában és mindenütt, ahol az örmény közösségek a *katolikus egyház elnyomása alatt* kicserélték nemzeti vallásukat a katolikus asszimilálódó vallásra, rövid idő alatt elvesztették nyelvüket és minden egyéb nemzeti sajátosságokat. Persze, a nép jövőjéről gondolkodó, a nemzeti értékeket megóvni szándékozó vezetőség, invitálásokkal próbálta meg pótolni elvesztett értékeit. Azonban nemzeti egyház vallás nélkül a reneszánsz nem volt tartós. A fent említett országok örmény közösségeinek többségében csak emlékeik maradtak saját eredetükről, származásukról. Anyaországuk helyét, utolsó lakóhelyként jelölik meg pátriájuknak, az anyanyelv felcserélődött az adott ország nyelvére, felvéve az adott nép hagyományait is. Miden eltorzult, a fogalmak és az elképzelések...
Mindez a történelem része, de iránymutatója annak a ténynek, hogy a nemzeti újjászületés útjai csakis az anyanyelv és *nemzeti vallás jogainak visszaállításában* találhatók meg.” (*Badaljan Edvard: Az Anyaországtól elszakadt nemzetiségek fennmaradásának problémái* =Ararát, 1999.2.sz.24.)
A katolikus egyház tehát kérjen bocsánatot és vonuljon ki az Orlay utcai lelkészségről!

Köszönjük, hogy értünk szóltál! Irány Baku, Teherán vagy Dei-el-Zor, máris indulunk, szabad marad a hely!
Magyarországon pedig, ahol anyanyelvnek és nemzeti vallásnak nincsenek jogaik, állíttassanak azon jogok vissza (!?), az örmény újjászületés érdekében. Úgy legyen! Jöhetnek az ecsmiadzini ifjú örmények!

2/1999. (01.24.) OÖÖ hat.
„Az Országos Örmény Önkormányzat szerint nem tehető különbség örmény és örmény ember között, sem tartózkodási, sem származási helyét tekintve, illetve semmilyen egyéb más szempont szerint. Az Országos Örmény Önkormányzat feladata az SzMSz szerint is valamennyi magyarországi örmény társunk képviselete, a kisebbségi jogainak és biztosítása. Az újonnan felállott Országos Örmény Önkormányzat ezen elvi állásfoglalása jegyében tevékenykedik az elkövetkező négy esztendőben, és erre kéri valamennyi helyi örmény kisebbségi önkormányzatot, a jelen elvi állásfoglalás megküldésével. Mindent megtesz továbbá az ezzel ellentétes képviselő tevékenységek visszaszorítására."

Teljesen egyet értek a fenti határozattal, ugyanakkor tisztelettel észrevételezem, hogy a kisebbségi önkormányzatoknak *semmiféle egyházi jellegű jogosítványuk nincs*, tehát maradt egy szempont, mely lényegében épp a kultúramegőrző, azaz az egyház - pontosabban a vallás - szerinti különbség. Ez pedig a magyarországi örmények esetében az örmény-katolikus és az örményapostoli ortodox vallásban hívők létében testesül meg. Ők együtt (előbbiek a magyaröménység 99%-ában, utóbbiak az Országos Önkormányzat 99%-ában) mindnyájan képezik a magyarországi örmény kisebbséget. Összes testületükkel, egyesületeikkel - volens, nolens. Mindkettőnek megőrzése, ápolása törvénybeli kötelessége a kisebbségi önkormányzatoknak, még az Országos Önkormányzatnak is. Másképp azt a benyomást keltenék, mintha az Országos Örmény Önkormányzat saját kisebbségén belül, és azon kívül egy *dekatolizálási és magyartalanítási akciót folytatna*. Ez pedig igen negatívan hatna úgy a befogadó nemzettel, mint annak igen fontos egyházával, a római katolikus hívőkkel való viszonyunkban. Akik most mi magunk vagyunk! Márpedig a katolikus egyházfő fennhatóságát a nemzeti alapon szervezett ortodoxia - legszebb kijelentései ellenére, vagy mellett - nem ismeri el, ugyanakkor ezen nemzeti ortodox egyházak remekül működnek egymással, közös céljaik érdekében. Ők Kelet-Európa utóbbi 50 évében, minden ateista hivatalos irányzat mellett, több környező országban az egyetlen elismert nemzet-állami egyházként szerepeltek. Ezért jogfosztott máig az erdélyi görögkatolikus egyház.

Magyarország esetében, az örmény kisebbségi önkormányzat jogcímén az örmény-katolikus egyházból ortodox egyházat alapítani - valódi fából vaskarika. Ehhez, remélhetőleg sem a hazai katolikus egyház, sem a hazai magyar öröménység nem fog szótlanul asszisztálni.
Van-e valóban magyarörmény képviselő, aki ennek ódiumát fölvállalja?
Másfelől, kérdés: megéri-e nekünk, hogy valaki, háromszázötven év múltán kockára tegye addig felhőtlen kapcsolatunkat az általunk, magyarörmények által immár hazának nevezett szülőföldünkkel?

Fancsali G. János

<><><>

A téma további részletezése a szerző tollából:

Oldások és kötések

"Szülőföld = Valakinek a szempontjából az a vidék vagy ország, ahol született" De ha ez a "valaki ", szülőföldjét csak "befogadó országnak" érzi és nyilvánítja ki, szíve joga. Bár minősíti őt, jellemét. Ha pedig nem szülőföld, úgy is lehet bánni vele!

Világosító Sz. Gergely ünnepe az önmények keresztény néppé válásának emlékére évente megtartatik a magyarörmények körében is. Érdekes ragaszkodás az ősi hagyományokhoz, hisz ez lényegében egy örmény apostoli ("ortodox") ünnep, mégis az örmény katolikusok is magukénak vallják. És megünneplik. A római katolikus egyház pedig nem ellenzi, a realitások mezején maradva.

Múlt évben, ez alkalommal olvashattuk egy interjúban a kinyilatkoztatást: "Miután mindenki (??) Magyarországon él, magyar állampolgár, egy egyházhoz tartozik... fölösleges lenne a megkülönböztetés." Ekkor, 1998. júliusában már javában és titokban folyt az aláírásgyűjtés egy új örmény egyház megalapítása érdekében. Végül 124-en írták alá - magyarok, románok, németek, görögök, örmények és egyebek -"azonos vallást" gyakorló nyilatkozatukat, anélkül, hogy megneveznék azt!

A **Magyarországi Örmény Egyház nevű szekta** 1998. augusztus elején kezdeményezte bejegyzését a Fővárosi Bíróságon, mely végül 7Pk/60.889/1998/3. szám alatt - pótlások miatt - 1998. novemberében megtörtént... az Orlay u. 6. sz. alatti székhelyére (!!?). De nem ez a megdöbbentő, hanem az a szomorú tény, hogy apostoli ("ortodox") barátaink **otthagyták vallásukat**, melyet nyelvük mellett a legféltettebb kincsként kellett volna óvniuk, egy szektáért, melyben **számbeli kisebbségben** vannak a többi alapító nemzetiségüekkel szemben! Mi lehetett az, ami ennyire elvakította őket?

Hisz a vezetőségben sincsenek kellően képviselve: Dr. Moldován Kristóf - saját szavai szerint is örmény katolikus, miképpen - ha megkeresztelték - Simon J. Zaven, Garaguly L, ifj. Göcseján A., Penyáskó L, Hutterer Ingrid, Zacharias Klára. tehát 7 örmény katolikus, szemben Peltekian Arammal, Károlyi Zsaszmennel, kikről feltételezhető, hogy még szülőföldjükön vették fel az "ortodoxiát". Bár utóbbit az örmény katolikus egyháztanácsban is megtaláljuk!

Ettől leszünk tanácstalanok! Rudasné Tomescu Valéria a legérdekesebb eset, mert ő román ortodox lehet, így az sem érthető, mit keres a vezetőség sorában, mégha alapító tag is!

Miután a bíróságkérte hiánypótlást teljesítették, megjelent egy újabb interjú (1998. október 13.), melyben az immár szekta-elnökhelyettes "megmutatja az örmény katolikus templom és a múzeum termeit, kincseit." Miközben szekta-alapításával excommunikálta magát, ha esetleg korábban ebben a templomban keresztelték volna meg! Ha pedig nem keresztelték meg, akkor valójában mi köze az általa mutogatott kincsekhez? Miként jutott olyan helyzetbe, hogy ő mutogassa azokat?

Hasonlítsuk össze a korábbi Országos Önkormányzat testületét a szekta-alapítók és az új

Országos Önkormányzat névsorával. (A név után szereplő I. jelzés=az Apafi Mihály idején Erdélybe települt örmény gyökerű, a II.=az 1915 után Magyarországra menekült örmény leszármazottja, az évszámok az utóbbi években bevándorolt, első generációs örmény Magyarországra érkezésének időpontja, saját bevallása szerint (az állampolgárság elnyerése plusz 2-3 év). A táblázat 1. oszlopában az Országos Örmény Önkormányzati tisztség, a 2.-ban az 1996 áprilisi Budapesti Örmény Katolikus Egyháztanácsi tagság, a 3.-ban az 1998 augusztusi Magyarországi Örmény Egyház alapító tagja, esetleg tisztségviselője, míg a 4.-ben az 1999 január 3-i Országos Örmény Önkormányzati képviselőség szerepel, az elnyert szavazatok száma szerinti sorrendben (a zárójeles "E" azt jelenti: utólag választott elektor):

Név	**1.**	**2.**	**3.**	**4.**
Avanesian Alex II.	elnök	-	e.hely.	16.
Avanesian A-né Karapetian Karine 1976	-	világi elnök	igen	-
Avanesian G-né II.	-	tiszteletbeli e.	igen	-
Avedikian V. ?	-	ifj. biz.	igen	-
Balabanian H. 1970	igen	lelkipásztori biz	igen	-
Badaljan E. 1988	főtitkár	-	igen	13.
Diramerján O. 1969	igen	gazd. felügy.	igen	-
Diramerján V. 1969	-	-	igen	12.
Göcseián A-né II.	-	világi e.hely.	pénztáros	-
ifj. Görcseián A. II.	-	számvizsgáló	számvizsg.	-
Garaguly István I.	-	ifj.biz.tag	aljegyző	21.
Károlyi Zs. 1976	ügyv.elnök	lelkipásztori biz.	Lelkip. biz.	-
Moldován Kristóf I.	pü.biz.elnök	pénztáros	elnök	-
Nazarjan H. 1972	-	gazd.gondnok	gazd.g.	11.
Peltekian A. 1980	-	-	eln.hely.	14.
Penyásko Imre ?	-	gazd.gondnok	gazd.g.	-
Simon J.Z. II.	-	jegyző	jegyző	-
Szám László I.	-	számvizsg.	számvizsg.	-
Zacharias Klára ?	biz.elnök	-	igen	18.
Guzsik T. ?	-	diakonus, kántor	igen	-
Detre Cs-né ?	biz.elnök	-	igen	20.(E)
Rudas Valéria ?	biz.elnök	-	összekötő	-
Zárugné T.K. ?	-	-	-	10.(E)
Hutterer Ingrid ?	-	-	szóvivő	-

"Önkormányzatunk segítségével alapítottuk újra egyháztanácsunkat." (1998. július 18.)

Miként léptek át, lássuk a következőkben:

***1**. A katolikus egyházvezetésből a Magyarországi Örmény Egyház vezetésébe:*
1. Garaguly István, 2. Károlyi Zsaszmen, 3. Moldován Kristóf, 4. Penyáskó Imre, 5. S.Simon J. Záven, 6: Guzsik Tamás

2. *A katolikus egyházvezetésből a Magyarországi Örmény Egyház tagjai közé:*
1. Avanesian Alexné, 2. Avanesian Gurgenné, 3. Avedikian Viktória, 4. Balabanian Hartioun, 5. Diramerjan Onnig, 6. Göcseián Antalné, 7. ifj. Göcseián Antal, 8. Nazarjan Hamlet, 9. Szám László

3. *Önkormányzati vezetésből a Magyarországi Örmény Egyház vezetésébe:*
1. Avanesian Alex országos elnök - MÖE elnökhelyettes, 2. Moldován Kristóf OÖÖ pü. biz. elnöke - MÖE elnök, 3. Peltekian Aram debreceni elnök - MÖE elnökhelyettes, 4. Károlyi Zsaszmen ügyv. elnök - MÖE lelkészi bizottság, 5. Rudas Valéria orsz. biz. elnök - MÖE összekötő

4. *Elvesztett önk. választás kompenzációja MÖE funkcióval:*
1. Károlyi Zs., 2. Moldován Kristóf., 3. Rudas V., 4. Simon J. Z.

5. *Csak egyházi működésben érdekeltek:*
1. Göcseián Antalné, 2. ifj. Göcseián Antal, 3. Penyáskó L, 4. Szám László

6. *Az elvesztett önkormányzati választás kompenzálása - elektori választásból országos önkormányzati képviselő (!):*
1. Detre Csabáné, 2. Zárugné T.K.

7. *Érdekes alapító tagok:*
1. a Nuridsány-család, 2. Váradyné E.M., 3. a Tomescu-család, 4. Farkas M., a XI. ker. német kisebbségi önkormányzatból, 5. dr. Guzsik Tamás

Az új egyházban, szektában szerepvállalók célja a régi templom lebontása és új templom építése (Ararát, 21/1998.6.), miáltal megvalósul nemcsak az örmény katolikus egyház és hívők likvidálása, hanem dr. Peltekian Aram szép és érthető gondolata az őseink vallásához való visszatérésről, sőt, Tomescu Rudasné Valéria álma is. Ő tudniillik az Alexián Kft igazgatója, az országos elnök mellett az Interararát szőnyegszalon társtulajdonosa, volt országos testületi tag, most a Magyarországi Örmény Egyház összekötője. Az ő álma tudniillik a "páratlan értékű levéltár és múzeum"-mal kapcsolatos. Állandóan találkozunk nevével és az egyházhoz tartozó "kincs" fogalmával. Ha nincs nyomunk, nincs jogalapunk, nemdebár?

A Magyarországi Örmény Egyházban érdekeltek tehát (zárójelben a szám azt jelenti, hányadikként kerültek az Országos Örmény Önkormányzatba - vagy nem kerültek be):
1. Avanesian Alex (16), 2. Avanesian A-né, Karapetian Karine (-), 3. Avanesian Gurgenné (-), Avedikian Viktória (-), 5. Balabanian H. (-), 6. Diramerjan O. (-), 7. Göcseian A.-né (-), 8. ifj. Göcseian Antal (-), 9. Garaguly István (21), 10. Károlyi Zsaszmen (-), 11. Moldován Kristóf (-), 12. Nazarjan Hamlet (11), 13. Peltekian Aram (14), 14. Penyásko Imre (-), 15. Simon J. Zaven (-), 16. Szám László (-), 17. Zacharias Klára (18), 18. Guzsik Tamás (-), 19. Detre Csabáné (20), 20. Rudasné Tomescu Valéria (-), 21. Hutterer Ingrid (-).

Nem kérdem, miféle örmény-katolikus gazdasági gondnok lehetett Nazarjan Hamlet, kivel és mit köt össze Rudasné Tomescu Valéria, milyen pénztárnok az, aki az új szektában elnök lett...

Sokkal érdekesebb dolgokat találtam:

- **Ha nem felejtjük**, hogy Jengibarjan és Gogescu EÖGYKE-támogatással lett 4. illetve 6. helyezett az Országos Önkormányzat listáján, akkor a Magyarországi Örmény Egyházban érdekelt összes ember a saját Egyesületük által leszavazottak köréből került ki! Ők - akik "sosem személyes érdekeket szem előtt tartva politizálnak, hanem mindenkor a közösség érdekét rendelik alá az egyéni akaratnak." Sőt: "az álkisebbségiek indulásában nagyon fontos szerepet játszott a pénz..." Az országos listából kimaradtak mind keményen érdekeltek a MÖE alapításában. Ők volnának azok az "álkisebbségiek", akikre utalt a mindenkori elnök? Valóban, a mostani országos listán sokan rendelkeznek vállalkozói státusszal, de csak az APEH a megmondhatója, hogy ezek a vállalkozások valóban élnek-e, vagy sokan munkanélküliként, leginkább a képviselői juttatásokból élnek?

- **Elkerülhetetlen** lesz azon a testületen belül a konfrontáció és az ebből fakadó szét- és leválások sorozata.

- **Ha bárkinek még ezen túl is kételye volna** a magyarörmények magyarságában történő asszimilálódás kérdésében, tekintse át ezt a mostani folyamatot. Az a hihetetlen türelem és elhagyatottság, amivel a mintegy 10 ezernyi hazai magyarörmény engedi magát kisemmizni egy legfeljebb 30-40 tagú, erőszakos, zajos csoport által, kísértetiesen hasonlít a magyarság viselkedéséhez.

- **Az országos elnök úrnak** komoly és folyamatos problémái vannak a magyar állammal, a magyarsággal. "A kisebbségek helyzete megoldásra vár. Az Országgyűlésben még mindig joghézagos helyzet uralkodik..." és ennek megoldását a bukarestiekkel való minden találkozóján közösen keresik. Bár sokszor találkoztak, de nem feltételezem a nyelvismeretet, tehát a legkézenfekvőbb megoldás ilyenkor Rudasné Tomescu Valéria segítsége.

"A tárgyalásokból kiderült a magyar Kisebbségi Törvény egyes téves működési rendelkezése, és rögzítettek néhány új, együttműködési irányt." (Ararat, Bucuresti, 16-30 novembre 1998)

"Kár lenne tagadni, sokszor megkülönböztető, már-már rasszizmusnak is nevezhető kirekesztésben is részünk van..." - írja az elnök, féléves rövid beszámolójában (Ararát, 5/1999.2.) "...de be kell lássuk, hogy ebben nem egyszer mi magunk is hibásak vagyunk." Valóban?

Ezen kirekesztett, Magyarországon rasszizmust megélő örményekkel, akik ott fent vezetnek, nem tudok semmiképpen azonosulni. Közéjük semmi áron nem akarok "befészkelődni".

Csak köszönettel tartozom a magyar államnak, a magyar népnek, hogy egy nemtudomhányadnyi örmény részemet oly sok jóakarattal segítik, támogatják.
Kötelességemnek tartom a fenti sértés miatt mindkettőt, hazámat és magyar népemet megkövetni azok nevében is, akikkel ilyen bántó közösséget nem vállaltam. Remélem, hogy ily esztelen vádaskodás miatt nem vész oda hitelem, melyet 300 éve - nem pár hónapja - nyertem őseim révén.

"Mi, Szamosújvár, Erzsébetváros és Gyergyó közönsége ezt határoztuk: ha e három város közül bármelyik olyan dolgot írna, vagy tudósítás nélkül határozna, ami mindnyájunkat érdekel és egyik a másikat arról nem értesítené, akkor azon város polgárai templomuk javára 200 Ft büntetést adjanak, elkövetett tettüket pedig rontsák el " **(Szamosújvár, 1727)**

Simai Salamon, kérlek, ébredj!

Fancsali János

<><><>

Kérjük olvasóinkat, írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő - témákban.

Szeretnénk, ha az **Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket** Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják a közlést.

<><><>

Nyárközépi recept

avagy: együnk ángáts-áburt!

Valamit szeretnék előrebocsátani.

A címben nincs semmi áttételes, semmi gúnyos, a téma a legkevésbé sem politikai. (Legfeljebb kifogásolható, hogy olyasmiről beszélünk, ami... ami bizony mai világunkban nem is olyan egyszerű - ez azonban nem az én szándékom szerint van így, hanem az 1999-es magyarországi, jórészt városi háztartások, és a hét-nyolc évtizeddel korábbi, erdélyi, kisvárosi háziasszony lehetőségei közötti különbség miatt.)

Ugyanis, amikor az embernek már a könyökén jön ki a "politikai csatározások" című kutyakomédia, miközben nyár van, ha esős is, és örülni kellene Isten szép világának, olyaskor ott a könyvtár, a "foglalkozás-szerű" olvasás. Például *Novák Mária* könyve, amely "*Baby szakácskönyve*" címen éppen születésem évében jelent meg többedik kiadásban Kolozsvárott. Csak ritkán és csak óvatosan olvasható, hiszen "jóféle" háborús papírból készült, sárgultak, töredeznek a lapok, akár egy fél évszázada lepréselt virág. A könyv eredetileg nászajándékul jött létre, hogy a szerző unokahúga, a "címadó" Baby (a nagyszerű divatszakember, nekem: Baby néni) főzhessen.

Csodálatos könyv... Nem, nem azért, mert manapság divatoznak a szakácskönyvek! Hanem azért; mert ez a könyv civilizációk találkozó-pontja, kultúrákat őriz és közvetít, nemcsak számunkra, akik már azt sem tudjuk, hogy némelyik alapanyag mi fán terem, de létrejötte idején is. Hiszen a receptek őrzése, művelése, átvétele és terjedése eleve, mindig különböző kultúrák előítélet nélküli közvetítését és együttélését jelentette, évszázadokon át! A "Baby szakácskönyve" tartalomjegyzékében is érdemes tallózni, mert benne ilyen meghatározásokat találunk: 98. Bors de pasere (románleves), vagy 289. Givecs (szerbgulyás), 195. Muszáka (török étel), 324. Gombafőzelék (Hiribsislig, örmény). Néha egyszerűen csak irányadó, nemzetiség nélküli a meghatározás: 490. Máhók (keleti böjtösétel). Sorolhatnám vég nélkül.

De megakadok, mert a "Levesek" fejezetnél eljutok a 77. receptig: Örményleves (angadzsabur). No, itt álljunk meg egy pillanatra!

Konyha... s azon belül is: másféleség.

Ahogyan a mai magyarságban legalább ötféle gulyás-receptet ismerünk, s mindegyik valódi és mindegyik gulyás, ugyanúgy többféle örményleves is létezhet. (Még egyazon erdélyi magyarörménységen belül is. Már az elnevezés is olyan, hogy ki így, ki úgy írja-mondja: ángádzsábur - amit Novák Mária ékezet nélkül írt - vagy ángáts-ábur, ahogyan az erdélyi

konyhának szentelt könyvében Kövi Pál írja...) Akárhogyan is, de a "zöld leves" sokunknak kedves étele, gyakran már csak emléke.

Hát, emlékezzünk... !

Érdemes. Kultúrtörténet ez a javából. Ma, Budapest kellős közepén, úton az egyesülő Európába, hamburgerrel és grillcsirkével megtűzdelve, amit, persze, utcasarkon fogyasztunk (lám, lánm, mégis viszek bele politikát, pedig bizisten nem akartam!) - érdemes azokra a nagyanyáinkra, ükanyáinkra gondolnunk, akik elképesztően munkaigényes receptek sorát tanulták, vették át, őrizték, készítették, hogy az erdélyi magyarörmény asztala roskadozzék az ínyencségektől.

Tették persze mindezt a kereskedő- sőt, az értelmiségi családok a tulajdonképpen hagyományos, fél-paraszti gazdaság körülményei között. Jól működő háztartás volt az, mindent felhasznált, műanyagot nem hagyott maga után, de most ne merüljünk el az egykori, magyarországi, háztartási gazdálkodás részleteiben.

Hiszen csak ... csak a gyomorról volt szó... ugye? Dehogyis...! Ne tessék "szentségtörésnek" vélni: a konyha, az "ősi receptek" világa kicsit olyan, mint az ima: összeköt, megtart, segít emlékezni.

De félre az erkölcstant és filozófiát. Maradjunk a témánál: angadzsabur (vagy: ángátsábur)... Anna-napkor természetesen ez került nálunk az asztalra (még az ötvenes években is), lévén nagyanyám Anna (a szakácskönyvet író Novák Máriának: Anci).

Édesapám, isten nyugtassa, egyetlen egyszer hívott meg egy budapesti illetőségűt ünnepi ebédre. Pestiesen szólva: ízlett a pasasnak a "zöld leves". Egyszer, később megemlítette, hogy milyen finom is volt "az a spenótleves"... Mit részletezzem?... attól kezdve az illető édesapám szemében "kegyvesztetté" vált. Ilyen leszólást nem lehetett megbocsátani. Már csak azért sem, mert aki nem élte végig, annak fogalma sincs, mekkora munka, törődés előzi meg azt, amíg végre angadzsabur kerülhet az asztalra.

Gyermekkoromban a július vége, augusztus eleje a hurutfőzés jegyében telt, alig vártuk, hogy a jellegzetes, semmi máshoz sem hasonlítható, savanykás illat terjengjen.

Magam szófogadóan untam, ha meghagyták, hogy kávét őröljek a kis, kézi darálóval, aztán - mit tettem volna? - csináltam...

De **ezt** a "darálást" örömmel vállaltam, pedig jó öt-hat kilónyi petrezselyem- és zellerzöldjét kellett átengedni a gondosan tisztára mosott húsdarálón.

Még néhány éve végigasszisztáltan, amint édesatyám a (tartósítószerekkel teli) budapesti, bolti tejjel küszködött, míg végre, sok-sok liter tej kárbamente után sikerült, és ő kijelentette: "készen van, holnap hurutot főzünk!" Megismételni a műveletet nem tudnám, pedig jó "háziember" lévén, számos konyhai műveletet ismerek. De az idő, az energia (no meg, a tej ára és minősége...!) megakadályoz abban, hogy nekilássak, konzultánsnak felkérve 80 éves édesanyámat.

De térjünk vissza megint a "zöld leveshez". Mint említettem, ahány ház, annyi recept. Novák Mária (családi körben "Tántika") részben másként készítette a csodás fűszert, mint nagyanyám-édesanyám. Gondos leírásában a hozzávaló híres, különleges fűszer elkészítése így hangzik (szó szerint, sem helyesírást, sem szóhasználatot nem változtatva - a szövegkiemelés is a szerzőtől való):

486. Hurutkészítés (örményleveshez)

A hurutot érlelt tehéntejből készítjük. Tisztán kezelt, jó sűrű, friss tejet szerzünk be, egy bizonyos mennyiséget. Felforraljuk tiszta lábosokban. Másnap leszedjük a fölét és a tej közé töltünk minden literhez kb. 1 deci forralatlan tejet.

Betöltjük tiszta zománcos vagy cserépfazekakba, lekötjük organtinnal, a konyhapolcon hagyjuk másnapig, azaz míg összealszik, leszedjük a fölét - ha van - s a tejet azonnal jól összekavarjuk, nehogy savót engedjen, így betöltjük az érlelésre szánt nagy üvegbe, vagy csak erre a célra használt, egész tiszta dézsába.

Beletesszük a kavarásra használt *egész tiszta fakanalat,* lekötjük muszlinruhával és naponként fölkavarjuk többször is, de bár kétszer egész biztosan. Reggelenként a dézsa szélére és kanálra rakódott tejet beletakarítjuk, nehogy az több idő alatt idegen ízt kapjon s az egészet elrontsa.

Ha egyszerre nem lett elég tejünk, úgy az első napokban még tölthetünk hozzá, a leírt módon előkészített aludttejet jól összekavarva, az edényben 6-7 ujj (6-7 ujjnyi - a szerk. megjegyzése) üres hely legyen az érésre.

Amelyik aludtej savót engedett, azt egyébre használjuk el, ne tegyük a gyűjtött tejhez.

Így érleljük a tejet gyakori kavargatás és állandó tisztán tartás mellett 6 hétig a konyhának hűvösebb részében.

Ha meleg az időjárás, úgy még hamarább is elkészül (legjobb időközben kipróbálni).

Megízleljük a tejet, s ha már jó citromsavanyúsága van, 3-4 kanál tejet kiveszünk belőle próbának, kavargatás közt tejfölsűrűre főzzük, s ha nem lett csomós, hanem mint a vaj, olyan simán érzik, akkor kifőzhetjük.

Közvetlen főzés előtt a rézüstöt hamuval fényesre súroljuk és jó szárazra töröljük.

A tejet külön lábosban felforraljuk egy szál csomborral, szitán át a rézüstbe töltjük és kavargatás közt sűrűre főzzük, mint a tejföl. Megelőzőleg tisztára mosott petrezselyemlevelet leőrölünk annyit, hogy minden liter besűrítetlen tejhez 1 deci jusson. Aki zöldebben szereti, tegyen két decit.

A már besűrűsödött tejbe tesszük, s ha egyszer-kétszer felforrt, levesszük, zacskóba tesszük, s hagyjuk másnapig egy tiszta teknőben, hogy a savójától szikkadjon.

Lehet üvegekbe tömni, jól lenyomkodni, hogy levegő ne maradjon közötte, a tetejére ujjnyi réteg olvasztott zsírt töltünk, vagy pergamennel légmentesen lekötözzük s kidunsztoljuk 1/2 órán át.

Lehet kúpalakba kikészítve, mint egy nagy körte és deszkán organtin alatt szellős helyen, gyakori forgatás közt megszárítjuk.

***

Eddig a recept.

Kérem, lehet hozzálátni! A türelmen kívül nem kell hozzá semmi más,

csupán ...

Csupán sok-sok liternyi, tiszta, tartósítószer nélküli tej, valamint néhány kilónyi petrezselyem- és zellerzöldje. Egy havi fizetésből talán kijön.

Persze, mégegyszer végiggondolom a receptet, aztán inkább lemondóan és vágyakozva tovább böngészem a "Baby szakácskönyve" tartalomjegyzékét.

És ezzel jól jártam.

Hálistennek ugyanis a jó, erdélyiörmény humorérzék, a realitások tudomásulvétele folyamatosan átcsillan a sorokon. Nem véletlenül bírtak ki az erdélyiek annyi mindent.

Hurut ide, hurut oda, például a *levesek* címszó alatt a következőket találom: "19. Árvaleves". Utána pedig azonnal következik az újabb: "20. Mégárvább leves"...

Ezekután jóétvágyat és főként, jókedvet kíván a hurutfőzéshez, de legalábbis egy "mégárvább leveshez"...

dcs

(Utóirat:
hurutról, tejsavanyításról, petrezselyem zöldjéről olvasgat az ember és egykori angadzsaburokra emlékezik, aztán egyszercsak - nem álom! - fényes nappal szembejön vele egy Nagyasszony, igen, van ilyen, egyszerre erdélyi is, örmény származású is, és azt kérdezi:
- Kell egy kis üveg hurut? - És kezembe nyomja a rég látott, zöldes ízesítőt. Úgy fogadom, mint éhező a kenyeret. Az éhezőt lekenyerezik. Így most hát engem "lehurutoztak".
A világ mosolyog az emberre... csak észre kell venni.)

<><><>

Ismételten és szeretettel felhívjuk olvasóink figyelmét

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1999-es útitervére, a

Dél-Erdélyi körutazásra!

Felkeressük a dél-erdélyi örmény emlékhelyeket, Háromszék, Fogaras, Szászföld, Kalotaszeg és a Partium történelmi és természeti nevezetességeit.

Az utat idén is a GONDVISELÉS EGYESÜLET szervezi, idegenvezetőnk dr. Szarka György, a közismert és közkedvelt Gyuri bácsi.
A program főbb pontjai:
Koszorúzás Aradon és Fehéregyházán, az 1848/49-es szabadságharc, az örmény vértanúk és Petőfi Sándor emlékére - felkeressük Hunyadi János, Mátyás király, Fráter György, Zápolya János, János Zsigmond fejedelem, Bethlen Gábor, Petőfi Sándor, Arany János, Körösi Csoma Sándor, Apáczai Csere János, Gábor Áron, Márton Áron, Kiss Ernő, Lázár Vilmos és Apor Vilmos emlékhelyeit, felkeressük a Fogarasi havasokban az ezeréves határ vidékét, valamint Csomádon a Szent Anna tavat - városnéző séta Brassóban, Nagyszebenben, Medgyesen, Segesváron, múzeumlátogatás Nagyszalontán, Kézdivásárhelyt, Csernátonban, Sepsiszentgyörgyön és Félegyházán - templomjárás Gyulafehérváron, Szászsebesen, Brassóban és Kercen, várkastély- és erődtemplomok látogatása Vajdahunyadon, Gyulafehérvárott, Fogarason, Segesváron, Prázsmáron, Berethalmon és Illyefalván - Csernátonban és Körösfőn erdélyi népművészek alkotóműhelyébe pillantunk be - a Bálványoson pisztrángos pikniket tartunk - Tordaszentlászlón a falusi turistaszállásokon Kalotaszeg vendégszeretetével ismerkedünk meg - hét napon át!

A program a csoport igényeinek megfelelően, közös megegyezéssel módosítható!

Augusztus 25-től (indulás 6 órakor a Batthyányi téri felső rakpartról)

Augusztus 31-ig (érkezés 21 óra körül)

Részvételi díj: 190 DEM/fő
Az összeg tartalmazza a vezetés, a biztosítás, a félpanzió, a szállás és a belépők árát, kivéve a fakultatív programokét és a buszköltséget.

A buszköltség 10.000 Ft, amelyet az EÖGYKE Irodájában lehet befizetni a hivatalos

fogadóórákon, szerdánként 16.00 18.00 óra között, illetve előzetes telefon-egyeztetés alapján.
A buszköltség befizetését egyúttal az út lekötésének tekintjük.
A 190 DEM részvételi díj befizetése csak július végétől esedékes!

Levélcím: Transsylvania Info Tour Bt., 3527, Miskolc, Bajcsy Zsilinszky u. 1. II/8.,
Fax: 06-46-320-478

<><><>

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-101 I, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó; dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid *Csaba*
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János, rétháti Kövér Ilona
Szerkesztőség:1251 Budapest Pf. 70. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax: (*1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/30. szám
1999 augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor- hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Augusztus - gondolatok az örmény liturgiából

A liturgia, a szent áldozat bemutatása alkalmából megemlékezésében a pap a mennyeieket is említi:

Megemlékezünk ebben a szent áldozatban a Szentséges Szűz Máriáról, az Isten Anyjáról, Keresztelő Szent Jánosról, Szent István első vértanúról, a mi szent atyáinkról: Világosító Szent Gergelyről és minden szentedről, és velük együtt kérünk Téged.

Hívek: **Segíts minket Urunk, és irgalmazz nekünk!**

A liturgia elején is megemlékezünk Máriáról és a szentek közbenjárásáról. Méltó megismételni ezt a legszentebb percekben, az utolsó vacsora szavainak elhangzása utáni időben. De itt a jelentősebb szenteket, köztük az örmények apostolát, Világosító Szent Gergelyt kiemelten.

dr. Sasvári László

****

VÁLASZ

Szerkesztőségünk útján jutott el P. Leszkovszky Pál O.P. levele id. Áján Gerő úrhoz, aki rendelkezésünkre bocsátotta a szöveghez mellékelt levelet is.
Örömmel közöljük mindkettőt.
Az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzetek 1999. májusi számában közzé tettük Áján Gerő úr Leszkovszky Pál lelkésznek írott levelét (23-24 oldal). Emlékeztetőül a levél első sorai: "Zavarodottan állok a kérdés fölött! Kérem szíves tájékoztatását az ügyben, hogy mit jelent az, hogy 'Örmény egyház'? Az utóbbi időben felbukkant ez a téma!"

Akkor felkértünk mindenkit, elsősorban Leszkovszky Pál lelkészt a véleménynyilvánításra. Az Orlay-utcai templom körüli fejleményekről összeállítást közöltünk júniusi számunkban ("Mi van az Orlay utcában?", 16-19 oldal), a témára tágabban kitekintő cikkrészletet vettünk át, illetve

lapunk számára írt cikket közöltünk júliusban Fancsali G. János tollából ("...scripta manent", "Oldások és kötések", 16-23 oldal).
A címzett, id. Áján Gerő jóváhagyásával közöljük tehát ezúttal Leszkovszky lelkész levelét:

"Tisztelt Áján Úr! Kedves Testvérem!

Az örmény egyházra vonatkozó kérdését indokoltnak látom.
Válaszom az Araráttal együtt terjesztett Örmény Egyházi Hírlevél júliusi számában fog megjelenni. Szövegét addig is itt mellékelten megküldöm.
A jó Isten áldását kérem Önre és családjára. Adja meg mindannyiunknak a katolikus hithez való állhatatos hűség kegyelmét! Köszöntöm lelkipásztori szeretettel,
Budapest, 1999. július 19.

P. Leszkovszky Pál O. P"

Leszkovszky Pál lelkész írása az Ararát 1999. július 31-i számának "*Örmény Egyházi Hírlevél"* c. mellékletében betűről betűre a magánúton küldött szöveggel azonosan jelent meg. (Apró, formai különbség, hogy ott "Örmény Egyház" a címe, míg az Áján úrnak címzett példány - az "Örmény Egyház - ?" címet viseli.) Íme, a szöveg:

Mit jelent ez a kifejezés, mit értünk alatta? Ha pillanatnyilag nem foglalkozunk azzal, hogy mások vagy az állami törvények mit tekintenek egyháznak, nyilvánvaló, hogy az egyház - Krisztusnak, Isten emberré lett egyszülött Fiának híveit összefogó szervezett közösség, amelyet maga Krisztus alapított és ő ruházott fel kegyelmet közvetítő és kormányzó szentségi hatalommal. Örmény - ez azt jelenti, hogy örményekből álló, tehát Krisztus Egyházának örmény része.

Tény azonban, hogy a kereszténység történelmének nagy csapása, botrányt okozó szégyene, a keresztények megosztottsága az örmény egyházat sem kerülte el. Örmény egyháznak nevezhető ma az ecsmiadzini katolikosz vezette örmény apostoli egyház, a libanoni (antiliászi) katolikosz vezetése alatt álló örmény apostoli egyház és az örmény katolikus egyház is.

Tehát ez a kifejezés, "örmény egyház", önmagában nem teljes meghatározás. Használható azonban, amikor a tárgyalt kérdés olyan téma körébe vág, amiben nincs eltérés a katolikus és az apostoli egyházak között, mint a történelem első századai, a kezdettől fogva tisztelt szentek, a liturgia, annak nyelve...
Lehelőség szerint azt kell keresnünk, ami összeköt és nem azt, ami elválaszt.

Ha azonban meghatározott szervezeti vagy hitvallást jelentő vallási kérdés merül fel, hozzá kell tennünk az "örmény egyház" általánosabb megjelöléséhez a meghatározást teljessé tevő fajlagos különbséget (differentia specifica-t). Esetünkben azt, hogy "katolikus". Az örmény katolikus egyházhoz tartozunk, de az örmény apostoli egyházakhoz tartozó hívek is keresztény örmény testvéreink. Az egyházak teljes egységének megvalósulásáig is keressük és ápoljuk velük az egységet, az ökumené szellemében és az Ökumenikus Direktórium irányelvei szerint, mint például a szentségek kiszolgáltatása tekintetében. De a szabatos fogalmak mellőzése, a zavar ezt nem mozdítja elő.

P. Leszkovszky Pál O. P.

Továbbra is várjuk a témával kapcsolatos véleményeket, hozzászólásokat. (Részben a témakörrel

kapcsolatos a jelen számunk mellékleteként Olvasóink rendelkezésére bocsátott "Nyilatkozat" is. Nincs bennünk vallási-felekezeti indulat, ám az Orlay utcában, az Örmény Katolikus Lelkészség kereteiben, az épületben, amelyet magyarörmény elődeink hoztak létre, korábban az ország magyarörmény közösségének élete zajlott. Meggyőződésünk, hogy ott helye van mindenkinek, az újabban jötteknek is. De legalább annyira helye van a többségi magyarörményeknek! Nem jó, ha egyház- és cégalapítások révén suba alatt "átalakul" az egész és sokak helyett egy szűk kör "ráteszi a kezét" arra, ami nem az övé. Lásd 19. oldal)

****

Az EÖGYKE elnökének, dr. Issekutz Saroltának beszámolója
az 1999 július 31- augusztus 2-i ünnepségekről

1849 - Fehéregyháza - 1999

Sebesi Karen Attila, a Petőfi ünnepségek kormánybiztosa személyes meghívására a magyar PEN Klub és az Írószövetség küldöttségével vehettem részt az ünnepségeken.
Nemcsak magyarországi, hanem erdélyi, kárpátaljai, délvidéki, sőt, amerikai, svájci magyar, továbbá lengyel, francia, belga írók, költők és műfordítók társaságában tölthettem feledhetetlen 4 napot.
Petőfi nemcsak költészetével, de halálával is megrengette a világot. Ennek 150. évfordulója a magyarság zarándokútja lett - és az egyik szónok szavaival élve vezeklés is azért, amit meg kellett volna tennünk, de nem tettünk.

"Kis csíksomlyói búcsú" volt ez, résztvevőjeként büszke voltam a majd 250 koszorúzó állami, társadalmi, egyházi szervezetre, magánszemélyre, amelyek és akik fontosnak tartották, hogy Fehéregyházára menjenek és önvizsgálatot tartsanak: megtettünk-e mindent?
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is fontosnak tartotta, hogy jelen legyen és koszorút helyezzen a világszabadságért küzdő Petőfi emlékművénél. Nemcsak a körzetben élő magyar nemzetrészeink veszélyeztetettsége okán, hanem azért, mert élete és halála máig példaértékű: nemzetünk, nyelvünk, kultúránk és hagyományaink megőrzéséért vívott bátor, nyílt erkölcsi alapokra támaszkodó helytállása most igazán időszerű.
Nem feledhető.

Nekem ezt is jelenti Petőfi - és az óriási tömeget látva: másnak is. A könnyes szemmel, de felszabadultan elénekelt Himnusz, Székely Himnusz és a Szózat néhány percre feledtette a még mindig megoldatlan, de remélhetőleg megoldható - általunk nem feladható - problémákat.
Mellettem egy nagyszerű hangú férfi énekelt, messzehangzóan, erősen. Másik oldalt egy újvidéki költő-házaspár mely úttörő munkát végzett a kisebbségben élő nemzetiségek jogainak elismerése és biztosítása érdekében - küszködött sírással szent énekeink hallatán, rövid időre békét találva a háború borzalmai után.

Ott és akkor ugyanis az volt a fontos, hogy együtt vagyunk és egyet akarunk: hogy máskor is háborítatlanul emlékezhessünk és emlékeztessünk, ünnepeljünk. Hogy ez a kis nemzet hétköznap is békében élhessen.

Felejthetetlen emlék a Székelykeresztúri Múzeum nagytermében tartott nemzetközi irodalmi est, amint a marosvásárhelyi Kultúrpalotában tartott (írók-költők-műfordítók) kerekasztal-beszélgetése is az, melyet a moldvai Bakóból érkezett csángó gyermekkórus műsora nyitott meg. Népviseletbe öltözött, tiszta tekintetű leánykák énekeltek népdalokat az archaikus nyelven; a csángó himnusz megrendítő volt.
Ez újabb lelkiismeret-vizsgálatra késztetett: megteszünk-e, megtettünk-e mindent értük? Önmagunkért?

A "zarándokút" során megszámlálhatatlan régi és új ismerős kapcsolat élt, elevenedett, frissült és született.
Kitüntetés volt számomra Hámori Csaba (Nemzeti Kulturális Örökség minisztere), Markó Béla RMDSZ szövetségi elnök, Kincses Előd megnyilatkozása. Sütő András, Kányádi Sándor, Pomogáts Béla (az Írószövetség elnöke), Hubay Miklós (a magyar PEN Klub elnöke), Lászlóffy Aladár, Kántor Lajos és még sokan mások, régi és új ismerősök ismerkedtek velünk, magyarörményekkel, ezúttal is. Kiadványainkat, könyveinket több helyre is eljuttattam, így a marosvásárhelyi Teleki Tékába, amely által - biztosítva a rendszeres utánpótlást - kutathatóvá válik a magyarörménység kultúrája, múltban és jelenben betöltött szerepe.

"Kelj fel és járj, Petőfi Sándor!" mondta Tőkés László püspök a kiskunfélegyházi Közgyűlés által adományozott, új Petőfi-szobor megáldásakor.
Szívből köszönöm, Petőfi Sándor! Én már tanulom a járást, csak egy kicsit göröngyös az út.

dr. Issekutz Sarolta

****

Híradó

Júliusi számunk Híradó c. rovatában, a lap 9. oldalán *Karácsony Ernő* kiállításának megnyitásával kapcsolatban tévesen írtuk a művész nevét Jánosnak. Tőle és olvasóinktól elnézést kérünk.
(Karácsony Ernő kiállításáról Benedek Katalin megnyitó beszédét lapunk jelen számának 6. oldalán közöljük.)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület ezúton mond köszönetet **Uzoni Temesváry Jánosné Gerlóczy Mariette** asszonynak nagylelkű adományáért, amellyel valamely kisnyugdíjas erdélyi körutazásának költségeihez járult hozzá.

Köszönetet mondunk a budapesti XIII**. Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak** az EÖGYKE számára nyújtott 130.980.- forintos, nagylelkű támogatásért.

Minden klubtagunknak hálás köszönettel tartozunk, akik júliusi találkozónkon jelen voltak és a Petőfi-napokkal kapcsolatosan Fehéregyháza rendezvényei javára adakoztak. A Magyarok Házában 1999. július 15-én megtartott esten *Sebesi Karen Attila*, az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének Művelődési és Egyházi ügyvezető alelnöke (Kolozsvár) tartott előadást (ennek szövegét lapunk 20. oldalán közöljük). Az esten közreműködött *Kazatsay Irén* pódium-énekművész. A helyben folytatott gyűjtés eredményeként 15.600.- Ft gyűlt össze.

Fehéregyházán (valamint Segesváron és Marosvásárhelyt) 1999. július 30. és augusztus 1. között a fehéregyházi Petőfi Sándor Művelődési Egyesület, és a Romániai Magyar Demokrata Szövetség ügyvezető elnökségének szervezésében (a kiskunfélegyházi Petőfi Emlékbizottság, a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum, a Magyar PEN Központ, a Romániai Magyar PEN Központ és a Romániai PEN Központ társszervezésében) a költő halálának 150-ik évfordulója alkalmából megemlékezést, koszorúzást, irodalmi találkozót, Petőfi-bált és ökumenikus istentiszteletet tartottak.
Mint a napi sajtó már hírül adta, jelen volt magyar részről Hámori József kulturális és Martonyi János külügyminiszter, a román kormányt Eckstein Kovács Péter kisebbségügyi miniszter képviselte (beszédet tartott), Ion Caramitru román kulturális miniszter üzenetét pedig Kelemen Hunor államtitkár adta át.
A Petőfi-emlékműnél tartott ünnepségen az EÖGYKE nevében Issekutz Sarolta elnök helyezte el a koszorút Fehéregyházán.
A rendezvényt támogatta a bukaresti Művelődési Minisztérium, a budapesti Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a bukaresti Kisebbségvédelmi Hivatal, a román kormány Kisebbségvédelmi Tanácsa, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület és a Magyar Kultúra Alapítvány. (Az EÖGYKE elnökének beszámolóját lásd lapunk 3. oldalán.)

A **szamosújvári Örmény Katolikus Székesegyház orgonájának** helyreállítási költségeihez már csak kb. 500 DM hiányzik. Kérjük, aki teheti, járuljon hozzá a munkálatok költségeihez, hogy mielőbb megszólalhasson műemlék orgonánk. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület vállalja a céladományok eljuttatását, amelyek postai úton az egyesület címén, vagy székhelyén személyesen, forintban is befizethetők. Az adományozók nevét közölni fogjuk.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért.

******

Benedek Katalin

Vergődik a lélek...

(Elhangzott Karácsony Ernő kiállításának megnyitóján a Független Kisgazdapárt székházában, 1999. június 15-én)

Karácsony Ernő erdélyi magyarörmény származású képzőművész, a müncheni, majd nagybányai iskola mesterének, *Hollósy Simonnak* fajtájából való.
A 29. önálló tárlatát bemutató székelyudvarhelyi alkotó fiatal kora ellenére termékeny és gazdag pályaszakaszt tett meg.
Hollósy Simon nevét említettem, nemcsak az örmény gyökerek okán, de a Nagybányához fűződő, fűzhető szálak is rokonságot teremtenek a két művész között.

Karácsony Ernő a bányavároskához kötődő festődinasztiából származik. Szinte genetikusan, zsigereiben érzi a közvetlen természeti élményt. Szemléletében, festésmódjában nem Nagybánya-epigon, ő egy más kor gyermeke. Egyéni stílusa van.

Kanyarodjunk vissza néhány gondolat erejéig a múlt század végi, s e század eleji festőkolónia célkitűzéseihez, újításaihoz: a valóságos ég alatt, a zöldellő dombok között, a nyári napfényben mindenkinek magának kellett kialakítania a tájhoz való viszonyát.

De idézzük Hollósy Simont magát: "Künn a szabad ég alatt egy tájképben, a vonal mint test megértése, a szín, a távlat. Ilyen iskola minden embert egyenként, egyénileg fejleszt, nemcsak kivitelben, de nézni-látni tanít a szó legszorosabb értelmében szellemileg is."

Karácsony Ernő alanyi művész. Annyira ráfelelnek tájai az akár lírai dalokat, akár komor balladákat idéző sorokra. Alanyiságához tartozik az Univerzum, termőfölddel, növényekkel, fákkal. Elsősorban fái tolmácsolják lelkiállapotát, mely nem derűs. Ezek a teremtmények büszkén törnek az ég felé, olykor feszületben végződnek, megtörnek, hajladoznak - akárcsak alkotójuk. Ahogyan a vihar tépi őket, ahogy a nap rájuk süt. Összemosódnak egymással és ebben az egyesülésben ábrázolójuk is jelen van. Felfelé felhők, párák, ködök baljóslatú gomolygásában folytatódik a látvány. Nincs éles határ ég és föld között, a valóság és az álom között sem.
A természet fájdalomtól vonagló arcot ölt, szél süvít a kínban tekeredő formákban. De néha, pillanatokra becsillan a fény. Ettől elviselhető.
Fenyők adják elő drámájukat, velük azonosul a fenyő-lelkű művész.
Nyugtalanság, állandó mozgás a képeken.

A tájfestő a természetből átértelmezett, szinte végtelenített formákkal jeleníti meg *Erdei szirénjeit*, csakúgy mint az *Álmot* és a kusza *Ébredést*. *Életút* című műve a szövevényes, kusza, jövő-menő élet pikturális megfogalmazása. A *Gyilkos tó* fatörzsei képtelenek eltávozni a táj lidérces fogságából.
A *Hargita* vulkáni hangulatot áraszt. A *Zetelaki gát* csaknem történelem, minden festőisége ellenére is felidézi a Ceausescu-kor borzalmait. A realitástól élesen elhatárolja ezeket a józan, egyszerű fehér keret. Csak a rájuk futó egyenes vonal tónusa utal harmonikusan a belül dúló háborgásra, nagyszerű megoldást kínálva a valóság és a látomás elválasztásához.

Vergődik a lélek, de az ecset szakmai tökéllyel alkalmazza technikáit. Reméljük, hogy hamarosan a tájfestő Karácsony Ernő után a portréfestővel is megismerkedhetünk.

****

Emlékezzünk 1848/49 hőseire
Utánnyomás: Szamosújvári Napló 1912. január 14.

Hermán János emlékiratai

Előző számunkban közöltük Hermán János emlékiratainak első részét. Ezúttal a második, befejező rész következik.

Este a huszárok megabrakoltak, vigyázván, hogy észre ne vegyék a készülődést. Háromnegyed nyolckor már lovon volt a huszárság, nehányan a kapitányi lakra mentek, ott az éles töltéseket kivették és kiosztották, kinek mennyi kellett. Volt egy-két legény csizma nélkül, azt is vettek tehát ki, de egyebet nem, pedig mindig minden embernek két uj mundurja volt benn, a rajtok levő

pedig rongyos volt.

Ekkor érkezett az összeesküdtekhez *Zsurmay*, ki a Vilmos huszárezredben régebben 18 évet szolgált, 1846-ban a lengyel forradalom kiütésekor mint hadnagy ment el onnan. Zsurmay ajánlkozott a huszároknak, hogy elmegy velők, csak lovat adjanak alá. A huszárok nagy örömmel fogadták, mert az előbb említett kapitány küldte, de különben is ismerték.

Végre tehát huszáraink elindultak a rokonszenvező lengyelek őszinte szerencse-kívánatai közt. De alig értek ki a városból, egészen más irányt vettek, nem azt, mely hazafelé vitt. Ez Zsurmay terve volt, kit a huszárok vezérökül felkérvén, ő beleegyezett, kimondván azonban hogy ne higyjenek neki vakon, hanem ha olyat látnának, a mi előttük feltűnik, szólítsák meg érte, vonják kérdőre és mindig vigyázzanak rá.

Zsurmay terve szerint tehát huszáraink a hosszabb irányban indultak el és a következés megmutatta, hogy ez így volt jobban, bár sokat szenvedtek miatta. Öt ember oda is veszett az intézkedés következtében, négy, a ki ordinanc poszton volt, egy pedig, Hegedűs nevezetű, ki ezt a négyet haza híni ment.

A menekvők százharmincan voltak és tizenhét vezeték lovat vittek magokkal, mire legtöbb szükségök lehetett. Az első stáción Zsurmay tudtul adta, hogy az ottani földesuraságot akarja meglátogatni, nem bánja, ha nehány ember vele oda elmegy. Annálfogva *Hermán* hat emberrel elkísérte a kastélyba, mely mintegy negyedórányira feküdt a falutól. Nagyszerű kastély volt az, s ez alkalommal egészen kivilágítva és benne sok úri vendég, kik a huszárokat, hallván, hogy Magyarországra indultak, nagyon szívesen fogadták. Itt Zsurmay marsrutát kapott, mely szerint minden földesúr tartozott a menekvőknek minden szükségleteket kiszolgáltatni, számítva arra, hogy Magyarország ezeket megtéritendi. Intézkedés tétetett, hogy minden állomáson gondoskodva legyen rólok s hogy útmutatot adjanak melléjök.

Egyszer éjfél tájban egy halastóhoz értek menekvőink, melynek gátja a sok esőtől s vízáradástól tökéletesen megromlott volt; úgy hogy alig ment át 15 ló: végképp járhatatlanná vált. Többen beszakadtak s bele süllyedtek, mire elhoztak egy kaput, de ez fehérségénél fogva a fekete földön éjszaka nagyon feltűnvén, a lovak pedig a sok beleszakadások következtében úgy meg lévén ijedve, sehogy sem akartak keresztül menni, - tehát egyenkint kellett száz lónál többet kézen keresztül vezetni.

Volt pedig e gát legalább 70-80 lépés hosszú s némely lóval negyedóráig is tartott a vesződés. Az éjjeli őr, ki nagy rúddal járt a faluban, rúdját a lovakon darabokra törte hatalmas ütlegei következtében, a huszárokat össze viszsza rángatták és sárba tiporták a lovak.
E küzdés tovább tartott 3 óránál, úgyannyira, hogy Zsurmay béketűrését vesztvén nem akarta végét várni és azt mondá: a ki átjött, jöjjön, a ki pedig túl van a gáton, az maradjon el s vesszen ott. *Böszörményi Dani*, volt sárospataki deák, igen jó katona hozta e nyilatkozatot; - de Hermán őt a sor elébe állította s meghagyta, hogy amelyik indulni akar, lője főbe.

Reggel egy nagy kastélyhoz értek, fél óráig ettek, mert minden embernek volt zabja, de sok szénát is hozott magával, - a legénység pedig ezalatt pálinkázott.
Ezalatt egy fiatal lengyel fiú jött hozzájok s arra kérte őket, hogy adjanak neki lovat, mert szeretne velők menni.

Úgy is lett, lovat kapott és eljött Magyarországra.
Innen keresztül-kasul mentek, a merre biztosabb volt. Délután mintegy 4 óra tájban mentek el Trembovla mellett; jobbra esett e város egy völgyben, de a huszárok elkerülték. Éjszakára egy nagy faluba értek. A korcsma a falu közepén állott. Ott letelepedtek, de a lovak annyira fáradtak és kiéhezettek voltak már, hogy csak összerogytak; sok ló nem is evett a fáradtság miatt, mert ehhez nem voltak szokva, sőt ekkor már több ki is dűlt.

A legénység is egészen oda volt már, különösen az álmatlanságot annyira nem bírták, hogy sokan a ló mellett aludtak el. Az ottani földesúr húst főzetett számukra.
Itt Hermán élete nagy veszélyben forgott. Egy legényke, ki nappal el akart egy csárdánál maradni, mit azonban Hermán nem engedett meg, haragjában, míg aludt, agyon akarta lőni, - de nehányan ezt észrevévén, megfogták s már most őt akarták főbe lőni, de ezt meg Hermán nem engedte. Nagyon is megbánta szándékát a fickó. Büntetésül elkergették ló nélkül.

Még akkor éjszaka tovább mentek. Reggel felé, mikor még sötét és nagyon ködös volt, az arriére gárda jött előre jelenteni, hogy trombita-szót hall, mintha utánuk jönnének.
Erre Hermán hat emberrel viszszament a dolognak utána járni; Zsurmay pedig ezalatt a svadront sorba állította. Mikor meglátták, hogy csakugyan katonaság megy utánuk, de a köd miatt annak minőségét nem lehetett kivenni, Hermán rájok kiáltott; de azok meg nem álltak, hanem folyvást jöttek szembe, mig csak lövéssel nem fenyegették. Ekkor Hermánt nevéről szólították, mert megismerte *Rácz*, a ki a fél svadronnal utánuk jött Trembovlából. Fehér köpenyegben lévén, úgy néztek ki, mint a svalizsérok. Nagyon megörültek a szerencsétlen menekvők egymásnak, csak Zsurmay nem szerette, mondván: "eddig is sok baj volt, most még több lesz." - Ekkor 7 cugot formáltak és voltak összesen 175-en.

Délután egy városba értek. Hoszszú volt az s a közepén víz folyt. A mint a város végére értek, felszedték előttök a hidat s a túlparton kaszákkal állták el útjokat. Ez egy orosz papnak volt a műve, mint huszáraink megtudták egy innen velők jött fiatal lengyel úrtól, valami Maklovszky nevezetűtől. Ennek szülei a víz túlsó partján voltak s nézték, mikor lóra ült s összetett kezekkel, sírva kérték, hogy ne menjen el, de ez mit sem használt, még csak el sem búcsúzott tőlök. Csatában bátor, jó katona volt; később a lengyel légióba állt. A világosi catastrofa után Törökországba ment.

Fel volt tehát a híd szedve. A kaszások ugyan nem sokan voltak és nem is féltek tőlök vitéz hazánkfiai, könnyen lelőhették volna, mit meg is akartak tenni, de Zsurmay nem engedte, mert minden bajt kerülni akart s inkább szörnyű nagyot kerültetett embereivel. Másnap az országútra tértek s 10 óra tájban egy nagy faluba. Vasárnap volt, letelepedtek a kertekben s neki vetkőztek, hogy mindent rendbe hozzanak, a lovakat megpatkolják, - mert volt náluk négy kovács, szerszámmal és volt minden huszárnál két patkó és 32 szeg, Fő cél volt tehát itt megpihenni, de a pihenés nem soká tartott. A bírónak meghagyták, hogy rendeljen ebédet minden házból,.. azonban a bíró nemsokára azzal a hírrel jött vissza, hogy az emberek nem akarnak főzni s azt mondják, hogy a vendégek nem járnak igaz úton, különben bekvártélyozták magokat, mint szokás. Azonfölül jött oda néhány úr is azon hírrel, hogy a parasztok rossz szándékban vannak. A huszárok ettől nem szeppentek ugyan meg, sőt elkeseredésökben tán nem is bántak volna egy kis csetepatét, de Zsurmay nem engedte, mert minden áron kerülni akarta a zűrzavart.. Felszedték tehát a sátorfát s tovább mentek. Képzelhetjük azt az istenhozzádot, mellyel e durva lelkű lakosságtól elbúcsuztak.

Mintegy két óra táján egy kis városba értek, s a piacon frontba állottak. Ide sok úr jött, s meghívták menekülteinket a házakhoz, de nem volt megengedve, mert attól tartottak a vezetők, hogy majd nem tudják összeszedni embereinket. Hamarjában lovakat vasaltak. Egy lengyel úr levette kalapját, s abba a körülállóktól kéregetett pénzt, a mire ugyan a mieinknek nem volt szüksége, de a rokonszenv és jószívűség jól esett nekik és bátorítólag hatott rájok. Egy darabig zeneszóval is kisérték őket.
A következő éjjeli állomás Colomea mellett volt egy faluban, az uraság udvarában; de nagy vigyázattal kellett oda menni, hogy a falubeliek észre ne vegyék. Azért tehát az egész falut megkerülték s a kastély hátulsó részén, hol sok gazdasági épületek volt, egy kapun egy huszár mászott be a földesúrnak hírt adandó, úgy jöttek azután a sövényt kibontani, mert erre soha sem szoktak járni. Itt igen szívesen fogadták a huszárokat. Egy fia volt akkor a háziúrnak Magyarországon, a Ferdinánd huszároknál főhadnagy. Ez a hely olyan közel volt a városhoz, hogy meghallották, mikor a takarodót verték, s a trombitaszót is meghallották. Egy batalion gyalogság és egy divisió lovasság feküdt benne. Az uraság nagyon félt, hogy észreveszik vendégeit, tehát maga kérte, hogy állítsanak ki strázsát vagy 30 embert, fejenkint egy tízest fizetett mindenkinek, - nem szeretné, úgymond, ha az udvarában fognák el a huszárokat. Ezek megvendégeltetvén, éjfél után tovább mentek.

Azután nagyon lassan haladtak, holmi rossz mellékutakon, a hol vagy hidak nem voltak, vagy ha voltak is, leszakadtak alattunk. Sok posvány volt, s azok miatt is nagyot kellett kerülni.
Későn délután egy nagy faluba értek, hol Zsurmay elment az uraséghoz. Soká ott maradván, azt hitték, hogy itt maradnak éjszakára, mert a lovak ismét kidűltek s elmaradtak az úton. El lehet gondolni, mennyire el voltak fáradva és enni valót itt sem kaptak; mégis, mikor Zsurmay visszajött, mindjárt elindította a csapatot. Zúgolódtak, mert lehetetlenségnek hitték, hogy lovaik még tovább bírjanak menni. Egyszer csak trappot parancsolt, mi miatt még jobban káromkodtak, hogy már egészen tönkre teszi a lovakat. Ezek az elfáradt s kicsigázott lovak, melyekben már élet is alig látszott, elkezdtek kocogni, egyik a másiktól tüzet kapott s egy egész óra járásnyira mentek így, a Nyisztra vízig.

Ekkor már egészen este volt, a lovak annyira izzadtak, hogy azt hitték a huszárok, ha most vízbe kel menniök, azonnal vége lesz valamennyinek; de azért mégis csak bele kellett menni a széles, sebes vízbe. Hermán és Böszörményi indultak legelőször, mindketten jó úszók. Szerencsésen átúsztattak, egy ember sem veszett bele, sőt, annyira megfrissültek a lovak a hideg fürdőtől és friss italtól, mintha az nap nem is lettek volna úton. Ekkor elmondta Zsurmay, hogy itt fogták el az első svadront ezelőtt harmadnappal, mivel a vízen nem mertek keresztül úsztatni.

Már egy nagy bajon túl voltak tehát. Még a gránicz volt hátra. Itt a víz mentében haladtak, hogy a lódobogás ne hallassék, mivel kőröskörül katonaság feküdt. Egyszer egy rétbe értek, egy nagy szénakazalnál megétették, ruháikat a víztől kifacsarták s őröket állítottak ki, hogy véletlenül meg ne támadtassanak. Egy óra múlva aztán tovább mentek.
Ez úton mindenkinek volt elég baja; ha hídra értek, többnyire vagy ember, vagy ló beleszakadt. Most már mindig hegyek közt járt az út, oly mély árkokba néztek le a hidakról, hogy az ember borzadozott bele nézni, mégis ritkán történt nagy baj.

Egyszer egy meredek hegy oldalán mentek keresztül, a lovakat eleresztették, úgy jöttek utánuk, mert ily hegyeken mindig gyalog jártak. Nagyon nyaktörő hely volt az. Legrosszabb dolga volt az avangárdának, mert ennek nem volt szabad aludnia, míg az utója mind aludt a lovon.

Egyszer reggel egy nagy völgyben fekvő faluba értek. A földesúr szívesen látta őket. Egy kertbe telepedtek le és itt pihentek egész nap, mert legjobb lovaik kidűltek, patkóik a göröngyös úton lehullván, elmaradtak, körmeik eltöredeztek és így nem bírtak menni, sőt, ha lefeküdtek, fel nem tudtak kelni, minek láttára sírva fakadt a legkeményebb szívű huszár is, hogy lovát ott kellett hagynia. Öt nagy üst mamaligát főztek kukorica lisztből, egy pár nagy hordó brinzát hoztak, szalonnát, kolbászt, minden ember számára egy füstölt kecske combot, s több ilyesmit. Alig várták, hogy megosztozhassanak rajta, mikor a mamaligát meghozták, köpenyeget terítettek le, mintegy hetet, minden cug számára egyet, a mamaligát elosztották hét egyenlő részre, - s a mint e dologban legjobban foglalatoskodnék a sok éhes ember, egyszerre alármot fújnak s lóra kellett ülni.
Eleinte azt gondolták, hogy csak tréfálnak, de igaz volt az, s nem tréfa. Az út egy hegynek nyúlt fel, azon az úton tehát látták a gyalogságot, hogy állította fel magát előttök. Erre mindenki lóra ugrott, a melyiknek köpönyegén volt a mamaliga, gallérjánál fogva azt felkapta, s a drága csemegéből, a ki hamarjában hozzáférhetett, csákóját telenyomta, míg szét nem gázolták. Némelyik már lovon ült, s a kecskecombot úgy szedte fel, karddal a földről.
Hanem hiszen neki is mentek volna akkori jó kedvükben akárminek, nemhogy a gyalogság elől kitérjenek, nem is lett volna Zsurmaynak tanácsos sokat beszélni, el kellett hallgatnia, de ő csak folytatta útját elől, nem törődve semmivel. Találkoztak egy emberrel, ki azt mondotta, hogy lehetetlen erre menni, mert éhen is meghalnak, falut nem találnak, és a hegyekben elvesznek. A következés bebizonyította, hogy nem hiába beszélt.

Vezető mindig volt, utoljára kettő is. Egy délben egy havas tetejére értek; itt találtak egy rossz pásztorkunyhót és egy boglya szénát, azt megvették, de víz kevés volt, s a lovakat nem tudták megitatni. Valamelyik huszár ráakadt egy verem burgondia répára, és vettek két hordó juhtejet; egyéb nem volt kapható, ezt az egész közt elosztották, minden emberre került egy meszelyes pohárral; a kenyeret Burgundia répa pótolta.

Ismét tovább mentek, egy hegyről le, a másikra fel, s ez így tartott késő estig. Lenn széna nem volt, a hegyen pedig vizet nem leltek, s így becsületesen étetni nem lehetett. Késő este egy nagy hegyről értek le, de csak annyi térség volt, hogy egy kis patak folyhatott, így ismét felfelé kellett menniök egy meredek hegyre. Ekkor már nagyon zúgolódtak. Zsunnay szüntelen elől ment, mert nem látta hátul a bajt. Minduntalan elmaradt hátul egy egy ember, ha szólították, csak azzal válaszolt, hogy "akár itt halok meg, akár tovább, úgy sem bírom sem én, sem lovam."

Már ekkor annyira el voltak széljeledve, hogy az eleje legalább 4 órával előbbre volt, mint a hátulja. Senki sem tartott most már elfogatástól, mert tudták, hogy itt senki nem keres huszárt. Ez irtózatos hegységen, mióta Isten megteremtette, bizonyára csak most fordult meg ló először.
Egymásután maradoztak el az emberek, némelyik kétségbeestében meghalni, mások egy oázist keresni e rengetegben, hol magok megpihenjenek, lovaik egy kis erőt szedjenek magokba. A csapatot csak kurjongatás, lövöldözés és nagy tüzek tartották már össze.

Okt. 27-én, irtózatos utazás után végre összeszedelődzködtek, s mindent lehetőleg rendbe hozván, elindultak. Nincs az a toll, mely a legénység kimerültségét leírni képes volna, - de nincs az az elme sem, mely azt az örömet elképzelhetné, melyet akkor éreztek, mikor a hegyről leérkezvén, egy embertől oroszul kérdezték az utat, s az magyarul felelt.
Itthon voltak, fél órányira Fajnától.

Hogy azután mi történt: úgyis mindenki tudja. Az osztrák Mannzucht alatt nem törpült el honfitársaink lelke, a sanyarúság nem vette el az erőt karjaikból.
Vitézül harcoltak a szabadság védelmében, s méltókká tették magokat, hogy a legdicsőbb magyar néven: honvédeknek neveztessenek.

A szövegben (az első és második részben) előforduló néhány kifejezés magyarázata: **Brinza** - juhtúró (Ballagi Mór 1867-es Magyar Szótára szerint: breznóbányai túró), nyugatabbra (cseh nyelvterületen) a "brynza" juhtúrót jelent, míg a "brynda" nyomorúságot, a lengyeleknél a "bryndza" mindkettőt... keleten, ukrán-szlovák-ruszinromán nyelvterületen már csak "juhtúró" a jelentése; **Burgundia répa** - cukorrépa; Colomea - Kolomyja lengyel (ma ukrán) falu a Prut mentén; - **Faszolás** (Fassen) vételezés, ellátmány, ruházat, eszköz felvétele; - **Lénung** (lehnung) - fizetség, zsold (egyébként a mai magyar szlengben ez a "lé"); - **Mamaliga** - kukoricadara; **Mannzucht** - mannszucht (hadi, seregbeli fenyítés); **Nyisztra vize** - a Dnyesztr folyó (ukránul: Dnyisztra}; - **Ordinanc** (ordonanz) - eredetileg a parancs végrehajtását végző tiszt, altiszt; Stockház - (Stockhaus) fogda; **Svadron** az osztrák hadseregben 1-2 századnak megfelelő lovassági egység; **Svalizsér** - a huszárság mellé szervezett osztrák könnyűlovasság; **Tarnopol** - ma: Tyernopol, ukrajnai város a Szeret partján; **Trembovla** - (egykor lengyel) ma Ukrajna, Tyerebovla, Tarnopoltól délre fekvő helység; a Gniezna patak és a Szeret folyó találkozása közelében.

****

Emlékezzünk 1848/49 örmény hőseire!

A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (lapunkban is közzétett) pályázatának díjazott tanulmánya - a szerzők munkáját kis rövidítésekkel, folytatásban közöljük):

Nyéki Tamás - Tóth K. József

Az 1848-1849-es események magyarörmény szereplői

A 150 ével ezelőtti események a hazai örménység és magyarság együttes cselekvésének szép példáit mutatják. Az örmények számarányukat messze meghaladva támogatták a forradalom ügyét, a hazai nemzetiségek közül páratlanul egységesen. Gróf Teleki Sándor író, ki honvédezredesként maga is résztvett az eseményekben, így ír "Emlékeim" című művében. (Idézi Bányai Elemér: Örmény anekdoták I. 186.0,): "Szeretem az örmény nemzetet, mert szívvel, lélekkel magyar; rajong e földért és szereti e hazát; minden nemzetiségek közt az egyedüli, mely él velünk, s halna érettünk; szorgalmas és takarékos, vállalkozó, vendégszerető nép, - pártfogója irodalmunknak, művészetünknek, bátor katona. Szabadságharcunk történetében ott állnak Kiss Ernő, Czetz János, Gorove Antal, Hankovich György és még hányan; - az 1848-49-iki erdélyi hadjáratban minden nemzetiségből került ellenünk kém, örmény egy sem. Bírunk közülük államférfiakat, magos hivatalnokokat, jeles írókat, nyelvünk az ő nyelvük, szokásaik a mi szokásaink nem tekintenek Erzerum fele s 'e földön nincsen számukra hely...' Sohasem fogom feledni azt a fogadtatást, melyben 1849 elején Szamosújvárt részesültünk."

Az örmények szerepe a szabadságharcban

A század közepén mintegy 12-15 ezerre tehetjük azoknak a számát, akik örmény identitással -

anyanyelv, vallás, származás - rendelkeztek. A 48-as forradalom előtt 57 örmény család kapott illetve vásárolt nemességet (Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealógiája, 212. oldal}, akik a XIX. század közepére gyakorlatilag integrálódtak a magyar nemességbe. E családok tagjai életstílus és értékek tekintetében hasonultak a magyar nemességhez, családi kapcsoltaik szintén ide kötötték őket. Az újonnan felálló magyar államaparátus, honvédelem teret nyújtott a tettrekész örmények számára; bizonyíthatták, hogy ugyanúgy hazafiak, mint bárki más.
A hazai örmények, mint lelkes neofiták tehát feltétlen őszinteséggel támogatták a magyar szabadságharcot. Ebben talán az is közrejátszott, hogy hagyományos kereskedelmi ellenfelük, az erdélyi szászság Habsburg-hű volt (Bona Gábor: Külföldiek és magyar nemzetiségiek a 48-as honvédségben, 23. o.) Az örménység először anyagilag nyújtott segítséget: a Kossuth-bankók kibocsájtásának fedezetére folyó adakozás alkalmával sok örmény pénztárca megnyílt. Az erdélyi országgyűlés örmény követei is támogatták az úniót Magyarországgal.

Résztvétel a hadi eseményekben

Az örmény származásúak közül hetvennél is több tiszt harcolt az osztrákok ellen; köztük *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos* aradi vértanúk. Mintegy kétszáz fő pedig közkatonaként vett részt a harcokban. Feltűnő a tisztek arányszáma - azt bizonyítja, hogy a hazai örménység jelentős része a társadalom jól szituált rétegéhez tartozott.
Az aradi vértanúk mellett még egy főtiszt, *Czetz János* vett részt tábornokként a szabadságharcban. Életművük jól ismert, itt néhány kevesebbet emlegetett személy életútját említjük:
Lukács Dénes (1816-1868) pályáját a császári tüzérségnél kezdte, később a bécsi felső tüzériskola tanára is volt. 1848-ban csatlakozott a honvédséghez, augusztusban az Országos Nemzetőri Haditanács tüzérségi előadója lett. Pesten hadianyag-gyárat létesített, melyet később Nagyváradra kellett átköltöztetni. A honvéd tüzérség felállításában szerzett érdemei elismeréséül 1849 januárjában ezredessé léptették elő, s a tüzérség országos főparancsnoka lett. A fegyverletétel után halálra ítélték, majd ezt 16 évi várfogságra enyhítették. Börtönében földgömböket készített, 1856-ban amnesztiával szabadult és nádudvari rokonaihoz költözött.
Gattáji Gorove Antal (1822-1881) jogi végzettséggel jelentkezett a 3. honvéd zászlóaljba. A Délvidéken harcolt, Damjanich hadtestében küzdötte végig a szabadságharcot, oly sikerrel, hogy egyszerű honvédból őrnaggyá lett. A világosi fegyverletétel után az osztrák hadseregbe sorozták, ahol 1858-ig szolgált. A kiegyezés után a magyar királyi honvédségbe került, ezredesként ment nyugdíjba.
Hankovich György (meghalt 1883-ban) a jogi egyetem elvégzése után köztisztviselő volt Bihar megyében, ahol 1848-ban nemzetőr százados lett. Ősszel a déli hadszíntéren harcolt, majd Vetter tábornok parancsőrtisztje lett, és rokoni kapcsolatai révén közvetített a szerb demokrata Sztratimirovics felé. Vetter távozása után Görgei törzsének főintendánsa, majd a VII. hadtest hadbiztosa a fegyverletételig. Néhány évig börtönben raboskodott, uradalmi jószágigazgatóként halt meg Kolozs megyében.

Örmények a hátországban: politikai, gazdasági és egyéb szerepvállalás

A reformkori közéletben már ott találunk néhány örmény származásút, mint például *Gorove Istvánt* (1819-1881), aki cikkeket írt a Pesti Hírlapba, 1846-ban Kossuthot követte a Védegylet igazgatói székében. Temes megye követévé választották 1848-ban, Debrecenben az országgyűlés jegyzője volt, s részt vett a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásában. A szabadságharc után emigrált, s itthon távollétében (azaz "in effigie") felakasztották. 1857-ben amnesztiát kapott, hazatérte után miniszter lett az Andrássy-kormányban.

Lukács György (1822-1892) Beöthy Ödön bihari követ mellett volt gyakorlaton az 1839-es országgyűlésen, s a Pesti Hírlapba ő is írt cikkeket. Az első felelős magyar kormányban Szemere miniszteri titkára és a Honvédelmi Bizottmány előadója. A Bach-korszak után Nagyvárad polgármestere, majd képviselője, később a Tisza-kormány belügyminisztériumában dolgozott.

Gajzágó Salamon (1830-1902) Széchenyi Istvánnál volt patvarista, (jogász gyakornok), majd a márciusi ifjak között, 1848 februárjában elkísérte az országgyűlés küldöttségét Bécsbe. Később honvéd lett és rövid ideig Königgraetzben raboskodott. 1863 után többször képviselte az országgyűléseken Szamosújvárt. Számtalan közéleti tisztséget töltött be, 1870-től az Állami Számvevőszék első elnöke, 1893-ban főrendiházi taggá nevezték ki.

Az 1848-ban megválasztott parlamenti képviselők között 7 örményről van tudomásunk; az eddig említett Gorove mellett többek között *Simay Gergely* (1823-1907), aki az előző ciklusban már részt vett követi írnokként, s Szamosújvár követeként ő volt az országgyűlés legifjabb tagja. 1861 után többször Szamosújvár polgármesterévé, és képviselőjévé választották. *Dániel Pál* (1822-1895) Torontál vármegye követe volt, és körjegyzőként működött. Követte a kormányt Debrecenbe, s ezért a bukás után rövid időre börtönben ült. 1861-től egészen haláláig ismét Zichyfalva képviselője a parlamentben. *Lukács Sándort* (1822-1854) radikális márciusi ifjúként választották meg Győr képviselőjének 1848-ban, majd Kossuth bizalmi embereként a város kormánybiztosa lett. Jelentős hadseregszervezői tevékenységet végzett, és a következő év januárjától a honvédsereg felszerelési kormánybiztosa lett. E minőségében még e hónapban Nagyváradra telepítette az Országos Ruházati Bizottmányt. Emberfeletti munkával biztosította annak munkáját, Pesten, Szegeden majd Aradon. A bukás után a halálos ítélet elől Amerikába, majd Franciaországba emigrált, ahol fiatalon, betegség következtében meghalt.

A felsoroltakon kívül örmény nemzetiségű képviselők voltak: *Korbuly Bogdán* (Szamosújvár), *Karácsony János* (Erzsébetváros), *Másvilági István* (Erzsébetváros).
Nemrégiben derített fényt *Száva Tibor Sándor* arra, hogy a bodvaji vashámor, ahol Gábor Áron első ágyúit öntötte, a csíkszépvizi örmény *Zakariás Antal* (1789-1870) tulajdonában volt. (Száva Tibor Sándor: Családi ősök az 1848-as forradalomban)

Az 1848/49 évi események Erzsébetvárosban

Erzsébetváros fontos erdélyi útvonalon: Medgyes és Segesvár között helyezkedik el; ezért is kapták a helyet annak idején a kereskedelemmel foglalkozó örmények. A szomszédos vidékek lakói főleg szászok és románok; így, miután Erzsébetváros a magyarokat támogatta, többszöri csatározások, garázdálkodások színhelye, *Ávedik Lukács* (1847-1909) erzsébetvárosi pap és tanár a "Szabad királyi Erzsébetváros monografiája" (1896) című munkájában részletesen megemlékezik a városban és környékén történtekről.

Amikor a városba érkezett a márciusi események híre, a polgárok hangos "Éljen a szabadság!" kiáltásokkal és cigányzenével ünnepeltek. Később a helyi laktanyát elhagyták a császári katonák és bevonult a városba az 1. székely határőr gyalogezred egyik százada. Ezen felbuzdulva a városban nemzetőrség alakult, melynek létszáma május 8-ra elérte a 130 főt. Az országgyűlési képviselő-választáson megújították Karácsony János és Másvilági István mandátumát. Júliusban kisebb csetepaték estek az Erzsébetvároson állomásozó székely katonaság és a szászok között, a székelyek hamarosan elvonultak Háromszékre. Októberben a császáriak által feltüzelt román népfelkelők lefegyverezték a város nemzetőrségét. Bem erdélyi hadműveletei kezdetén, 1849

januárjában Szarvadi Lajos parancsnokságával magyar helyőrség került a városba, és néhány "gyanús" román egyént kivégeztek. A hadihelyzet a császáriaknak kedvezett, s amíg Bem Vízaknáig visszahúzódott, mindegy 1500 főnyi szász és román felkelő megostromolta a várost. Szarvadi ellenállt, majd visszavonult Medgyes felé, hogy az ott állomásozó, Szilágyi ezredes által vezetett honvédeket segítségül hívja. A lakók közül sokan elmenekültek, volt, akit a környéken lakó románok rejtettek el. Közben a Fabini parancsnoksága alatt álló osztrákpártiak bevonultak a városba és felgyújtásával fenyegetőztek, amennyiben egy óra alatt nem adnak át nekik 40.000 Ft hadisarcot. Medgyesről aznap délután 5 Vilmos huszár érkezett, akik rövid időre elűzték a megszállókat, ezek azonban visszatértek és "a felbőszült vezér parancsot adott a rablásra; ekkor a sorkatonaság éppúgy, mint a vidéki oláh és szász nép feltörte a boltokat, pincéket, lakóházakat... házakat gyújtanak fel, embereket lőnek meg." (Ávedik Lukács: Erzsébetváros monográfiája, 200. o.)
Csakhamar megérkezett Szarvadi a medgyesi honvédséggel és elűzte a fosztogatókat. Néhány nap múlva újabb, ezúttal már 6.000 fős osztrák sereg támadta meg a várost, amely az ágyúzás következtében romos lett. Szarvadi elébe ment az ellenségnek (amely vélhetően Segesvár felől támadt), de a túlerő miatt Medgyes felé volt kénytelen menekülni, s vele tartott a városi elöljáróság és a polgárok nagy része is. A támadók ismét megzsarolták és felprédálták Erzsébetvárost, elvitték többek közt a főtemplom kincseit. Nagyszeben március 9-iki elfoglalása előtt a magyar és osztrák csapatok többször átvonultak Erzsébetvároson, az utóbbiak behajtották az előző hadisarc hátramaradt részét.

Miután tartósan magyar kézre került a város, a lakók visszatértek és júniusban újraválasztották régi tisztviselőiket. A biztonság reményében Felső-Fehér megye falvaiból több nemes család is a városba költözött. Hamarosan orosz csapatok jelentek meg, mire a magyar őrsereg felbomlott. A beköltözött nemes családok tovább menekültek, az erzsébetvárosiak elrejtőztek. Az oroszok azonban kíméletesen viselkedtek, nem úgy az osztrákok, akik pénzt és ellátást követeltek, vagyonelkobzást és letartóztatásokat eszközöltek.

Július 31-én utoljára újra magyar kézre került a város, míg augusztus 7-én oroszok vonultak keresztül, akik élelmet kaptak, de raboltak is. Román és kozák martalócok érkeztek, Ávedik Lukács édesapját is véresre verték.
Erzsébetvárosból mintegy két tucat ember harcolt a magyar csapatokban. A bukás után kényszersorozás, fogság várt rájuk. A városi autonómiát az osztrák hatóságok eltörölték. A helyben lakó örmények ingatlanjaiban és ingóságaiban igen nagy kár keletkezett, az évszázadok alatt felhalmozott javak prédává lettek. Erzsébetváros soha nem nyerte vissza korábbi jelentőségét, s ebben valószínűleg a szabadságharc alatti pusztítás jócskán közrejátszott.

Szamosújvár 1848/49-ben
Szamosújvár Erzsébetvároshoz hasonlóan utak találkozásánál, Kolozsvár és Dés között fekszik. A lakók még az erzsébetvárosiaknál is nagyobb lelkesedéssel fogadták a forradalom hírét. Népgyűlést tartottak, amely a tizenkét pont követeléseivel egybehangzó feliratot küldött az erdélyi kormányszéknek.
Az országgyűlésbe küldendő követek választásakor ugyan nézeteltérés támadt a városhoz tartozó Kandia faluban lakókkal, ráadásul az egyik választott követet, *Sárosy Ferencet* (kinek testvére tisztként harcolt a szabadságharcban) szélütés érte; a helyére *Simay Gergelyt* választották, aki a magyar országgyűlés legfiatalabb követe lett. A másik képviselő *Korbuly Bogdán* volt. A városi tanácsnál fontosabb szerepet töltött be ekkor a döntésekben a nagyobb létszámú, és tekintélyes

elemeket tömörítő kereskedő társaság. Ennek ülésein tárgyalták meg a fontosabb dolgokat, *Gábrus Zachar* örmény polihisztor javaslatára kérelmezték az 1715-ben megszűnt önálló örmény katolikus püspökség visszaállítását. Augusztusban önkénteseket toboroztak a honvédseregbe.
1848 őszén Szamosújvárt is elérték a hadi események. *Urban* november 11-én Dés felől érkezett a városba; *Szongott Kristóf* így számol be az eseményekről: "két ágyúját a piaczon a plébániai templomnak szegezte. 40 ezer Frt hadisarcot vetett ki a városra: Ha holnap reggel nem kapom meg a követelt összeget - lövetem a szép templomot" (Szongott Kristóf A szamos-újvári csata. In: Arménia 8. évf. 1894/5.sz. 156-161.0.) Az osztrákok végül 18 000 forintra mérsékelték követelésüket.
A magyar XI. honvédzászlóalj egységei Kolozsvár védelmében november 13-án Szamosújvár felé nyomultak előre. E hírre Urban a várost övező hegyekre vonta vissza csapatait. A magyarok bevonultak a városba, a császáriakkal két-órás tűzpárbajt vívtak, majd a honvédsereg visszavonult. Urban seregei visszatértek, de néhány deszkakerítés felgyújtásán és élelem rekvirálásán kívül egyéb kárt nem okozva tovább vonultak Kolozsvár felé. A "szamosújvári csatának" mindössze 3 áldozata volt, a város kórházi férőhelyeinek számát 50-ről 100-ra emelte, hogy a sebesült marosszéki székely katonákat ott ápolhassák. (*Balázs Bécsi Attila*: Szamosújvár az 1848-as forradalomban.) Emellett a város számos polgára harcolt a honvédseregben.
Az 1849. évi hadicselekmények, és a nagy riadalmat okozó "muszka" csapatok elkerülték a várost. Így Szamosújvár jóval szerencsésebb volt, mint Erzsébetváros.

A Bach korszakban a magyarörmények is részt vettek a passzív rezisztenciában, a dualizmus korában pedig bekerültek a politikai elitbe; igazolja ezt, hogy egy miniszterelnökünk (*Lukács László*) és több miniszterünk (*Gorove István, Lukács Béla, Dániel Ernő, Szilágyi Dezső, Lukács György*) erdélyi örmény származású volt.

(folytatjuk)

****

Harminc gyermek Siófokon

A Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat úgy döntött, hogy három, erdélyi örmények által alapított városból háromszor tíz örmény származású gyermek siófoki üdültetésének lehetőségét kezdeményezi a város képviselőtestületénél. Úgy láttuk, hogy jelenleg a gyermekek üdültetésén keresztül tudunk segíteni, segítő szándékot sugározni az adott, erdélyi települések örménysége felé. A területi önkormányzat február 25-i ülésén e kezdeményezés megvalósulása érdekében a költségekre 500 ezer forintot hagyott jóvá.
A gyermekeket kíséri és felügyeli turnusonként két pedagógus.
A részletek megbeszélése érdekében június 8-13 között Erdélyben jártam. Felkerestem szülővárosomat, Szamosújvárt, innen Gyergyószentmiklósba (Siófok testvérvárosába), majd Csíkszépvizre és Csíkszeredába látogattam. (Elutazásom előtt, Siófokon minden szükséges előkészületet megtettem.) Megfelelően előkészített érkezésem és a tájékozódás alapján mindenhol érdemben tudtam a helybeli testületek vezetőivel tárgyalni.
A gyermekek és kísérőik augusztus 2-12 között nyaralnak a Balaton fővárosában. Szándékunk szerint felejthetetlen, gazdag élményekkel fognak hazatérni. A napi programok forgatókönyvét folyamatosan beszéljük meg. Ezek során már korábban kiderült, hogy az érkezők között igen sok szegény sorsú gyermek lesz. Testületi döntés értelmében 10-15 év közötti életkorú gyermekek

küldését kértük - az ideutazást és hazatérést a gyergyószentmiklósi önkormányzat autóbusza biztosítja. A rendelkezésre álló összeg az emelkedett árak miatt igen szűkös mozgásteret enged a szervezőknek.
Tervezzük néhány rászoruló gyermek felöltöztetését is. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal 300 ezer forintos pályázatot írt ki táboroztatásra a különböző etnikumok számára - a mi pályázatunkat elutasították.
Jó lenne tudni, hogy a magyarországi örménység részére ennél fontosabb, támogatandó célra került-e pénz? Az bizonyos, hogy Siófok város vezetésének és polgárainak támogatását élvezzük ez ügyben. Előkészítő utamról a SIÓ-TV helyi adásában az elmúlt napokban számoltam be erdélyi körutamról.

id. Áján Gergely Gerő
a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke
1999. július 5.

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek** jókívánsága a fentiekhez: Isten segítse Siófok Várost, az ottani Örmény Kisebbségi Önkormányzatot és személy szerint Áján Gerő urat - reméljük, hogy lapunk megjelenésekor az erdélyi magyarörmény gyermekek üdüléséről már mint kedves, jól sikerült eseményről beszélhetnek.

****

Nem
vallási-felekezeti indulat!

Az Orlay utcában, az Örmény Katolikus Lelkészségen, (amely Róma fennhatósága, a bécsi Mechitarista Kongregáció lelkészségi felügyelete alatt működik), abban az épületben, amelyet magyarországi, magyar érzésű, örménykatolikus elődeink hoztak létre, az ország magyarörmény közösségének élete zajlott:

helye van mindenkinek, aki testvérként jön és elismeri a házigazda jogát; az újabban jötteknek is. (No, de a többségi, magyarörmény katolikusnak is!)
Tiltakozunk, hogy különféle egyház- és cégalapítások révén, (időnként gyanútlanok megtévesztésével), suba alatt "átalakuljon" az egész és sokunk helyett egy szűk kör rátegye a kezét arra, ami nem az övé.
Befogadunk - de otthonunkban mi magunk
Otthon
akarunk
maradni!

Kérjük, küldje el aláírásával ellátva a laphoz mellékelt Nyilatkozatot, amelynek kicsinyített másolatát alább közöljük.

Ne vágja ki! A mellékelt, nagyobb alakú Nyilatkozatot írja alá, esetleg fénymásolja! Azt küldje be! Ez csak minta!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek 1999. augusztusi számának melléklete

Amennyiben Ön egyetért a következő nyilatkozattal, kérjük, írja alá (olvasható névvel, lakcímmel és személyi igazolvány-számmal, valamint hiteles aláírással és zárt borítékban küldje el az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület irodájába 1251. Budapest, Pf. 70.
Egy példányt többen is aláírhatnak, üres példányt fénymásolni is lehet. (kitöltött adatlap azonban már nem fénymásolható!) és csak ezt, (az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 1999 augusztusi számának 19. oldalán is szereplő) betű szerinti szöveget tekintjük érvényesnek.

Nyilatkozat !

Alulírott kijelentem, hogy erdélyi **örmény gyökerű magyar** vagyok, illetve az alábbiakkal egyetértek:
1. Örmény elődeim (örmény és magyar anyanyelvű) hagyatékát és hagyományait szellemi és anyagi értelemben egyaránt megőrizni kívánom.
2. Követelem, hogy a budapesti Örmény Katolikus templom (XI. kerület, Orlay utca 6.), a hozzá tartozó múzeum, könyvtár és levéltár, az itt magyarörmény elődeink által összegyűjtött (adományaikból létrehozott) anyagi és szellemi értékek, az örmény és magyar nyelvű dokumentáció - mint a magyar kultúra örmény eredetű része - nyilvánosan hozzáférhető, ellenőrzött legyen.
3. Követelem, hogy a budapesti Örmény Katolikus templom és tartozékai (korábban a többségében erdélyi származású magyarörménység szellemi-kulturális közösségének központja) e funkcióját a továbbiakban is betölthesse s az örmény katolikus egyház lelki gondozása mellett a régi hagyományoknak megfelelően, a magyar anyanyelvű magyarörmény közösség számára ismét működő, örmény kultúránkat és hagyományainkat ápoló közösségi hellyé válhasson.
4. Kérem, hogy az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyei Hivatal és a Bécsi Mechitarista Kongregáció ügyünket, kérésünknek megfelelően, megnyugtatóan rendezze.
5. Jelen nyilatkozatom kizárólag a Esztergom-Budapesti Főegyházmegyei Hivatal, illetőleg a bécsi Mechitarista Kongregáció részére juttatható el. Nevem és adataim semmilyen más fórumon, illetve nyilvánosan nem használhatók.

Név	Lakcím	Személyi igazolvány száma	Aláírás
.....…….	.....	.....	.....

****

Magyar kultúra és egyház az ezredfordulón, Erdélyben

(elhangzott a Fővárosi Örmény Klub találkozóján, 1999. július 14-én)

Igen komoly és felelősségteljes kihívás a témakör körbejárása itt és most, néhány percben. Viszont közös múltunk, egyetemes kultúránk iránti, az összmagyarság célkitűzéseit figyelembe vevő szempontjaink felszólítanak - a csendes meditáláson kívül - a komoly odafigyelésre és körültekintő együttgondolkodásra. Azok a történelmi, kulturális összefonódások, melyek magyarságunkat jellemzik határon innen és túl, azok a tervszerűsített vagy egyszerűen ránkkényszerített trianonok, amelyekhez lelkünk, szívünk és agyunk minden pillanatban hozzáidomult, felnagyítják készenléti állapotunkat és minőségteremtő kötelezettségünket önmagunkkal, a többségi nemzettel és a világgal szemben.

Tettük ezt akkor is, amikor a Bethlen Gábor-féle intelmek józanságra és toleranciára figyelmeztettek, akkor is, amikor a két világháború közötti időszakban és azt követően egyházi és közösségi vagyonunkat diktatórikus kézmozdulattal kisajátította a hatalom, de változatlanul cselekszünk most is - egy decemberi felfordulást követően, a hullámzó, bachi prelűdökre és fúgákra emlékeztető, de kegyetlenül acsarkodó xenofób környezetben is.
Igaz, mindig szem előtt tartva és fülünkben csengetve *Reményik Sándor* intelmét: ahogy lehet! Az "ahogy lehet"-tel együtt mondjuk és valljuk mi, mai romániai magyarok: "ahogy kell".

Most, amikor a jeles múltra tekintünk vissza és fénylő szemmel lessük a jövő kifürkészhetetlen titkait, elsősorban a napi, a mai napi teendőinket, megvalósításainkat és kudarcainkat kell számba vennünk. A közvetlenebb megértés céljából szolgáljon a továbbiakban néhány konkrét adat, melyek kútforrása "A határon túli magyarság helyzete" című kiadvány.

1991-ben elfogadott és népszavazással is megerősített alkotmány szerint Románia nemzetállam, amelynek hivatalos nyelve a román nyelv. Az alkotmány több alapvető kisebbségi jogot rögzít: etnikai identitáshoz való jogot, az anyanyelven való tanulás jogát, a parlamenti képviselethez való jogot, az anyanyelv használatának jogát a bírósági eljárásban.

A kisebbségi jogoknak azonban a törvényi szabályozás elégtelensége vagy hiánya miatt elégséges garanciái a gyakorlatban nincsenek. A hatalmi pozícióban lévő pártok 1991 és 1996 között nem törekedtek törvényi szabályozásra, fenntartva a kisebbségi kérdés politikai kezelésének lehetőségét.

A romániai nemzeti kisebbségek 1991 óta igénylik a kisebbségi törvény elfogadását, melynek ez idáig három változata született (a magyar kisebbség politikai képviselete, az RMDSZ 1993-ban szövegtervezetet is nyújtott be), de egyik sem került még a parlament asztalára. Ugyanakkor a Romániában hivatalosan elismert egyházak 1990 óta igénylik a vallásügyi törvény elfogadását, mely biztosítaná a felekezeti iskolahálózat működtetéséhez való jogot, anyanyelven is. Ennek hiánya a magyarság szempontjából különösen hátrányos.

Ezzel szorosan összefüggő kérdés az államosított felekezeti ingatlanok ügye. 1992-ben az akkori román kormány 80 ingatlant juttatott vissza az eddig ugyancsak jogfosztott görögkatolikus felekezetnek, a történelmi magyar egyházak helyzete ugyanekkor nem mozdult semmit. Csak az 1996-os választások utáni kormányzatok gondoskodtak külön kormányrendeletek bevezetésével a kisebbségek közösségi és egyházi vagyonainak visszaszolgáltatásáról. Ezek értelmében egyházaink és közművelődési szervezeteink is több elkobzott ingatlanhoz jutottak vissza, de többnyire csak papíron, mert a mostani tulajdonosok nem adják át ezeket, de olyan is megtörtént, hogy a jelenlegi ellenzékben lévő, nacionalista pártok különböző szinteken megtámadták a kormány határozatait. Ezeket az áldatlan állapotokat mind a civil szféra, mind pedig az RMDSZ illetékesei folyamatosan kezelik.

Szorosan fűződik a fentiekhez a romániai és ezen belül a romániai magyar civil társadalom gyors, céltudatos fejlődése is. 1989 után a nagy hagyományokkal rendelkező erdélyi magyar társadalmi szervezetek újjáalakultak, számos egyesület, alapítvány született.
A romániai magyar alapítványok és egyesületek bíróságilag bejegyzett száma mostanra meghaladja a 400-at, tevékenységük kiterjed a hagyományőrzéstől a kultúrán, művészeten, oktatáson, szociális gondozáson keresztül egészen a kutatásig, gazdaságfejlesztésig.

Számtalan regionális vagy helyi érdekeltségű művelődési társaság létesült, elsősorban a városokban. Zavartalan működésük akadálya legtöbbször a megfelelő anyagi eszközök és jól képzett, szakmailag felkészült emberek hiánya. Az anyagi eszközök pótlására helyben általában nincs mód, legtöbbjük magyarországi vagy testvérvárosi kapcsolatai révén, valamint pályázatok útján jut támogatáshoz.

Az erdélyi magyar kulturális élet központi helyét az 1995-ben 110-ik évfordulóját ünneplő Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) foglalja el, amely a romániai magyar nemzeti közösség kulturális hálózata.
Önszervező, intézményteremtő tevékenysége átfogja az egész közösséget, célja a romániai magyar közösség kulturális autonómiájának megteremtése. Az erdélyi magyarság tudományos akadémiájának szerepét Romániában az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) kívánja betölteni.
A teljesség igénye nélkül említem a következő önszerveződéseket:
Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Barabás Miklós Céh, Bolyai Társaság, Civitas Alapítvány, Collégium Transsylvanicum Alapítvány, Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság, Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Korunk Baráti Társaság, Kriza János Néprajzi Társaság, Kulturális Antropológiai Munkacsoport, Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület, Romániai Magyar Gazdák Egyesülete, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Romániai Magyar Könyves Céh, Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Romániai Magyar Zenetársaság, Szatmárnémeti Kölcsey Kör, Szórvány Alapítvány.

Az egyházi intézményrendszer és vallásgyakorlás terén a romániai magyarság lényegében négy vallásfelekezethez tartozik (római katolikus, református, unitárius és zsinatpresbiteri evangélikus).
A nagy hagyományokkal rendelkező magyarajkú izraelita vallási közösség jelenléte ma csupán néhány nagyvárosra (pl. Temesvár, Szatmárnémeti) korlátozódik. A különböző szabadegyházakhoz tartozó magyar hívők száma ezek országos térnyerésével arányosan növekvő tendenciát mutat.

A római katolikus népesség négy erdélyi (Nagyvárad, Szatmár, Temesvár, Gyulafehérvár), illetve a Moldvai, valamint a Bukaresti Egyházmegyéhez tartozik. A gyulafehérvári püspököt 1991 augusztusában II. János Pál pápa érseki rangra emelte. A többi egyházmegye a Bukaresti Érsekséghez tartozik.
A csaknem kivétel nélkül magyar híveket számláló református egyháznak két egyházkerülete van (Nagyvárad, Kolozsvár). A teljesen magyar nemzetiségű unitárius egyház egy püspökséget ölel fel (Kolozsvár), a magyar evangélikus egyháznak ugyancsak Kolozsvár a székhelye.

Becslések szerint a római katolikus egyház magyar nemzetiségű híveinek száma jóval meghaladja a 900 ezret, a református egyházé pedig 800 ezerre tehető, így a romániai magyar nemzetiségű lakosság összlétszámát 1,8-1,9 millióra tartják.

A 89-es fordulatot követően a nyolc magyar püspökség létrehozta az erdélyi magyar püspöki konferenciát. Gondot jelent az új kultusztörvény hiánya, valamint vagyonjogi helyzetük tisztázása, elsősorban volt ingatlanjaink visszaszerzése. A többszáz ingatlanból csupán húsz egyházi jellegüt nevesített meg kormányhatározat az elmúlt 2 év során.

A kultusztörvény megalkotásában - az elmúlt évek számos konzultációjának és rengeteg

beadványának ellenére - nem történt előrelépés. Ennek legfőbb akadálya az, hogy az ortodox egyház nemcsak az államvallás, hanem a nemzeti egyház rangját követeli törvényesíteni.

Külön gondolatmenetben kell foglalkoznunk a tömegtájékoztatással és a közművelődéssel.
A Ceausescu-rendszer bukása, a sajtószabadság lehetősége pozitív változásokat eredményezett a romániai, ezen belül a magyar nyelvű tömegkommunikáció szempontjából is. E kétségtelenül pozitív fejlemény ellenére elmondhatjuk, hogy az állami rádiózás és televíziózás keretei között működő magyar nyelvű adások csupán csekély mértékben elégítik ki a magyar nyelvű médiaszükségleteket. A központi magyar nyelvű tévéadás mindössze heti 3 óra, a rádióadás napi egyórás; a területi - kolozsvári, marosvásárhelyi, temesvári - rádiók adása pedig napi néhány óra. A médiák politikai függetlensége relatív, súlyos anyagi nehézségekkel is küzdenek.

Valamelyest pótolják a hiányt a területi, nem állami televízió- és rádióadók (Csíkszereda, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy, Gyergyószentmiklós, Marosvásárhely, Nagyvárad, Szatmár).

A közel 60 magyar nyelvű írott sajtótermék közül csupán néhány részesül állami támogatásban (pl. Korunk, Művelődés, A Hét, Helikon), több szerkesztőséget a kilakoltatás veszélye fenyeget. Életben tartásuk nagy mértékben függ az anyaországi támogatásoktól. A költségvetési támogatások az Illyés Közalapítvány alkuratóriuma mellett működő Sajtószaktestület pályázati rendszerében kerülnek elosztásra, ebből támogatják az újságírók szakképzését is, melyben az állami forma mellett (egyetemi szintű képzés Kolozsváron) megtalálható a magánoktatási forma is (Ady Endre Sajtókollégium, Nagyvárad). Szervezési és szakmai szempontból komoly szerepet játszik a romániai magyar sajtóéletet összefogó Romániai Magyar Újságírók Egyesülete.
A legfontosabb napilapok: Bihari Napló, Hargita Népe, Háromszék, Népújság, Romániai Magyar Szó, Szabadság, Szatmári Friss Újság. A hetilapok közül említést érdemel: Brassói Lapok, Erdélyi Napló, Európai Idő.

Magyar színházak, illetve színházi tagozatok működnek – nehéz anyagi körülmények között - Kolozsváron, Temesváron, Nagyváradon, Szatmárnémetiben és Sepsiszentgyörgyön, az egyetlen magyar opera Kolozsváron található. Nemrégiben önkormányzati támogatással Csíkszeredán és Székelyudvarhelyen is alakultak ilyen társulatok.

A könyvkiadók gazdasági nehézségeik ellenére imponáló teljesítményt nyújtanak, de tény, hogy magyarországi támogatás nélkül nem működhetnének. A közművelődési egyesületek működésének feltételeit is elsősorban magyarországi alapítványi támogatások biztosítják.

A romániai magyarság jellegzetes műemlékeinek védelme, az elkobzott közgyűjtemények visszaszolgáltatása és sok más hasonló kérdés kielégítő megoldását sürgetik a magyar érdekvédelmi szervezetek.

Ezek mind megtalálhatók a Romániai Magyar Demokrata Szövetség programjában, melyet a nemrégiben megtartott csíkszeredai VI. kongresszuson is megerősítettek, de az 1996-os választásokat követő kormányzati szerepvállalásunk alappilléreként is megelevenednek a kormánykoalíciós cselekvési prioritások idevágó, kultúrával foglalkozó fejezetében, mint:
- a Nemzetiségi Kulturális Statutum kidolgozásának kezdeményezése;
- a következő jogszabályok parlament általi elfogadása: Kulturális Tárgyi Örökség Törvénye,

Műemlékvédelmi Törvény, Közkönyvtárak Törvénye, Múzeumi Törvény;
- a közpénzek értékorientált felhasználása érdekében a pályázati rendszer rugalmasabbá és hatékonyabbá tétele;
- kormányhatározat kezdeményezése a Kisebbségvédelmi Hivatallal közösen a Kisebbségkutatási Intézet létrehozására;
- a Nemzeti Levéltár közszolgálati intézménnyé való alakítása az 1996/16-os törvény módosításával;
- a könyvkiadás támogatására szolgáló alap megfelelő hányadának elkülönítése és önálló pályázati rendszerbe való elosztása, a kisebbségi könyvkiadás támogatása;
- kulturális intézmény létrehozása a csángómagyar kultúra ápolására.

Ami az egyházakat és más közösségeket illeti, a romániai magyar érdekvédelmi szervezet továbbra is nyomatékosan vállalja a közös kormányzást a jelenlegi partnerekkel a következő, bennünket érintő célok elérésének közös támogatásáért és elfogadásáért:
- az Egyházügyi Törvény mielőbbi elfogadása;
- az elkobzott egyházi és más közösségi javak visszaszolgáltatása, az államosított ingatlanokra vonatkozó törvény által előírt különleges jogszabályozások meghozatala által is;
- minden szintű és profilú felekezeti oktatási intézmény létrehozása és ezek állami támogatása;
- azon egyházpolitikai intézkedések támogatása, amelyek a moldvai csángó hitközségek érdekében a magyar nyelvű egyházi szolgálat és misemondás visszaállítását célozzák.

Ezekkel az elvárásokkal, jogos kérésekkel és nyílt homlokkal, emelt fővel várja a romániai magyar nemzeti közösség is az ezredfordulót, mert az újabb évezredben sem fogja soha, senki közülünk megszegni Reményik intését. Ahogy lehet... és ahogy kell. Aki pedig mégis: ám tegye, hisz nem bennünket, önmagát árulja el.

Sebesi Karen Attila

****

Dr. Gajzágó Aladár

Az Únió születése

"Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fenntartatnak, hanem egyszersmind a görög és örménykatolikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek."

A címben szereplő esemény több mint száz éve, 1868 decemberében játszódott le két jeles örmény közreműködésével. Megértése érdekében vissza kell lapozni a törvény születéséhez képest húsz évet Magyarország és Erdély történetében. Fel kell villantani a két hon kérdőjelekkel teli törekvését az együttműködésre.

1848 március 3-a után *Kossuth Lajos* az Ellenzéki Körhöz fordult, hogy az égető kérdéseket folyamodványban terjessze a pozsonyi országgyűléshez. Az köztudott volt, hogy ennek a

petíciónak csak akkor lehet sikere, ha azt a fiatal Magyarország hívei támogatják. Március 11-ére elkészült a 12 pont, a radikálisok követelésével, ami merészebb volt az ellenzék elképzelésénél. Az egyik pont az Erdéllyel való úniót követelte: akkor a magyarországi és az erdélyi románok is üdvözölték a forradalmat. A pontokból törvényjavaslatok lettek és a király Pozsonyban április 11-én szentesítette a törvénycikkeket, köztük a VII.-et, amely "*Magyarország és Erdély egyesítéséről*" címmel került a jogszabálygyűjteménybe a következő szöveggel:

"A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesültét, nemzetiség és jogazonosság tökéletes jogalapon követelvén, a két testvérhon érdekeinek a közelebb tartandó országgyűlésen képviseletét pedig a jelen kor eseményei sürgetőleg igényelvén, ezeknek sikeresítésére határoztatik:

1. Az erdélyi múlt országgyűlésre meghívva volt kir. hivatalosok a magyarországi főrendi táblán üléssel és szavazattal ruháztatnak föl, ide nem értvén a királyi kormányzók, köv. ítélőtábla tagjait és katonai egyéneket.

2. Erdélyt - a visszakapcsolt részeket ide nem értve - a legközelebbi közös hongyűlésen 69 szavazat illeti.

3. Ezen szavazatok a törvényhatóságok között következőleg osztatnak fel: A kilenc magyar, öt székely és tizenegy szász megyéket, székeket és vidékeket, valamint Kolozsvár, Maros-Vásárhely és Temesvár szabad kir. városokat két-két összesen 56 szavazat - a többi képviseleti jogot gyakorló városokat - szám szerint 13-at - egyenként egy-egy szavazat illeti."

"6. A fennebbi rendelkezés mind a királyi hivatalokra, mind a képviselőkre nézve, Erdély hamarább összehívandó országgyűlésének megegyezéséből feltételeztetik, s csak is közelebbi magyar hongyűlésre terjed, azontúl az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése, azon egyesült törvényszék feladata lenne. "

A magyar szabadságharc eseményei Erdélyben is éreztették hatásukat.
Ezt bizonyítja, hogy már 1848. március 20-án követelte az ottani ellenzék az unió kimondását Magyarországgal, valamint az országgyűlés összehívását. Kolozsváron március 21-én kezdődött a mozgalom, s gyorsan az országra kiterjedő követeléssé vált. Április 8-án Kolozsvárra érkezett és másnap a kormányszéknél megjelent az a székely bizottság, amely az anyaországgal való "visszaegyesülést", uniót követelte. *Gróf Teleki József* kormányzó élt a kapcsolódó hitlevélben biztosított jogával és május 29-ére összehívta a kolozsvári országgyűlést (ezt a kormányzói elhatározást május 5-én kelt királyi leirat jóváhagyta.) Az országgyűlés teljhatalmú királyi biztosa *báró Puchner Antal* valóságos belső titkos tanácsos volt, akit a legnagyobb kitüntetésekkel illettek és az Erdélyi Nagyfejedelemség hadparancsnoki tisztét is betöltötte.

Az országgyűlés, amelyben három román képviselő is részt vett, május 30-án harmadik napirendi pontként tárgyalta a Magyarországgal való egyesülési követelést. A városháza előtt ünnepi forgolódás, zsivaj volt és "Éljen az unió! "-t kiáltott a nép. Kívánságukra *Ioan de Lemény* görög katolikus püspök és *Schmidt Konrád* szebeni követ lement a tomboló néphez. A tömeg az oláh és a szász nemzet nevében a magyar nép üdvözléséért köszönetét fejezte ki. A püspök különös egyességre, a haza és a király iránti hűségre hívta fel a megjelenteket. "Éljenek az oláhok!, éljenek a szászok!" - rivalgás közepette és diadalmenetben kísérték vissza a üdvözlőket a

terembe. Még aznap *báró Wesselényi Miklós* indítványára, rövid vita után a brassói és a nagyszebeni követek éljenzése közt az egyesülésről egyhangúan döntöttek és a kormányzó kihirdette az uniót. Erdély akkori hangulatára mi sem jellemzőbb, mint az "Unió, vagy halál" jelszó hangoztatása. Így került Erdély a felelős magyar kormány igazgatása alá.

A XIX. századi erdélyi magyar reformpolitikusok Magyarországban keresték a támaszt; központi követelésük lett Erdélynek Magyarországgal való uniója, amit az 1848-as forradalom szülöttjének tekinthetünk.

Ha már megismertük a magyar uniós jogszabályt, ildomos az erdélyivel is megismerkednünk: ez az erdélyi 1848. I. törvény-cikkely, Magyarország és Erdély eggyé alakulásáról.

"A magyarországi törvényhozásnak a honegység tárgyában folyó 1848-dik évben behozott VII. törvényczikkelyét Erdélyország hő rokonérzettel fogadván, Erdélynek Magyarhonnal eggyé alakulásáról, a pragmatica sanctióban szentesített birodalmi kapcsolatban épségben tartása mellett - és teljes kiterjedésében magáévá tévén - ennek következtében, valamint a Magyarhonban minden lakosok jogegyenlősége kimondva életbe lépve van, ugyanazon módon itt is, a hazának minden lakosaira nézve nemzet-, nyelv és valláskülönbségek nélkül, örök és változtathatatlan elvül elismertetik, és az ezzel ellenkező eddigi törvények ezennel eltöröltetteknek nyilváníttatnak.

1.§. A képviseleti joggal bíró erdélyi városok száma Kolozsvár, Marosvásárhely és Gyulafehérvár városokon kívül tizenöt, s ezek közül is kettő, t. i. Szamosújvár és Erzsébetváros szintén szabad királyi város lévén, az említett VII. törvény 3. §-ába csúszott számításbeli vétség helyrehozásával, az ugyanott kimondott vezéreszméhez képest az erdélyi szavazatok száma nem 69, hanem 73.

2. §. Királyi kormányzó g. Teleki József, ennek meg nem jelenése esetében országos br. Kemény Ferencz elnöklete alatt Toroczkay Miklós gróf főispán, Balázsi József, főkirálybíró, Lemény János, fogarasi püspök, id. Bethlen János gróf királyi hivatalos, Jósika Miklós báró királyi hivatalos, Teleki Domokos báró királyi hivatalos, Horváth István királyi hivatalos, Kemény Dénes báró, követ, Zeyk József követ, Wéér Farkas követ, ifj. Bethlen János gróf, követ, Pálfi János követ, Mikó Mihály követ, Berde Mózes követ, Schmidt Konrád követ, Goosz Károly követ, Roth Illés követ, Lőw Vilmos követ, Wesselényi Miklós báró, követ, Szász Károly követ, Teleki László gróf, követ, Demeter József követ, Hankó Dániel követ, Bohéczel Sándor követ. Saguna András görög n.e. püspök, és Debreczeni Márton, kincstári tanácsos személyeikben egy országos bizottmány neveztetik ki, mely bizottmány a teljes eggyéalakulás részletei iránt a magyar minisztériumot fel fogja világosítani, Erdély érdekének a Magyarországéba illesztésén közremunkálni, és a közelebbi közös hongyűlésre a minisztérium által e tárgyban előterjesztendő törvényjavaslatokra anyagot nyújtani."

A törvényjavaslat szentesítésének körülménye rendkívül érdekes, miután a felelős kormányt kérték fel, hogy V. Ferdinánd "Császári és Apostoli Felségnek, Erdély nagyfejedelmének, Székelyek Ispánjának, legkegyelmesebb Urunknak" juttassák el szentesítésre.
A Buda-Pest 1848. június 14-i keltezésű válaszból kiderül, hogy a törvényjavaslattal a magyar miniszterelnök sietett Innsbruchba V. Ferdinándhoz szentesítés végett, ami június 10-én történt meg. Az említett válaszlevelet gróf Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Szemere Bertalan, Mészáros Lázár hadügyminiszter, gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos, Klauzál Gábor, báró Eötvös József

írta alá Erdély országosan egybesereglett Karainak és Rendeinek címezve.

Illő a válaszlevél részleteivel nemcsak tartalma, hanem stílusa miatt is megismerkedni:
„Erdélynek Magyarországgal egyesülése forró örömmel tölté lelkünket. Boldogítóbb és egyúttal fontosabb eseménynek híre nem juthatott hozzánk. Meg voltunk lepetve nem az örömnek véletlenségétől - mert mi teljes hittel reméltük a két testvér nemzet eggyé ölelkezését - , de meg voltunk lepetve azon büszke öntudat nagyságától, hogy egyesülten, e hazát többé sem ármány, sem erőszak nem leend megdönteni képes."

„Az unió e nemzeti testvérségnek újabb, nyilvános elismerése Európa színe előtt. Amit a vér egyesített, ezredéves közös történet örömei és fájdalmai szentesítettek, - azt ma örökké megtartandónak nyíltan bevalljuk a világ előtt." „Ez legyen az első és legszebb gyümölcse háromszázados elszakadásunk utáni testvéri egyesülésünknek."

Magyarország és Erdély uniója tiszavirág életű volt. Kimondása, kinyilvánítása évtizedek óta csak történelmi fogalom. Már 1849. október 20-án az életbe lépő haynaui "Ideiglenes közigazgatási szervezet és végrehajtási utasítás" elválasztotta Magyarországot Erdélytől. A szabadságharc leverése után Erdélyt a Habsburg hatalom tartományaként kezelte. Az 1860. október 20-án megjelent császári rendelet, az „Októberi diploma" szintén nem engedélyezte a 48-as törvények életbe lépését, így az Erdéllyel való uniót sem. Román részről pedig egyenesen unióellenes hangulat bontakozott ki, Nagyszebenben az 1861 elején megendezett nemzetiségi kongresszuson tiltakoztak az egyesülés ellen, január 31-ével az ugyancsak Nagyszebenben tartott tanácskozáson a szászok, majd májusban a balázsfalvi gyűlésen ismét a románok léptek fel az unió ellen és román nemzetgyűlés összehívását sürgették.

Csak az 1865. november 19-ére összehívott kolozsvári országgyűlés foglalt állást a Magyarország és Erdély uniójával, egyesülésével kapcsolatban. Még követeket is küldött Pestre. Az országgyűlésen - amelyet a románok jogtalannak neveztek és az 1863-as nagyszebeni országgyűlés folytatását kívánták, a szászok pedig ingadoztak - 190 királyi hivatalos és 100 küldött (képviselő) volt jelen.

Az országgyűlés II. országos ülését 1865. november 20-án tartotta. Báró Kemény Ferenc elnök méltatta az 1848-as eredményeket, többek között: Erdély egyesülése a nagyobb honnal, Magyarországgal, melynek földjét őseink közös erővel szerezték, s melytől nem önkéntes akarat szakította el hazánkat. Méltatta az uralkodó gondoskodását, mert az 1848. I. törvény körül felmerült aggodalmak újabb megvizsgálását tartotta szükségesnek, ami az országgyűlésnek egyetlen tárgyát jelentette. „Azon szerencsétlen események, amelyek a bezárt hongyűlést *(1848-ra gondolva - a szerző megj.)* nyomban követték, melyeknek szomorú emlékét gyászlapokra fogja följegyezni a hazai történelem, s melyeknek következtében hazánknak minden törvényesen fennálló jogai kétségbe vonattak, a két hon egyesülésének is további fejlődését meggátolták..." hangoztatta.

Az országgyűlés teljhatalmú királyi biztosa Folloit Crennelville Lajos gróf, császári, királyi altábornok, valóságos belső titkos tanácsos volt, aki a királyi leiratot átadta báró Kemény Ferencnek, amit magyarul, németül és románul olvastak fel. Ezt követte az országgyűlés elnökének beszéde, amely után az elnök kinevezte azokat a személyeket, akik a beadott megbízóleveleket megvizsgálják. *Gajzágó Salamon* szamosújvári képviselő is tagja lett a 28 tagú

bizottságnak, amelyet e tevékenységre felkértek. Az elnöki teendőt báró Jósika Lajos császári és királyi kamarás, Kolozs megye főispánja látta el.

(folytatjuk)

****

Kérjük Olvasóinkat, írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő - témákban.
Szeretnénk, ha az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket* Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják a közlést.

Olvasóink ezen a helyen hónapokon át találkoztak a Dél-Erdélyi körutazásra felhívó tájékoztatóval - miután lapunk augusztusi számának megjelenésekor a résztvevők már csomagolnak, illő, hogy az EÖGYKE közösségének kedves újságíró-tagjától, az utazásra készülő Dávid Józseftől a "készülődő" verset közöljük:

Megyünk

Várjatok, Testvérek!
Hozzátok készülünk.
Egy egész hétig majd
Szép Erdélyben leszünk.

Rokonlátogatás,
S mélységes tisztelet,
A negyvennyolcas hősök
Szent emlékeinek.

Gyulafehérváron,
A Székesegyházban
Fohászkodunk értük,
Örmény-zsolozsmásan.

Mert örménymagyarok,
Jó szívvel veletek,
Védeni-óvni kell
A közös gyökeret...

A mi hazánk magyar,
A tietek román...
De az a Nap süt ránk,
Mint fent, a Hargitán...

Hát legyen békesség,
Népek közt szeretet.
E jelszó lüktesse
Érző szíveinket.

Dávid József

******

Részlet a HVG c. hetilap 1999 június 12-i számából az örményországi választásokról:

„Fölényes győzelmet aratott az Örményországban május 30-án megtartott parlamenti választásokon az örmény kommunista párt 1974 és 1987 közötti első titkára, Karen Demircsjan és a karabahi háborúban múlhatatlan érdemeket szerzett védelmi miniszter, Vazgen Szarkiszjan által vezetett Egység nevű választási blokk.”
"A választásokat beárnyékolta, hogy állítólag a központi választási bizottság számítógépes rendszerének meghibásodása miatt több tízezer választásra jogosult polgár nem került fel a névjegyzékbe, s ezért sokuk nem tudta leadni szavazatát. A részvétel így is meghaladta az 50 százalékot, ám a voksolásra érkezett EBESZ-ellenőrök jelentésükben komoly kifogásokra hívták fel a figyelmet. A névjegyzékek pontatlansága mellett hiányosságokat tártak fel a választási bizottságok működésében és számos technikai hibát a szavazás lebonyolításában. Mindezen okok miatt a választás nem felelt meg az EBESZ normáinak..."
"A miniszterelnöki poszt ellátásában rejlő politikai kockázatokat jelzi a minapi választás eredménye is, hiszen szakértők szerint az Egység sikere elsősorban Demircsjan személyének köszönhető, márpedig az egykori kommunista pártvezető népszerűsége nagymértékben a szovjet éra, az akkori létbiztonság iránt érzett tömeges nosztalgiát tükrözi."

******

A szobor zárványa...

avagy: ki volt Jusztina?

Ünnepelünk... Másfél évszázada élte meg a magyarság a csodás forradalmat és szabadságharcot... Szobrokat öntöttünk, ám az öntött bronzba néha zárvány kerül.
Nézzünk időnként önmagunkba is; vajon, az a bizonyos "zárvány" egy szoborban van-e, vagy bennünk, a mi tévképzeteinkben rejlik?

"- Én tudom, hogy ki volt Jusztina, de sok író tévesen emlékezik meg róla. Itt van például *Dávid Antalnak* a regénye: *Háromszék nem alkuszik*. Ebben úgy beszél Jusztináról, mint egy román nőről, s még románul is beszélteti!”
(Magyar Nemzet, 1999 július 3., szombat - Kő *András interjúja Gábor Áron dédunokaöccsével, dr.* Gábor *Lászlóval "Ágyúkeresés és családja"* címen.)

Felháborító, hogy még az ágyúöntő kapcsolatát is az elrománosítás veszélye fenyegeti...?
A "Háromszék nem alkuszik" című történelmi regény 1973-ban jelent meg, A szerző (és a kiadó gerinces tagjai) sokat "nyeltek"... eleve a cím miatt! Aczél elvtárs fénykorában könyvcímben jelent meg a "szalonképtelen" Háromszék...! (Ráadásul "nem alkuszik"... a "legvidámabb barakkban", ahol gondosan ügyeltek arra, hogy semmi közük se legyen valami háromszékekhez, hiszen az nem felel meg a KB és az áldott emlékű Ceausescu pajtás elvárásainak.)

Milyen regény ez? Rövid idézet a könyvből, két brassói legény párbeszédéből:
"...Tudod-e te, hogy nem csak Coronnen, Hermannstadt és a többi szász város létezik, hanem

mezők, erdőségek, városok, ahol mind erdélyiek laknak!

- A magyarok gyűlölnek minket.
- A fenét! Csak nem ismernek. De ismerhetnek-e, ha mi hatszáz év óta bezárkóztunk, nem álltunk velük szóba, s ha éppen alkudoztunk velük, soha egy barátságos hang nem jött ki a szánkon? Belészerettünk a saját komolyságunkba, a különállásunkba, hogy mi valóságos városállam vagyunk, mint régen *Athén.*
- Én nem szeretem a magyarokat. S a székelyek azoknál is rosszabbak. Vadak.
- Mert rossz sorsuk volt. Azok a Báthoriak, akiknek Brassó nem nyitott kaput jószántából, megtizedelték a székelyt. Akasztottak, kerékbe törtek! /.../A nagyuruk eltanulták a jobbágytartást, pedig azelőtt Erdélyben nem ismerték az effélét. De a székely most minden nációt megvéd. Erre esküdött.
- A románokat.
- És minket. Mi is erdélyi nemzet vagyunk. Az a kérdés, az akarunk-e maradni."

(Dávid Antal: Háromszék nem alkuszik - 184-185 oldal.)

A szerző a szülőföld iránti hódolat és tisztelet okán **igazi, történelmi regényt** írt. (Ma már nehéz hozzájutni, hiszen azóta sem adták ki.) Nem azt mondja el, amit belénksulykoltak, hanem a mindenkori ember küzdelmét. Hitte és hirdette, hogy az emberek alakítani tudják saját életüket, képesek közösségben gondolkodni - és a közösség nem antropológiai, vagy származási kategória. A valódi közösség **emberek** közössége. ("De ki az én felebarátom?" - Lukács 10,29 és a továbbiak.) Tette mindezt úgy, hogy megélt joga volt hozzá: nemcsak azért, mert szülőháza a Turóczi Mózes-féle rézöntő műhely telekszomszédjában állt, hanem azért is, mert a kisebbségi létet, a romániai többségi nemzet részéről kapott keserűséget a saját bőrén megélte.

A "*Háromszék nem alkuszik*" című regénynek nincs főszereplője. A szerző a történelem bearanyozása helyett a működő erdélyi demokráciát mutatta meg, amely nem politikai szlogen, hanem **gondolkodásmód, egymás iránti** viszony, amelyet ő személyesen a 30-as évek végén az erdélyi gondolkodásmódban, majd 1956 budapesti utcáin megélt. A regény főszereplője Háromszék **népe,** a "MINDENKI" nevű főszereplő.

Az ott élő többféle nemzetiség és vallás. A kicsi és a nagy, a szőke és a kopasz - miközben a gyenge erőssé válik és az erős becsülettel meghajlik az erőssé váló gyengék előtt.

A regény megjelenése körüli időkben a szerző és Gábor Laci bácsi sokat beszélgetett, vitatkozott a Gábor Áron alakja körüli kérdésekről. (Ezt említi is az interjúalany.) A magyar történetírás dokumentáltan tudja, hogy az ágyúöntő élettársa Jusztina, román nő. Gábor László úr azt mondja, Keresztes Jusztinának hívták, de más Keresztesektől megkülönböztetendő, Bereckben a "...Velcsuj nevet kapta. Merthogy a székelyeknek az is szokásuk volt, hogy ragadványneveket adtak az embereknek."
Bizony, a székelyeknek ilyen szokásuk volt. Ragadványneveket adtak, mint minden más nép. De mi a ragadványnév? Vajon a "magyar" Jusztinát miért jelölték volna a román Velcsuj ragadványnévvel?

Vágjunk elébe a kínálkozó kérdésnek: kire vet árnyat Jusztina román volta? Vethet-e árnyat valakire? (Akár egy Gábor Áron-rokonra?) Ha igen, akkor szomorúak lehetünk. Mert akkor ismét

"vérség"-ről, jobb és gyengébb fajokról kellene beszélni - Isten őrizz!

Érdektelen volna az egész, de... abban az egy-másfél évben éppen az volt a csodálatos - és a mindenkori elnyomó számára halálosan veszélyes! - hogy nemre, korra, vallásra, nyelvre, származásra való tekintet nélkül fogtak össze az emberek! Háromszék önvédelmi harca 1848-49-ben nem a magyarság (székelység) harca idegen elemek ellen, hanem tisztességre törekvő emberek harca a **birodalmi aljasság** ellen. Ezért szebb és tisztább, semhogy "nemzeti-faji" kérdéssé pocsékoljuk... Avagy: a német, osztrák, szerb, örmény, sváb származású aradi vértanúk, a lengyel hadvezérek - mindazok, akikre oly sokszor hivatkozunk szívesen és joggal nem ugyanezt bizonyítják? Az erdélyi és magyarországi gondolatot, a népek, kultúrák, vallások együttélését, annak a régiónak példáját, ahol 1568-ban (a tordai országgyűlésen) Európában először törvényesítik a vallásszabadságot!
Amelynek egyenes következménye az 1848-as magyar országgyűlés XX. törvénycikke...
És még egy "ha"...
Gábor Áron alakja **az, ami**. Józan ésszel vitatná-e valaki zsenialitását és hősiességét? A sokszínű magyarság szívében rendületlenül ott áll Gábor Áron szobra. De ha a szívünk, a gondolatunk válik bronzzá családfakutatás közben, akkor marad a felebaráti szeretet helyett "csak zengő érc és pengő cimbalom"...! (lásd: Pál I. levele a korintusiakhoz, 13. fejezet).

Úgy gondolom, ha román nő volt Jusztina (és miért is ne lett volna az?), attól Gábor Áron nemhogy "kisebb", de inkább "nagyobb"!
Vagyis: a 150 éve ágyúgolyótól hősi halált halt ágyúöntő őszintén és tisztességgel szeretett egy román nőt. Talán erősebb az ágyúöntő szobra annál, semhogy "szín-fajság" miatt elolvadjon.

Ágyúöntésként Dávid Antal Iván messzeszóló ágyút öntött 1973-as kiadású regényében: szavakból. (Pedig élete során bőven kapott ő is ízelítőt az erdélyi, nem igazán "édes" kisebbségi sorsból, a megkülönböztetésből...)

"- Áron! Ne menjen, Áron! - sikolt az asszony, de a hangja elvész a lármában. A szava nem éri utol, csak a pillantása. Látja, hogy a ló felágaskodik, majd a földre veti magát. Áron messzire repül a bokrok köré. Sikoltani akar, de szájára tapasztja a kezét. Aztán lassan odamegy, mint akinek mindegy. Az állat feláll és *kapál, kapkodja a fejét.*
- Megadatott - szól, amikor megtalálja a férfit. Az ágyúgolyó vállból kitépte a bal karját. Ahol a szíve lehetett, most lucskos, véres hústömeg.
Letérdel és az arcát cirógatja.
- Látod, sohasem akartál pihenni. Most gyere, aludj!
Leül, s ölébe fekteti a halott fejét.
- Ne gondolj többet Háromszékkel! Most már csak reám gondolj... jaj, Áron!

Más nem ér rá megsiratni, mert az ellenség siet. Gyorsan eltemetik, mennek a szomszéd falut védeni. Délután kozák lovak tapodják meg a sírját."
(Dávid Antal: Háromszék nem alkuszik - 400. oldal)

Egy kép: a (román) **Madonna** ölébe veszi a dúló hatalom által megölt (magyar) **Fiút** és siratja. A képzőművészetben ennek az alakzatnak a neve: Pieta.

dcs

******

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a,
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta,
fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

******

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba,
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/31. szám
1999 szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

******

Szeptember - gondolatok az örmény liturgiából

A szent színek felemelése után éneklik a hívek:

Szent az Atya, szent a Fiú, szent a Szentlélek: áldás az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek most és mindenkor és örökkön örökké. Ámen.

Az örmény liturgiában igen hangsúlyos annak említése, hogy Jézus az eucharisztiában jelen van. Ez is megkülönbözteti némileg a többi liturgiától. Az Isten más, mint mi; szent - az igazság, a szépség és a jóság teljes, sőt végtelen mértékben megvan Benne, ezért is illeti áldás.

dr. Sasvári László

******

Id. Aján Gergely Gerő

Gyermekek után kérdések

(Amit augusztusi számunkban hírül adtunk, most örömmel zárjuk le: a siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat jótéteménye felhőtlen örömet szertett harminc gyermeknek és hat nevelőjének. Amúgy nem minden felhőtlen...
Szóljon azonban a szerző, aki a siófoki ÖKÖ elnöke és az Országos Örmény Önkormányzat képviselője)

A Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat idei munkaterve alapján három, erdélyi örmények által alapított városból, Gyergyószentmiklósról (ez Siófok testvérvárosa), szülővárosomból, Szamosújvárról, valamint harmadikként Csikszépvízről tíz-tíz gyermeket és két-két felnőtt kísérőt üdültetett augusztus 2-12 között. A gyermekek azóta Isten segítségével, szerencsésen haza is érkeztek.

Az előkészítés hatalmas munka volt, költségvetéssel és napra lebontott feladat-meghatározással. Most tehát - a sikeres és áldozatos nyaraltatás után megnyugodva úgy teszek fel kérdéseket, hogy

magam tudom reájuk a választ. Ismerem a mozgatórugókat. Sőt! Azért teszem fel ezeket a kérdéseket, hogy rávilágítsak arra a már tűrhetetlen állapotra, amely az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a valós, magyarországi örménység érdekei között feszül.

Ez évben az OÖÖ a magyar államtól 26 millió Ft állami támogatást kap különböző jogcímeken. Mire költik el ezt a hatalmas összeget?
Miért nem jut ebből arra, hogy a magyar nemzet Erdélyben élő, értékes testrészét képező magyarörménységet támogassa?
Csak nem akarja az OÖÖ ezt az értékes nemzetrészt leszakítani a magyarságról? Hiszen hallani különutas diplomáciáról, örmény-román különtárgyalásokról...
A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal miért utasította el indoklás nélkül pályázatunkat, amely 300 ezer Ft-ot biztosított volna az ideutazó gyermekek még jobb ellátásához?
Csak nem az országos választáson tapasztalt (két elnök közötti) "ölelkezés" és ováció taktikai folytatásáról van szó?
Miért maradt el az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzat választásán a rendszerváltozásra jellemző személyváltás?
Miért nincsen az országos elnökségben a valóságot, a kb. 15 ezernyi magyarörményt képviselő, megfelelő számú elnökségi tag?
Mit és kiket képviselnek az elnökségben túlsúlyban lévő, Szovjetúnióból betelepült örmények? Csak nem az elnök úr bebetonozását és magyarörmény-ellenes határozatainak biztosítását?
Kiket képviselnek az elnökségben azok a személyek, akiknek - vérük és származásuk szerint - semmi közük sincsen a magyarországi örménységhez?
Nem érzik-e rosszul magukat olyankor, amikor szavazataikkal statisztálnak a fals szándékok megvalósításához?
Miért mondtak le azok a magyarörmény fiatalok, akik nemcsak pénzügyi-előkészítő bizottsági tagságukról, de országos mandátumukról is lemondtak? A néhány, önmagát tisztességesnek érző ember meddig viseli el az országos elnökségből kirekesztett magyarörménység megvetését kollaboráns cselekedeteikért?
Mi, magyarörmények meddig viseljük el, hogy politikailag degradált elnök döntsön a magyarörménységet megillető, állami támogatások összegei felett?
Mi, magyarörmények ennyire elmaradtunk volna az élet realitásaitól? Nem kellene-e vége nekünk is végrehajtanunk a magunk rendszerváltozását?
Nem kellene megszabadulnunk ettől az országos elnökségtől, amely nem a magyarországi örménység érdekeit szolgálja?

Siófok,1999. augusztus 15.

******

Híradó

Nagyon sok olvasónknak volt fontos, hogy aláírásával visszaküldje az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek augusztusi számában közzétett *Nyilatkozatot*. Támogatásukat és bizalmukat köszönjük, akik pedig csak időhiánnyal küszködtek, azoknak szeretettel üzenjük: még nem késő!

Augusztusi számunk 4-ik oldalán, a fehéregyházi emlékünnepségről szóló beszámolóban hibásan írtuk a nemzeti kulturális örökség minisztere, Hámori József nevét (a szemben lévő, 5.-ik oldalon helyesen szerepelt a miniszter úr neve). Tőle és olvasóinktól elnézést kérünk.

Fájdalommal vettük a hírt: Birkl László úr, aki nagy odaadással és körültekintéssel gyűjtötte 1848/49 relikviáit, augusztus 13-án, hetvenegy éves korában elhunyt.
Birkl László lokálpatriotizmusa, nemzeti elkötelezettsége közismert, úgy mennyiségileg, mint minőségileg páratlan gyűjteménye 1848/49 témakörében sokaknak szerzett örömet, és szolgálhat tájékoztatóul, reméljük, a jövőben is.
1996 novemberében a Magyarok Házában láthattuk e gyűjtemény darabjait, 1997-ben pedig az aradi vértanúknak szentelt emlékünnepségünket gazdagította az általa rendelkezésünkre bocsátott relikviák.
Birkl Lászlót barátságos, segítőkész, a köz javára áldozó embernek ismertük.
Áldás poraira.

A csíkszépvizi plébános nem Gergely István, hanem Bara Ferenc - ezt a súlyos tévedést júliusi számunkban követtük el a Világosító Szent Gergely ünnepi szentbeszéd közlésekor. Az érintettektől és olvasóinktól elnézést kérünk.

Dániel T. Zoltán úr, közösségünk Venezuelából visszatelepült magyarörmény tagja 50 ezer forintos felajánlással járult hozzá az erzsébetvárosi templom javítási költségeihez.

Ugyanerre a célra a nyugdíjas **Lukács József** úr, az EÖGYKE egyik legidősebb tagja 5 ezer, **Aradi Márton** és felesége, **dr. Rétfalvi Éva** 18 ezer forintot adományozott.
Az összességében 600 márkának megfelelő összeg - amelyért nagy köszönettel tartozunk - már célba is érkezett.

Itt adjuk hírül, hogy a **Budapest II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat** 400 márkának megfelelő összeget juttatott el, ugyancsak az erzsébetvárosi templom helyreállításának céljára. (Legfrissebb információink szerint az újonnan átadott pénzből a legsürgetőbb munkálatokat már el is kezdték.)

A budapesti **IX. Kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzata** 50 ezer forintot szavazott meg a szamosújvári orgona helyreállítására, ez az összeg is hamarosan eljut rendeltetési helyére - és ezzel a felajánlással, Istennek hála - az ottani műemlék orgona kérdése megoldódni látszik!

Uzoni Temesváry Jánosné Gerlóczy Mariette asszony - augusztusi számunkban említett - nagylelkű adománya, amellyel egy kisnyugdíjas erdélyi körutazásának költségeihez járult hozzá, Dávid József urat segítette, akinek beszámolóját jelen számunkban közöljük.

Szerzőnk, Gajzágó Aladár helyesbítő levele:
Érdeklődéssel olvastam Nyéki Tamás -Tóth K. József írását, "*Az 1848-1849-es események magyarörmény szereplői*" c. folytatásos cikket az 1999 augusztusi számban. A 15. oldalon a "Gajzágó Salamon (1830-1902)" adat helytelen. A birtokomban lévő születési és halálozási okmányok így szólnak: Túrkeve, 1818. II. 2. - születés és keresztelés egy napon volt Túrkevén; meghalt Budapesten, 1898. III. 9. Temetésén a kormány, stb. jelen volt. (Korabeli újságok, eredeti gyászjelentés és a Budapest-Belvárosi plébánia halotti anyakönyve szerint.)
Kimaradt a szabadságharcból Salamon, aki a móri csatában megsebesült, Bécsbe, onnan Königrátzbe vitték börtönbe. De más Gajzágók is szerepelnek, csak egy kicsit jobban utána kellett volna nézni közkézen forgó könyvben.

Talán még lehet pótolni a cikk befejezése előtt egy helyesbítéssel.

Gajzágó Aladár

(Amennyiben a szerzők az adatok pontosítása végett megkeresni kívánják Gajzágó urat, címe a szerkesztőségben.)

******

A **Fővárosi Örmény Klub** legutóbbi, augusztus 19-i találkozóján rajzfilmekkel kezdődött a műsor. A rajzfilmek alkotója a Baróton, 1937-ben született *Gyulai Líviusz* - távollétében munkatársa, *Bacsó Zoltán* operatár beszélt a filmrendezőről.

Sok, kedves és szívhezszóló fi1m, mint a Delfinfa, vagy a Jómadarak c. sorozat - mellett kiváltképp a Bartók-film érdemel figyelmet, hiszen a közvéleményben a "rajzfilm = gyerekhülyítés" jellegű meggyőződés él (sajnos, nem ok nélkül). Holott animációs filmet készíteni óriási felelősség és hatalmas tudás kérdése. Ha valaki rajzban fejezi ki véleményét a világról (netán karikatúrás megközelítéssel), az legalább olyan súlyos - ha nem még mellbevágóbb - mintha úgynevezett "natúr" felvételeket készítene kamerával.

Gyulai Líviusz a budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanult, majd grafikusként kiállított - egyebek között Budapesten, Amsterdamban, Miskolcon és Münchenben.

Mindezt - a munkát, alkotást, elkötelezettséget - meggyőzően tolmácsolta a találkozón Bacsó Zoltán operatőr (egyébként a II. kerületi Ö.K.Ö. képviselője).

Bacsó úr édesanyja révén örmény származású, nagyapja Kabdebó Antal, nagyanyja baraczházi Gorove Anna, mindketten erzsébetvárosi születésűek. Családjában egyébként Hintsch- és Kozotsa-rokonság is található.

Bacsó Zoltán hosszú ideje dolgozik operatőrként a Pannónia Filmstúdióban - sok más animációs film mellett az Oscar-díjas "Légy" (*Rófusz Ferenc*) és a Cannes-ban Arany Pálmával díjazott "Küzdők" (*Jankovics Marcell*) társalkotója - így hát Gyulai Líviuszról a lehető legavatottabb embertől hallhattunk.

Az est további részében *Fancsali G. Jánostól* kaptunk az immár megszokott módon alapos, pontos előadást kultúrtörténeti témakörben: "Egy magyarörmény család Bánátban" címmel, (Ennek az érdekes előadásnak szövegét a későbbiekben közölni szeretnénk.)

Külön érdekessége volt az estnek *Ladányi Domonkos* úr jelenléte, aki élőszóban is beszámolt a dél-amerikai Czetz-megemlékezésekről (lásd lapunk 1999. júliusi számát). Ígéretet kaptunk Ladányi úrtól az újabb eseményekről szóló beszámolóra.

A Dél-Erdélyi körutazás történetéhez tartozik, hogy a helybeli lapok közül több is tudósított a Magyarországról érkező, gyökereiket ápoló magyarörmények és a helybeliek találkozóiról, így pl. a Brassói Lapok (hetilap) augusztus 20-i és 27-i számában egyaránt felhívja a figyelmet az Árkoson 28-án rendezett találkozóra. A sepsiszentgyörgyi Háromszék c. lap augusztus 27-én "Nemzetközi örmény találkozó" címmel ad hírt, és laptársához hasonlóan közli, mikor indul különbusz az árkosi kastélyhoz. (Szentgyörgyről az autóbusz a Sugás Áruház elől indult - a Sugás elnevezés ezenkívül egy amúgy igen kellemes és kedvelt kerthelyiséget is jelent...)

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható *Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája* c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért.

******

Hanusz Gyula

Jelentés az Operencián túlról

Augusztus 20-án az Óperencián túl tartotta szokásos, évi szupertitkos nagygyűlését az SzMFP (tájékozatlanok kedvéért: Szabad Magyarörmény Flekkenevők Páholya).

A dolog úgy kezdődött, hogy azon vettük észre magunkat: az M7-esen robogunk, miközben a mikrobusz egyre hangosabban kattog.
Ezért - Jenővel az élen - valamennyien megnyúlt fülekkel hallgatóztunk, és valahányszor megálltunk, szertartásosan körbevizsgáltuk a kocsit.
Nyomunkban *Fancsali Mária* családi Opelje döngött padlógázzal. Megállapíthattuk, hogy ebben az Opelben padlókormány is van, mással ugyanis nem magyarázható, hogy Mária időnként mindkét kezével integetett nekünk, pontosabban a mikrobusz végén, a ficakban, kertiszéken kucorgó Saroltának, aki - lévén a legjobb kilátása - időnként felkiáltott:
- Nézzétek, mit csinál Mária! vagy: - Most előznek bennünket a Sasiék!
Végül minden baj nélkül megérkeztünk, magunk után csábítva egy ártatlan, német rendszámú gépkocsit is, amely a Fancsali-kocsi (illetőleg a legelől haladó mikrobusz) minden mozdulatát követte. Nekem feltűnt ugyan, hogy a kackiás bajusz máshonnan, nem Németországból ismerős...

Aztán lefékeztünk a Benedek hacienda titkos bejárata előtt, amely azonnal kinyílt a mögötte várakozó "egyenruhás Cerberus", azaz *Benedek Kati* keze intésére. (Ha Benedek Kati, akkor nem "Cerbera" lenne jó a "Cerberus" helyett? - a szerk. nyelvtani kérdése.) Meglepődve tapasztaltuk, hogy a német gépkocsi oda is követ minket, végül Fancsali Mária közölte, hogy a kocsi utasai Nagybánya mellett élő erdélyi rokonai - a németországi rendszám tehát romániai.
Na, ezt jól megfigyeltük... A kackiás bajusz tulajdonosa ugyanis háromgyermekes, erdélyi családapa.

Miután kifújtuk és bemutattuk magunkat, a korábbi vérszerződés titokzatos megújítása következett, Benedekék finom szilvapálinkájának ünnepélyes kortyolása által. Ezután ismét gyerünk, autóba!

Almádi szép, de kicsi templomát nem ekkora közönségre méretezték, így jónéhányan a kapun kívülre szorultunk - sebaj, itt legalább volt levegő. Mise után előbb a felújított Szent István-szobor, majd a gyönyörűen sült, friss kenyerek felszentelése következett a templomkertben, ezek után világi jellegű ünnepség államtitkári ünnepi beszéddel, színészi versmondással és daléneklésssel tarkítva.

"Kenyértörésre" is sor került, bár ez lassan ment, hiszen kissé életlen volt a kés, forró a kenyér, ezért aztán marcangoltunk, de ügyetlenek voltak a marcangoló kezek is.

Visszatérve a Benedek haciendára, kezdetét vette a lényegi (mondhatni: a címadó) program. Jenő főszakács ugyanis (a mikrobusz csattogásáról időlegesen elfeledkezve) egyik kezében hajszárítóval, másikban tűzpiszkálóval szertartásosan körbetáncolta a flekkensütő állványt.
Korántsem egyedül!
Ezen ünnepélyes foglalatosságában fényes és főpapi segédletet nyújtott neki *Szongott Gábor* flekken-főtitoknok.

Ezenközben Sarolta nagymester-asszony két főasszisztensével (Kati és Mária) a magunkkal hozott saláták és körítések elővarázsolásába fogott.
A terepen ugyanekkor kisebb-nagyobb csoportok alakultak a titkosan kezelt témák megtárgyalására (úgymint: családfa, rokonság, erdélyiség és örménység). És, persze, kert-szerte szállt az illat...
A flekken első adagjainak megjelenése pillanatában a naggyűlés résztvevői (mondhatni: egy emberként) munkacsoportokra oszlottak és csak élvezkedő duruzsolásuk hallatszott.
Később néhány merészebb halandó (nem rituális) fürdése is helyet kapott a programban.
Ezek után a legközelebbi jövő teendőinek megbeszélésével, valamint az erdélyi magyarörmény módra szokásosan hosszúra nyúló búcsúzkodással volt módunk még tovább gyötörni a végsőkig kifárasztott háziakat.
Az önfeláldozó, vendégszerető Benedek-famíliának éppen ezért ezúton is köszönetünket fejezzük ki mindenért.
A hazafelé tartó úton aztán Jenő ismét fülelt a gépkocsi kattogására.
De esőben és tűzijáték előtti csúcsfogalomban mégiscsak szerencsésen hazaszállított minket.
Köszönet a Nagymestereknek és Asszisztenseiknek összes fáradozásukért!
(*A szerk. megjegyzése*: a szerző múlhatatlan hibája, hogy nem domborította ki eléggé, miszerint efféle flekkensütésre évente igen sokszor kellene sort keríteni. Vagy sok Szent-István-nap kellene.
Már ugye akkor, ha szeretjük a flekkent. Való igaz: szeretjük. És remélhetőleg - legalábbis nyaranként - egyszer, továbbra is összegyűlünk "titokban".)

******

Emlékezzünk 1848/49 hőseire

A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (lapunkban is közzétett) pályázatának díjazott tanulmánya - a szerzők munkáját kis rövidítésekkel, folytatásban közöljük.

Nyéki Tamás - Tóth K. József

Az 1848-1849- es események magyar- örmény szereplői

(második rész)

Különálló emléket még egyik nemzetiség sem kapott, van tehát mit pótolnia a hősökre emlékező magyarságnak. Tisztelettel kell meghajolnunk a Magyarországért küzdő, életüket, vagyonukat és sokszor családjukat is feláldozó örmények, zsidók, németek, románok, szerbek, szlovákok, ruszinok, horvátok, cigányok és más, nem magyar származású, de magyarul érző és gondolkodó hősök emléke előtt.

Gyűjtésünk nem teljes, de nem is lehet az. Maga a téma is nagyon tág teret ad a kutatónak - reméljük azonban, hogy munkánk mégis sikerrel járt, valamelyest felkutattuk az örményekhez kapcsolódó emlékeket, még ha sok esetben vitáznának is velünk az olvasók és bírálók. Ha munkánk nem is teljes, jó kiindulási alapja lehet egy későbbi, nagyobb gyűjtésnek...

Kiss Ernő altábornagy és Lázár Vilmos ezredes emlékhelyei:

***Baranya megye**:* Pécsett még 1991-ben elhatározták, hogy lassan, de biztosan felállítják az Aradi vértanúk útján a névadó mártírok szobrait, évente egyet-egyet. A művészetpártoló lokálpatrióták azt is kikötötték, hogy minden szobrot más művész alkosson, így számos alkotót tudnak támogatni, változatosabb lesz az emlékhely is. 1991-ben először Damjanich János, majd Knézich Károly, 1993-ban Dessewffy Arisztid, 1994-ben végre Lázár Vilmos örmény származású ezredes szobrát, illetve portréját állították fel. A sorozatból még öt mártír hiányzik, 2003-ra azonban bizonyosan elkészülnek azok is.

***Bács-Kiskun megye**:* a Duna-parti Baján, ahol Mészáros Lázár altábornagy és Türr István garibaldista tábornok is született, már 1989-ben emléket állítottak az Aradon kivégzett 13 törzstisztnek. A Vörösmarty utca végén kialakított díszkertben kapott helyet egy ízléses emlékmű, természetesen Kiss Ernőt és Lázár Vilmost is hirdetve.

A megye székhelyén, Kecskeméten, a Széchenyi-városban a városrész és a tér névadójának, Széchenyi Istvánnak a szobra Kiss István műve. Az 1982. augusztus 20-án leleplezett kompozíció két kő diadalívből áll, a jobb oldalon az aradi mártírok emléktáblája is helyet kapott.

***Békés megye**: Békéscsabán*, a magyarországi szlovákság egyik fő településén, liget viseli az aradi vértanúk nevét az Élővíz-csatorna mentén. A ligetben az 1989-ben rohamosan elterjedt kopjafakultusznak megfelelően állítottak fel 13 kopjafát az aradiak emlékére.

A megyeszékhelyen, *Gyulán* 1989. március 15-én több emléket is állítottak az 1849. augusztus 22-én a városban osztrák fogságba került honvédtábornokoknak. A Kossuth u. 13. szám alatt Kiss Ernőnek, akit abba a házba szállásoltak el fogsága idején, a 18-as szám alatti házra pedig a Lugosnál kapituláló Lázár Vilmos emléktáblája került, akit Király Ferenc uradalmi gazdatiszt házában tartottak. A híres gyulai vár mögött 1990. október 6-án honvédtiszti emlékhelyet is emeltek a mártír tisztek emlékére, amely kör alakban helyezkedik el, és zászlótartó rudak övezik.
A tábornokok még a helyi római katolikus templomba is bekerültek, ahol furcsa, de egyben megható és vallási színezetet kap az újabb, profán témájú falkép, amely a keresztény mártírokhoz hasonlóvá teszi az aradi vértanúkat.

Kevermes községben, az Otthonháznak nevezett községházán kapott helyet 1994-ben Mag László faszobrász faportré-kompozíciója az aradi vértanúkról.

Sarkadon, ahol 1849-ben hatalmas hadifogolytábort állítottak fel az elfogott honvédeknek, 1989-ben Bladonyiczky Béla nagyméretű szoborkompozícióját állították fel a főtéren, amely szintén az aradi vértanúk emlékét hivatott őrizni.

***Csongrád megye**: Szegede*n számos olyan emlékhely van, amely Kiss Ernőhöz és Lázár Vilmoshoz köthető. 1993 júniusának végére készült el a Kiss Ernő utca 3. szám alatti 17 lakásos lakóház felújítása. A Délfém Kft. új, vasrácsos kaput készített Darvasi Imre építész és munkatársai tervei alapján, rajta a 13 aradi vértanú nevével, kiemelve az utca nevét adó altábornagy nevét. Az Aradi vértanúk terén áll az 1849. augusztus 5-i szőregi csata emlékoszlopa. A csata előtt két nappal, augusztus 3-án két cs.k. zászlóalj szállt partra Újszegeden, a mai Marostő, Kikindai és Zsombolyai utcák, és a Közép-Fasor körzetében, míg három vadászzászlóalj azon a részen, ahol később a temesvári vasút hídjának újszegedi hídfője volt. A Lázár Vilmos vezette magyar utóvéd a Tiszán átkelő ellenséggel csatázva este a mai Csongrádi és

Vedres utcák kereszteződése és a mai Bal-Fasor és Fő-Fasor kereszteződése közti sáncok mögé húzódott vissza.
Augusztus 5-én a híres, de vereséggel záruló csata Újszeged és Szőreg között, a vedresházi és Kamaratöltések szögében zajlott le. A szeged-szőregi úton haladt a Jablowoski- és Benedek-dandár, hogy a vedresházi töltés mögött lévő X. és IX. magyar hadtestet (ez utóbbinak Lázár Vilmos volt a parancsnoka) megtámadja. Hosszas tüzérségi párbaj után a Benedek-dandár átvágott a töltésen, és elűzte Lázár csapatait. Ma a töltés mögött a Légió utca őrzi a honvédek, a harcokban résztvevő lengyel és olasz légiók emlékét. A csata után a halottakat közös sírba temették, valahol a Kamaratöltés, vagy a vedresházi töltés lábánál.
A szegedi, ún. Honvédemlék, amelyet 1914-ben Juhász Gyula is megverselt, eredetileg láncos oszlopokkal övezett, magas talapzaton álló, kardot emelő honvédalak lett volna, amely fölé védően magasodik a "nemzet géniusza". Helyként felmerült a Kamaratöltés, a csatatér, az újszegedi Kállay-liget is, de 1896 májusában az akkori Gizella tér (a mai Aradi vértanúk tere) mellett döntöttek, a piarista gimnázium előtt. Az 1896-ra összegyűlt pénz "csak" bronz, ágyúgolyót markoló turulmadárra és gnánitoszlopra futotta, mivel ezidő alatt a város is gyűjtött, de a Kossuth szoborra.
1894-ben Köllő Miklóssal egyeztek meg az elkészítéséről, aki a csata 47. évfordulójára, 1896. augusztus 5-re el is készítette a szobrot.
A talapzatot a szegedi Fischer János és Fiai cég készítette szürke gránitból és mészkőből, mellyel együtt kilenc méter az emlékmű magassága. A talapzat emléksora alatt - Bajza József közismert sorai olvashatók, amelyek számos honvéd emlékművön feltűnnek. Az avatáson hatalmas tömeg vett részt, ott volt a helyi honvédegylet, az összes népkör, egyesület. Fluck Ferenc volt honvéd fő-hadnagy és Széll György volt főhadnagy, egyleti elnök mondott beszédet. Az avatás után ebédet rendeztek a veterán harcosok részére, A szoborbizottságnak Fluck és Széll volt az elnöke, akik 3000 forintot tudtak gyűjteni, míg Szeged 6000 forintot adott ezen célra.
1992 október 6-án az emlékmű dombjába fekete gránit emléktáblát helyeztek el, melyet Lippai Pál polgármester avatott fel a Dómbéli gyászmise után - a POFOSZ, a TIB, a Recski Szövetség és a Nemzetőrök Szövetsége segédletével - , rajta a 13 aradi mártír neve.
A Szegedhez tartozó *Szőreg* faluban is van emléke a csatának. A községbe érkezve, a falu elején háromszögletű tér fogadja a látogatót, amely az elesett honvédek tiszteletére kapta a Hősök tere nevet. A tér tulajdonképpeni központja egy liget, melyet vaskapuval ellátott élősövény körít. Kavicsos út vezet a liget végéhez, ahol egy 1958-ban épült félköríves, terméskő emlékfal áll két zászlórúddal a szélén. A falon hat márvány emléktábla, melyek közül három idézi fel a csata emlékét. Az olasz és lengyel légiósok, illetve magyar honvédek tábláját - melyen olaszul is olvasható a felirat - eredetileg a községházára helyezték el 1929-ben, majd 1949. augusztus 5-én állították fel a téren, felette Trencsényi-Waldapfel Imre hexameteres verstáblájával. 1995. augusztus 4-én az 1950-ben elhelyezett, és a 90-es évek elején levett felszabadulási emléktábla helyén új emléket avattak fel a lengyel légió és parancsnokai, Wysocki tábornok és Woroniecki ezredes emlékére.

***Győr-Sopron megye**: Győrben* a patinás Klastrom-szálló falán állítottak emléktáblát, míg *Sopronban* a Balfi úton külön ligetet szenteltek a mártíroknak emlékfákkal, és egyéb, kisebb emlékművekkel.

***Heves megye**: Hatvan* főterén, a volt Grassalkovich-kastély, ma kórház előtt áll az 1849. április 2-i csata emlékműve, amely ütközetben Kiss Ernő is hősiesen szerepelt.

***Jász-Nagykun-Szolnok megye**: Szolnokon*, a megyeszékhelyen, a várost átszelő Zagyva folyó jobb partján egy kis árnyas területet alakítottak ki a Tizenhármaknak, ahol 1991. október 6-án, az aradi gyásznap 142. évfordulóján avatták fel a faszobor-parkot, egy helyi művész alkotását.

***Komárom-Esztergom megye**: Komárom*ban, az Aradi vértanúk terén állították fel a mártírok mészkő emlékkövét, amelyet díszpark övez, kopjafasor is őrzi Kiss Ernő, Lázár Vilmos és társaik emlékét.

***Nógrád megye**:* A *szügyi* általános iskola, (volt kastély) parkjának közepén, a parkot övező fal mentén helyeztek el kopjafa-kompozíciót, amely az aradi 13 és a Pesten kivégzett Batthyány Lajos emlékét őrzi.

***Vas megye**: Rátót*on az Aradi park a vértanúk emlékhelye, míg *Szombathelyen* a Schmidt Múzeum emeleti feljárójának fordulójában található a Hősök Fala, ez Zala György múlt századi szoborkompozíciója az aradi 13 vértanúról.

***Veszprém megye**: Balatonfüred*en, a Balaton északi partjának fővárosában található a híres szentgyörgyi Horváth család háza, a Gyógy téren. A család 1796-98-ban építette házát, amelynek nagy hírét az ott először 1825-ben megtartott Anna-bál hozta meg, ami rövid időn belül a reformkor egyik fő találkozási helyévé vált. 1826-ban Kiss Ernő délceg katonatisztként itt ismerte meg későbbi feleségét, Horváth Krisztinát, a későbbi honvédőrnagy, Horváth József nővérét. Korán meghalt feleségétől két leánygyermeke született.
1975-ben a házon emléktáblát avattak, rajta a ház, a bál és híres vendégei történetével, és Keresztúri Dezső idézetével. A tábla Zsolnay-kerámia, közepén az eozin-mázas kép Fürtös György alkotása.

Tekintsünk a határokon túlra is:
Jugoszlávia:
Nagybecskereken (Zrenjanin), a főtéren, a római katolikus templom előtt állt (1918-as ledöntéséig) Kiss Ernő altábornagy egészalakos szobra. Radnai Béla alkotását, a fehér talapzaton álló bronzszobrot 1906. május 28-án avatták fel az akkori Ferenc József téren. Ledöntése után nem teljes egészében lett az enyészeté, egy töredéke a városi múzeumba került, ahol még ma is megvan.
Alsó- vagy Németelemér (ma Srpski Elemir) plébániatemplomának, amelyet Kiss Ernő építtetett 1845-46-ban - kriptájában van az altábornagy végső nyughelye, ezt a külső falon egy új emléktábla is hirdeti. A mártír 1849-55-ig az aradi temetőben volt eltemetve egy hamis, B.B. feliratú sírkereszt alatt, majd onnan egy rokona birtokára szállították, Katalinfalvára (ma Ravni Topolovac), ahol testvére, Kiss Miklós mellé temették, 1872-ben aztán végleges nyugvóhelyére, az eleméri családi sírboltba szállították.

Erdély (Románia):
Aradon található a 13 mártír közül 11-nek végső nyughelye, és kivégzésük, megpróbáltatásaik helyszínei. A minorita templom előcsarnokában emléktábla utal a Tizenhármakra, az Avram Iancu téren pedig a mostani román hősi emlékmű helyén állt az 1890. október 6-án felállított, impozáns 13 Vértanú - szobor, amelyet Huszár Adolf kezdett, Zala György fejezett be. Az avatásra Kossuth viaszhengerre mondott egy gyönyörű beszédet, amelynek egy részlete szerencsére fennmaradt.

1918 után ezt a szobrot is elérte az elcsatolt területeken szokásos sors, de szobrai, részletei megmenekültek, a helyi múzeum raktárában várják jobb napjaikat. Az emlékmű 13 plakettje 1992-ben egy cserekiállítás keretében Szegeden is látható volt.(*)

A vártól délre, amely még manapság is katonai objektum, a külső sáncon kívül, a hídtól jobbra található az ún. Vesztőhely (nem a valódi helyen!), ahol 1881. október 6-án emelték a kivégzés emlékművét, egy 14 lépcsős, három méter magas szürke kőobeliszket. 1976. október 6-án pedig ünnepélyes keretek között helyezték el az emlékmű dombjának betonkriptájába 11 vértanú maradványait, köztük Lázár Vilmosét is (az ezredes özvegye amúgy a budapesti Kerepesi temető 9-es parcellájában nyugszik, a 2. sor 77. sírjában). Kiss Ernő - mint említettük - Alsóeleméren, Dessewffy Arisztid pedig a szlovákiai Margonyán nyugszik.
A betonkriptát lezáró fehér márványlapon magyar és román felirat emlékeztet a hősökre, a feljárattal szemben az obeliszken emlékszöveg, az oszlop három oldalán pedig a mártírok neve olvasható.

Czetz János tábornokhoz köthető emlékhelyek
Az erdélyi *Gidófalván* (Ghidfaláu), ahol maga a tábornok született, csak szerény emléktábla őrzi Czetz emlékét a községháza falán.
Argentínában, ahol Czetz végső hazájára, feleségére és végül nyughelyére talált, a fővárosban, *Buenos Airesben* több emlékhely is fűződik nevéhez. Az általa El Palomarban alapított, és vezetett Collegio Militar de la Nación (Nemzeti Katonai Akadémia) épülete előtt életnagyságú bronzszobra, az épületben mellszobra található.
A Recoletta-temetőből, ahol felesége rokonai, a Rosas család tagjai közt nyugodott ő is, az akadémia új kápolnájába vitték át maradványait, hogy közelebb legyen szeretett intézményéhez. Emlékét tábla hirdeti a kápolna falán. (Ezzel kapcsolatban lásd: Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek 1999. július, 8-9 oldal - a szerk.)
Szegeden, a római katolikus Belvárosi temető V. parcellájában található egy Czetz Péter feliratú, szürke kőobeliszkes sírhalom. A felirat szerint az 1910-ben 90 éves korában elhunyt nyugalmazott főhadnagy volt, de az adatok hiánya miatt nem lehet tudni, hogy 48-as, magyar, királyi, vagy esetleg cs.k. tiszt volt-e. Elképzelhető, hogy rokoni kapcsolatban állt Czetz János tábornokkal.

(folytatjuk)

*) Szeptember 3-i hír szerint a román kormány beleegyezett, hogy a szoborcsoport a katonai raktárból a minoriták kezelésébe kerüljön. A tervek szerint "magyar-román megbékélés parkját" alakítják ki Aradon, ahol a gondos restaurálásra szoruló emlékművet is felállítják. - a szerk.

******

Megyek Erdélybe

Ha a szív csupa fájdalom,
hiába nem akarom,
megszólal dalom.
Rólad, ki egyetlen vagy és örök!
Szférák és végtelen körök
tömege most velünk pörög.

És bennünk van Erdély.
Patak, fenyő, kevély
szikla-meredély,
melybe a székely eke
izzadva-remegve
búzaföldet varázsol.
Esztena, mező és ahol,
hol bárány béget
és tárogató tölti a léget,
és sír a nóta
évszázadok óta.
Tűzvész és pusztulás,
török- tatárdúlás.
Mégis újra hajt, zöldül az ág,
elsőként Erdélyben vallásszabadság.
De vetik ismét a lasszót
és torkunkra forrasztják a szót.
Ezért dalol helyettünk a madár,
éneke mindenkor a magasba száll.
Zengi, hogy miénk a sok szépség,
napfényes rét, barlangsötétség,
Békás szoros, Szent Anna-tó,
selymes habja lágy, ringató...
Tegnapot idéz a Gyilkos-tó vize,
érződik szánkban a pisztráng íze...
Elönt az emlék, ifjúság, szerelem, múlt,
minden, mi haláloddal a semmibe hullt...
és most, mondd, boldog hogy lehetek?
Hisz Dél-Erdélybe csak nélküled mehetek.

Egy útitárs

******

Egy idézet szeptemberre:

"Idegen örmény a bíró tudta nélkül oda nem telepedhetik, és ha adósok lennének, nehogy az egész Companiának baja legyen, a Compania bírája tétessen satisfactiot a Compania háborgatása nélkül."
(Apafi fejedelem kiváltságlevele 1696-ból idézi Ávedik Lukács "Erzsébetváros monográfiája" c. könyvében, 125. oldal)

******

Dr. Gajzágó Aladár

Az Únió születése

(folytatás előző számunkból)

"Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok

vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fenntartatnak, hanem egyszersmind a görög és örménykatolikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek."

Az országgyűlés IV. ülésén, december 2-án hangoztak el a legjelentősebb beszédek, és javaslatok születtek.
Elsőként *Zeyk Károly* (Kolozs megye) szólalt fel, aki említette az 1848-as kolozsvári országgyűlést és annak nagyszerű munkáját, s kiemelte, hogy Erdélynek az unió életkérdés, melynek megvalósítása lehetővé teszi, hogy ne szerény határtartományként, hanem a nagyobb, politikai szempontból és társadalmi vonatkozásban fejlettebb anyaország részeként illeszkedjék bele a tőkés fellendülés útjára lépett Habsburg monarchiába. Majd előterjesztette nagy tetszést kiváltó indítványát: „Melyeknél fogva kérjük fel Urunk Királyunk Őfelségét, méltóztassék az 1848-iki pozsonyi VII. és kolozsvári I. t.c. nyomán és értelmében, az erdélyi törvényhatóságokat és királyi hivatalokat a Pestre f. év december 10-ére összehívott országgyűlésre mielőbb meghívni, hogy a közös országgyűlés összevetett vállakkal munkálhasson, a szőnyegen lévő roppant fontosságú kiegyenlítés tárgyában, s mint erre egyedül illetékes, a különböző nemzetek belényugvásáról s kétségeinek elenyésztetésével eszközölje az annyiszor felhozott 1848-iki cikkek értelmében, úgy a magyar szent korona, mint az összes birodalom érdekében az Erdélynek Magyarországgal eggyéalakulása alkalmával függőben maradt részletek elintézését."

Zeyk javaslatát báró *Saguna* görögkeleti érsek és királyi hivatalos beszéde követte, melyben sziltén kérte, - miután az 1791. évi törvény alapján a kolozsvári országgyűlés az unió kérdésének a megoldására illetéktelen - intézzenek a királyhoz feliratot az 1863. évi nagyszebeni országgyűlés által kidolgozott választási javaslat megerősítése érdekében és ennek alapján új országgyűlést hívjanak össze, amely az unió kérdését tárgyalná.

A harmadik felszólaló, *Hosszú József* (Kolozs megye) küldötte volt, aki Zeyk indítványát pártolta, az érsekét elvetette. Az utóbbit már azért sem pártolhatta, mert míg az érsek érvelése szerint az erdélyi szászok 200 ezres létszám után 45 követet küldhetnének, addig a román nemzet 1,1 millió fő után csak negyvenet.
Hosszú Józsefet *Rannicher Jakab* nagyszebeni szabad királyi város küldöttének indítványa követte, amelyet 24 pártoló is aláírt. Az előterjesztő kérte az 1848. I. t.c. revízióját, mert szerintük az egyesülés feltételei minden irányban, különösen pedig a különböző erdélyi nemzetek és vallásfelekezetek „jogállapotának" vonatkozásában - nem megfelelőek.

Aznap az utolsó indítványt Brassó szabad királyi város követe tette, amelyet szintén aláírók támogattak. Bömches Frigyesék a két ország közötti 1848-as egyesülési törvényt pártolták, szerintük az jogérvényesen fennáll, ezért törvényes erdélyi országgyűlés nem hívható össze. Szorgalmazták, hogy a király az 1865. december 10-ére összehívott magyar országgyűlésre az erdélyi követeket is hívja meg, mert az a gyűlés - erdélyi követekkel kiegészítve - egyedül lesz illetékes az 1848. évi törvények módosítására. Indítványozták továbbá, hogy a szászok követeléseit királyi feliratba vegyék be; nevezetesen a szász helyhatósági alkotmány fenntartását és az egész szász nemzet területének sérthetetlenségét.

Az országgyűlés VII. ülésén december 6-án Hosszú József beadta román választói kívánságát és a 11 pontban megszerkesztett indítványt. A román nemzet kérését tolmácsolva kifejtette, hogy meg akarnak jelenni az uniós problémákat tárgyaló pesti országgyűlésen és kérik az indítvány

végrehajtását, melynek a következők voltak főbb pontjai:
- a király vegye fel címei közé a „románok nagy vezére” toldást,
- vegyék törvénybe a román nyelv szabad használatát minden románokat érintő köz- és magán, egyházi, valamint polgári ügyekben,
- terjesszék ki a pozsonyi 1848. évi V. törvényt Erdélyre is, mely szerint minden 30 ezer lélek választ egy követet,
- a nagyváradi vasútvonalat Kolozsváron és a Mezőségen vezessék Brassóba,
- Kolozsvártól Szászrégenig, Szamosújvártól Marosvásárhelyig, Besztercétől Tordáig államköltségen építsenek kövezett utat úgy, hogy ezek mind a Mezőségen haladjanak át.

Az indítvány előterjesztése után Hosszú József kérte az országgyűlést, hogy Zeyk képviselő s az ő petícióját terjesszék fel az udvarhoz.

A kolozsvári országgyűlést a XII. ülésen, 1866, január 4-én királyi leirat alapján elnapolták. Ezzel a tanácskozás „bevégeztetett”. Látványos eredmények nem születtek, de azt kinyilvánították, hogy az 1848. I. törvénycikk, Magyarország és Erdély egyesülésének törvénye hatályban van s kijelölték a pesti országgyűlésre a követeket. Az elnapolás másnapján, június 10-én felolvasták a királyi leiratot, amely engedélyezte, hogy Erdély követeket küldjön a pesti országgyűlésre, de az uniós kérdésre nem érkezett válasz. Ezt ugyanis a kiegyezési tárgyalások eredményétől tették függővé. A kiegyezés megvalósult és vele együtt létrejött Erdély és Magyarország uniója. Az egyesülés lehetőséget nyitott Erdély részére, hogy Magyarországon keresztül bekapcsolódjék a Habsburg Monarchiába és így az európai fellendülésbe.

Az országgyűlés képviselőházának 1868. December 1-én, a CCCXXX. országos ülés fele idejéig *Szentiványi Károly*, a másik felében *Gajzágó Salamon,* a képviselőház másod alelnöke elnökölt. Az ülés iránt nagy volt az érdeklődés, hiszen a kormány részéről *Gorove István* földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi, *Horvát Boldizsár* igazságügyi, *Lónyai Menyhért* pénzügy-; *báró Wenckheim Béla* belügyminiszter, később *gróf Andrássy Gyula* miniszterelnök és *gróf Festetics György,* a király körüli miniszter és több erdélyi képviselő vett részt.

Az ülésen jelen volt *Deák Ferenc* is. Egyedüli hozzászólása nagyon kedvezett az ülés napirendi sorrendjének megállapítására. Ha nem szól, akkor az eredeti sorrendben tárgyalják a napirendi pontokat, azaz az unió kérdése került volna előre, nem pedig a kolozsvári vasút tárgyalása. Ez esetben Simay Gergely képviselő felszólalásakor és javaslatakor nem Gajzágó Salamon a levezető elnök. Lehet, hogy ez csak feltevés, a véletlen műve, vagy a két örmény, Gajzágó és Simay iránti rokonszenvből adódik. A két szamosújvári képviselőt egyszerre, 1866. március 14-én erősítették meg mandátumukban, Gajzágó Salamont pedig április 26-án a 40 tagú „Erdélyi unió bizottság”-ba választotta meg a képviselőház. A megválasztottak között volt gróf Andrássy Gyula, gróf Apponyi György, báró Kemény Gábor, báró Kemény István, gróf Mikó Imre, gróf Teleki Domokos is. Az ismert politikusokból álló bizottságot utasították, hogy működését azonnal kezdje meg.

Nézzük azonban a magyar országgyűlés képviselőházának december 1-jei, 2-i és a főrendiház december 4-i országos üléseinek történéseit. A Ház asztalán nem mindennapi javaslat feküdt...
S megkezdődött a hazai és erdélyi képviselők élénk érdeklődése mellett Szentiványi Károly elnöklete alatt a „Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályzásáról” szóló törvényjavaslat tárgyalása. (Ez a törvény nem keverendő össze a két hon egyesítéséről szóló, már

ismertetett törvénnyel, az 1848. I. (erdélyi) és az 1848. VII. (magyar) törvénycikkekkel.)

A benyújtott törvényjavaslat szerkezetében az országgyűlés osztályaiból kialakított központi bizottság lényeges módosításokat végzett, ezért a levezető elnök kérte ennek elfogadását. Az elsőnek szóló belügyminiszter jelezte, hogy ismeri a felolvasásra kerülő, újjáalakított törvényjavaslat tervezetét és a kormány nevében elfogadásra ajánlotta.
A képviselők közül elsőnek *Macelláriu Illés* erdélyi képviselő szólt (választókerülete Csíkszereda, Hátszeg, tartományi tanácsos, parlamenten kívüli radikális párt tagja). A képviselő a maga és több „elvtársa" nevében benyújtott határozati javaslatra terelte a szót, amit vele együtt húszan írtak alá Pesten 1868-ban. Az aláírók között több erdélyi (román is) neve szerepel (Macelláriu Illés, Tiszku Ábrahám, Petko Lázár, Hodosin József, Borlea Zsigmond, Wlád Alajos, Papovics-Desslanu János, Babes Vincze, Román Sándor). Tekintettel arra, hogy Magyar-, Horvát-, Tót- és Dalmátország, valamint Erdély nagyfejedelemsége képzik a Szent István koronája alatt álló államot, hogy ezen országok, s különösen Erdély és Magyarország, a Pragmatica Sanctio erejénél fogva és más, részint előbb, részint utóbb keletkezett közjogi okmányok és törvények alapján önálló külön kormányzat- és törvényhozással bírtak, hogy az erdélyi országgyűlés által 1722-ben elfogadott és 1744-ben becikkelyezett Pragmatica Sanctio alapján, Erdélyország és az uralkodó ház között mindig oly kapcsolat létezett, amilyen az uralkodó ház és Magyarország között; hogy Magyar- és Erdély- két testvérország érdekegységéből kifolyólag, nem csak jelenleg, hanem a jövőben is, egy a Pragmatica Sanction alapuló personalis uniónál szorosabb egyesülés szükséges és kívánatos; hogy a kolozsvári 1848. I. t.c. még akkor is, ha se alaki, se anyagi kifogás alá nem eshetnék, nem képviselet, hanem rendi testület határozata; hogy e két testvérország közti szorosabb egyesülés alapeszméje nem egy rendi testület határozataiban, hanem csak a két országot lakó népek sikeresb anyagi és szellemi fejlődésének feltételében fekhetik; hogy az ily egyesülés üdvös és maradandó csak akkor lehet, ha végleges szabályozásánál nem csak az egyik, hanem a másik ország népeinek érdekei is kellő figyelembe vétetnek, hogy ez csak akkor lehetséges, ha nem csak az egyik, hanem a másik országnak is van népképviselete; hogy e kérdés szerencsés megoldásához megkívánandó képesség nem illetheti kizárólag se az egyik, se a másik ország népképviseleti testületét, hanem az csak a két testület között lehet megosztva; hogy Erdélynek se 1848-ban nem volt, se ma népképviseleti testülete nincsen; hogy ily népképviseleti testület létesítésére szükséges választási törvény, Erdély 1848 utáni közjogi viszonyainál fogva, csak felségi rendelet útján lehetséges; hogy minden ily felségi rendelet, melynek jogosultsága elkerülhetetlenségében fekszik, az alkotmányosság észjogi elveivel nem csak nem ellentétes, hanem ennek előfeltétele, s mint ilyen, annál inkább igazolt, minél inkább magába foglalja anyagilag az alkotmányosság kellékeit. Ma eme kellékeknek a pozsonyi 1848-iki V. t.c. szelleme felelne meg leginkább, hogy a törvényhozás feladata nem élhet múlt időben hozott határozatok által lekötött kezekkel, a nép érdekét a törvényeknek, s így a jövőt a múltnak, a célt az eszköznek rendeli alá, hanem igenis feladata, sőt kötelessége is, a nép érdekében törvényeket, mindezek után, tekintettel arra, hogy a szőnyegen lévő törvényjavaslat a fentebb előhozottakkal egyenes ellentétben áll: a Ház mondja ki határozatilag: hogy a fennforgó körülmények közt a Ház az erdélyi-magyarországi unió tárgyában előterjesztett miniszteri javaslat tárgyalásába nem bocsátkozik; egyúttal kijelenti a ház azon kívánalmát, hogy a felelős kormány, Őfelsége jóváhagyása mellett, az 1848-diki pozsonyi B. t. c. elvei szerint kibocsátandó népképviseleti választási rendelet alapján, egy újabb erdélyi országgyűlés mielőbbi összehívását eszközölje, és a két országgyűlés egyetértésével e kérdésnek végleges szabályozását lehetővé tegye.

A határozati javaslat és a benyújtott törvényjavaslat szöges ellentétben állt egymással. Macelláriu azt állította a javaslatokról, hogy a legalkalmasabb az 1848-as egyesülési törvény lényeges hiányainak az elhárítására s Erdély és Magyarország közti egyesülés megvalósítására. Kiemelte az erdélyi képviselő, hogy a központi javaslat és az általuk benyújtott javaslat alapvető különbsége abban van, hogy az előbbi nem a két törvény szerint szabályozná az egyesülés feltételeit, hanem Erdélyt be akarja olvasztani Magyarországba, miután az 1848. V. választási törvényre van figyelemmel, amit viszont az uralkodó nem szentesített. Macelláriu ilyeneket is mondott: „Mert legkisebb törekvésünk sem Szent István koronájának integritását megcsonkítani, nem nézve azon szent köteléket, mely a Pragmatica Sanctio értelmében a két testvérhazát, Erdélyt és Magyarországot a korona által összetartja, legkevésbé is gyengíteni célunk és szándékunk nem volt.” Mégis távozni kényszerült bizonyos ideig a teremből...

Bekapcsolódott a vitába *Papovics János* ügyvéd radnai kerületi (Arad megye), Macelláriuval azonos párti képviselő is, aki megkérdőjelezte a parlamenti szólásszabadságot, mert ha van „... akkor meggyőződésem szerint, az elnök úrnak azért, mert valaki ellenkező véleményen van, e véleménye nyilvánításában senkit gátolnia nem szabad.” E kijelentést: „Nem igaz, rendre!”, nagy zaj kísérte. De Papovics tovább feszítette a húrt. „Ez ellen óvást teszek és eltávozom a teremből, mert nem akarok oly törvényhozásban részt venni, hol a szabad véleménynyilvánítás megtagadtatik” és el is távozott, mint Macelláriu, egy időre, s ezt a karzaton lévő néhány román újságíró hangosan helyeselte.
Végül is Macelláriu visszajött. Ugyan bocsánatot kért, de megjegyezte, hogy őszinteséggel kellett nyilatkoznia, mert hiszen ez a hely a legalkalmasabb a szólásszabadsága. Majd ismét ellenvéleményt tett: „Nem volt, mondom, e törvénycikk Őfelsége pecsétjével megerősítve”, amit „Rendre! Dologra!”, nagy zaj fogadott.

Gróf Bethlen János hosszabb okfejtése során sok tényt sorakoztatott fel, ugyanakkor megkerülte az erdélyi beadvány dolgát. De feltette a kérdést, hogy a törvényjavaslat magába foglalja-e mindazokat, amelyek szükségesek az unió létrejöttéhez. Szerinte igen, így a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlotta.
Kellemetlen helyzetbe került *Tiszku Ábrahám*, a szászsebesi kerület képviselője, ügyvéd, a parlamenten kívüli radikális párt tagja, aki nem tudott hozzászólni, beszédét olvasta és ezt a házszabályok tiltották. A román nemzet politikai életét akarta vázolni, de a közbekiáltások miatt elállt a szótól és távozott.
Hosszú beszédet (a parlamenti naplóban három és fél oldalra rúgó szöveget) mondott *Rannicher Jakab* nagyszebeni választókerületi, a Deák-, majd a Szabadelvű párt tagja, ami szinte Erdély történetéről szólt. A beszéd inkább tudományos értekezésnek hatott. Előadásában előszeretettel foglalkozott az erdélyi szászokkal. A törvényjavaslatot elvetette és azt indítványozta, hogy a ház kérje fel a minisztériumot: a legközelebbi országgyűlés elé egy kimerítő, az egész unió-ügyet végleg befejező törvényjavaslatot terjesszen be. Így fejezte be felszólalását: „Erdély Magyarországnak legerősebb bástyája, de egyszersmind leggyengébb oldala. A törvényhozás bölcsességétől függ, hogy mind a kettőt megtámadhatatlanná tegye. Adja Isten, hogy ne annak ellenkezője történjék.”
A hosszú beszéd után az ülést berekesztették, majd délután négy órakor Gajzágó Salamon elnökletével újból megnyitották.
Az első felszóló *Simay Gergely*, Szamosújvár Deák-párti képviselője volt: méltóan emlékezett meg az örményekről, akiknek hazafias magatartásukat semmi nem tudta megingatni. A nagy örmény honatya beszédét illő szóról szóra idézni! Lásd CCCXXX. országgyűlés naplója 241-242.

oldalát, a Simay Gergely-Kopp Gusztáv szöveget:
„Az I. Apafi Mihály alatt letelepült örmény szorgos, munkaszerető nép volt. Hamar, már 1791-ben is igazolta ezt. Metropolisát és Ebesfalvát (Erzsébetvárost) az azévi LXI. Törvény szabad királyi városok és taksás helyek közé vette fel, Így rendelkezik a törvény: a karok és rendek, Ő szent felsége kegyes előterjesztésére és Szamosújvár s Ebesfalva örmény községek buzgó kérésére, tekintetbe véve a felséges udvarhoz való hűségüket, valamint a közkereskedelem sikeres előmozdításában tanúsított munkásságukat, és e hazában már évek hosszú során át való állandó megtelepedésüket, jónak látták ezeket a községeket a városi joggal felruházni és a magyar nemzet kebelében létező szabad királyi városok sorába fölvenni, az országgyűlésben a taksás helyek között Gyulafehérvár városa után adván részükre szavazat- és ülésjogot, anélkül, hogy e felvétel következtében a három nemzettől különvált politikai testületként szerepelhetnének, vagy ilyent alkothatnának; hanem mindenben oly tekintet alá jöjjenek, mint a magyar nemzet kebelében létező többi szabad királyi városok és ezekkel egyenlő terheket hordjanak, egyenlő jogokat élvezzenek és a köztörvényekhez s az Approb. Const. III. r. 81. c.-nek a rendelkezéséhez alkalmazkodjanak, és ama kiváltságlevél helyébe, amelyet a polgári jog elnyerése előtt eszközöltettek ki, kérjenek Ő szent felségétől e törvénycikkely tartalmának megfelelő új kiváltságlevelet.” Kopp Gusztáv nagyszebeni kerületi képviselő hozzászólásában ismételte a korábban elhangzottakat, történelmi visszatekintést adott a két hon viszonyairól s úgy vélekedett, hogy az elfogadásra váró törvényjavaslat a kötelező ígéreteknek nem felel meg: semmi részletet sem szabályoz, így Rannicher képviselő indítványát fogadta el, azaz elvetette a törvénytervezetet.

(folytatjuk)

******

Erzsébetvárosi mozaik

Búcsújárás, I.

"A búcsújárás kedvez a településnek, hiszen lakói kegyszerárusítással, szállásadással egészíthetik ki jövedelmüket." (Idézet egy napilapból.)

Kérem az Olvasót, ne botránkozzék meg, ha Erzsébetváros (és a búcsújárások) révén anyagelvű, merkantilista idézettel kezdem.
Mert az, aki részt vesz az erzsébetvárosi örmény katolikus templom búcsúján, augusztus 15-én, esetleg máskor látogat el az örmény alapítású, erdélyi kisvárosba és templomába, annak bizony az emlékezésen, áhítaton és fölemelő vallási élményen túl - ha őszinte - igenis, egyfolytában eszébe jut a pénz.
Illetve, a pénz hiánya.

Erzsébetváros, I.

"Rendezett tanácsú város, szabad királyi város címmel Kis-Küküllő vármegyében, a Nagy-Küküllő partján, 4408 lakóval (1910), kik felerészben magyarok, felerészben németek, oláhok és örmények." (Révai Nagy Lexikona, 1912)
A "rendezett tanácsú" város mai szóval önkormányzatot jelent. Három törvény (1870:42, 1871:18 és 1886:22) alapján a rendezett tanácsú város a korábbi mezővárosokból és szabad királyi

városokból jött létre, ha a település nem volt elég nagy ahhoz, hogy törvényhatósági jogú várossá legyen. (Ez utóbbi - mai fogalmaink szerint a "megyei jogú" várost jelentette.) Az I. Világháború előtt Erzsébetvároson királyi törvényszék, járásbíróság működött, ezenkívül volt "2 szép katolikus temploma, örmény mechitarista kolostora, állami főgimnáziuma, ipariskolája, két takarékpénztára..." - stb. (Révai)
Kezdetben Ebesfalvának nevezték, 1661-ben innen vitték el a törökök Apafi Mihályt erdélyi fejedelemmé. Tíz évvel később a fejedelem letelepedési engedélyt adott itt az örményeknek. Aztán Bethlen Gábor (erdélyi udvari kancellárként) eladta nekik a birtokot, amelyen 1726-os kezdettel építették fel Erzsébetvárost.
(A szászok Elisabethstadtnak nevezik.)

Ünnepi szentmise

Vasárnap megtelik a templom. Vagyunk vagy negyvenen-ötvenen a máshonnan jöttek, a többi, sok száz mind helybeli lakos.
Jöttek - hogyan is nevezzük: küldöttségek?, vagy búcsúról lévén szó: zarándokok? - kolozsváriak és budapestiek, marosvásárhelyiek és brassóiak, szamosújváriak és székesfehérváriak - no és magánúton arrajáró "valódi" hollandok, akik között csak egy volt az elszármazott magyar.
De talán fontosabb, hogy a helybeli magyarörményeken túl ott szorongott a fél város: románok és cigányok. Jónéhány jelenetet láttam, amint a misére belépve ortodox szokás szerint, háromszorosan vetették a keresztet. Némelyek a számunkra "fordított" módon.
Hiába, no, az Úristen megérti a sokféle szokást, ünnepi misére menni jó a léleknek, meg aztán az sem elhanyagolható, hogy nem más celebrálja a misét, mint maga *Jakubinyi atya*, Gyulafehérvár érseke. Magyar katolikus misét tart, Mária és a hit megtartó erejéről beszél szépen, világos mondatokkal. Aztán a magyar prédikáció után mondandóját románul is megismétli.

Úton a kihalás felé?

Kevéssel korábban járt egy újságíró Erzsébetvároson és cikket írt a templommal kapcsolatban a Tribuna Sibiunului című, szebeni napilap július 31-i számába: Comunitatea Armeneascá din Dumbráveni este pe cale de disparitie (Az erzsébetvárosi örmény közösség úton a kihalás felé).

Szól a szerző a város történetéről, a templomról ("biserica armeano-catolicá"), amelyet valóságos műemléknek nevez, majd hozzáteszi - a nyilatkozó *Czitron Erzsébet* szavai nyomán - hogy Erzsébetvárosról eltűntek az örmények, már csak 17-en élnek a városban.
Az augusztus 15-i szentmise utáni, az ünnepi ebéd közben a templomkertben zajongó gyermekek láttán az ember nem tehet mást, mint arra gondol: mégiscsak ez a zsivaj a döntő, nem pedig a gondosan emlegetett "disparitie"...

Erzsébetváros II.

Iparosok, kereskedők fészke, akik fölépítettek egy kedves, földszintes várost. Örménymagyarok városa egykor, ahol templomot emeltek magyarörmény katolikus önmaguknak. Természetesen barokkot - ez volt a kor stílusa - és hatalmasat.
A többnyire földszintes város közepén a lakóházak fölé ("panelben" kifejezve) jó 8-10 emeletnyi magasságra emelkedik a két torony. Amely most már - 1927 óta, amikor a baloldali sisakját egy vihar lesodorta - csak másfél.

Mielőtt bárki elhúzná a száját, és Erzsébetváros nagyzását emlegetné: a párizsi Notre Dame (vízszintesen elvágott, sisak nélküli tornyai) 69 méteresek (ismét panelben kifejezve: 18-20 emelet).
Tessék elképzelni, amikor Párizs városában a világhírű a Notre Dame székesegyházat építették, a párizsi lakóházak 12 emeletnél (6-8 méternél) alig voltak magasabbak. Sőt, általában csak földszintesek.
(Miközben a párizsi utcákon folyt a szennylé - tudjuk Victor Hugotól - még a 15-ik században is, miközben Budán például Zsigmond király óta működött a szennyvíz- elvezetés.
Erzsébetvároson pedig, jó magyar városrendező szokás szerint kétoldalt árkolták az utcákat...)

Búcsújárás II.

Az örmény-katolikus templom szomszédja az Apafi-kastély. A magas kerítés mögött, a lakóépülethez kapcsolódó kerek torony, lépcső, fedett feljáró árválkodik. Árválkodik, bár messziről is gyönyörű, magam csak az utca túloldaláról, egy másik kerítésre felkapaszkodva pillanthattam a kőkerítés mögé...
És eszünkbe jut, hogy ezer kilométernyivel nyugatabbra, rendezettebb felfogású tájakon egyetlen ilyen, sokévszázados épület léte egy-egy egész falu anyagi jólétét alapozza meg. Csak rendben kell tartani a kis, XVI. századi együttest, (ezt 1552-ben építtette Bethlen Gergely dobokai főispán) ismertséget, hírt verni körülötte. S ha mellette még egy hatalmas, gyönyörű templom is áll.., már csak hozzáférhető, megbízható szálláshelyek, jól működő vendéglők és más "idegencsalogatók" kellenek, s a helység él, virágzik, fejlődik...

A vállalt föld

Szól az ének. Az érsek atya nem "szembe" misézik, hanem a régebbi, hagyományos módon, a híveknek háttal, a főoltár felé fordulva. Erősítőt és mikrofont hozott magával a főpapi gépkocsi, hiszen helyben ilyesmire sem telik.
Amikor az érsek a főoltártól - az Evangélium után - megindul a szószék felé, amely barokk szokás szerint a templomhajó közepén emelkedik, a Gyulafehérvári Érseki Hivatal vezetője lecsatolja az oltár elől a mikrofont és előresiet, hogy mire Jakubinyi atya odaér, csatlakoztathassa - a szószékhez vezetett kábelre.
A szerelést mise előtt, alatt és a szétszerelést mise után a hivatalvezető atya végzi. (Ez - ha jól tudom - az államigazgatási protokollban legalább egy miniszter kabinetfőnökével egyenlő rang.) Mindez természetesen és nyugodtan történik.
Hiszen Erdélyben vagyunk, az elszegényített földön, a vállalt feladatok szerény földjén.

Az igazi Erdély

Jóhangulatú magánházban szállunk meg, ahol a legtartósabb valutával, szeretettel vár és fogad a Három Grácia. Nem a klasszikus rege leányalakjai, hanem a realitás törötten hajló három asszonya, a Fenntartó Gráciák: Maris, Nusi, Rózsi. Hárman összesen elmúltak már kétszáz évesek. Erzsébetvárosi, örmény gyökerű erdélyi, magyar asszonyok. Mostak, főztek, sütöttek, templomot súroltak. Egyikük férje helybeli szász: szívélyes, áldozatkész és lutheránus. A másikuké helybeli román: halk, figyelmes, és ortodox-hitű. A három Fenntartó Grácia - persze - katolikus. Ők öten (még valaki tevékenykedik ott: Calinescu János, a helybeli Fundatie Armeana - azaz Örmény Alapítvány - vezetője, másokat most rövidség miatt nem említve) - tehát: ők, öten

- éjt nappá téve azon dolgoztak, hogy Erzsébetváros búcsúja, a magyarörmény, katolikus Boldogasszony ünnepe augusztus 15-én - valóban ünnep legyen, s akinek ez fontos, az jól érezhesse magát. Szeretetben.
Ó, politikusok, ti határtologatók, mit tudtok ti erről az Erdélyről...

Erzsébetváros III.

Az utcák során száz-kétszázéves házak. Az otthon biztonsága, a hazát találó örmények alapossága és ízlése árad a régi falak díszítményeiből, a házak elrendezéséből. Ipart űztek a zárt kapuk mögött, kereskedtek és félretették a templom építésére szánt pénzüket.
De bármennyire lenyűgöző és szép is a templom, omladozik. Ennek okai között említhető a "vénség": hiszen 1766 és 1783 között építették. Említenünk kell azt a bizonyos 1927-es vihart, amely a baloldali torony sisakját állítólag egészen a város széléig repítette, a csonka tornyot aztán befödték, ez a bádogfedél mára szitává vált és a torony folyamatosan beázik. Így aztán belülről omlik, pusztul. (A templom más részei, helyiségei ugyancsak romlott, javítandó állapotúak.)
De említenünk kell még valamit. Az erzsébetvárosi örmények ezt a templomot azért építették két évszázada, mert a régit "kinőtték". Mára viszont a templom "nőtte ki" a várost.
Pontosabban fogalmazva, a város jórészt "eltűnt a templom alól", elszegényedett, fényében és egykor mozgalmas életében megzsugorodott. Persze, fogyatkozott számúak az ottani magyarörmények is.
A helybéliek saját erejükből képtelenek a templomot kijavítani, hiszen a minimális állagmegóvásra - de még a templom "üzemeltetésére" is - alig telik. (Márpedig egy kétszáz éves, hatalmas barokk épület állagmegóvása tetemes anyagiakat kíván.)

Kövek

A templom ajtó- és ablakkereteit kőből faragták. Az enyhén ívelt ("szegmens"jellegű) lezárásokat is, egy darabból! Az idő megviselte a követ, körömmel megpattintható...
A kövek gyönyörűen faragottak és némelyikük mohos, a temetőben is. Ha végigsétálunk a régi s még régebbi sírkövek között, rajuk efféle családneveket találunk (teljesség és részletezés nélkül): Daniel, Persián, Issekutz, Szentpétery, Zakariás és Zachariás (a sírköveken és a keresztlevelekben kétféle írásmóddal szerepelnek), Csiky, Gajzágó... (s hogy még mennyit és kiket olvashatunk a templomban őrzött "Historia Domus" hatalmas köteteiben, ahhoz további anyagfeldolgozás kell).
Mindenesetre, sokunk ősei, vagy éppen közvetlen elődei nyugosznak az erzsébetvárosi temetőben.

Zárókőül

hadd tegyem hozzá a mozaikhoz: irigylésre méltó, ahogyan a közeli Segesvár szász óvárosa szinte napról-napra támad új életre, csinosodva, ápoltan. (Persze, erre mindannyian kapásból rávágjuk: igen, mert a szászok elszármazott utódai és alapítványok ömlesztik a márkát.) Mi, Magyarországra származottak ömleszteni nem tudunk, még tán csurrantani sem. De cseppenteni...?
Félve, rettegve teszem hozzá, hogy a régi közmondás szerint "a pokol kapujához vezető út jószándékkal van kikövezve". Mert a jó szándékot meg nem kérdőjelezem. Számos olyan felajánlásról, igyekezetről hallani, miszerint a pusztulófélben lévő templomokból a sokszázéves

képeket (s egyéb műkincseket) restaurálásra el kellene vinni és másutt, központi helyen, turisták számára könnyen hozzáférhetővé kell tenni, jó technikai körülmények között.
Különös... Mert így a kis helység, az "istenhátamögötti" közösség legyen erkölcsileg is pusztulófélben, saját kincseitől, emlékeitől megfosztva? Vajon Gyergyószentmiklós, vagy Erzsébetváros - és igen sok erdélyi helység - műkincseinek valóban valahol **másutt** lenne a legjobb helye?
Szent meggyőződésem, hogy a műkincseket ott kell helyreállítani, ahol vannak. Ne a történelmi identitás-tudatot őrző kép, műtárgy vándoroljon a feltételezett turistákhoz, hanem az érdeklődő emberek vándoroljanak el a műkincsekhez! Szépek az erzsébetvárosi templom kövei. És egykor élő emberek műveit látogassuk ott, ahol létrejöttek. Más kérdés a központilag hozzáférhető Internet, és más a múltunk. Hiszen úgy illik, hogy hagyjuk nyugodni a földbe került ősök csontjait is, ahelyett, hogy "központi" temetőbe hurcoljuk őket.
Olyan szép lenne búcsújárást álmodni a kövek közé és a boltívek alá, a temetőben olvasható, sok-sok név leszármazottjának részvételével, egy méltóan helyreállított erzsébetvárosi templomban - akkor is, ha az a templom megmarad "másfél tornyúnak"...

dcs

******

Kérjük Olvasóinkat,
írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő - témákban.

Szeretnénk, ha az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják a közlést.

******

Dávid József

Körutazásom

Uramisten, hol kezdjem rövidre szabott beszámolóm? Hiszen a GONDVISELÉS EGYESÜLET és az EÖGYKE révén, valamint dr. Szarka György idegenvezető jóvoltából - aki úgy ismeri Erdélyt, mint a tenyerét - a hétnapos úton olyan gazdag, szívet, lelket gyönyörködtető élményekben volt részünk, amelyekről akár vaskos útinaplót is lehetne írni.
De itt, sajnos, csak röviden.

Gyulán Kiss Ernő, Lázár Vilmos és a boldoggá avatott Apor Vilmos püspök emlékei előtt tisztelegtünk.
Majd az országhatáron "átvergődve" Nagyszalontán koszorús költőnk, Arany János kedvenc Csonka-tornyában berendezett múzeumába látogattunk.
Aradon - a 48-as szabadságharc vértanúinak emlékoszlopánál koszorúztunk, de szemünket nemcsak a meghatódás "homályosította", hanem az emlékmű közvetlen szomszédságában lévő sportpályáról közénk repülő labda, s a másik oldalról egy bár teraszán sörözgetők nevetgélése, amikor éppen nemzeti imánkat énekeltük. (A nemrégiben itt járó Dávid Ibolya igazságügyminiszter asszony is kifogásolta a szent emlékműhöz méltatlan környezetet.)

Marosillyén a nagy fejedelem, Bethlen Gábor szülőházánál tisztelegtünk. Az autóbuszon híres költőink, Petőfi, Arany, Ady verseit idéztük. Közben - a nyitott tetőablakon át - zuhogott reánk a fenséges hegyeket borító erdők - a fenyő, bükk, tölgy, szil - lehelete.
Első (és második) éjszakai pihenőnk Algyógy, a Diana Szálló. Aztán tovább a Maros völgyében: Vajdahunyad. Fel a hírneves - sok gazdát cserélő, "várárokkal" körülvett - várba, ahol mint minden nevezetes helyen, még a buszban is - aranyszájú vezérünk, Gyuri tartott történelemórát. Aki bírta, a Magna Curia hegyére, Déva várába mászott fel, ahonnan széttekinthetett a Kenyérmezei csata színhelyéig (ott a félelmetes erejű és bátorságú Kinizsi Pál serege vívott győztes, nagy csatát a törökkel).
De gyerünk, gyerünk! Még napszállta előtt Gyulafehérvárra, ahol a sokévszázados székesegyház előtt maga Jakubinyi érsek fogadta társaságunkat s mutatta be a freskókkal, szobrokkal, szőnyegekkel ékes istenházát. (Itt jegyzem meg, hogy életem 77 évén át nem láttam annyi, Árpádházi királyainkig visszaemlékeztető, gyönyörű templomot, mint erdélyi utunk során.)
Az érseki székesegyházban nyugszik Hunyadi János, Fráter György, I. Rákóczi György, Márton Áron.
Szászsebesen megint templom, ezúttal szász evangélikus. Majd a Zápolya-ház. Agyunkban - de méginkább szívünk, lelkünk érzésvilágában az élmények, mint illatos kaszálón a sarjúrend, boglyákba, kazlakba emelkednek. És magasodnak Nagyszeben pompás főterén, majd a fogarasi havasok tetején, 2000 méter magasságban...

Talán hűsít a 76 méteres vízesés látványa, a hófoltok, a plusz nyolc-tíz fokos, ózondús levegő, de Kercnél (a ciszteri apátság romjai közt), majd Fogaras várában újra bővül az élmény.
No, de vár reánk az 578 méter magasan fekvő, árkosi turistaszálló. Az 1300 lelket számláló, magyarlakta település három napon át babusgatta csoportunkat, asztalunkra bőséges hazai ízekkel dúsított ételeket rakva.
Kényelmes szállásunkról, magyaros ízekkel feltöltve, innen "ugrottunk" Dél Erdély legnagyobb, 380 ezer lelket számláló városába, Brassóba (ahol 80 ezer magyar is él), majd a libegőn fel, a magasba! Hogy a Jóisten is óvjon minket, a templomban is mondtunk egy imát, s fel, a tetőre...
Utána Prázsmár, majd Ilyefalva erődtemploma, mindezek után Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum látogatása...
Uramisten.
Hiszen megfordultunk Csomakőrösön, Körösi Csoma Sándor, a nagy őshazakutató emlékszobájában. Láttuk Kézdivásárhelyt a talán Európában is egyedülálló, népviseleti babamúzeumot, a Céh-múzeumot, majd patakokkal, erdőkkel ékes völgyön-hegyen át eljutottunk a Szent Anna-tóig, ahol a bátrabbak még meg is mártóztak.
Szállásunk felé útközben, Eresztevényen a szabadságharc ágyúöntőjének sírjánál koszorúztunk s énekünkkel Gábor Áronra emlékeztünk. Este, vacsora után találkoztunk s ismerkedtünk háromszéki és brassói örmény testvéreinkkel. Csoportunkban akadt nem egy, aki rokonait is ölelhette...
Késő éjszakába nyúlt a beszélgetés, a közös emlékek emlegetése, sorsok felidézése - no, persze, poharak is koccantak. Aztán testvéri öleléssel úgy búcsúztunk, hogy Isten segedelmével, jövőre, ugyanitt!
Nekem a szántalan csodálatos élmény között talán a legnagyobb Segesvár mellett Fehéregyháza, ahol az emlékparkban nemrég felállított Petőfi-szobor előtt a próféciás látnok, a hősi halált halt költő versét is elmondhattam: "Egy gondolat bánt engemet..."
Sokat írhatnék még a szász erődtemplomokról (a prázsmári erődtemplom a világörökség része), az erzsébetvárosi örmény emlékhelyekről...

Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjének szívélyességéről... de jaj, beszámolási lehetőségem lejár, csodálatos körutazásunk koronájaként már csak azt említhetem, amit Tordaszentlászlón éjszakára a házaknál elhelyezve élvezhettünk a faluturizmusból. Hogy mást ne mondjak, Kovács Kapsi Lászlónál, a szívélyes vendéglátás asztalára (ahol a két szobában negyedmagammal laktam), kilencfogásos menüt tálaltak.
És ennek a "koronának" az ékességét Nagyváradon a Kiss Stúdió Színház két jeles művésze, Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos tette fel "Az örök Ady" című, másfél órás előadásban. Sok színészt hallottam már Adyt szavalni, de ahogyan Varga úr tolmácsolta...

Mit írhatnék még? Ahogy az elején jeleztem, egy vaskos könyvre valót... Befejezésül még csak annyit, hogy aki magyarnak érzi, vallja magát, ne csak az ilyen-olyan távoli szigetekre "futkosson", hanem "lépjen át" Erdélybe is, ahol nemzetünk évezredes kultúrájával, történelmünk nagy emlékhelyeinek látványával gazdagíthatja tudását, de főleg szívét és lelkét...

******

Kínos ügyről, őszintén:

Kárpótlás?

"A mintegy 15 ezer lelket számláló magyarországi örménység nevében a kárpótlást nem lehet követelni, mert a közösség őseit és mostani leszármazottait nem érintette a törökországi népirtás."
Az idézet Issekutz Saroltának a Magyar Nemzetben közölt nyilatkozatából való, amely a "Kárpótlást kérnek az örmények" című interjú-összeállításban jelent meg, augusztus utolsó napjaiban.
Régóta hallunk úgynevezett "alvó számlákról"; jobbára a II. világháborúban legyilkolt zsidók nyugati bankokban heverő pénzeiről van szó. A népirtásokban bővelkedő XX. század egyik legelső népirtása volt a törökországi örményeken elkövetett genocídium. Jogosan követeli tehát az 1915 óta idegenbe menekült örménység, hogy "...az örmény diaszpóra szervezetei számára tegyék hozzáférhetővé az Amerikai Egyesült Államok és Nyugat Európa bankjaiban, valamint biztosítótársaságainál lévő, 1914 előtt az örmények által nyitott számlákat, valamint életbiztosításokat. Ezeken azóta pénzmozgás nem volt, ezért valószínűsíthető, hogy tulajdonosaik, illetve hozzátartozóik a genocídium áldozataivá váltak Törökország területén."

Ezt mondja Avanesian Alex, az Országos Örmény Önkormányzat elnöke az előbb említett újság cikkében. Állítása jogos és helyes.

Csakhogy az újságcikk így kezdődik:

"A magyarországi örmény közösség csatlakozik Amerikában élő testvérei törekvéseihez, amelynek célja a genocídium kárigényeinek megfogalmazása és az úgynevezett alvószámlák felkutatása - nyilatkozta lapunknak Avanesian Alex, az Országos Örmény Önkormányzat elnöke."

Tisztelettel (és higgye el, kérem, Tisztelt Olvasó: szeretettel) fordulok az elnök úrhoz: Ha Ön ezt

országos elnökként mondja, akkor abba természetszerűleg én is beleértem magamat. Márpedig, lévén őseim sok száz éve jöttek el az Ararát alól (vagyis: lehetséges török fennhatóságú területekről), csaló volnék, ha az 1915-ös genocídium áldozatainak számlája iránt érdeklődnék.
Az én egykoron kiirtott családtagjaim "számlái" ma már nem létező bankokban, valamikori fejedelmi udvarokban és évszázadok alatt "kimosott", polgárosult gazemberek magánvagyonában hevernek...

Tiszta szívvel kívánom az elnök úrnak és a törökországi genocídium után Magyarországra menekült családok tagjainak, tegyenek meg mindent, hogy igazságot - de legalábbis valamelyes kárpótlást - nyerhessenek az alvó számlák ügyében. Ismétlem: kívánom, hogy sikerüljön. De hangsúlyozni szeretném: tegyék ezt a saját nevükben.

Ha ön, elnök úr, és hasonló sorsú menekült örmény testvéreim - a genocídium, a keserű, gonosz, felháborító esemény késői folyományaként - a magyarországi örménység nevében tesznek, mondanak bármit is, azzal minket, a háromszáz éve itt élő, sok-sokezer örmény származású, örmény gyökerű magyart ízléstelen helyzetbe hozzák. Nekünk gyászolnunk Musza Dagh negyven napjának (és sok-sok évének) áldozatait tisztes kötelességünk. Emlékeznünk kell reájuk.
De reánk hivatkozva az ő számláik után kutatni... elnök úr, kérem, ne tegye! Legyen ez a belátás az Ön által sürgetett megbékélés ("Nyárbúcsúztató" - Ararát, 1999 augusztusi szám) nagyszerű gesztusa az Ön részéről!
Tisztelettel és előre is köszönettel:

Dávid Csaba

******

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972- 00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/32. szám
1999 október

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a ll. kerületi, VI, kerületi, IX. kerületi és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

******

Október - gondolatok az örmény liturgiából

Közvetlenül az áldozás előtt mondja a diakónus:

Istenfélelemmel és hittel közeledjetek, szentül áldozzatok! Mondjátok: Hiszünk a Szent Atyában, az igaz Istenben!
Hiszünk a Szent Fiúban, az Igaz Istenben!
Hiszünk a Szentlélekben, az igaz Istenben!
Megvalljuk és hisszük, hogy ez a mi Urunknak és Üdvözítőnknek, Jézus Krisztusnak valóságos teste és vére: Ő veszi el a világ bűneit!

Méltóan kell áldoznunk, vagyis szentül. Hogy így legyen, megelőzi ezt az Isten előtti, bűnbánatból fakadó odaadásunk. Ott van benne az eucharisztia valóságába vetett hit is, meg az, hogy így bűneinktől megtisztulunk.

dr. Sasvári László

<><><>

A gyász öröme

Furcsa hónap ez az október...
Juhász Gyula azt akarta megkérdezni "Testamentum" című versében, hogy van-e még magyar dal Váradon...
Van. És a gyásznak öröme is van. Erkölcsi érték, amelyet egy előadás, egy klub-találkozó, egy emberpár igyekezete villant fel számunkra: a gyász nem szomorúságot, hanem önértékelést jelent. Az ember a gyásztól válik közösségi emberré, aki saját személyén túl is gondolkodik, töpreng, érez, aggódik... és lelkesedik.

A Fővárosi Örmény Klub legutóbbi, szeptember 16-i találkozóján látott előadásnak valójában *Fényes ég alatt* a címe. Utólag A vén cigány ébredése (avagy: Vörösmartytól a kopjafáig) címen is emlegethetjük.

Az *Árpád ébredése* részletével kezdődött. Két színész magas, szándékoltan romantikus hangon indít, majd a jelenet "befullad", mire egyikük így szól, prózai hangon;
- Na jó, kezdjük újra! - és más beállással, a szöveget kissé elöbbről kezdve, újra eljátsszák a jelenetet.
Ez az ismétlés adja meg az egész, *Fényes ég alatt* című összeállítás hangvételét, mondhatni, ez az előadás dramaturgiai szervező elve.
"Na jó, kezdjük újra. Ismételjük el mindazt, amiről úgy hisszük, hogy tudjuk, hogy már a könyökünkön jön ki." Tudjuk? Bizonyos-e, hogy tudjuk?

Kiss Tőrék Ildikó és Varga Vilmos végülis ezt a kínos kérdést teszi föl nekünk.
Erről a "kérdésfeltevésről" szólt a nagyváradi színész-házaspár estje, amely a Fővárosi Önvény Klub szeptemberi találkozójának műsorát adta.
Mellesleg: két nappal később, a Magyar Nemzet kulturális mellékletében is olvashattuk róluk, miszerint "Célkitűzésük, hogy 'tűzön-vízen át' eljuttassák a színházi előadásokat azokra a vidékekre is, ahol már csak szórványban élnek magyarok." Budapesten nem szórványban élnek, a művészházaspár mégis jót tett, hogy elhozta nekünk produkcióját.

Árpád ébredése... Vörösmarty ezt a ritkán idézett színpadi játékot a pesti Nemzeti Színház 1837-es megnyitójára írta, ez volt tehát a mindenkori magyar nemzeti színház műsorában a legelső bemutató.

Jó és fájdalmas, hogy a nagyváradi művészházaspár emlékeztetett minket erre is. (Zárójelben: lehet, hogy Nagyváradon jobbra fáj a "nemzeti-színházcirkusz", mint Magyarországon? Mi belefáradtunk és elpártosítottuk a kérdést, miközben a Sebes Körös partján még nem felejtették el a lényeget...?) Aztán terjedőben, fellobbanóban volt a forradalom - meséli nekünk a kétalakos színielőadás - aztán lett Nemzeti dal és Tizenkét pont...

Az előadás egyik legjobban átgondolt, mert megdöbbentően izgalmas színpadi megoldása, amint Varga a verset, Kiss Törék a politikai deklarációt egymásra mondja.
Aztán jönnek 1848/49 további témái: milyenek a nemzetiségi állapotok, a számarányok, mire szeretné Petőfi a megválasztott képviselőket tanítani... (A képviselők többnyire fütyültek a loboncos költő szavaira. "Mit szól bele ez a senkiházi"-féle dolgokat mondtak, ha odafigyeltek egyáltalán...)
Majd ismét a nemzetiségi, fegyverzeti, stratégiai-politikai kérdések. És ekkor a történelmi *magyarázat szintjére emelkedik az* előadás (igen, igen: emelkedik!) Következik korhű szövegekkel idézve az eltaposás, a kivégzés, a vég, az a tény, hogy a győztes hatalom megkívánja a "dicsérő éneket". A magyar költészetben két olyan remekmű született, amely egyszerre örökérvényű csoda, ugyanakkor súlyát veszti, ha a legközvetlenebbül nem kapcsoljuk a politikai pillanathoz, amelyben létrejött: az egyik Illyés Gyulától az *Egy mondat a zsarnokságról* - amely először az Irodalmi Újság 1956 november 2-i számában jelent meg, ám a szerző 1950-es dátummal látta el.., a másik pedig Arany Jánostól *A walesi bárdok*, amely 1864-ben született a szabadságharcot vérbetipró Ferenc József "üdvözlésére"...

Hiszen a kormánykörök akkoriban is késztették a költőket, hogy dicsérjék már egy kicsit szegény jó hatalmat. (Ekkor kormányoz Schmerling, aki legszívesebben nemcsak 48 emlékét, de a magyar szót is örökre elfelejttetné mindenkivel.)
A két, konkrét pillanathoz kötött mű, a 150 éve született, aktuális ballada és a "közelmúltnak" tekinthető, 1950-ben született aktuális vers összenőtt: ha az ember Edward angol király utasítását hallja; "máglyára, ki ellenszegül, minden welsz-énekest", csak az juthat eszébe: "hol zsarnokság van, ott zsarnokság van", "mert ahol zsarnokság van, minden hiába, a dal is,

az ilyen hű, akármilyen mű..."

Megéltünk efféle utasításokat ("máglyára...!"). Csendben, könnyedén mosolyogva, nemzet, nép, ország és eszme szükségleteire hivatkozva pártok, hatalmak és uralkodóházak nevében szokták kiadni őket. A hatalom sohasem dühében öl, pusztít és hazudik, hanem hivatásból. Ez a lételeme. Nincs a magyar költészetben ennél a két versnél nehezebben előadható.
De, de van még egy harmadik, a Vén cigány...
Ez az egyik legutolsó Vörösmarty-mű, 1855-ben született. Italos kesergéssel, legyintgetéssel kezdi s mire végigelemzi népe bajait és fölemlegeti, hogy valami zokog, mint malom a pokolban, hogy hulló angyal, tört szív, őrült lélek... addigra el is jut a legszebb "csakazértis"-hez: lesz még egyszer ünnep a világon! Szerb Antal írja róla gyönyörűen:
"De az utolsó strófában megint felcsendül az „és mégis" magyar vigasztalása a megokolatlan és mégis megdönthetetlen hit az élet feltámadásában, Zrínyi hite, Madách hite, és Vörösmarty költészete, mely mindig a halál és semmi határán járt, nem csendül ki reményevesztett hangokon."
A két nagyváradi művész, Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos jóvoltából ilyen ünnepünk volt szeptember 16- án, október előhírnökeként. Ünnep volt, ez, a gyász öröme, amely megtart és az ünnepi, fölemelő est zárásaként az EÖGyKE elnöksége megkoszorúzta az aradi vértanúknak szentelt kopjafát.

dcs

******

Megtisztelő, örömet szerző levél:

BUDAPEST FÖV. II. KER. önkormányzat polgármester
1999. szeptember 17.
Örmény Kisebbségi Önkormányzat
Dr. Issekutz Sarolta elnök

Tisztelt Elnök Asszony!
Engedje meg, hogy az Örmény Köztársaság Nemzeti ünnepe alkalmából tisztelettel köszöntsem. Az örmény nép sokat szenvedett történelme során, XX. századi szenvedéseit irodalmi alkotások is megörökítették. A történelmi esély megvan arra, hogy az 1991. szeptember 21-i népszavazással elnyert függetlenség végleg biztosítja az örmény nép számára a békés fejlődés lehetőségét.
Kivárom, hogy Önök, akiknek őseit a történelem vihara országukon kívülre sodort, találják meg otthonukat és boldogságukat Magyarországon, szűkebben itt a II. kerületben. Kérem, adja át köszöntésemet és jó kívánságaimat a kerületi örmény kisebbség minden tagjának.
Tisztelettel köszönti

Bencze B. György
polgármester

******

("Ünneprontóak" vagyunk: a megtisztelő levél után, valamint Aján Gerő szeptemberi számunkban megjelent írása után ismét a siófoki elnök úr levelét - és ismét nagyon súlyos ügyben - kell közreadnunk. A szerzővel együtt azonban úgy gondoljuk, hogy a közügyek a közvéleményre tartoznak.)

Dr. Doncsev Toso úrnak,
a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnökének
Tisztelt Elnök úr !
Ön, az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzat „Ararát" című lapjának egyik számában

úgy nyilatkozott, hogy az Örmény Önkormányzatban sincsen több probléma, mint a többi nemzetiségnél.
Valószínűleg Ön nem rendelkezik kellő informáltsággal!
Éves, jóváhagyott munkaterv nincsen! Nincsenek munkabizottságok! Egyáltalában szervezett tevékenység nincsen. Az elnökségnek éves ülésrendje nincsen. Az elnökség összehívása spontán, rendszertelenül történik. Az elnökségi ülésekről jegyzőkönyvek nem készülnek, az elnökség tagjai nem kapják kézhez.
Nagy nehézségek árán megalakítottunk egy pénzügyi előkészítő bizottságot, amelyből három tag, amikor belenézett a kialakított pénzügyi körülményekbe és összetűzésbe került az elnök úrral, nemcsak a pénzügyi bizottsági tagságukról, hanem az országos elnökségi tagságukról is lemondtak!
Az elnök, Avanesian Alex úr, a lemondásuk után olyan ülést hívott össze, amire én meghívót sem kaptam, mivel ezt megelőzően bíráltam az 1999-es költségvetés silány és tartalmatlan tervezetét és azt javaslatomra az elnökség a napirendről levette.
Így én ellenzékbe kerültem. Arra az elnökségi ülésre, amelyen a költségvetést tárgyalták, én már meghívást sem kaptam! Én, az országos választáson, a 119 jelen lévő elektortól 110 szavazatot kaptam. A harmadik, legtöbb szavazattal kerültem be az elnökségbe.
Ez az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzat nem a Magyarországon száz évnél régebben itt élő örménység érdekképviselete!
Az elnökség hiteltelen! A tevékenységet keresők más szervezetek felé orientálódnak. Így tettem én is.
Mivel cikkemben bírálom az Ön által vezetett hivatal pályázati döntését és azt a taktikázást, amelyet Avanesian elnök úr az Erdélyben élő, úgynevezett magyarörménység kirekesztésére irányít, óhatatlanul keresek összefüggést, az Önök személyes viszonya, és az erdélyi örmény származású gyerekeinknek pályázaton elérhetett 300 ezer forintjának elutasítása között.
Mivel, mint elnökségi tagnak, fogalmam nincsen információ hiányában a pénzügyi helyzetről, az állítólag jóváhagyott költségvetésről írásos anyagot nem kaptam - gondolom, hogy már elnökségi tag sem vagyok.
A zavaros pénzügyi helyzetet látva kértem az Ász (Állami Számvevőszék - *a szerk.*) vizsgálatát. Ezt egyelőre elutasították. Vajon miért? Melyek az Ön által vezetett hivatal lehetőségei a kialakult helyzet megváltoztatására?
Üdvözlettel:

Aján Gergely
Siófok, 1999.09.13.

******

Az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzattal kapcsolatosan kérdésünk: vajon a 23 - mennyi? A január 3-i országos elektor-gyűlés döntése szerint az OÖÖ 23 tagú testület. Mint azt már hírül adtuk, június 17-én Bángi-Magyar Attila, Diramerján Viktor és dr. Garaguly István lemondott megbízatásáról. Ilyen esetben a választott testületet "feltöltik" a választás (ez esetben a január 3-i elektori szavazás) listája szerint. Mint kiderül, eredetileg így gondolta az Országos Választási Iroda is. De aztán...

******

Országos Választási Iroda (OVB-53/10/1999)
Szongoth Gábor úrnak

Tisztelt Szongoth úr!
Az 1999. szeptember 8-án kelt elfogadó nyilatkozata alapján az Országos Választási Bizottság 19/1999. (IX.18.) OVB határozatával rendelkezett arról, hogy kiadja Ön részére a megbízólevelet az Országos Örmény Önkormányzat közgyűlése tagjaként. A határozatot a

Legfelsőbb Bíróság - kifogás alapján - felülbírálta és megsemmisítette.
A Legfelsőbb Bíróság végzése ellen további jogorvoslatnak helye nincs, így a megbízólevél átadására az Országos Választási Bizottság nem rendelkezik hatáskörrel. Kérem tájékoztatásom tudomásulvételét.
Budapest, 1999 szeptember 25.

Üdvözlettel *Rytkó Emilia*

******

A Legfelsőbb Bíróság döntése (teljes, betű szerinti szöveg):

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága a Dr. Németh Gabriella ügyvéd (1067 Budapest, Teréz krt. 19.) által képviselt Országos Örmény Önkormányzat (Budapest IX., Soroksári út 3/A.) kérelmezőnek, az Országos Választási Bizottság 1999. szeptember 18-án kelt határozata ellen benyújtott jogorvoslati kérelme tárgyában az alul megjelölt napon - tárgyaláson kívül - meghozta a következő **végzést:**

A Legfelsőbb Bíróság az Országos Választási Bizottság 19/1999. (IX.18.) számú határozata /2/ bekezdésében foglalt rendelkezést, mely szerint "az Országos Választási Bizottság megállapítja, hogy a megüresedett mandátumok betöltésére az 1999. január 3-ai elektori gyűlésen a soron következő legtöbb szavazatot kapott jelöltek jogosultak, amennyiben a mandátumot elfogadják" megsemmisíti.
A végzés ellen további jogorvoslatnak helye nincs.

Az Országos Választási Bizottság 1999. szeptember 18-án kelt 19/1999. (IX.18.) számú határozatában megállapította, hogy az Országos Örmény Önkormányzat közgyűlésébe 1999. január 3-án megválasztott három képviselő megbízatása - lemondásuk miatt - megszűnt.
A határozat /2/ bekezdése szerint: "az Országos Választási Bizottság megállapítja, hogy a megüresedett mandátumok betöltésére az 1999. január 3-ai elektori gyűlésen a soron következő legtöbb szavazatot kapott jelöltek jogosultak, amennyiben a mandátumot elfogadják."
Az Országos Örmény Önkormányzat e határozat /2/ bekezdésében foglalt rendelkezése ellen kifogást nyújtott be. A kifogás szerint az Országos Választási Bizottság döntése meghozatala során a törvény alapján nem rendelkezett hatáskörrel arra, hogy az Országos Örmény Önkormányzat közgyűlésébe új tagoknak mandátum kiadásáról döntsön.
A jogorvoslati kérelem alapos.

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény 34. paragrafusa szerint: az országos önkormányzat közgyűlésének tagjait saját körükből az elektorok, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló törvény kislistás szavazásra vonatkozó szabályainak megfelelő alkalmazásával, titkos szavazással választják meg. A szavazólapra minden jelölt felkerül, aki az elektorok 10 százalékának támogatásával rendelkezik. Az alakuló ülés határozatképes, ha azon legalább a megválasztott elektorok háromnegyede részt vesz.
Az Országos Választási Bizottság a kifogásolt határozati rendelkezését e fenti jogszabályhelyre alapította.
E jogszabályhely nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely alapján az Országos Választási Bizottság a megüresedett mandátumok betöltésére hatáskörrel rendelkezne.
A Legfelsőbb Bíróság ennek alapján megállapította, hogy az Országos Választási Bizottság törvényi felhatalmazás hiányában hozott határozati rendelkezése - melyet a jogorvoslati kérelem keretei között bírált felül - törvénysértő, ezért azt a választási eljárásról szóló 1997.

évi C. törvény (Vjt.) 79 paragrafusa /1/ bekezdés b) pontja és a 80. paragrafus /4/ bekezdése alapján megsemmisítette.
A kifogásolt 19/1999. (IX.18.) OVB határozat rendelkező részének /3/ bekezdésében foglaltak a /2/ bekezdés megsemmisítésével okafogyottá vált.
Budapest, 1999. szeptember 22.

Dr. Rakvács József sk. tanácselnök,
Dr. Danziger Éva sk. előadó bíró,
Dr. Matheidesz Ilona sk. bíró

Legfelsőbb Bírósági határozat ellen jogorvoslattal élni nem lehet. Így csupán kérdéssel "élhetünk" s az sem bizonyos, hogy a kérdés címzettje a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága.
Január 3-án az országos elektor-gyűlés 23 főben határozta meg az OÖÖ létszámát. A kislistás szavazás eredményeként a 23 legtöbb szavazatot nyerő jelölt alkotta meg az OÖÖ-t. (Lásd EÖGYKE-füzetek 1999 január-februári számait.) Az örmény kisebbséghez tartozó elektorok, akik a magyar adófizető választópolgár döntése következtében váltak képviselőkké, január 3-áll a következő sorrendet hozták (a 23 tagú OÖÖ után következőkről van szó):
24. dr. Serkisian Szevan (Budapest, III. ker. EÖGYKE-támogatás, 58 szavazat)
25. Szongoth Gábor (Budapest, XI. ker. EÖGYKE-támogatás, 56 szavazat)
26. Bánki Árpád (Százhalombatta, Arménia Népe-támogatás, 55 szavazat). (Ezután jött a listán - 27-től 37-ig csupa EÖGYKE-támogatású jelölt.)

Na jó, jó.., de ha az Országos Önkormányzat úgy képviseli érdekeinket, hogy még "saját" jelöltjét, az Arménia Népe színeiben induló Bánki Árpádot is "kitúratja" Legfelső Bitósági határozattal...
Akkor csak azt kérdezhetjük: miről van itt szó?

******

Híradó

Szeged Város Önkormányzata, az ottani Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1999 október 6-án a Kiss Ernő utca 2-es ház falán felavatta a vértanú tábornok emléktábláját. Az ünnepséget *Kövér László*, az Örmény Önkormányzat elnöke nyitotta meg, az emlékbeszédet *Dr. Issekutz Sarolta* tartotta, a táblát - amely *Kalmár Márton* szobrászművész alkotása - a szegedi közgyűlés Kulturális és Közművelődési Bizottságának elnöke, *Dr. Berekné dr. Petri Ildikó* avatta fel. Az ünnepség fényéhez hozzájárult *Flórián Antal* színművész.

Ugyancsak Szegeden, az Aradi vértanúk terén tartott emlékünnep köszöntőjét *Dr. Bartha László* polgármester, az emlékező beszédet *Dr. Martonyi János* külügyminiszter mondta. A Tudományegyetem homlokzatán lévő emléktáblát - ugyancsak *Flórián Antal* színművész lélekemelő közreműködésével - este hatkor koszorúzták meg.

Szamosújvárott kerül sorra november 20-21-én az Örmény *Katolikus Egyház és identitástudat Erdélyben* témakörnek szentelt II. Konferencia megrendezése. Az I. Konferencia Budapesten zajlott, 1997 november 21-23 között, amelyen Erzsébetváros, Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Csíkszépvíz, Csíkszereda, Kolozsvár és Székelyudvarhely képviseltette magát. Ezúttal, a szamosújvári konferenciára Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy és Brassó örmény származású közössége is képviselőket küld.

Mózer István aradi újságíró a szerzője *Az aradi szabadságszobor kálváriája* című könyvnek, amelyet minden olvasónk figyelmébe ajánlunk.
"A tizenhárom aradi vértanú kivégzésének 150. évfordulóján azért jelentettük meg e könyvet, hogy emlékük előtt tisztelegjünk, és felhívjuk a figyelmet Európa egyik legszebb szobrára..." - írja a kiadó. A könyvet október 4-én, Szegeden mutatták be, a tervek szerint 750 forintos áron kapható lesz az EÖGYKE klubestjén is.

A budapesti XVIII. kerület Kiss Emő utcában október 5-én felavatták Kiss Ernő tábornok domborművét, amelyet *Jengibarjan Mamikon* szobrászművész készített. (A művész a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint az OÖÖ képviselője.)

A Terézvárosi Örmény Kisebbség október 16-án, 13.00 órakor nyitja meg kiállítását a Városvédő Egyesület Podmaniczky-termében (Budapest, VI. kerület, Eötvös utca 10, I. emelet). A köszöntőt *Jivan R. Tabibian* úr, az Örmény Köztársaság budapesti nagykövete mondja, történelmi visszapillantásra *Dr. Issekutz Sarolta* EÖGYKE-elnök szavaival kerül sor. Lesz örmény ételek kóstolója is...

Október 5-én a szamosújvári Téka Alapítvány az Arménia Örménymagyar Baráti Társasággal közösen székhelyén megemlékezést, Aradon emlékünnepséget tartott. Az EÖGYKE képviseletére meghívták *dr. Issekutz Sarolta* elnökasszonyt, aki a szervezőket levélben köszöntötte, miután ugyanaznap - mint említettük - Szegeden vett részt emlékünnepségen.

November 6-án, szombaton felújítjuk a SÖRÖRÁT-találkozókat! Igen sok olvasónk, az EÖGYKE tagjai jelezték, hogy sörpartijaink hiányoznak! Lám, a Ferenczi István utcában lévő Csendes Söröző november első szombatján ismét SÖRÖRÁT-találkozónak ad helyet! Gyertek! Saját költségünkre iszunk egy korsóval és saját örömünkre kötetlenül beszélgetünk!

A szamosújvári orgona helyreállítására szánt 50 ezer Ft-nak megfelelő összeg eljutott rendeltetési helyére. Az erzsébetvárosi templom szükségleteire a gyűjtés tovább folyik és az összegek folyamatosan odakerülnek.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható *Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája* c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. .

******

Emlékezzünk 1848/49 hőseire

A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (lapunkban is közzétett) pályázatának díjazott tanulmánya - a szerzők munkájának befejező részét közöljük:

Nyéki Tamás - Tóth K. József

Az 1848-49 es események magyarörmény szereplői

Az első népképviseleti országgyűlés szelektált emlékhelyei:

Pesten 1848 július 5-én nyitották meg az első népképviseleti országgyűlést a klasszicista Redoute-ban. Ekkor lett korjegyző Zichyfalva örmény származású képviselője, *Dániel Pál* is.

Az eseményt a mai Parlament épületének képviselőházi üléstermében is freskó őrzi. A Redoute-ot 1849 májusában a budai vár parancsnoka, *Hentzi* sok más pesti épülettel együtt szétlövette, helyén 1859-64-ben épült fel a romantikus stílusú Vigadó, *Feszl Frigyes* tervei alapján. Az országgyűlés, miután 1848 végén, 1849 elején Debrecenbe menekült, a hajdú főváros híres Református Kollégiumának oratóriumában kapott helyet. Ma az ottani padokon kicsiny réztáblákon olvashatóak a képviselők nevei.
A néphez és bajtársaikhoz hű örmény képviselők Debrecenben ugyanúgy kivették a részüket a munkából, mint Pesten, majd végül Szegeden. Nagyban segítették az április 14-i függetlenségi nyilatkozatot és a detronizációt is.

Szegeden az Oskola utca és a Tömörkény utca felé vezető árkádos átjáró által határolt területen állt 1964-es lebontásáig az 1840-es évek elején megnyitott fogadó, amelyben Szegeden járva Széchenyi és Kossuth is többször megfordult. Egy helyi legendárium szerint Petőfi is járt itt 1849 júliusában, de Zoltán fia valóban rendszeresen itt uzsonnázott 1866-ban, amikor a szegedi piarista gimnáziumba járt. Amikor Szeged lett a szabadságharc fővárosa, az ide érkezett országgyűlési képviselők ebédlőhelye lett az Arany Oroszlán, így a köztük érkező örmény származású képviselőké is. A fogadó 1884-ben szűnt meg, utána lett belőle a szintén híres Kecsketrafik.
A mai szegedi Városháza helyén álló egyemeletes régi Városháza 1805-re készült el klasszicista barokk stílusban. A homlokzati főfalra épült tornya mögött volt a városi közgyűlés terme, amely 1849 júliusában az országgyűlés ülésterme lett. Akkor az épület számos szobája szolgált az országgyűlés céljainak. Így pl. a főjegyzői hivatalban ülésezett az Országos Kegyelmi Főtörvényszék. A képviselőház két nyilvános és négy zárt ülést tartott Szegeden. Maga Kossuth nem vett részt a tárgyalásokon. Az itt ülésező képviselők, így az örmény származásúak is, ebben a közgyűlési teremben fogadták el a zsidóemancipáció törvényét és az országos határozatot a nemzetiségi kérdésről (amely jogilag teljes értelemben nem volt törvény). Az 1879-es nagy árvízkor megroggyant és megrongálódott épületet *Lechner Ödön* bontotta le, illetve építette fel újra a régi alapokon és anyagainak felhasználásával 1882-83-ban historizáló, neobarokk stílusban.

Néhány csataemlékmű

Piski (ma Simeria, Románia) 1849 február 9-én *Bem* tábornok itt aratott döntő fontosságú győzelmet az őt január óta folyamatosan üldöző *Puchner* altábornagy felett. A magyar sereg előhada a Piski falu nyugati felénél húzódó Sztrigy folyó mögött volt állásban, ahol a kulcspont az országút Sztrigyen átvezető szakasza volt, egy széles fahíd. A reggeltől késő délutánig tartó heves csata központja mindvégig a híd és környéke. A csatában *Czetz* alezredes is részt vett. Először Déva felől érkezve dandárával a legjobbkor segítette meg a már-már visszavonuló csapatokat, majd a végső szakaszban a megfutamodott magyar sereget állította meg és fordította vissza, hogy aztán az újra bátorságra szert tévő honvédek rövid idő alatt visszatérjenek a hídhoz, és szétverjék Puchnert. A híres fahídnak ma már csak a cölöpjei láthatóak alacsony vízálláskor, a modern hídtól jobbra.
A csata emlékére a múlt században vaskerítéses obeliszket is állítottak, de ez ma már nem áll. Piskinél esett el a tragikus sorsú kolozsvári örmény Szentpéteri fivérek legfiatalabbja, Ferenc, aki a 32. zászlóalj hadnagyaként áldozta életét a magyar szabadságért. Mind Imre, mind Miklós bátyja századosként halt meg, az előbbi Nagyszeben 1849 március 11-i bevételekor, az utóbbi pedig egy csatában szerzett sebében.

Havasnagyfalu (ma Marisel, Románia) - 1849 július 6-án ezen falu közelében folyt az a tragikus csata, amelyben *Vasvári Pál* elesett. Nicolau Corches román felkelő tribun

egységével itt kerítette be a négy századnyi Rákóczi-szabadcsapatot és társegységeit, melyeket Vasvári vezetett.
A túlerőben lévő felkelők teljesen szétverték és lemészárolták a magyarokat, a Rákócziakból csak egy századnyi honvéd élte túl a csatát. Itt esett el a 49-ik tartalék zászlóalj főhadnagyaként az örmény *Szarukán János* is. A csata emlékműve, egy kereszt a halottak közös sírja felett a Gyalui-havasokban, a Funtinel-fennsíkon található, Gyalu községtől délnyugatra, a Meleg-Szamos vízzáró gátjaitól felfelé, a Bélés-patak felett.

Temesvár - Az itteni várat 1848 október közepétől egészen az 1849 augusztus 9-i temesvári vereségig ostromolták sikertelenül a honvédcsapatok. A várőrség egyik sikeres kitörésekor veszthette életét *Lukács István* 28 éves nagyváradi tüzérfőhadnagy, aki talán a szintén nagyváradi *Lukács Dénes* tüzérezredes öccse lehetett. Ma Temesváron három tömegsír található, amely számításba jöhet a főhadnagy sírjaként. A gyárvárosi és szabadfalvi temetőkben lévő sírokon egyaránt fehér obeliszk emlékeztet a halottakra. A józsefvárosi temető sírján sárga lánckerítéssel övezett szürke obeliszk utal a tömegsírra.

Egyéb, örményekhez kapcsolható emlékhelyek:

Ompolygyepü (ma Presaca Ampoiului, Románia) - A vasútállomás előtt Pax feliratú, hatalmas fekete obeliszk emlékeztet a 645, előző nap Zalatnáról elmenekült és lefegyverzett civilre és nemzetőrre, akit 1848 október 24-e hajnalán legyilkoltak. 1899-ben az örmény származású *Lukács Béla* pénzügyminiszter állíttatta, mivel a mészárlás során itt halt meg apja, *Lukács Simon* birtokos, anyja, *Gaál Teréz*, István és Simon bátyjai, Teréz és Eleonóra nővérei és nagybátyja. A másfél éves csecsemőt román dajkája mentette meg és nevelte egy ideig.

A budapesti Kerepesi temetőben nyugszik két örmény származású volt honvédtiszt is. *Kövér Lajos*, a 36. zászlóalj hadnagya volt, aki 38 évesen halt meg mint ügyvéd és író (29/1. parcella 1.sor - 9.sír). *Gajzágó Salamon* (1830- 1898.) Széchenyi mellett volt joggyakornok, majd 18 évesen honvéd lett a Zrínyi-szabadcsapatban, illetve a belőle szerveződött 35. zászlóaljban.
Egysége nagy részével együtt 1848 december 30-án a Komárom-Esztergom megyei Mórnál esett fogságba, ahol 1873-ban egy kis emlékoszlopot is állítottak a csata emlékére. A nyugalmazott számvevőszéki elnökként elhunyt Gajzágót a 30. parcellában helyezték végső nyugalomra.
Amikor 1848. március 15-én ő is elkísérte az országgyűlés küldöttségét Bécsbe, a Seilergasse 14. szám alatti (régi számon: 1086) Hotel Frankfurtban szállt meg ő is, amely akkor a "Stadt Frankfurt" nevet viselte. A forradalom alatt a Bécsbe érkező magyar polgárok és politikusok nagy része is itt szállt meg egészen szeptember végéig (pl. az országgyűlési küldöttség szeptember 18-án, és Batthyány miniszterelnök a hó legvégén). Amikor 1848. március 17-én a pozsonyi, emeletes Zöldfa fogadó erkélyéről bejelentette a készülő törvényeket és a jobbágyfelszabadítást, a fáklyás menet egyik szónoka Gajzágó lett. Az 1879 és 1918 között Kossuth nevét viselő téren a fogadó Nemzeti Szálló, majd később a Magyar királyhoz címzett hotel lett, végül az 1930-as évek elején átalakították a ma is meglévő Carlton Szállóvá (ma námestie Hviezdoslavovo). A híres erkély az átalakításkor kőkonzolostól Magyarországra került a Parlamenti Múzeumba, majd 1945 után Ceglédre.
Hosszas méltatlan kezelés után 1996 szeptember 22-én avatták fel az erkélyt a református templom melletti kis téren felújítva és megszépítve.

(vége)

******

Egy idézet októberre:

"A beköltözött örmény családok száma a háromezret alig haladja meg. Ha én meg nem írom e szükséges munkát, az utónemzedék merem állítani - alig ha megírhatja; mert nem lesz abban a kedvező helyzetben."
(Szongott Kristóf "A magyarhoni örmény családok genealógiája" Szamosújvár, 1897 – 9. oldal)

******

Dr. Gajzágó Aladár

Az Unió születése
(folytatás előző számunkból)

"Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fenntartatnak, hanem egyszersmind a görög és örménykatolikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek."

Érdekes hozzászólása volt Hosszú József, mócsi (Kolozs megye) választókerületi, Deák-párti képviselőnek, aki azzal kezdte beszédét, hogy ugyan mind Macelláriu, mind Rannicher képviselők az unió törvényességét és szükségszerűségét elismerik, ennek ellenére sem a benyújtott macelláriui határozati javaslatot, sem Rannicher indítványát nem támogatja. Az elsőt azért nem, mert Erdélyben gyűlés nem hívható össze, ami eredményre vezetne s ez nem lenne más, mint az 1865. évi kolozsvári országgyűlés folytatása. Újabban ugyanis három vélemény létezik. Vannak uniót szívből pártolók, vannak uniót ellenzők s léteznek, akik feltételes uniót kívánnak. A másodikat azért nem, mert a kérdés, amit a minisztériumnak figyelembe kellene vennie, hogy olyan törvényjavaslatot terjesszen be, mellyel mindannyiunk meg lenne elégedve. Érdekes példákat is hozott fel. Pl. „Mit kívántak a szászok 1848- és 1865-ben, mit kívántam én?" A szászok kívánták, hogy maradjon minden úgy, mint volt 700 év óta, azaz maradjon meg a régi privilégium. Mit kívántam én? „Miként fogja a minisztérium e két ellentétes követelést kielégíteni? Képes-e olyan törvényjavaslatot előterjeszteni, mely a privilégiumokat is fenntartja, és a jogegyenlőséget se bántsa. Én hiszem, hogy nem. (Helyeslés.)"

Hosszú képviselő salamoni döntést hozott: általánosságban elfogadta a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot, de a részletes vitában kifejti kételyeit.

Éles vitát hallhattak az ülésen resztvevők *Borlea Zsigmond* ügyvéd, nagyhalmágyi (Zaránd megye) választókerületi, parlamenten kívüli radikális pártállású képviselő és *Gajzágó Salamon* levezető elnök között. Borlea hivatkozott a délelőtti ülés szomorú eseményeire és annak a véleményének adott hangot, hogy a házban fel vannak izgatva a kedélyek s ellenszenv uralkodik. Ezt a felkiáltások tagadták. Hivatkozott Bortea az általuk szerkesztett és beadott határozati javaslat indoklásában *Macelláriu*t megzavarták beszédében, aki kénytelen volt végül a szótól elállni. *Tiszku Ábrahám*ról ismert, hogy nem tud magyarul, ezért a beszédeit olvassa. Most, amikor jegyzékeit tekintette, közbekiáltások hangzottak el, hogy az elnök utasítsa rendre és figyelmeztesse a házszabályhoz, ami szerint nem olvasni, hanem

beszélni kell. Így helyeslés mellett elállt a szótól és a termet elhagyta. Ezekre való tekintettel Borlea bejelentette, hogy a törvényjavaslat általános és részletes tárgyalásában nem vesz részt. Végül hozzátette, hogy a kolozsvári országgyűlésen az 1848. I. törvény az uniós törvény „éppen ily körülmények, pressziók mellett s felizgatott keblekkel hozatott”.

Tisza László képviselő hozzászólása igen pozitív volt és jó szolgálatot tett: „Én, bízva a t. ház lelkesedésében, bízva abban, hogy a frigy, mely régebben megköttetett, ma részletes alkalmazására nézve is törvénybe iktattatik, erősen bízom abban is, hogy e szent frigyet soha többé a fergeteg sem ingathatja meg.” Jó szolgálatot tett, mert felvilágosította a kételkedőket, a vakmerő híresztelőket, hogy az erdélyi országgyűlés uniós törvényét nem szentesítették. Tisza László így tájékoztatott: “Ugyanis Őfelsége, Ferdinánd 1848. Július 12-től az erdélyi országgyűlést felosztó leiratában szóról szóra ez mondatik: Az általunk kegyelmesen helybenhagyott törvénycikkeket szokott modorban legfelső aláírásunkkal már szentesítettük." A bécsi császári levéltárban egy ilyen hiteles eredeti példány máig is látható. Beszéde többi részében megjegyzéseket fűzött Rannicher képviselő állításaihoz.

Petkó Lázár (ügyvéd, vajdahunyadi választókerületi, parlamenten kívüli radikális párti) képviselő feltette a kérdést, hogy olvashat-e, különben el kell álljon a szótól. Végül is olvashatta hozzászólását, miután *Bónis Sámuel* képviselő hozzászólt, hogy a szabályok ugyan tiltják az olvasást, de ha valaki menti magát, hogy nyelvünket nem érti tökéletesen, el lehet a szabálytól tekinteni. Petkó Lázár élt is vele. Véleménye szerint az uniót ráerőszakolták a népre, így nem verhet gyökeret. Pártfogásába vette Macelláriut és kijelentette, hogy nem járul hozzá a törvényjavaslat elfogadásához, mert az homlokegyenest ellenkezik a román nemzet jogos igényeivel.
Zeyk Károly lemondott szólási jogáról és kérte, hogy hasonlóan tegyenek, akik szívükön hordják a törvényjavaslat részletes tárgyalását, hogy minél hamarabb törvénnyé válhasson.
Petkó képviselőhöz hasonlóan nem fogadta el a törvényjavaslatot *Bohatieln Sándor* román ügyvéd, Doboka, Radna (Naszód) választókerületi Deák-párti képviselő, aki jelen volt az 1848. I. törvénycikk megszavazásánál, de nem akarja, hogy ez a törvény éppen olyan fájdalmakat okozzon, mint az említett. „Én ezen törvényjavaslatot nem tartom minősítve arra, hogy alapján eléressék az úttalan forrón óhajtott cél, hogy az egyesülés a szívekben s az érdekekben legyen, nem csak a törvényben.” Rátért: Balázsfalván nem az unió ellen voltak, hanem azt kérték, hogy először a román nemzet egyenjogúsága mondassék ki.

Az ülésen ismét felszólalt a belügyminiszter, aki elnéző volt az olvasással szemben, még akkor is, ha türelmünket próbára akarná tenni. Beszédében jelezte, hogy az ország erősen kívánja az unió részletes szabályozásának pozitív befejezését. Ezért a törvényjavaslat előterjesztésének bővebb indoklását fölöslegesnek tartja. Majd hangsúlyozta, hogy miután a javaslat törvénnyé válik, Erdély sajátságos viszonyai miatt még hosszú időnek kell eltelnie, hogy az unió tökéletesen és véglegesen befejeződjék. Végül felkérte a képviselőházat, hogy a törvényjavaslatot részletes tárgyalás alapjául fogadják el, annak az indítványnak a mellőzésével, amely a tárgyalás elhalasztását célozza. Felhívta a hozzászólókat, hogy minden fölösleges szót mellőzzenek, amely nem tartozik szorosan a tárgyhoz.

A belügyminiszteri hozzászólást *Binder Mihály* tanácsos Deák-párti, újegyházi képviselő kissé kihívó hangú megnyilvánulása követte. Úgy állította be, hogy neki nem szólt a belügyminiszteri felszólítás, mert ő nem kívánja, hogy létrejöjjön a törvény. Szavai csupa elmarasztalást tartalmaztak, előhozta, hogy Deák Ferenc indítványa alapján 1866 tavaszán, amikor az erélyi képviselők a házba kerültek, bizottságot küldtek ki az uniós törvényjavaslat részére adatgyűjtésre. Ezt Erdély lakossága is örömmel vette. „Sajnálattal kell azonban

mondanom, hogy azon bizottság nem csinált semmit, és pedig egy egész és háromnegyed éven át, még oly időben sem, amikor a t. ház nem igen volt elfoglalva...” „De azt szeretném tudni, hogy létezik-e legalább egy ülésének jegyzőkönyve? S miért nem csinált semmit a bizottság? Miért nem tartott üléseket? Miért nem tanácskozott?” (A képviselőházban e megállapításokat sajnos nem lehet cáfolni, miután nem állnak rendelkezésre források, de valóban elgondolkodtató az esetleges vádszerző.) Majd visszaemlékezett 1867 decemberére, amikor *Deák Ferenc* felszólalására léptek az unió kérdésében, miután a kormány úgy nyilatkozott, hogy a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvény elkészítését is az említett bizottságra bízza, de az uniós törvényt maga akarja elkészíteni. A kormány azonban ugyan el lehetett foglalva és a kérdés sem volt részére égető. Erdély az országgyűlésben képviselve volt, a központi kormány alatt állt és még egy királyi biztossal is el volt látva. Binder Mihály Rannicher indítványát pártolta.
Binder felszólalását *Wlád Alajos* román ügyvéd, nagyzorlenci (Krassó-Szörény megye) választókerületi, radikális, majd Deák-párti képviselő hozzászólása követte, aki szintén aláírta a Macelláriu-féle határozati javaslatot. Hozzátette, az abban foglalt indokok nem az övéi. Az ő kiindulási alapja a törvényesség. Elfogadta a két uniós törvényt, amelyek ugyan az egyesülést kimondták, de nem szabályozták és nem tartották be illetékesség vonatkozásában a törvény világos rendelkezéseit. Emlékeztetett az 1866. február 19-i XXVI. országos ülésre, amelyen kinevették, amikor azt mondta: „egyike vagyok azon kevés intelligens románoknak, kik az uniót pótolják.” Ma is az unió barátja vagyok, mert az magyarnak és románnak is érdekében áll. Szólt a két erdélyi országgyűlésről, az 1863-as szebeniről, valamint az 1864-es kolozsváriról és feltette a kérdést: miért ne lehetne harmadik is?, amit az azóta megkoronázott fejedelem hívna össze. Majd hitet tett a Macelláriu javaslat második részében foglaltakra, nevezetesen arra, hogy a felelős kormányt utasítsák, hogy az 1848. VII. törvény értelmében Erdélyen újabb országgyűlést hívjon össze az uniós kérdések érdekében, amit az utána következő közös országgyűlésen megvitatnának.
Ezt *Berzenczey László* marosi választókerületi, balközéppárti képviselő felszólalása követte, aki a központi bizottság munkálatát teljes terjedelemben üdvözölte és pártolta. Beszédéből érdemes kiemelni a következőket: „… azt hiszem, a történelem bizonyossága szerint a románok politikai nemzeti életének első jelszava volt az unió, az unió Magyarországgal, azóta kezdik szabadságukat kapni, mióta szó van az unióról (helyeslés). Az unió Magyarországgal adta meg legelőször a románok nemzeti önállóságát (helyeslés). Unióval biztosíttatik nemzeti életük, és bizonyára az unióban lesz meg jövőjüknek és nemzeti kifejlődésöknek fő alapja (élénk helyeslés).” Berzenczey László bírálta Macellariu képviselő elképzelését, aki ugyan akarja az uniót, csakhogy szerinte Erdélynek és Magyarországnak is külön országgyűlése legyen. „Hát ez nem szeparatizmus?”

Babes Vincze szászkai (Krassó-Szörény megye) választókerületi, parlamenten kívüli radikális párti képviselő menti a beadott határozati javaslatukat, amely nem tagadja meg az uniót, sőt elismeri annak szükségességét, de felszólítja a t. házat, méltóztatnék figyelemmel lenni a nép, az erdélyi nép, a román nemzet szavára is. Majd így folytatta: „az erdélyi nép, legalább az erdélyi román nemzet, soha megelégedve nem volt, nem lehet az unióval, vagy legalább az unió kimondása és annak keresztülvitelének módozataival. Ezt tagadni nem lehet, és ez iránt van panasz és kifogás.” „... hasznosabb lenne úgy Erdélyre, mint Magyarországra nézve, úgy a magyar, mint a román nemzetre nézve, ha az unió egyformán jönne létre, mint létrejött az Magyarország és Horvátország közt; igaz, az unió és nem fúzió volna, de benne mindenesetre áldás volna.” Végül a határozati javaslatokat ajánlotta!
Trauschenfels Emil brassói választókerületi, parlamenten kívüli mérsékelt nemzeti párti képviselő első szavaiban azt fejtette ki, hogy a törvényjavaslatból törvény legyen. Hangoztatta, hogy nem a magyar fajhoz tartozik, ő szász. Kifejtette, hogy a szász nemzet

őszinte örömmel fogadja a törvényjavaslatot, amely a két országot végleg összeköti.
Az utolsó erdélyi képviselő, *Puskárin János* lovag, Deák-párti, lisszai (Fogaras megye) választókerületi, tanácsos foglalkozású, példákat mondott Magyarország és az ausztriai birodalom tartományai között, a Horvátországgal történt egyezkedésre; miért ne lehetne ez az unió is sikeres? „Óhajtottam volna tehát, hogy ha az erdélyi unió szabályozásának részleteit hasonló kiegyezkedési úton lehetett volna elintézni."

Végül *Csengery Imre* előadó élt a zárszó jogával. Csak egy példát hozott fel. „Azt, hogy a nap fénylik és világít, tagadni nem lehet. És mégis van az emberiségnek két osztálya, amely ezt nem látja, az egyik a vak, kinek tehát érzéke hiányzik; a másik az, aki behunyja szemét, és így önként nem akar látni (helyeslés). Haszontalan munka volna, ha bármelyiket e két osztály közül oda akarnák vinni, hogy lásson és megvilágosodjék." Végül ezzel zárta hozzászólását: „Erdélyek és Magyarországnak régen együtt vert a szíve, mielőtt a test eggyé vált volna is (Igaz!). Bennünket, Erdélyt és Magyarországot, egyesít a rokonszármazás és rokonvér; egyesít a közös érdek és cél; egyesít a közös barát és ellenség; egyesít a közös múlt és közös jövendő. Ezen ellen, és így Isten és a természet rendelései ellen, embernek küzdése hasztalan (élénk helyeslés)."
Gajzágó Salamon elnök kérte azokat a képviselőket, akik a központi bizottság által előterjesztett törvényjavaslatot, amely Magyarország és Erdély egyesítésének részleteit szabályozza, általánosságban elfogadják, méltóztassanak felállni (megtörténik). A ház a törvényjavaslatot a részletes tanácskozás alapjául elfogadta. Ezt követően az összes szakaszt egyenként felolvasták, amelyeket elfogadtak. Álljunk meg a 14. szakasznál! *Paiss Andor* jegyző olvasta e szakaszt, amire *Simay Gergely* így reagált: „Ez azon szakasz, melyet bátor voltam a t. ház figyelmébe ajánlani, midőn az imént módosítványomat előterjesztettem. Módosítványom sokkal egyszerűbb, sokkal inkább a törvényben gyökerezik, semhogy indokolnom kellene. Egyenesen folyik a 48-i törvényeknek magyarországi XX. és erdélyi IX. cikkéből, és a különböző szertartású egyházak jogegyenlőségéből. Ha tehát ezen törvényjavaslatban is kifejezett törvénynek eleget akarunk termi, ezen módosítvány minden esetre a szövegbe felvevendő (helyeslés)." Paiss jegyző tovább olvasta Simay módosítványát: „Ezen szakasz 8-ik sorában ezen szó után: „görög" iktatandók ezen szavak: „és örmény" (helyeslés)." Gajzágó Salamon elnök ezek után feltette a kérdést: „Elfogadja a t. ház ezen szakaszt Simay Gergely módosítványával? (Elfogadjuk!)" Elfogadtatott.

A képviselőház CCCXXX. országos ülésén 1868. december 2-án az előző napi levezető elnökökkel szintén több napirendi pontot tárgyalt.
Gajzágó Salamon elnöklete alatt történt meg az erdélyi unió részletes szabályozásáról szóló törvényjavaslat végleges megszavazása. A kormány részéről *gróf Andrássy Gyula* miniszterelnök, *Lónyai Menyhért*, később *Gorove István* és *báró Wenckheim Béla* miniszterek vettek részt.

(folytatjuk)

******

Mikor született Gajzágó Salamon?

Amikor Gajzágó Salamon 1898. március 9-én örökre lehunyta szemét, magyar közéleti szereplőknél csak kivételesen adódó harmonikus, magasra ívelő életpálya ért véget. Szorgalmas jogi, gazdasági és irodalmi önműveléssel és igényes szellemi alkotómunkával eltöltött élete sok tekintetben jelképezi a feudális kötöttségekből lépésről-lépésre, hol békésen, hol véres harcok árán szabaduló, modern, polgári Magyarország fejlődését. Találóan írta a Szabadelvű párt napilapja a Nemzet 1892. szeptember 27-i számában megjelent, a nyugalomba vonuló Gajzágó Salamont méltató cikkében: „Bizonyos, hogy az egyéni jeles

tulajdonságokon kívül a körülmények szerencsés találkozása is kell ahhoz, hogy egy-egy joggal sokat ígérő életpálya beváltsa ígéretét”.

Gajzágó Salamon, ha válaszút elé került, szerencsésen választott. Amikor a sors döntött helyette: kegyes volt hozzá a sors. Szülei, *Gajzágó Lukács* és *Gáll Terézia* 1815-ben költöztek Szamosújvárról Pásztópusztára, Turkeve közelébe, olyan korban, amikor nekilendült az alföldi marhakereskedelem. A törekvő örmény kereskedőcsaládok határtalannak érezték a jövő lehetőségeit. Ezt a hitet jelzi a Gajzágó-család örvendetes termékenysége is: az Arménia 1889. 1. számában közölt adat szerint a 44 éves korában elhunyt Gáll Terézia 18 gyermeknek adott életet (közülük hat korán elhunyt). A népes családból Salamon Szamosújvárra kerül elemi iskolába, majd Szolnokon tanul, főiskolát Pozsonyban végez. Lelkesen hallgatja Horváth István történeti előadásait, de annak romantikus túlzásait a maga Erdélyből hozott reális szemléletével ellensúlyozza. Alig 20 évesen egyik szervezője a pozsonyi joggyakornokok (patvaristák) Pozsonyi Körnek nevezett egyesületének, amelynek *Szarvady Frigyes* után titkára lett.

1848. március 30-án a Kör kimondta feloszlását, tagjai többségükben Budapestre jöttek, beléptek a Radikál Körré alakult Ellenzéki Körbe, vagy a legradikálisabb Egyenlőségi Társulatba. Gajzágó Salamon támogatja *Perczel Mór* kezdeményezését, a Zrínyi szabadcsapat szervezését, amely először nemzetőrzászlóaljként alakult meg, majd megtartva a jellegzetes piroshajtókás kék atillát, 35. Zrínyi Honvéd Zászlóaljjá szerveződött. Gajzágó Salamon 1848. október 15-től alhadnagyként vesz részt a Perczel Mór irányította honvédalakulat harcaiban, míg december 30-án, a szerencsétlenül végződött móri csatában a császári seregek fogságába esik. (Később életrajzai életének ezt a "radikális" szakaszát némileg hozzáigazítva a 67-es, kiegyezési szellemhez, csak annyit jegyeznek fel, hogy Pozsonyban Széchenyi István patvaristája volt).

Tíz hónapig ette a hadifoglyok kenyerét Königgrätzben. Ekkor ismét rámosolygott a szerencse: elrendelték a hadifoglyok besorozását a császári hadseregbe. Gajzágó Salamont "szemmellátható testi gyengeség" miatt katonai szolgálatra alkalmatlannak minősítették. Menetlevelet és igazolást kapott, hogy köteles Turpásztóra hazamenni. A pásztói, majd némai földbirtokon töltött idő irodalmi tevékenységgel telt, míg a 60-as években megnyílt a közéleti szereplés lehetősége, Gajzágó Salamon megint helyesen döntött: amikor a Bécsből felkínált alkotmányrendezések nem feleltek meg a Deák Ferenc-féle feltételeknek, ő is visszavonul, nem megy el a nagyszebeni tartománygyűlésre. Csak 1866/1867-ben nyílik meg a közszereplés alkotmányos lehetősége, Szamosújvár képviselője ebből derekasan kiveszi a részét.
Az idők távlatából három ügy diadalra juttatásában ítélhetjük döntőnek szerepét: a honvédek segélyezésének társadalmi megoldásában, az egyházpolitikai küzdelmekben (az egyház- és állam szétválasztásának végrehajtásában) és az állami számszék megszervezésében, melyet 22 éven át vezetett.
Élete alkonyán, 1892-ben lemondott számszéki elnöki tisztéről: nem lehet a számszék elnöke, akinek közvetlen családtagja miniszter lett! Gajzágó Salamon nagy álma teljesült: veje, *Lukács Béla* kereskedelmi miniszter lett, Salamon személyesen pedig főrendiházi tag. Itt mondta el azokat a beszédeket, amelyekben, hangsúlyozva katolikus hitét és meggyőződését, az u.n. egyházpolitikai törvényjavaslatok (polgári házasság, állami anyakönyvezetés, zsidó felekezeti egyenjogúsítás) elfogadását ajánlotta és diadalra juttatta.

Mivel nem volt szerencséje? Születésének évszámával. Vagy mondhatjuk úgy is: szerencséje volt, mert míg másnak csak egy van, neki - öt jutott!

Először a *Szongott* szerkesztette Arménia közölte az 1830-as évszámot, Gajzágó Salamon nem helyesbítette. A kézikönyvek, lexikonok mind átvették. A hadifogoly-elbocsájtólevél ("Certificat") 1827-et tüntetett fel, de valaki - más színű tintával - 1829-re változtatta. 1879-ben, második házasságkötésekor az anyakönyvben helyesen írták, hogy 51 éves, tehát született 1828-ban. A halotti anyakönyvben viszont az szerepel, hogy 69 éves, tehát 1829-ben született. Az Erdélyi Örmény Gyökerek szeptemberi száma ötödik változatként - 1818-at közöl. Ez nyilván nem az adatközlő Gajzágó Aladár lelkén szárad, hanem "félreütés". Hisz az adatközlő tőlem kapta a helyes adatokat tartalmazó okmányokat.
De hogy derült ki az igazság? Amikor a 30-as évek végén Édesanyámnak, Gajzágó Salamon unokájának igazolnia kellett származását, a turkevei plébános - legnagyobb meglepetésünkre - közölte, hogy az általunk megadott időpontban Gajzágó Salamont nem keresztelték, sőt ilyen nevűt egyáltalában nem kereszteltek Pásztópusztán, ill. a turkevei plébánián. Közölte a megadott időpont tájékán, (előtte, utána) kereszteltek nevét, amiből az derült ki, hogy 1828. február 2-án megkeresztelték az aznap született Sámuel Ignácot. Biztonság kedvéért 1973-ban újból elkértem a turkevei adatokat, ugyanazzal az eredménnyel! Hogy a dátum és keresznévcserét mi okozhatta, rejtély.
Bár ez volna az egyetlen rejtély őseink életének titkai közt!
1999. október 7.

Macskásy Pál

******

Kolozsvártól - Kolozsvárig

Szülőföldem szép határa, megláttalak valahára és ezt nagyon köszönöm mindazoknak, akik ilyen csodálatos honismereti programokat kitalálnak, megszerkesztenek és megvalósítanak.
Ezekről a „barangolásokról” olvastam már a Füzetekben, természetes tehát, hogy vágyakozva ízlelgettem a márciusi számban az idei tervet. A felsorolt városok, helységek között sok olyan akadt, ahol már 2-3 évtizeddel ezelőtt jártam, de talán, mert Illyefalva is közöttük volt, eszembe jutottak *Kató Béla*, az ottani legendás hírű lelkipásztor: a régi rendszerben nem engedték meg, hogy a földrengéskor is megsérült erődtemplomot restauráltassa. Semmilyen egyházi jellegű épületet nem volt szabad emelni, felújítani. Miután néhány hónapig polgármestere is volt Illyefalvaiak, majd a református eklézsiák mintájára és szabályzata alapján Romániában elsőként megtartották a helyi demokratikus választásokat megszabadulván a „falu bírója” foglalatosságból - hozzálátott az erődtemplom javíttatásának, hogy a nép érzékelje a változást, legyen önbizalma, merjen cselekedni

Családi összefogással gyűjtöttük a részvételi díjat, majd miután az EÖGYKE megbízásából az erdélyi örménymagyarokkal való találkozót magam is szerveztem - tehát dolgoztam - már nem hárítottam el, hanem hálás szívvel fogadtam az Egyesület anyagi segítségét, miszerint Baráti Társaságunk két tagjának buszköltségét kifizetik. „Szép szokás, jó szokás”, szívből köszönjük.
Budapestre, az indulás előestjére nagylányom vitt fel, így hát Gyulán is voltunk. Úgy emlékszem, a múzeummá alakított polgárház néhai tulajdonosai örmény származásúak voltak. A falon függő egyik családi kép, illetve családfa neveiből erre következtettem, csakhogy akkor még nem voltam „örményvírussal” kellően beoltott, s nem jegyeztem fel. De kérem, aki teheti, nézzen utána ott Gyulán.
A város megrendezte a Minden Magyarok VI. Néptáncfesztiválját, amelyen augusztus 19-23. között részt vett a szamosújvári Kaláka Néptáncegyüttes is. A rendezvény mottója: „Magyarok búcsúja az évezredtől”. Magyarország, a Felvidék, a Vajdaság, Erdély, Lengyelország, Kanada és Hollandia 16 néptáncegyüttese, több mint 500 személy vett részt a

város önkormányzata és az Erkel Ferenc Művelődési Központ által szervezett, nagyszabású parádén, amelynek főrendezője *Novák Ferenc*, Kossuth-díjas koreográfus volt.
Nagyon szeretném remélni, hogy a legközelebbi, VII. néptáncfesztiválon a szamosújvári Kaláka együttes már örmény néptánccal is megörvendezteti közönségét, amihez ezúton is kérjük a szamosújvári gyökerekkel is gazdaggá tett Novák Ferenc segítségét.

Nézem a részletes útitervet, a jegyzeteimet... nem írhatom le minden gondolatomat és érzésemet... Mert „Gyuri bácsi" magyarázatai, a kiválasztott versek, prózai szövegek, népdalok, népballadák, és zenei műalkotások méltán és illően egészítették ki a látványt, fogalmazták meg saját érzéseinket, gondolataimat, vagy frissítették fel, ha kókadni kezdettünk. Megpróbálok minden napból kiválasztani egyetlen élményt, a legkatartikusabbat, azt, amelyet soha nem felejtek el.

Arad, a Vértanúk emlékműve. Itt még nem jártam eddig. Szégyellem magam a jóérzésű becsületes román barátaim helyett, azért a környezetért - diszkós vendéglő, sportlétesítmények, camping amellyel a világszabadság mártírjainak nyugalmát igyekszik a „politika" megzavarni. De biztatom magam: *Dávid Ibolya* asszony, a magyar igazságügyminiszter megegyezett...
Megkoszorúzzuk az emlékművet, a versolvasónak elcsuklik a hangja, nemzeti imáinkat sokan énekeljük könnyezve, s a Szózat után nagyon csendesen igyekszünk a busz felé.
„1999. szeptember 2-i ülésén a román kormány megtárgyalta és elfogadta a külügy-, a hadügy- és a művelődésügyi miniszter által beterjesztett határozattervezetet az aradi vértanuk emlékművének visszaadásáról az Assisi Szent Ferenc rendnek." (Szabadság 1999. szeptember 3.). Hangzottak már el szélsőséges vélemények, például: az alkotást be kell olvasztani. Ezt éppen Adrian Nastase, a Romániai Társadalmi Demokrácia Pártjának alelnöke nyilatkozta itt Aradon. „Figyelembe kell venni az aradi lakosság véleményét" (Szabadság, 1999. szeptember 6.). Tovább is van, mondjam még? Nem, inkább reménykedem és bízom a diplomáciában és a józan észben.

Csodaszép tájak, a Nyugati Érchegység ormain várromok, a nap súrolja a fák lombját, a Maros vize folyik csendesen, s pilótánknak köszönhetően még napvilágnál megérkezünk Marosillyére.
Hihetetlen: a bástyát, amelyen az 1909-ben állított magyar nyelvű emléktábláról olvashatjuk, hogy itt született a Nagy Fejedelem, a gyulafehérvári és enyedi kollégium alapítója, embermagasságú gyom, csalán övezi. Szégyellem magam. Az rajtunk múlik, hogy utat vágjunk a gyom között és rendezett sétány vezessen a bástyához, *Bethlen Gábor* születésének helyéhez, amelyet talán park vehetne körül..
„A fejedelem nem azt teszi amit akar, nem is azt, amit lehet, hanem amit kell" mondotta. És mi? Enyedi diákok, Algyógyon táborozók, Déván otthonra lelő árvagyerekek, ti is, mi is, mi mind, ezt megtenni lehet is, kell is, csak akarni kell és pályázni műemlékvédelem és rendbehozatal témakörében! A Nagy Fejedelem 1629. november 15-én halt meg. Halálának 370. évfordulóján vajon megemlékezünk róla? Ide kívánkozik egy tanmese, címe: Csapatmunka.
Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer: Mindenki, Valaki, Bárki és Senki. Egyszer szóltak Mindenkinek, hogy akadt egy fontos munka, sürgősen el kell végezni. Mindenki biztos volt benne, hogy Valaki megcsinálja. Bárki megcsinálhatta volna, viszont Senki nem csinálta meg. Valaki nagyon mérges lett emiatt, mivel ez Mindenki dolga lett volna. Mindenki úgy gondolta, hogy Bárki megcsinálhatná és Senki nem vette észre, hogy Mindenki kerüli a munkát. Végül Valaki lett az, akit Mindenki okolt, amiért Senki nem csinálta meg azt, amit Bárki megtehetett volna.

A második nap nagy élménye a Székesegyház és *dr. Jakubinyi György* érsek úr, apostoli kormányzónk színes, átfogó magyarázata. Észre se vettük, hogy 150 perce hallgatjuk. Márton Áron emlékplakettjének koszorúzása után együtt énekelte velünk azt, ami ide illet. Aztán Algyógy felé számbavehettük, mi mindennek örülhettünk még e napon: hogy Vajdahunyad várát szépen restaurálják, hogy magos Déva vára romjaiban is büszkén vigyázza a völgyet és új lelki várat építő Kőműves Kelemeneknek sugall megoldásokat, hogy árva gyermekek házát kősziklára emeljék.
Sötétben érkeztünk Algyógyfürdőre. A sok felemelő szépség feledtette az egyedülálló, különleges, épen megmaradt római fürdőt megtöltő mocskot, szemetet. Ezen a harmadik napon láttam meg szülőföldem szép határát. Most is velünk volt az Isten, gyönyörű időben vitt fel a libegő a Bilea katlanhoz, még a Fogarasi havasok 2 ezer méteres csúcsairól is felszállt a köd, szavakkal alig kifejezhető szépség tárult elénk.
Nem készítettem fényképet. A retinámon megmarad és nem halványul, nem mosódik el soha. Szép, sokszínű palát viszont hoztam magammal, hogy az ezeréves határ köveivel jelezzem az utat, melyet még ezután megtennem adatik. Számomra az erdélyi vendégszeretet nem volt újdonság. Szorongtam egy kicsit, vajon az örménymagyarok találkozójára hányan jönnek el? Sikerült-e megmozgatnom a médiát?
Minden szorongásom mellett nagy örömmel nyugtáztam, mennyi minden épült, szépült Prázsmáron, Illyefalván, Sepsiszentgyörgyön, milyen gazdag a kiállítási anyag a Székely Nemzeti Múzeumban, de leginkább mégis az árkosi találkozó foglalkoztatott. Csak akkor feledkeztem meg erről, amikor a libegő felvitt a csúcsra, s a valamikori Árpád emlékmű közelében lévő kilátóról néztem Brassót, a Cenk alatti várost. Csodaszép látvány. Egy letarolt hegygerinc csupaszon éktelenkedett a láthatáron. Mi az? A libegő irányítója - magyarul jól beszélt - elmondta, hogy Ceausescu szobrát tervezték oda, körötte a román fejedelmekkel....
Brassóból hatan csatlakoztak hozzánk örménymagyarok, hogy részt vegyenek az árkosi találkozón, Sepsiszentgyörgyről csak hárman. Le voltam törve, de amikor befordultunk a néhai *Szentkereszty Béla* báró kúriájának udvarára, már kezdtem mosolyogni, nemcsak a lovas székely legényeket látván, akik szüreti bálra hívogattak este 9-re, hanem a kiskocsikat is megpillantva, s Baráti Társaságunk tagjait, akik nemcsak Szentgyörgyről, de Kézdivásárhelyről és Illyefalváról is érkeztek, sőt később Szecselevárosból is egy fiatal pár.
Végül 45-en voltunk és nagyon örvendeztünk. Őszintén sajnáljuk, hogy a csíkiakkal nem sikerült együtt lenni. Az újjáalakult Szentháromság Egylet ugyanis éppen azon a napon tartotta találkozóját Csíkszépvizen.
Kölcsönösen invitáltuk egymást, de mindkét rendezvényre hónapokkal előre megkezdtük a szervezést, egyiket sem lehetett elhalasztani. Ezért is fontosak az együttműködési megállapodások, hogy az egybeeséseket elkerülhessük és egymás rendezvényein résztvehessünk.
Zsúfolódnak az élmények. Az ötödik napból nem tudok egyetlen pillanatot kiválasztani, hiszen azt, ahogyan Kézdivásárhelyt az egész Erdély népviseletében pompázó Zsuzsi és Andris babák, valamint *Incze László* múzeumigazgató úr fogadott bennünket, majd délutánra *Bogdán Évával* megszervezték ott is a minitalálkozót - szőlővel és lágykenyérrel - azt nem lehet kihagyni a beszámolóból, de *Róth István* bácsit sem, aki 88 éves, mégis lelkesedéssel és örömmel ismételgette kérésünkre az örmény Miatyánkot és úgy hasonlított a csíkszépvizi *Zakariás Péter* bácsira, hogy először azt hittem ő jött el Kézdire...
Na és a pisztráng és Csernáton.
A mai - szeptember 22-i újságban olvasom: Negyedszázados a Csernátoni múzeum. Pár nappal - héttel ezelőtt kezembe került a néhai „Dolgozó Nő” egy régi 1978-as száma, amelyben *Sylvester Lajos*, akkor a sepsiszentgyörgyi színház igazgatója, a falu szülötte így vall: „Ez a múzeum is úgy született, mint mifelénk valamennyi: egy vidék lakói megelégelvén a hagyományaikat herdálók közönyét, halomba hordták és múzeumi tárlókban-

termekben tanúskodásra szólítják eleink anyagi és szellemi kultúrájának maradékait.”
Csernátonban *Haszmann Pál* nyugalmazott tanító fél évszázados, megszállott gyűjtőmunkája, az ezt öröklő két ifjabb Haszmann - Pál és József, a sepsiszentgyörgyi múzeum és baráti köre, a csernátoniak buzgólkodása a falusi múzeum fogalmát tágító, gazdagító tájmúzeumot hívott életre a község számos udvarházainak egyikébe, a „Domokos Gyula – félébe”, amelynek valaha Jókai is vendége volt. A múzeum a község határában feltárt őskori és még a régész ásójára váró karai székely település anyagából, a község zaklatott múltjának írásos bizonyítékaiból, ezernyi néprajzi tárgyból, az egykori népi foglalkozások, a hagyományos szövés-fonás emlékeiből, félszáz tulipános ládából és festett bútorból állt.
Helyet kaptak a község nagyjai: *Bod Péter*, a XVIII. századi irodalomtörténet író, *Pánczél Dániel*, a Magyar Mercurius szerkesztője, Mikes leveleskönyvének első értékelője, *Csernátoni Cseh Lajos*, híres múlt századbeli publicista, *Cseh Károly* balneológus szakíró és az ezermester *Végh Antal*, *Gábor Áron* ágyúöntő társa. Nem holt tárgyak temetője ez, hanem az egykori hasznosra, szépre szomjazók szándékait őrzi fakuló emlékezetünkben. Önismeretünk, méltóságérzetünk kimunkálására ösztönző, tettekre sarkalló hajlék. Szépül, épül, gazdagodik, élettel van tele. Valóságos kis falu a faluban, még táborok, kézműves tanfolyamok, népfőiskola is működik, egyik rendezvény a másik után. Ottjártunk alkalmával *ifj. Haszmann Pál* mesélte, hogy reggeltől estig dolgoznak... Látszik.
Számunkra, kolozsváriak számára elkövetkezett a barangolás utolsó napja. Fehéregyháza, Segesvár, Erzsébetváros, Berethalom (szász erődtemplom - világörökség).
Lehet, hogy a közelgő elválás miatt, sok szomorúság töltötte el szívemet. Emlékhelyek, világörökség. Erzsébetváros néhány épülete, egy-egy utcarészlete is lehetne világörökség, maga az impozáns „csonka tornyú” örmény templom is, melyben alig találjuk a néhai ősök leszármazottait, mint ahogy rendezett szép falvaikat is idehagyták a szászok és nagy gonddal épített erődtemplomaik nem védték, nem tartották meg őket őseik földjén....
Szép este a magyarfenesi vendéglőben, vidám búcsú reggel, integetés és ígéret, hogy jövőre veled ugyanitt.
Hazaérve felteszem a „humorfesztiválon” nyert kazettát, meg az „életmű”-díjat, elérzékenyülök, majd leveszem az egyik polcról *Makkai Ádám: Szomj és ecet* című kötetét (Amerikai Magyar Írók: Los Angeles, 1966.) és elolvasom azt a verset, amely régen sokáig reménységgel töltött el.

"Teremtünk egyszer,... Édesanyámnak, *Ignácz Rózsának*, az Anyanyelve magyar, Rézpénz, Született Moldovában írójának.

TEREMTÜNK EGYSZER a messzi hegyek közt
hol negyed nappal korábban virrad a hajnal
sok pénzzel, erővel, vasakarattal
(bár most a többrétű nyomorban
kedves utazó, gondolom, mit se látsz ott -)
hol a havasi szél a fáradt beteget -
jókedvű reggeli kiáltás - gyógyítva járja át:
egy független, gazdag Transzilvániát
hol füvekben, fákban s a mozdulatlan földön
bűbájjal vert, mesék királya szunnyad az ősi ösztön,
hogy HAZA születhet ott, hol ősidőknek
eszményei a sírokból kinőnek
befestik kékre a SZÁSZ városokat
románnak hagyva a ROMÁNOKAT
s a MAGYAROKNAK a szépmíves céhet,

hol a fiókba fulladt írásokat életre ítéli majd az élet
ORSZÁGOT, melyben a hármas lobogó alatt
irigylik majd a poros pestiek!
- az ész nagy, döntő diadalt arat
gyűlölet és átkos babonák felett...
Újakkal toldva a régi selejtjét
így teszünk helyére minden szent követ;
s én lennék ebben a csodás kis országban
az Új-Világbeli Nagykövet.

Úgy tanultam, a hit kegyelmi ajándék. Sajnos, most úgy érzem, én nem részesültem ebből a kegyelmi ajándékból és nagy-nagy kérdőjelet teszek a vers után. De nem akarom szomorkás hangulattal zárni soraimat, s bevallom, hogy abban is lemérhető, mennyit gazdagodtam barangolásaink alkalmával, hogy sok olyan újságcikket is végigolvasok, amit eddig átugrottam.
Mert már hallottam valamit erről-arról, jártam itt-ott, láttam, megtapasztaltam ezt-azt. Tehát felfigyelek olyasmire, ami eddig nem érintett meg. „Mert nálunk nincs árnyékszék... Egy csodálatos erdélyi utazás árnyékos oldala” - ez nem az én szövegem, ez egy cím és egy alcím: "már csak útszéli bokrok, kukoricások jelentették a várva várt megkönnyebbülés színhelyét, ugyanis a következő töltőállomások, vendéglők, mellékhelyiségek állapota annyira undorító volt, hogy az előbbi megoldás sokkal esztétikusabbnak bizonyult.
Ideje lenne, hogy országaink civilizáltsági fokát nem magukról megfeledkezett futballszurkolók viselkedése alapján mérnénk le (mint azt egy C.V. Tudor tette nemrég, aki biztosan nem hallott még az angol, olasz, német szurkolók viselt dolgairól!), hanem inkább mellékhelyiségeink színvonalán. Mutasd meg a WC-d , és megmondom ki vagy!” zárja sorait a levélíró és vele együtt:

B. Kovács Júlia

******

Benedek Katalin

Vágó és a Bem-Petőfi körkép

A címben megjelölt, kalandos sorsú vászon létezik, ám teljes valójában, hiánytalanul mégis bemutathatatlan.
Szerencsére *Vágó Pálról* (1853-1929), e körkép társszerzőjéről annál többet tudunk. Gyönyörködtetni akart, s tanítani ízlést, történelmet, etikát. Legjelentősebb történeti festőink közé tartozik, ami a *Madarász Viktor, Székely Bertalan, Than Mór* nevével fémjelzett mezőnyben előkelő rang. München akadémikus modora, tanárai, *Benczúr Gyula és Wágner Sándor*, Párizs ragyogása, Jászapáti ízei színezték működését.
Következetesen előkelő, tartózkodó stílusa lazult ugyan, de lényegében nem bomlott meg. A Jászság nem engedte el, s ő szívesen maradt.
Művei, hála Istennek, nem semmisültek meg, a családi hagyomány avatott őrzője jóvoltából. (*Dr. Vágó Pálné*, Judit asszony, a művész unokájának özvegye.) Vágót vonzotta a monumentális heroizmus. Őszinte realizmusa mellett megcsillantotta lélekábrázoló meditatív tehetségét. Tömegjeleneteiben, még a legádázabb harcok zivatarában is portrészerűen tűnnek föl szereplői. Magyarul festett magyart, emberben, tájban és persze legendás lovaiban. Jobban, szebben paripa nem került még ecsetre. Hálásak is ezek az állatok. Dobogó patájuk nyomán a franciák nagy aranyérme, ezüstök, kitüntetések, s koronaként a Becsületrend termett. Az 1900-as párizsi világkiállítás szenzációját, *A huszárság történetét* országunkon vitték végig. Ő maga szerényen, pózok nélkül viselte kivételes helyzetét. Lázasan szőtte és valósította meg terveit, melyeket a szabadságharc és a millennium motivált.

Így született meg a lengyeleknél *Erdélyi panorámaként* ismert, a Feszty-körképpel azonos méretű *Bem-Petőfi körkép*. Számos más címmel is illették, például: Nagyszebeni csata, Nagyszeben bevétele, Bem Erdélyben. Piktorai, *Jan Styka* mellett, magyar részről *Vágó Pál, Spányi Béla, Margitay Tihamér*. Az előzményekhez tartozik, hogy Styka (1858-1925) a nemzeti hős, Kosciuszko Tádé raclawicei csatájáról szóló panorámáját 1896-ban Budapesten, a Városligetben, egy ideiglenes épületben közszemlére tette.
Pártos Géza műépítész javaslatára, a hely kihasználására még egy kép készült, magyar megrendelésre, mely a két nép együttes szabadságharcának állított emléket. Az előkészületekhez tartozott az erdélyi helyszín megtekintése, valamint beszélgetés a hajdani esemény résztvevőivel. Az óriási festmény a Nagyszebenért folytatott elkeseredett csatát ábrázolja, amikor már úgy látszik, hogy a magyar szabadságharcosok aratnak győzelmet. A leírt csata egy koratavaszi nap alkonyán játszódik, háttérben nagy síkság, a város körvonalai és a déli Kárpátok. Az indulás nehézségeiről Vágó Pált idézzük: "A Bem-Petőfi körképet tizenegy hónapi vajúdás után én vettem a kezembe, és az egyik állványról a másikra ugrálva, néhány nap alatt hetven-nyolcvan méter területet rajzoltam át, s két hónap alatt tökéletesen elkészítettem." (Részlet a Lippich Elek kultuszminiszteri tanácsoshoz 1899-ben írott levélből.)
Végül a Styka vezette lelkes művészgárda 3 hónap alatt teljesítette, amit vállalt.
Párhuzamosan közvetítették népek barátságát és egyidejű szabadságharcát 1898-ban, az 50.-ik évfordulón. Néhány évvel később ugyanezt láthatták Varsóban, aztán elkallódott. Kereskedelmi célokból kisebb színterekre és motívumokra vágták szét, értékesítették. A megcsonkított mű 5 részletét a tarnówi múzeum őrzi, de jutott belőle Varsóba, Németországba és Amerikába is. 1985-ben, egy Bem-évforduló és szoboravatás alkalmából kezdték a lengyelek keresni és gyűjteni a töredékeket. A nézők csupán az egészről készült, elsárgult fényképet és az 5 tarnówi darabot tekinthették meg. Azóta is tart a kutatás és a megtalált részek restaurálása. Napjainkra már tizenötre növekedett a számuk.
Az eredeti 15 méter magas és 120 méter széles alkotásból körülbelül 70 méter *Vágó Pál* keze nyoma. A figurálisok, így a legmozgalmasabb jelenet: a székelyek kaszás, fokossal felszerelt csapata harcol az orosz szuronyok ellen. A távolban egy útszéli feszület, talán az elkeseredett harc ellentételezéseként a békét, a megértést, a szeretetet hirdeti.
A további mozgalmas jelenetben a réten keresztül közeledő ellenséget a 24. honvéd zászlóalj fogadja, *Dzwonkowski* őrnagy vezetésével. Segítségükre siet a szakadékból felkapaszkodó 73-as székely zászlóalj, honvédek és subás újoncok csoportja. Háttérben, a magaslaton az orosz vezérkar élén *Szkarjatyin* ezredes.

A lengyel közgyűjteményben látható, Jan Stykától és honfitársaitól származó példányok ábrázolják a két hőst: a nyugodtan szemlélődő *Bem apó*t lovon és kocsin, az erdélyi asszonyoktól ajándékba kapott Rákóczi-karddal. Az ifjú *Petőfi*t almásderes paripán, amint csákóját lengetve üdvözli *Bethlen Gergelyt*, Bem szárnysegédjét. Számunkra ezek a legbecsesebbek: Bem és Petőfi portréja. Találkozunk még csatajelenetekkel, várakozó hadtestekkel, az egyszerű, szürke köpenyben megjelenő Bem apó mögött felsorakozó, csillogó vezérkarral: *Czetz János* örmény származású tábornokkal, *Zarzycki* századossal, *gróf Teleki Sándorral, báró Kemény Farkassal*. A sor még folytatható.
A fentiekben Vágó Pál művészetéről megfogalmazott fejtegetések érvényesek ennek a műnek is minden részletére. A mester rajongott a lengyelekért, hősiességükért, nemzeti kötődésükért, talán azért, mert egy kicsit hasonlítanak hozzánk. Nem tartozunk a különösen szerencsés nációkhoz.
Vágó művészi ideálja *Jan Matejko* volt: "Tíz Matejkót óhajtok hazámnak és én is egy akarok lenni a tíz közül." Varsó is örülhetne egy Vágónak. A jász festő a magyar hazaszeretet megtestesítőjét Petőfi Sándorban látta. Ismerte, szerette, illusztrálta verseit.

Már életében elkeresztelték az ecset Petőfijének.
Hisszük, hogy régi fényében találkozhatunk az elveszett-megkerült remekkel, és akkor újra közösen ünnepelhetünk lengyel testvéreinkkel.

******

Kolozsvár aradi fényei
(avagy: egy budapesti szerencséje)

Tizenhárom éves voltam 1956-ban. Nem dicsekedhetem hősi tettekkel. Nem tartozom a "pesti szent suhancok" közé, én nem dobtam benzines palackot a T 34-es tankokra és nem én voltam az, aki a közeli Mikó utca akkoriban sárga keramit-téglával borított felületét vastag, szappanos lével öntötte fel... (amelyen aztán az acél lánctalp sehogyan sem tudott felkúszni. Egyhelyben jártak a tankok, és a "szent suhancok" odavághatták a Molotov-koktélt.) De nem én voltam... Mégis...
Számomra a világ legszebb trikolórja a piros-fehér-zöld. Én - a saját nevemben beszélek! - soha sem akarnám támadó színnek látni. Csak önvédelemnek. Erkölcsösnek.
Mégis... Ha Budapesten valakinek eszébe jutna, hogy a Nagyboldogasszonytemplom tornyát karácsonyfának tekintse és a Szentháromság tér régi és újabb épületeit hat-nyolc méteres magasságban piros-fehér-zöld izzólámpák füzéreivel hálózza be, nagyon szomorú volnék. Csak annyit mondhatnék: ronda. (Lehet, hogy nem az Elektromos Művektől vagyok magyar...?)
Augusztusban Kolozsvárt jártam, és a gyönyörű főtéren bámultam. Persze, elsősorban a Szent Mihály templomot. (Életemben először.) Szép. És nagy élmény. Egy jól szervezett épülettömeg ugyanis nem igazán érzékelhető képen, rajzon. A művészien kialakított épületet mindig csak a valóságban, az adott térben állva lehet igazán megérteni, amikor a szemlélődő ember maga is a kialakított tér része.
1942. augusztus 29-én ebben a templomban esküdött egymásnak örök hűséget édesapám és édesanyám. (Ezt mellesleg - be is tartották.)
"A kilenc tábornok kivégzése az összes formaságokkal együtt nem tartott egy óra hosszat sem. A kivégzés színhelyéről csakhamar elvonult a katonaság, s mi is borzadállyal menekültünk a rettentő helyről." (Herold Alajos szemtanú visszaemlékezése az Új Idők 1904. okt. 9-i számából.)
Orbán magyar miniszterelnök nyilatkozata 1999. október 5-én: "Ismert Arad városának az a döntése, amellyel elutasította az emlékparkra vonatkozó kormányhatározatot. Megértem, hogy a román miniszterelnök úr nem akar az egyik fontos város tanácsának döntésével nyilvánosan összeütközésbe kerülni." (Azzal kapcsolatban, hogy a korábbi ígéretek ellenére a román kormány miniszteri szinten sem képviselteti magát október 6-án, az aradi vértanúk emlékünnepén.)
Dehát én a kolozsvári főtéren állok, augusztusi napsütésben. Bámulom a templomot, a klasszikus alakzatot. Gótika. Középeurópa.
"Valamikor körül volt építve házakkal, tornya sem volt, most a város főterén szabadon áll és letekint Korvin Mátyás királynak eléje helyezett lovasszobrára... A templom késői gótikus építmény, melynek alapítási korát biztosan nem tudjuk." - írja Szőnyi Ottó: Régi magyar templomok című, a két világháború között kiadott könyvében. A Szent Mihály templomot 1422-ben szentelték fel. "Legújabb építési eseménye 1858-ban játszódott le, mikor északi oldalára új, csúcsíves tornyot építettek, melyet a kritika erősen kifogásolt." - folytatja a szerző, hiszen még nem tudhatta, hogy az 1970-es években restaurálták a szentélyt. Az apszis boltívének újjáépítéséhez csak úgy kezdhettek hozzá, hogy rátaláltak egy kőművesre, aki hónapokon át tanította a többieket, hogyan kell alázsaluzással téglából gótikus boltívet

(műszakilag kifejezve: önfeszítő szerkezetet) rakni.
A boltív ugyanis mindig két, egymásnak feszülő ívből áll, amelyeket a zárókő kapcsol össze és választ el egymástól. Egyik fél-ív a másik nélkül nem létezhet. A zárókő biztosítja az egymáshoz feszülést, a boltív szilárdságát. Ezért a boltív zárókövét többnyire még gazdagon díszítik is. Pedig nem a zárókő hordozza a terhet - csupán biztosítja a két, terhet hordó fél-ív közötti összhangot.

Kolozsvári nézelődésem közben kissé zavar, hogy hat-nyolc méteres magasságban a teret és némelyik csatlakozó utcát behálózza a színes lámpafűzér. Hálát adok Istennek, hogy déli napsütésben látom mindezt. Elég fantáziám van ahhoz, hogy elképzeljem, milyen lehet a sokszáz éves épületekkel gazdag, sokszáz éves tér és templom látványa este, amikor mindent elnyom a nemzetiszínű lámpafüzér.

Miért tegyek föl kérdéseket? Mert... Mert elmúlik néhány hét az augusztusi látogatás után... Október elején, Araddal kapcsolatban az előbb idézett hírek látnak napvilágot. ("Kolozsvár Cluj-Napoca polgárait sérti a magyar konzulátus zászlója!" - állítja valaki. Valaki?)

Arad városa is tiltakozik. Méghogy magyar szobor...? És arról beszél, hogy magyar irredentizmus. (Lehet, hogy a Magyar Honvédségnek már tankja sincs, de azért jó kis buli arról beszélni, hogy "jön a visszafoglaló, magyar lánctalp"...)

Kérdések... Miért? Kinek? Hol, merre?

Arad, 1849. október hatodika. (Október... Ugyanaz a hónap, amelynek 23-án éjjel - egy jó évszázaddal később kinéztem a Vérmező felé az ablakon és szüleim könnyes mosolygását keltve tizenhárom éves gyermekként így kiáltottan fel éjjel kettőkor (vagyis már inkább október 24-e volt) a Székesfehérvár felől érkező, szovjet tankhadosztály dübörgését lesve:
- Nahát, itt a Windischgrätz hadserege! (Hiszen előző évben tanultam iskolai program szerint 1848-at...)
Jó... és akkor mi is ez az október 6-a?
Nem győzelem, nem csata. Nem hódítás, nem foglalás napja. Koncepciós per végén - törvényesség látszatába burkolva - 13 legyilkolt ember napja. Köztük szerb, német, sváb, magyar, örmény származásúaké.
Őket másfél évszázada, kivétel nélkül sajátjaiként emlegeti és gyászolja a magyar köztudat. A szerbet. A svábot. Az örmény származásút.
Hódító jellegű, nemzeti gyűlölködéssel teli közvélemény? Igen?

Bennem valahogyan összekavarodnak az októberek... hálaistennek. 1956. november 2-án, OKTÓBER következtében pénteken, Mindenszentek estéjén a budapesti ablakokban a gyertyák azért égtek, hogy a magyar "hódítást" hirdessék?
Ki hódit?
Mit hódít?
Netán, egyszerűen csak emlékezik...? Én 1999-et írok. (Megint hangsúlyozom: ön-nevemben beszélek.) Örülök, hogy Nagy Szulejmán ("Suleyman Kanuni") szobra ott áll Szigetváron, az 1566-os csata helyén. (Pedig, ő aztán hódító volt a javából, legalábbis magyar szemmel...)
És örülök, hogy jó Budavár magas tornyai körül nincs piros-fehér-zöld, karácsonyi lámpafűzér. Hát kell nekem 220 Voltos feszültség ahhoz, hogy magyar érzelmű legyek?

A múltjától búcsúzó *Áprily Lajos* éjszaka járt Kolozsvárott:
"Holdas fenyők, virághavas tér, dalok, mezők, csodák..." - írta - "nem az enyém többé,

Ahasvér, gyerünk tovább."
Szerencsém, hogy fogantatásom helyén - sok évtizeddel később és mégiscsak másodszor - napfényes délben jártam.

dcs

******

Kérjük olvasóinkat,

írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő témákban.
Szeretnénk, ha az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják közölni mondandójukat.

******

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye: l015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (l) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(Vörösmarty Mihály)

a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

III. évfolyam 1999/33. szám

1999 november

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a II. kerületi, VI. kerületi, IX. kerületi és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

******

November - gondolatok az örmény liturgiából

A liturgiát bezáró áldás előtt mondja a diakónus:

Szent Keresztedre kérünk, Uram, szabadíts meg minket a bűntől, és ments meg minket irgalmad kegyelmével.
Mindenható Urunk, Istenünk, ments meg minket és irgalmazz nekünk.

Szinte minden szertartás végén ott szerepel, emlékeztet az Úr keresztjére, arra is, hogy nekünk részesednünk kell a keresztből. (S az örmények történelmük során bőven részesedtek is!) Egyetlen megoldásként csak Isten irgalmába tudjuk ajánlani magunkat.

dr. Sasvári László

******

Kiss Ernő
emléktábla-avatás Szegeden

Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Szegedi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1999. október 6-án közösen rendezte az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulóján megrendezett városi ünnepségeket. Elsőként Kiss Ernő honvéd altábornagy, aradi vértanú emléktáblájának avatására került sor. *Kalmár Márton* szegedi szobrászművész alkotását a Szegedi Örmény Önkormányzat állíttatta.
Eleméri és ittebei Kiss Ernő örmény földbirtokos-család tagjaként született Temesváron 1799-ben. Felesége a kiszombori születésű Szentgyörgyi Horváth Krisztina.
1848 tavaszán Kiss huszárezredével Újpécsen (Torontál vármegye) állomásozott. A szegedi katonai tábor megalakulása után egy dandár élén a Temesi bánság területét védte. Az időközben országos főhadparancsnokká kinevezett altábornagyot a hadügyminiszter távollétében többször bízták meg a miniszteri teendőkkel. A kormány Szegedre költözése idején Kiss Ernő is Szegeden látta el hivatalát. A világosi fegyverletételnél *Görgei* seregéhez csatlakozott, s mint a legmagasabb rangú volt császári tisztet, elsőként állították Aradon

hadbíróság elé. Egykori ezredénél, a 2. Hannover huszárezredben szolgált a legtöbb örmény születésű tiszt.
Az avatáson emlékbeszédet mondott *dr. Issekutz Sarolta* az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke. Az emléktáblát *dr. Berekné dr. Petti Ildikó*, Szeged Közgyűlése Kulturális és Közművelődési Bizottságának elnöke avatta fel.
Az avatási műsorban közreműködött: *Flórián Antal* színművész és a Béke utcai Általános Iskola kórusa. Az emlékezés koszorúit helyezte el a Szegedi Honvéd Hagyományőrző Egyesület, Szeged város jegyzője, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, valamint a Szegedi Örmény Önkormányzat.
Az ünnepségsorozat keretében került sor *Osztróvszky Józsefnek*, Szeged egykori polgármesterének, 48-as kormánybiztosának szobra avatására, valamint az Aradi vértanúk terén lévő Honvédemlékmű koszorúzására.
Örvendetes, hogy Szeged örmény közössége ennyire tevékenyen vehetett részt a városi ünnepségekben és ismét adhatott valamit a város polgárainak.

Kövér László

******

Előző számunkban közöltük az Országos Választási Iroda Szongoth Gábor képviselő úrnak írt levelét. valamint a Legfelsőbb Bíróság döntését. Most - némi rövidítéssel - lássuk az ügy folytatását:

Szongoth Gábor Úrnak!
XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat Elnöke!

Tisztelt Elnök Úr!

Ön beadvánnyal fordult hozzám az Országos Örmény Önkormányzat megüresedett mandátumai ügyében. Előadta, hogy 1999-ben az elektori gyűlés 23 főben állapította meg az országos önkormányzat tagjainak számát. Ön a szavazatok alapján a 25. helyre került, így nem szerzett mandátumot. Ez év nyarán három közgyűlési tag megbízatása, lemondása miatt megszűnt. Az Országos Választási Bizottság (OVB) 1999. szeptember 18-án kelt 19/1999. (IX.18.) számú határozatával megállapította, hogy "a megüresedett mandátum betöltésére az 1999. január 3-ai elektori gyűlésen a soron következő legtöbb szavazatot kapott jelöltek jogosultak, amennyiben a mandátumot elfogadják". Az OVB - az elfogadó nyilatkozat beszerzését követően - úgy rendelkezett, hogy kiadja Önnek a megbízólevelet. Az országos önkormányzat a határozat ellen kifogást nyújtott be. Álláspontja szerint az OVB hatásköre nem terjedt ki arra, hogy az országos önkormányzat közgyűlésébe új tagok mandátumának kiadásáról döntsön. A Legfelsőbb Bíróság Kv. I. 29. 261/1999/1. számú végzésében a kifogásnak helyt adott és az OVB határozatának - fentiekben idézett - rendelkezését megsemmisítette. Ön a Legfelsőbb Bíróság jogértelmezésével nem értett egyet és segítségemet kérte a megüresedett közgyűlési helyek betöltéséhez.

A panasszal kapcsolatos jogi álláspontom a következő. (...)
Állásponton szerint a jogszabályok értelmezésekor a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (Nektv.) 34. paragrafusában foglalt rendelkezésből kell kiindulni, amely szerint az országos önkormányzat közgyűlésének tagjait saját körükből az elektorok a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló törvény kislistás szavazásra vonatkozó szabályainak megfelelő alkalmazásával választják meg. A kislistás választás szabályait a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény (Övtv.) 42. paragrafusa határozza meg. Ezeket a

rendelkezéseket azonban a nemzeti és etnikai kisebbségi önkormányzati képviselők választása esetében nem lehet önmagukban értelmezni, hiszen az *Övtv*. 48. paragrafus l. bekezdése előírja a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló fejezetben foglalt eltérések, illetve kiegészítések megfelelő alkalmazását is. Ebből következően az országos önkormányzatok választására nem kizárólag az Övtv.42. paragrafusát, hanem a 48-50/C. paragrafusait is irányadónak kell tekinteni. Nem indokolható ugyanis, hogy bár a Nek.tv. előírja a kislistára vonatkozó szabályok alkalmazását, azok közül egyes szakaszokat figyelembe vesz a jogalkalmazó, míg másokat nem. A jogszabályok nem rendelkeznek az országos önkormányzat megüresedett mandátumainak betöltéséről. Az Övtv. 50/C. paragrafus (B) bekezdése azonban előírja, hogy ha a közvetlen módon létrejött helyi kisebbségi önkormányzat képviselőjének megbízatása megszűnik, helyére a szavazatszám szerinti sorrendben következő lép. A törvény e rendelkezésének megfelelő alkalmazása véleményem szerint azt jelenti, hogy az országos önkormányzatok közgyűlésében megüresedett mandátumot a szavazatszám szerinti sorrendben következő jelölt szerzi meg. Ebből következően az OVB-nek meg kell állapítani, hogy az elektori gyűlésen ki volt a soron következő legtöbb szavazatot kapott, mandátumot nem szerzett jelölt és - ha a tisztség betöltését vállalja ki kell adnia részére a megbízólevelet.

A fenti jogértelmezés alkalmazása az Ön számára kedvezőbb megítélését tenné lehetővé, ezért fel szeretném hívni a figyelmét a rendkívüli jogorvoslat lehetőségére. Meg kell azonban jegyeznem, hogy a jogszabályok nem egyértelműek a választási ügyben benyújtott kifogást elbíráló bírósági határozat elleni felülvizsgálat kérdésében. A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény (továbbiakban Ve.) 79. paragrafus (2) bekezdése értelmében - amely kimondja, hogy a bíróság döntése ellen további jogorvoslatnak nincs helye - a Legfelsőbb Bíróság végzése "res iudicatának" (ítélt dolognak) minősül. A jogszabályok nyelvtani értelmezéséből az a következtetés is levonható, hogy e határozat esetén - figyelemmel a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 271. par.(1) bekezdés (e) pontjában foglalt rendelkezésre - a felülvizsgálat, vagyis a jogerős bírói döntés valamely jogkérdésben megmutatkozó hibájának orvoslására szolgáló rendkívüli perorvoslat lehetősége is kizárt. Ez azt jelentené, hogy a Legfelsőbb Bíróság végzésének megváltoztatására nincs mód.

Ez esetben a bíróság döntésének - bár egy konkrét kifogás alapján hozták meg - az lehet a hatása, hogy "precedenst" teremt, vagyis az OVB ennek megfelelően fog eljárni a későbbi eljárásai során. Ezzel megszűnik a megüresedett mandátum betöltésének más országos önkormányzatok esetében eddig követett gyakorlata. Attól kell tartani, hogy amíg e jogkérdésben eltérő bírói határozat nem születik, nem léphetnek a közgyűlés lemondott tagjainak helyébe a mandátumot nem szerzett, a szavazatszám szerinti sorrendben következő jelöltek. (...)
Látok azonban esélyt arra is, hogy Ön a fenti jogértelmezésemben kifejtettek alapján, jogszabálysértésre hivatkozással a Legfelsőbb Bíróság végzésének felülvizsgálatát kérje. Fel szeretném azonban hívni a figyelmét arra, hogy ha élni kíván a rendkívüli jogorvoslat eszközével, a felülvizsgálati kérelmet a határozat közlésétől számított hatvan napon belül lehet benyújtani és ezen eljárásban a jogi képviselet kötelező.

Kérem, ha a felülvizsgálati kérelem előterjesztése mellett dönt, erről illetve a jogorvoslati eljárás eredményéről tájékoztatni szíveskedjék. Végezetül azzal a megjegyzéssel kérem tájékoztatásom szíves tudomásulvételét, hogy jelen állásfoglalásomat egyidejűleg megküldöm a Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának vezetőjéhez is.
Budapest, 1999. október 26.

Üdvözlettel: *dr. Kaltenbach Jenő*

******

Örmények találkozása

A Budapest Terézvárosi Napok alkalmával ez év október 16-án a kerület örmény kisebbségi önkormányzata több helyszínen is képviseltette magát. A Liszt Ferenc-téren felállított emelvényen - röviddel a déli harangszó után - a budaörsi VIVALDI Művészeti Iskola fúvószenekara *Kaszás Sándor* vezényletével klasszikus és szórakoztató zenei műsort adott elő, melynek keretében elhangzott Hacsaturján II. balett-szvitje is a Spartakusz-ból.
Röviddel később, 13.00 órai kezdettel a Városvédő Egylet Podmaniczky termében megnyitották azt a gazdag örmény történelmi kiállítást, amelynek avató műsora majdnem kerek két órán át tartott.
Számtalan ének-, hegedű-szám, tánc közepette előbb *dr. Issekutz Sarolta* mutatta be az utóbbi idők leggazdagabb örmény kiállítását. Ő, aki ezen kiállítások kezdeményezője volt, a megszokott magas szinten vezetett végig a majdnem három tucat képtáblán, külön figyelmet szentelve 1848-as részvételünkre.
Következett *Zárug Orsolya* elnök meghívottja, *Jivan R. Tabibian* úr, Örményország nagykövetének beszéde, mely számunkra, a jelenlevők számára, jelzésértékű volt: az egymásra figyelés okvetlen része kisebbségi létünknek, egyetlen életjel, rendezvény, sem múlhat el agyonhallgatottan, letagadtan.
"Mindaz, amit itt kiállítva látok - mondotta - a legszemélyesebb emlékeimet juttatja eszembe: a jeruzsálemi örmény negyed, a szörnyű örmény genocídium, ahol családom nagy részét elvesztettem, San-Lazzaro szigete, ahol a mechitaristáknál végeztem tanulmányaimat, Bécs - legutóbbi állomásom, ahol a másik mechitarista rendház van."
Közben ő is messze került Örményországtól, az együvé tartozás azonnali élményével ajándékozott meg, hisz első perctől jóakaratú figyelemmel követte az egész műsort, Zárug Orsolya angol fordítása segítségével.
A rendezvény következő, immár türelmetlenül várt pontja az örmény ételek bemutatója, melyet *dr. Keszy-Harmath Péterné* budaörsi örmény kisebbségi képviselő asszonynak köszönhettünk, gyors sikert aratott.
Végül a terézvárosiak meghívták a jelenlévő örmény képviselőket arra a megbeszélésre, amelyen a nagykövet úr megismerte a képviselőket, érdeklődéssel meghallgatta kisebbségi életünk beszámolóit, majd többünknek válaszolt a feltett kérdésekre. Számunkra megnyugtató élmény volt hallani tőle, nem magánszemélyként, hanem Örményország nevében - miként Ő maga figyelmeztetett - , azokat az elveket, amelyeket mi is vallottunk mindig, és amelyek jogos voltáról kezdettől fogva meg voltunk győződve. A megerősítés, melyet kaptunk, a közös, hasonló gondolkodásból ered. Mintha Erzsébetváros és Szamosújvár bölcseit láttam volna, miként századokkal korábban egyezkednek "sine ira et studio", közös érdekükben, soha egymás ellen.
A nagykövet pontosan látja, tudja a különbséget a más-más időben létrejött örmény diaszpórák között: az új, friss kétségbeesetten ragaszkodik, megőrizni szeretné vallását, nyelvét. A régi - keresve őseit, újra és újra a felfedezés örömét éli meg. Az örmény identitás saját, személyes ügy, senkinek sincs joga mások, általuk vallott örménységét megkérdőjelezni. Az identitás kisebbségi lényege éppen az, hogy sokfajta és ez elfogadott elv az őshazában, a diaszpórák esetében. Annyira tisztázott kérdés, hogy már semmit nem kíván fűzni mindahhoz, ami nálunk történik ez ügyben. Örményország mindenki örménységét elfogadja, aki ezt kinyilvánítja. A másik igen fontos kérdés a regisztrálás volt, melyben az örmény állam álláspontja egyértelmű: tekintettel az örmény nép által elszenvedett népirtásra, és a század derekán Európában történt sajnálatos eseményekre, elutasít bármilyen regisztrálást, függetlenül attól, milyen garanciákat csillogtatnának meg az összeírást

kezdeményezők. Hazánk, Magyarország kisebbségi törvényeit kiválónak tartja, szerinte ritka az ennyire előnyös kisebbség-kezelés. Máshol nagy dolog, ha csak megtűrik a kisebbségi identitás kinyilatkozását, nemhogy anyagilag is támogassák azonosságuk megőrzését.

Sűrű tennivalói ellenére, a nagykövet jóakaratúan elfogadta meghívásunkat egy tágabb körben való megbeszélés érdekében. Reméljük, erre mielőbb sor kerül, hisz szeretnénk, ha minél többen hallhatnánk válaszait további kérdéseinkre, ugyanakkor ő maga is újabb bizonyosságát kapná közösségünknek és ennek érdekében kifejtett munkánknak.
Szeretettel fogadtuk Jivan R. Tabibian nagykövet urat és ugyanilyen szeretettel várjuk újra jövetelét körünkben, a magyar-örmény közösségben, ahol reményünk és benyomásunk szerint otthon érezte magát.
Köszönjük megtisztelő látogatását !

Fancsali G. János

******

Híradó

Örmény katolikus búcsú Gyergyóban *(októberi számunkból helyhiány miatt kimaradt ismertetés)*
Mária születésnapját ünnepelte Gyergyószentmiklós maroknyi örmény katolikusa vasárnap. A gyönyörű barokk templomban ez alkalommal több római katolikus is részt vett a *Páll Sándor* nyugalmazott plébános által bemutatott szentmisén, akinek elmélkedése a szeretet, az anya és Megváltónk édesanyjának magasztalásában csúcsosodott ki. Mária ünnepe jelentős történelmi esemény a gyergyószentmiklósi örmény származásúak számára, hiszen gyökéreresztésük legfontosabb jelképe templomunk marad, melyet letelepedésük után alig több mint 90 esztendővel építettek, s 265 esztendővel ezelőtt ajánlottak Mária oltalmába. Fogyatkoznak a piros köpönyegesek, gyérülnek az örmény származásúak sorai is. (Nem véletlenül kezelte idén jelentős eseményként az Oltáregylet többévi megszakítás után a négy elsőáldozó felkészítését.) A búcsú a templomkertben tartott, hagyományos körmenettel zárult.

Bajna György

Előző számunkban tévesen írtuk, hogy a **Téka Alapítvány** október 5-én tartott megemlékezést: az esemény természetesen 6-án volt - az érintettek elnézését kérjük.

Folyó év október 21.-én, **Kolozsváron a magyar színház előcsarnokában** megnyílt *Karácsony Ernő* kiállítása. Bevezetőt mondott *Szép Gyula és Kiss Ferenc*. Közreműködött *Bartha Enikő* színművésznő és *Sebesi Karen Attila*, az RMDSz művelődési és egyházügyi ügyvezető alelnöke.

A Szilágyságban számos örménymagyar család él, és tagjai tevőlegesen részt vesznek a közösségi életben. Baráti Társaságunknak az "Armenia"-nak eddig is nagyon jó kapcsolatai voltak a Szilágysággal. Nagy örömmel vettünk részt a feledhetetlen Báthori napokon, valamint a Barátság Házának avatásán Nagypetriben, mint ahogy szilágysági testvéreink is eljöttek Kolozsvárra, Szamosújvárra rendezvényeinkre. Lelkes, példamutató közösség él, munkálkodik Erdélynek ezen a részén, érdemes egy kicsit megismerni őket, és velük örvendezni, velük gondolkodni, velük munkálkodni. Mindannyiunkért tesszük, amit kell.

B. Kovács Júlia

******

"Az emberek agyára áraszd el bölcsességed,
értsék meg valahára, mi végből van az élet!"

Megszívlelendő mondatok, állítások között hallhattuk ezt a két verssort is október 21-én,

csütörtökön, a Fővárosi Örmény Klub szokott, havi estjén.

A műsort *Simó József* (a képen) együttese (Mali Kata, Molnár Attila Benedek és maga Simó úr) biztosította Wass Albert életéről és írásaiból adva szemelvényeket. Az író önmarcangoló, útkereső írásai, és vívódásai különös hangulatúak. Egy gondolkodó ember, akit a történelem nevű komédia elképesztő, kiszámíthatatlan feladatok és kérdések elé állít. Erdélyi kisebbségi lét és valóság, szemben az "anyaország" virtuális kívánalmaival... Világháború, remények és bevonulások szemben az elkerülhetetlen világrendezéssel (amely valóban "elkerülhetetlen" volt, de semmiképpen sem "igazságos"). Nyugati élet kínja ütközött a kényszerből otthagyott hazával, miközben a Tavak könyve szerzője várta, hogy "elvásik a veres csillag"... A nagy figyelmet igénylő szövegeket mezőségi és székelyföldi táncok szakították meg.

******

Szilágysági példa: etnikumközi konfliktusmegoldás.

Nagy sikernek örvendezett Kolozsváron a másodszor megrendezett **interetnikai konfliktuskezelő program**, amely október 7-10 között zajlott, a református diakóniai központban. A tréninget az Interetnikai Párbeszéd Egyesület, a Márai Sándor Alapítvány rendezte és a PHARE, valamint a TACIS támogatta. A 16 fős csoport tanárokból, szociális gondozókból, történészekből, újságírókból, diákokból állt. Az örménymagyar Baráti Társaság, az "Armenia" képviseletében Fejér Szabolcs II. éves egyetemi hallgató volt jelen. A csoportterápiás tréning célja a szülőktől átörökített előítéletek oldása, a párbeszédre való késztetés és a különbségek elfogadtatása volt. A képzés elindítói, a szlovákiai Huncik Péter és a csallóközi Bordás Sándor pszihológus elmondták: 1996 óta közel ezren vettek részt ilyen jellegű szemináriumokon és jelentősen hozzájárultak Szlovákiában az interetnikai konfliktusok enyhítéséhez. Diploma tanúsítja a képzésben való részvételt. Varsóban Hillary Clinton díjazta a Márai-alapítvány tervezetét, amely a Kelet és Közép-Európa országai közötti együttműködését és az interetnikai problémák megoldását indítványozza.

Szőcs Andrea Enikő írása nyomán a
kolozsvári *Szabadság* napilapból

******

1956. október 23.

A Hidegkúti Galéria adott otthont *dr. Szentpétery Tibor "Ahogyan én láttam '56-ot"* (*forradalmi események Budapest utcáin*) című fotókiállításának. A 43 évvel ezelőtti forradalom évfordulójának előestéjén zsúfolásig megtelt a Galéria a kiállítás megnyitóján. A több mint kétszáz, dokumentumértékű fotóanyagból 70 db került kiállításra, helyszűke miatt. A fotókon a szüleimtől elbeszélésből ismert helyszínek elevenedtek meg kézzelfogható valóságként, döbbenetes hatást keltve. Azt láttam, ami történt. Hitelesen. Nem montírozva. Helyszínek, szereplők, a város: Budapest. A gyermekfejjel átéltek, felnőttként emlékezve. Véres jelenetek, tűz és rombolás fekete-fehéren.
Plakátok, jelmondatok, kiáltványok, újságcikkek, nevek. Ismerős nevek és milyen más megvilágításban, mint ahogyan mi tanultuk, mi középkorúak.
De vajon gyermekeink mennyit tudnak és ismernek ebből? Mert hogy a történelemkönyvekből semmit, az biztos. Szükség van minél szélesebb körben megismertetni az azóta felnőtt generációkkal, hogy minek is köszönhetik az elmúlt 10 évet. Talán elgondolkodnak azon is fiataljaink - de az idősebbeknek sem árt -, hogy mi mindent köszönhettek, köszönhettünk volna az októberi forradalomnak, ha nem fojtják vérbe belső és

külső ellenségek. De legalább most már lehet hitelesen szólni, mert ez is a demokráciához tartozik. Képpel, szóval, írással. Minél több hiteles szó kell, hogy helyre tegye az elmúlt évtizedek hamis beállításait. Ilyen hiteles és bátor szólók, mint dr. Szentpétery Tibor, aki képpel láttatja a történteket és vállalta évtizedeken keresztül ennek nem kis veszélyét.

A kiállítást *dr. Czaga Viktória* főlevéltáros nyitotta meg értékes gondolataival. A *Nemes* furulya kvartett művészi játéka nagy elismerést váltott ki, nemcsak azért, mert Szentpétery leszármazottak, gyermek és unokák. Jó volt látni és hallgatni őket a nagypapa ünneplésén.
A 83 éves dokumentumfotó-művésznek kívánunk még egészségben gazdag hosszú életet, hogy még sok hasonló kiállításon legyen módunk fotóit megcsodálni, eleven történelmünk szereplőit látni.

Másnap *Laki Károly* és családja meghívására közös megemlékezésen vettünk részt a Mátyásföld, Kalitka u. 1. szám alatti néprajzi magánmúzeumban. A több mint háromezer darabból álló magyar néprajzi magángyűjtemény - mely bármikor fogad látogatókat - adott méltó keretet az 56-os megemlékezésnek.
Az ünnep résztvevői főleg társadalmi szervezetek képviselői voltak, akik fontosnak tartották az együttgondolkodást 56 vívmányairól, azok megvalósulásáról. *Szijj Rezső* történész történelemórája megnyitó gyanánt - emlékezetes és elgondolkodtató volt; 56 októbervég napjai az elbukás és vérbefojtás ellenére ünneplésre kell késztessenek és nem gyászra. Mert ha nem lett volna, akkor nem lenne most sem rendszerváltás, mégha nem is teljes mértékben sikerült is megvalósítani.
Az emlékbeszédek, a közös imádság és a szép zenei műsor, vers mind, mind az ünnep fényét, színvonalát emelte, gyönyörű környezetben. Valamennyiünket az azonosan gondolkodás nagyszerű érzése töltött el, hogy egyre többen vagyunk, akik 56-ot ugyanúgy ítéljük meg, követelve az újkori történelem valóságnak megfelelő feltárását, az igazságtételt.

"Az erdélyi hadsereg" költőjére és vezéreire emlékeztünk Kalotaszegen

Tavaly december 7-én volt 150 éve, hogy az újonnan kinevezett főparancsnok, Bem tábornok megérkezett Erdélybe és átvette a sereg irányítását Czetz János őrnagytól. Múlt év október elején emlékeztünk erre Csucsán a református templomban, ahol a Kalotaszegi Nőszövetség és a Pro Kalotaszeg szervezésében felavattuk *Petrás Mária* iparművész Bemet és Cetzet ábrázoló kerámia domborművét.
Idén október 17-én délután immár a hagyomány jegyében gyűltünk ismét össze a csucsai református templomban, hogy emlékezzünk a két dicső tábornokra, akik nem tették le a fegyvert.
Előzőleg Bánffyhunyadon "Az erdélyi hadsereg" c. vers költőjére emlékezett Kalotaszeg. Március 26-27- én múlt 150 éve, hogy Petőfi itt írta a fent említett versét.
Tervünk volt egy szobor felállítása a bánffyhunyadi templom előterében, sajnos az illetékesektől csak tanácsot kaptunk, kalácsot nem. Így aztán a bánffyhunyadiak Szentadrási István helyi RMDSz elnök és Lakatos András megyei tanácsos vezetésével egy kopjafát állítottak a lánglelkű poéta emlékére.

Szombat délután a gyülekezeti teremben történelmi előadások hangzottak el *Egyed Ákos*, valamint *Kozma Dezső* professzor és *Kónya-Hamar Sándor* képviselő részéről.
Vasárnap délelőtt az istentisztelet után került sor a kopjafa avatására, melyet Chis Nicolas helyi polgármester leplezett le és a helyi, valamint a testvértelepülés Enying lelkésze, Hajdú Zoltán áldott meg. A kopjafát megkoszorúzta többek közt *Alföldi László* kolozsvári főkonzul

is. Így mára újabb Petőfi emlékhellyel lett gazdagabb Erdély.
Az ebédszünet után vonultak az emlékező kalotaszegiek Csucsára, ahova elkísért a főkonzul is. Az istentiszteletet előadások és 48-as dalok követték. A megemlékezés hangulatát leginkább kifejezi *Patrubány Miklósnak* az alkalomra írt (alant következő) beszéde.

Okos Márton

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!
Szeretett Sorstársaim!

A Magyarok Világszövetsége és annak Erdélyi Társasága - a VET nevében köszönetet mondok Önöknek azért a megtiszteltetésért, amelyben meghívásukkal és szólásra biztató felkérésükkel részeltettek. Számunkra a Kalotaszegen való megjelenés egyben kihívás, hisz bűn volna elhallgatni, hogy e gyepűvédők lakta szegen Székelyjó sorsa kísért.

Túl az Aradi Vértanúk napján, túl az 1848-49-es hősök és vértanúk emlékének szentelt ünnepségsorozaton, a magyar szabadságharc két tábornokának alakját idézzük ma fel: a lengyel *Bem Józsefre* és az örmény származású székely *Czetz Jánosra* emlékezünk.
Különleges érzés arra gondolnunk, milyen sok nép fia vette fel a harcot és küzdött - sok esetben életét is áldozva - a magyar szabadságért.
Különösen fontos élmény ez ma, amikor nemzettársainkat oly sokszor keríti hatalmába az elhagyatottság és a számkivetettség érzése. Hogy ez az érzés mennyire csalóka, téves előfeltevésekből sarjad, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az itt említett két népnek a magyarok iránti ragaszkodása és szeretetének megannyi jele.

Lengyelországban idén, nyárelő havában egymillió zarándok részvételével zajló szentmisén avatták szentté Árpád-házi Kingát. Ez a hatalmas gyülekezet önfeledten énekelte a magyar királylányt dicsőítő éneket. Magyarország címere közvetlenül a vatikáni címert követte, megelőzve Lengyelországét és valamennyi más országét.
Valamennyi főpap, beleértve a szentté avatást végző pápát is, szentbeszédét a magyarok üdvözletével kezdte, a magyar királyok dicséretével folytatta, az Árpádházi szentek cselekedeteinek méltatásával végezte. A nép pedig óriási, közel száz méteres transzparensen adta kölcsön Lengyelország jelmondatát, "Polonia semper fidelis" helyett "Hungaria semper fidelist" írva ki. Az ötven milliós lengyel nép az Árpád-házi magyar királyleányt, Szent Kingát "matka narodu"-ként, a "nép anyja"-ként tiszteli! Kell-e azon csodálkoznunk, hogy Szent Kinga ugyancsak Lengyelországban élt húga, Boldog Jolán halálának hétszázadik évfordulóján a lengyel egyház Boldog Jolán emlék-évet hirdetett meg? Mindezek ismeretében érthetővé válik-e Bem József hadvezéri szerepvállalása az erdélyi hadszíntéren? Róla maradt ránk a következő mondás: háborús hadvezetése alatt sok nép fiával találkozott és egy kivételével, valamennyi között volt áruló. Egyedül örmény árulóval nem találkozott.

Az örmények 1680 táján, Apafi Mihály fejedelemsége alatt érkeztek Erdélybe. A magyarság iránti ragaszkodásuk vetekszik a lengyelekével. Honalapításuk után alig két évtizeddel már tömegesen ott vannak Rákóczi fejedelem szabadságharcot vívó seregeiben. Miként ott vannak a negyvennyolcasok között is, számukat messze fölülmúló arányban vállalva az áldozatot.
Az Aradi Tizenhármak között, akiknek vértanúságára a múlt héten emlékeztünk 150-ik alkalommal, ketten is örmény származásúak voltak: *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos*. De ott vannak a magyarság huszadik századi szabadságharcaiban is. Ötvenhat legendás hőse, a Corvin köz vezére, a szamosújvári születésű *Pongrácz Gergely* így vall magáról: "Ereimben örmény vér folyik, de szívem magyar!" A Székelyföldön, Gidófalván született *Czetz János*

lánglelkű székelymagyar hazafi volt, aki sohasem tette le a fegyvert. Világos után sem, és Komárom eleste után sem! Az osztrák-orosz szövetség végső győzelme után Dél-Amerikába emigrált, ahol az argentin hadsereg legfőbb szervezője lett. Az Argentin Katonai Akadémia ma Czetz János nevét viseli, dicsőséget szerezve a székelységnek és a magyarságnak. Miként az örményeknek is, hiszen a székely Czetz János mindig büszkén vállalta örmény őseit.
Minekünk, kései utódoknak pedig meg kell ismernünk azokat a népeket, amelyek velünk nyelvi rokonságban ugyan nincsenek, de akik édes testvérnél jobban, hűségesebben szeretnek minket. Lengyelország itt van a közelünkben. Magyarországgal együtt lép az egyesült Európába. Örményország távol van.
Onnan ritkábban érkeznek hírek. (Hányan tudják ma, hogy mi van a tíz évvel ezelőtt szabadságharcát kezdő Hegyi Karabahban?)
A magyar történelemírás még adósunk a lengyel-magyar, az örmény-magyar ragaszkodás igazi, mély gyökereinek feltárásával. Bem József és Czetz János történelmi léptékű szerepvállalása ehhez jó késztetést kell, hogy jelentsen.

Szeretett Sorstársaim!
Lehet-e szebb ünnepe Kalotaszegnek, a szegek népének, a gyepűvédők utódainak, mint két ilyen hős harcosra megemlékezni, életútjukból példát venni, hitet meríteni? Lehet felnézni, tanulni, példát venni. Kalotaszeg a hős elődök előtti mai főhajtásával egyben felemeli fejét és szembe néz a jövő kihívásaival. Székelyjó a tatárjárás idején magára maradt, sorsa elvégeztetett.
De Kalotaszeg nincs egyedül, hisz vigyáznak rá heten, a folyók menti szegek: Érszeg, Körösszeg, Szamosszeg, Beregszeg, Garamszeg, Isaszeg és Dunaszeg.
Kolozsvár - Budapest,1999. október 17.

Patrubány Miklós a
VET elnöke

******

Gudenus János József felhívása:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, milleniumi évben jelenik meg.
Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.
A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:
Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gatállyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Vertár (szombatsági), Vikol, Zakariás.
Cím: Gudenus János József,
1211 Budapest-Csepel, Kiss János altb.u.61., fszt. 1. ajtó

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 71a) alatt megvásárolható Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) hasonlóan fénymásolt kivitelű, utolsó kötete, A magyar- örmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron.

******

A név kötelez

Magyarországon a második világháború után eltörölték a nemesi, főnemesi rangokat és megtiltották az erre utaló előnevek használatát.
Napjainkban az országházban is felvetődött a régi, nemesi, főnemesi címek esetleges újra használhatóságának kérdése. Ezzel kapcsolatban sokakban sajnos torz és elferdített kép rajzolódik ki, nyilvánvalóan az elmúlt 40-45 kommunista év hatására. Sokan monarchikus visszarendeződéstől tartanak, halott szó nincs erről.
Attól tartanak, hogy valami kiváltságot jelentenek vagy jelentenének. Pedig Európában és a világ nagyobb részén máig is létezők. Élnek vele és nem visszaélnek, mert a név kötelez. Ezeket a rangokat, címeket - báró, gróf, herceg, vitéz, stb. - többnyire valamilyen kiemelkedő cselekedetéért kapta viselője és családja.
Ezeket a címeket és rangokat nem úgy viselték és kapták, mint valamikor - nem is olyan régen - nálunk a "Munkaérdemrend" különböző fokozatait.
Ezeknél a nemesi, főnemesi családoknál a gyermekek és ifjak időben megtanultak viselkedni és jaj volt annak a csemetének, aki nem megfelelően viselkedett a ház személyzetével: az ilyesmi teljesen kizárt volt, ők nem "újgazdagok" voltak. Megtanultak viselkedni, beszélni, étkezni, nem trágárkodni, az idősebbet tisztelni, köszönni és megköszönni. Megtanulták, mit jelent a család, a nemzet, a hit... sokmindent, ami manapság, sajnos, egyre ismeretlenebb. Ezt bizonyította az is, hogy amikor a háború után kitelepítették őket és kénytelenek voltak segédmunkát és más, megalázásnak szánt munkát végezni, hogyan állottak helyt. A témáról szép számban készültek dokumentumfilmek.
Jó volna ezt másoknak is elsajátítania a mai, eldurvult világban, és megtalálni azt, ami összetart, nem elválaszt!
Ők, ezek a nemesi, főnemesi és egyéb címeket viselők tudták ezt, mert tudták, hogy a név kötelez!

Kabdebó János

******

KISS ERNŐ HONVÉDTÁBORNOK PÉLDÁJA

Nemzeti történelmünk legfényesebb lapjai közé tartozik az a közel másfél esztendő, amelyet az 1848. évi polgári forradalom s az azt követő szabadságharc jelentett. Nem csupán az öreg kontinens, hanem az egész művelt világ érdeklődésének a homlokterébe kerültünk, magyarán a *világ históriáját mintegy tizenhét hónapon át elődeink írták.* Hogy miért? Mert amely kegyelmi pillanat egy nemzet életében oly ritkán adatik meg: a hazáért és az egyetemes haladásért vívott küzdelem akkor egyidejűleg zajlott, szerencsésen tudott ötvöződni a nemzeti, a társadalmi érdek és a "népek tavaszán" Európa-szerte lángra kapott, általános érvényű szabadságeszme.

Egy olyan etnikai sokszínű vidéken, amilyen a török kiűzése utáni újratelepítés óta a Bánság, hangsúlyozni szeretném, hogy küzdelmünk Petőfi által oly sokszor megénekelt vezéreszméje: a *világszabadság* nem üres szóvirág, hanem kézzelfogható valóság volt az idő tájt. Elég, ha az európai forradalmak egymást erősítő hatására gondolunk, vagy arra az eléggé nem

hangoztatható tényre, hogy a magyar oldalon a Habsburg - elnyomás ellen több mint tucatnyi náció tagjai harcoltak önkénteseként és szinte lelkesedéből.

Az orosz túlerő beavatkozása nyomán bekövetkezett augusztusi, világos fegyverletételt követően Haynau, a császári táborszernagy az egész birodalom számára elrettentő példát kívánt statuálni. Pontosan egy évvel azután, hogy a bécsi nép a gyűlölt Latour hadügyminisztert felakasztotta; 1849. október 6-án a pszichopata Haynau megtorlásként kivégeztette gróf Batthyány Lajos miniszterelnököt és azon magyar tábornokokat, akik egykor a császár és király hadseregében szolgáltak. A tizenhárom aradi vértanú személye önmagában is az imént említett *néptestvériség* bizonyítéka: a magyarok mellett német, osztrák, horvát, szerb és örmény hősök áldozták életüket nemzeti függetlenségünkért, mindannyiunk szabadságáért

Eleméri és ittebei Kiss Ernő honvédtábornok, akinek síremlékét, az imént megkoszorúztuk Eleméren - s ne feledjük: Lázár Vilmos is - Erdélyből származó s a Temesi Bánságban gyökeret vert magyarörmény volt. Kettős identitásuk máig ható példája annak, hogy amennyiben a befogadó közeg kellőképp türelmes, s a többnemzetiségű lakosság széles tömegei elé vállalható célokat állít, önfeladás nélkül, hosszú távon összeegyeztethető az állampolgári lojalitás, sőt hazafiság a kisebbségi öntudattal.
Tisztelegjünk tehát az ő emlékük s valamennyi százötven év előtti vértanunk emléke előtt. Bármily válságos időkben erősen hinnünk kell, hogy áldozatuk nem volt hiábavaló.

Székely András Bertalan

(Elhangzott 1999. október 6-án, a délvidéki Nagybecskereken, a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület székházában, az aradi vértanukra való ünnepi megemlékezés részeként)

******

Dr. Gajzágó Aladár

Az Únió születése

(a folytatásban közölt tanulmány befejező része)

"Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fenntartatnak, hanem egyszersmind a görög és örménykatolikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek."

Gajzágó Salamon felkérte azokat a képviselőket, akik Magyarország és Erdély egyesülésének részletes szabályozásáról szóló törvényjavaslatot, amit háromszor olvastak fel, végleg elfogadják, helyükön felállva adjanak erről bizonyságot.
Ez megtörtént. Ezt igazolja az ülés jegyzőkönyve:
„248. szám. (CXXVIII. Ülés, 557. Jegyzőkönyvi pont)
Kivonat a képviselőháznak 1868-ik évi december hó 2-án tartott CCCXXXI. ülése jegyzőkönyvéből.
A folytatólagosan megnyitott ülésben napirend szerint Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról szóló törvényjavaslat végmegszavazás alá bocsáttatnám a ház többsége által a tegnapi napon elfogadott módosítások szerint szerkesztett s egész terjedelmében beolvasott törvényjavaslat, annak a felsőházhoz leendő átvitelére Paiss Andor, jegyző bízott meg.

Jegyzette és kiadta
gróf Ráday László s.k., a képviselőház jegyzője."

Az únióval kapcsolatosan három eseményt tartalmaz a főrendiházi napló.
Az első azt rögzíti, hogy Paiss Andor képviselőházi jegyző átadta az elnöknek „Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról" szóló, képviselőház által elfogadott törvényjavaslatot felolvasás és alkotmányszerű hozzájárulás végett.
Az átnyújtott jegyzőkönyvi kivonatot Sztáray Antal gróf, jegyző olvasta fel. A második az elnök szavait rögzíti:
„A mellékelt törvényjavaslatot úgy hiszem, felolvasottnak tekintik a méltóságos főrendek. Egyúttal, úgy hiszem, nyomban a közjogi bizottsághoz lehetne e törvényjavaslatot utasítani."
Gróf Sziráki János megjegyezte: „Miután ezen tárgy igen nagy fontosságú, kérném ezen tárgyat a hármas bizottsághoz utasítani (helyeslés) és az eredeti példányt azonnal kezemhez adni, mert nyomban meg fogjuk a tárgyalást kezdeni."
A főrendiek CXXX. országos ülésén, 1868. december 4-én Majláth György elnöklete alatt, gróf Festetics György és báró Wenckheim Béla miniszterek jelenlétében foglalkoztak a törvényjavaslattal. Ifj. Ráday Gedeon gróf jegyző felolvasta az alábbi bizottsági jelentést:

„290. szám. Irományok. Főrendiház CXXIX. ülés, 1868. December 4. Majláth Györgry elnöklete alatt
Jelentés a méltóságos főrendek állandó hármas bizottmányának „Magyarország és Erdély egyesülésének részletes szabályozásáról" szóló törvényjavaslat tárgyában.

Erdélynek Magyarországgal egy kormányzat alatti teljes egyesítése végett a képviselőház egy részletes szabályozást készített, melyet a fentebbi című törvényjavaslatban a méltóságos főrendekhez átküldött. Az abban foglalt meghatározások az 1848-ik VII.-ik és ugyanaz évi kolozsvári I. és II. t.c. értelmében, nemkülönben az időközben felmerült viszonyok és körülmények kellő számbavételével vannak megállapítva.
Miért is a kiküldött bizottmány azokat teljes terjedelmében - úgy lényegében, mint szerkezetében - a méltóságos főrendeknek elfogadására ajánlja.
Kelt. Pesten 1868. december 3-án gr. Cziráky János s.k., bizottmányelnök B. Lipthay Béla s.k bizottmányi jegyző"

A törvényjavaslatot a belügyminiszter ajánlotta a főrendek figyelmébe és felsorakoztatta azokat az érveket, amelyek az életbeléptetés mellett szóltak. Megemlítette, hogy az akkori kormány feladata volt a legközelebbi országgyűlésre az egyesülés részletes szabályozására törvényjavaslatot nyújtson be.

Az 1848-ban kiküldött országos bizottság gr. Teleki József vezetésével volt hivatva ennek elősegítése érdekében tevékenykedni. Sikeresen végezte a feladatát. Tevékenységének eredményét az akkori országgyűlés és kormány fel is használta. Az akkori szomorú események miatt a bizottság nem tudta befejezni. Bekövetkezett az az idő, hogy a kormány az únió tökéletes végrehajtása és részletes szabályozása érdekében törvényjavaslatot terjesszen az országgyűlés elé.
A belügyminiszter jól látta, hogy „még igen hosszú ideig fog tartani, hogy az (az unió) véglegesen és akként keresztülvitessék, hogy azon sajátságos erdélyi viszonyok a magyarországi viszonyokkal tökéletesen asszimiláltassanak akként, hogy mind a közigazgatás, mind az igazságszolgáltatás tekintetében a Magyarországon fennálló rendszabályok színvonalára emelkedhessenek (helyeslés)."
Gróf Kálnoky Dénes szintén méltatta az eseményt és érzelmeit így fejtette ki:

“Midőn ezen törvényjavaslatot hazafiúi őszinte örömmel üdvözlöm, azt hiszem, nem csak egyéni, hanem a mélt. Főrendek s az egész nemzet örömének adok kifejezést, amely annál bensőbb, kebelbeli érzés, mentől nagyobb a várakozás, melyet ezen egyesülés üdvös eredményében helyez." Majd így folytatta: „Bizonyos az, ha ezen szomorú korszak nemzetünket egyesülve találja, azon lángoló hazaszeretet, erős kitartás, amelyet ezen korszakban kifejtett, a diadal, a dicsőség és hatalom azon polcára emelendi, amelyen ma Európának legnagyobb, leghatalmasabb nemzetei állanak (helyeslés). De a sors másként határozott..." Végül e szavakkal fejezte be mondandóját: „... szavaimat azon óhajtással zárom be, miszerint a szívben és érzésben soha el nem szakadó s jelenben törvényesen egyesülő magyar nemzet örökké éljen (éljenzés)!” S a törvényjavaslatot elfogadta.

A beszéd után a levezető elnök kérdésére, hogy a főrendek elfogadják-e a törvényjavaslatot a részletes vita alapján, a főrendek felállással jelezték: igen. Ifj. Ráday Gedeon gróf jegyző olvasta fel a törvényjavaslat egyes szakaszait, amelyeket észrevétel nélkül elfogadtak. Végül a főrendek felállással jelezték, hogy a törvényjavaslatot beltartalom és szerkezet tekintetében elfogadták.
Ennek a ténynek a képviselőházzal való közlésére az elnök báró Nyáry Gyula jegyzőt bízta meg. A törvényjavaslattal szó szerint egyező 1868. XLIII. törvényt: „Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról” az uralkodó december 6-án szentesítette és az országgyűlés két házában december 7-én hirdették ki. Megjelent az Országos Törvénytárban 1868. december 9-én.
A l8 §-ból álló törvényben a 14. §-a Gajzágó Salamon elnöklete alatt Simay Gergely szamosújvári képviselő javaslata alapján ekként szövegez:
„Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban úgynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közti viszonyait, s illetőleg hatókörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fenntartatnak, hanem egyszersmind a görög és örménykatolikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek.”

******

Egy idézet novemberre:

"Ha minden nemzetiség fiai így éreztek és ekkép cselekedtek volna, kiknek Magyarország hont, jogokat, birtokot és védelmet adott s akiket nemzetünk kebelébe fogadott, mint örmény eredetű magyar testvéreink - mi más ábrázata lenne Magyarországnak, mily száma és erkölcsi súlya a magyar nemzetnek, s mi más fokon állana a fejlődésnek ipar, kereskedelem, vagyonosodás és egyetemes nemzeti jólét.
(Jakab Elek történetíró - idézi Szongott Kristóf, Szamosújvár monográfiája, III. kötet, 222-223 old, 1901)

******

Az itt következő szöveg a ***Szemelvények az erdélyi magyarörmény múltból, családi archívumok alapján*** című kiállítás megnyitóján hangzott el.
A kiállítás Budapest, 1999. október 18-31 között tartott nyitva.

Tisztelt Látogató!

Kiállításunk a hazai örménység kb. 95-98 -át kitevő történelmi örmény kisebbség, az Erdélyből származó magyarörménységről szól. Létszámuk kb. 15.000 főre tehető,

szétszóródva az országban, közülük számosan Budapesten, itt is főleg a II. kerületben. A hazai magyar örménység tulajdonképpen egy nagy családot alkot, keresztül-kasul szőve az örmény családi szálakkal.

1996. novemberében a Magyarok Házában mutattuk be a *Velünk élő kultúrák: Örmények* című kiállításunkat, a hazai örménység ősi kultúrájának, tradícióinak, vallásának megismertetése céljából. E kiállítás anyagának egy részét képezte jelen összeállításunk kiinduló anyaga. Ezt követően 1998-ban a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat Akadémia utca 1-3 szám alatti kiállítótermében a második, bővített változatot tudtuk bemutatni, mert igen sokunkban megmozdult valami, visszatekintés a családi múltba. Most, itt 1999-ben a harmadik, bővített változatát láthatják kiállításunknak.
Kiállításunk anyaga állandóan bővült és reméljük a jövőben is tovább gyarapodik.
A tablókon feldolgozott családi iratok: anyakönyvek, gyászjelentések, családfák, fényképek, okmányok, levelek, újságkivágások stb. mind bizonyítják, hogy örmény őseink hogyan illeszkedtek be választott hazájuk életébe, váltak magyarrá és vettek részt magyar hazájuk közéletében, gazdasági, művészeti, stb. vérkeringésében, hazájuk védelmében.

A tablók igazolják, hogy egy nagy családot alkot a hazai magyarörménység, akiknek ősei a XIX. századig zárt kolóniákban éltek Erdélyben, de Trianon és a világháborúk következtében elhagyták szülőföldjüket és részben jelenlegi hazánk területén telepedtek le. Származástudatuk, gyökereikhez, kultúrájukhoz, örmény katolikus vallásukhoz való ragaszkodásuk ismét közösséggé formálta őket az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület segítségével.

A kiállítás anyagát 19 festett nemesi címer egészíti ki: a Kápdebó, Hollósy, Cabdebó, Kristóf, Simay, Verzár, Issekutz, Kövér, Czárán, szentmiklósi Novák, Bocsánczy, Placsintár, Csiki, gróf Karátsonyi, Lukács, gyulai Sáska, gátallyai Gorove, Kováts és Dániel családoké.

Reméljük, kiállításunkkal felkeltettük az érdeklődést a hazai magyarörmények iránt. Egyúttal rá szeretnénk világítani arra is, hogy múltunk megismerése, értékeinek megőrzése nélkül nem lehet jövőt építeni.
„ Minden nemzet, mely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé tenni hagyja, saját nemzeti életét gyilkolja meg.” (Kölcsey)

dr. Issekutz Sarolta
a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke,
a kiállítás rendezője.

******

Érdemes egy negyvenhárom évvel ezelőtti novemberre úgy emlékeznünk, ahogyan azt a riporter akkor leírta:

Gyászmenet

Mint az áradat - napok óta - ömlött a nép a nyugati határ felé. Felkapaszkodtam én is egy ponyvás teherautóra.
Mellettem foglalt helyet a Győri Autójavító Vállalat két fiatal munkása. Amikor elhagytuk a várost, megkérdeztem az egyiket:
- Hová cimbora?
- Ahová maga... - volt a rövid válasz.
- Azt hiszi, hogy aki Sopron felé megy, az mind...

Keserű nevetésbe fúlt az újabb kérdés, s a hátam megett is olyasmit morogtak, hogy: hülyének néz minket ez a pasas? Nem néztem egyiket sem annak, de jobbnak láttam hallgatni s úgy viselkedni, mint ők.
- Kapuvár következik... - mondta valaki s utána alig hallható sóhajok rebbentek szét a motor duruzsoló hangjával.
- Én tudom az utat - mondta egy alacsony, tömzsi ember, ahogy mind a 19-en lekászálódtunk a kocsiról. Az utcai villanyfénynél próbáltam jobban megnézni útitársaimat. Tíz férfi, négy nő, egy karonülő s négy 10 - 16 éves gyerek. Arcukon a rémület döbbenete, szemük tekintetében halálos elszántság. Didereg, fázik velem együtt valamennyi.
Egy fiatalember - roskadozó léptű - leánykát támogat.
- A mennyasszonya - magyarázza mellettem egy pápai textilgyári munkás - Pestről jönnek, már három napja. Úgy látszik, a kislány megfázott. Lehet, hogy tüdőgyulladás....
- Na jönnek, vagy nem - tekint hátra a kis köpcös, de a többiek leintik. A kislány sorsa aggasztja az asszonyokat.
- Menjünk - szólal meg remegő hangon a beteg leány s mintha csak erre várt volna a társaság, lépked a kis köpcös után.
Nemsokára a novemberi sötét éjszaka fala veszi körül a csoportot. Hátunk mögött egy darabig még látni Kapuvár villanylámpáinak pislákolását, aztán semmi fény. Csúszkálnak a lábak, cuppog a dűlőuti sár. Pereg a köd....
- Kár volt adni a butát szaki - bök oldalba az emberem, aki a fiatalokról tájékoztatott. - Ugye, hogy maga is kifelé igyekszik? - Felelet helyett felmásztam a kisvasút töltésére.
- Ez a kisvasút hová vezet? - kérdezte egy bőrkabátos.
- Minden út külföldre - próbálta tréfás hangon szólásra bírni a társaságot a cimborám, de az emberek hallgattak. Leghátul a kisgyerekes házaspár botorkált, s mellettünk vonszolta menyasszonyát Szedres Gábor, a MOM műszerésze.

Cuppog a sár, s körös körül sötétség, tapadó, hideg, nyálkás sötétség.... Hátra maradok, s látom, hogy a kislányt már ketten is támogatják. Értelmetlen mondatokat susog: Gabi.... hol a kezed .... Jaj! Anyukám... jönnek a tankok.... Gabiii.... esküdjünk.... Víz..... vizet....
- Álljunk meg az Isten szerelmére! - fakad ki a zokogás az egyik asszonyból. A széthúzódott társaság összetömörül.
- Ágnes! Kicsi bogaram! - szakad ki a fiúból a kétségbeesés. Légy erős! Még egy kicsit! Hallod? Még ezen az éjszakán....
Valaki két kukorica-szárköteget hoz a földekről.
- Mi lesz velünk magyar testvérek? - jajdul egy hang, de a többiek csendre intik, aztán a kukoricaszárra fektetik a beteget.
- Segítsetek magyarok! Segítsetek rajtunk! - tör ki megint a fiatalemberből a kétségbeesés, s tépi a haját, csontos öklébe harap, szeme szinte szikrákat vet.

Nyugtatják, csendesítik, majd újabb kórót hoznak, s nehezen tüzet csihol az egyik. A meleg egy kicsit megnyugtatja a népet. A köpcös azt magyarázza, hogy egy kilométerre sincs a tőzeggyár s azon túl, a független semleges Ausztria. De senki nem hallgat most rá. Mindenki a beteget figyeli. A tűz fényénél látni az arcát. A láz kipirosította. Szempillái idegesen rebbennek. Cserepes ajkáról egyre halkabban bugyborékol az összefüggéstelen beszéd.
Egyik kezével még fogja vőlegénye karját. Szép ápolt ujjak. Talán gépírónő volt? Vagy telefonos-kisasszony?
- Ágnes! - üvölt a fiatalember, s valósággal letépi kedvese melléről a ruhát, hogy elnémult szívét dörzsölje....
- Ágnes - motyogja.... Itt a határ. Nézd, nézd - csap át megint üvöltésbe - ott van Ausztria - bámul rémült szemekkel a sötét éjszakába.

- Magyarok! - nyöszörög, mint egy sebzett vadállat. - Testvérek! Jaj! Meghal a menyasszonyom. Segítsetek! Holnap megesküdnénk az első osztrák faluban.... - hajlik kedvese fölé, de az már nem hallja ezt. Ágnes már semmit nem hall. Arca rózsája egyre halványodik, kis fitos orra mintha nyúlna, szempillái sem rebegnek. Szája szöglete még egyszer megrándul, aztán...
- Emberek! - ugrik fel Szedres Gábor műszerész, aztán visszarogy a holttesthez. Csókolja, könnyeivel mossa a hidegülő arcot, aztán már csak hörögni tud, mint akinek szívébe kést döftek.... Iszonyú látvány! Egymásba kapaszkodunk, mert nem bírjuk a ránkszakadt iszonyatos terhet. Meg kell szakadni a szívnek! Vége! Nincs tovább! Nyirkos hideg, tapadó sötétség....
Valahonnan két dorongot szereznek, kévéket rá s a tetejére rakják a halottat....
- Hová viszitek! - kiáltanám, de szó nem jön ki a számom. Lábam is legyökerezett. De ők, mennek tovább. Viszik a halottat is. Támogatják a vőlegényt. Mennek! Cuppog a sár, s mintha értelmes lenne mind a cuppogás: ki innen! Ki erről a földről! El innen messzire a borzalmak földjéről ahol megtiporják az embert, ahol nyomor, kilátástalan a holnap. Ahol nincs is holnap! Mert itt már örök a nyálkás hideg sötétség....
- Nem! - üvöltöttem utánuk, de nem hallották. - Nem! - sírtam és rázuhantam a nyirkos földre. Belemarkoltam a málló rögökbe - hidd el kedves olvasó és számba vettem. Olyan íze volt, mint az árpaliszttel vegyített rozskenyérnek, amit gyerekkoromban sütött volt jó anyám. Nem igaz, hogy rossz ez a föld.... Hidd el drága magyar testvérem. Jaj! Hidd el! Ágnes meghalt, s már a holtteste sem a miénk, de vannak még élő magyar Ágnesek, Gábor vőlegények. Van a Pápai Textilgyárban is magyar, akad a győri autójavítóban is munkás. Mondjátok! Zúgjátok velem, hogy nem haltunk meg! Nem! Nem! Nem! Él a nép! Élni fog a magyar, és a miénk lesz ez a véráztatta drága föld, a kenyér-ízű föld, csak a miénk! Zúgjátok ezer halálon és tenger könnyeken át, hogy hallja a világ, hogy végre meghallja a világ....

Dávid József
(A riport megjelent 1956. november 17én
Győrött a "Hazánk" c. lapban)

******

ErdéIyben örménnyé váltam ?

Szeretem Erdélyt.
Közel tíz év után újból visszavágytam. Sokáig miért nem? Ottjártamkor mindig fájt a szívem. Fájt a sovány, nagyszemű gyermekekért, akiknek nem jutott elég csokoládé, rágó, sokszor olyan javak sem, amiből a mi gyermekeink akkoriban dúskálhattak. Fájt a szívem az erdélyi magyarokért, a székelyekért ott fenn a Hargitán.
Némán sírtak és sírtam velük én is.
Nem akartam azt a tengernyi fájdalmat újra átélni, de nem múlt el az emlék, hogy láttam őket.
Apósom gyergyószentmiklósi születésű, igazi székely és magyar volt. Erdély nálunk otthon mindig fájó téma volt.
Két éve vágytam látni a szép tájat, havasokat, vágytam találkozni múltunk emlékeivel és a hazai rögökkel. Már májusban útnak indultam, gyűjtöttem az utazási irodák program-ajánlatait. Igazán egyik sem tetszett, többet, mást akartam....
Szeret a jó Isten.
Baráti társaságban említettem: szeretném Erdélyt viszontlátni! - Miért nem jössz velünk? - kérdezte Bányai Cila. Mentem, rohantam! Ilyen program kell nekem!

Az érzéseimet szeretném elmondani, megosztani mindenkivel.

Reggeltől késő estig úton voltunk. Úton: a szó szoros értelmében úton, az országúton és úton viharos történelmünk évszázadaiban.
Amikor véletlenül hiányérzetem támadt: nem hallottam erről-arról, akkor a "kedves Gyuri bácsi", mintha kitalálta volna gondolatomat, másnap már "mesélt", kielégítve kíváncsiságomat.
Nem győztem jegyzetelni, szinte nem bírtam energiával, hogy befogadjam mindazt, amit láttam, hallottam és a lelkem mélyén éreztem mindig is, a jelenben és a múltban is. Erre vágytam!
Aradon a Vértanúk emlékműve. Jártam már itt többször. Énekeltem itt a Himnuszt, a Szózatot máskor is. Itt még minden természetes volt magyar szívemnek, amit tapasztaltam útitársaimnál. Az út további része kellemes meglepetést, csodálkozást, meghatódást és nagy megbecsülést váltott ki a szervezők és az útitársak iránt.
Örmények. Örmény gyökerek keresése. Örmény-magyar közös múlt. Örmény találkozók.
Hogyan van ez? Mit tudok én az örménymagyarokról?
Nem sokat. Most tudtam meg barátaimról is, hogy magyarörmények. Eddig csak azt tudtam, hogy Erdélyből származnak.
Tisztelem útitársaimat, ahogyan keresik, kutatják őseiket, gyökereiket, ahogyan ismerik múltjukat, közös múltunkat. Szeretem magyarságukat. Hiszem, hogy ha egy nemzetnek nincs múltja, akkor jövője sincs!
Még nagyon sok helyen énekeltük a Himnuszt, a Szózatot és még sok más dalt. Megrendültem álltam, könnyes szemmel énekeltem és ma sem tudok meghatódottság nélkül visszaemlékezni élményeimre. Emlékeztünk. Emlékeztünk a sok nemzetiségű magyar múltra. És nem csak az időseknél, hanem az ifjúságnál is tapasztaltam a magyar, a magyarörmény tudatot.
Köszönöm a szép emlékeket és érzéseket. Szeretnék a jövőben a magyarörmények érzéseivel, gondolkodásával azonosulni.

Egyed Edit
Bp. 1999. október 27.

******

Kérjük olvasóinkat,

írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő témákban.
Szeretnénk, ha az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják közölni mondandójukat.

******

Szélhordta november

.. a szél, a vad novemberi szél... Verhaaren francia nyelven író, belga költő verse híres volt, ma már csak korosodó versolvasók emlékeznek rá. Ráadásul - Kosztolányi remek fordításán kívül, sokan Moissi osztrák-német színész előadásában, németül élvezték a szél szavainak szisszenését: Das Wind...(Moissi ezt szinte visítva-vinnyogva mondta s kiderül, hogy a német "Wind" sokkal hasítóbb, mint a simogatni is képes magyar "szél".) Persze, ahogyan nyelveket másként hallhatunk, úgy a novemberi szélre is, a versekre is, meg magukra a novemberekre is sokféleképpen emlékezhetünk.

Kicsi nép sok nyelv emlékeivel és sok megszálló hatalom itt maradó dalaival küszködik. Das Wind, das november Wind... énekelve mondta ezt Moissi német nyelven és mindez már jól is

hangzik novemberben, ha éppen nem kell német szupremációtól rettegni, mint Kölcsey, Arany vagy József Attila idejében. Egy dal akár orosz nyelvű is lehet, ha egyszer nem kell félni ruszki szupremációtól, amely harckocsikkal taposta a pesti aszfaltot néhány évtizede...

Hogyan kezdődik a november? Úgy, hogy október utolsó napjaiban az örményországi parlamentben, Jerevánban (Erivánban) géppisztollyal csinálnak "igazságot", közben Budapesten az a hír, hogy elfogták a viszkis rablót...Nahát...! Csak nem ülünk nemzeti ünnepet, ha a rendőrség elfog egy bankrablót?
Ugyanakkor megszületett az ötlet, hogy állítsunk november negyedikén gyertyát az ablakba.
Kinéztem többször is ezen a múltkori estén a gyertyafény mellől: körülbelül ugyanazokban az ablakokban égett a gyertya most, 1999. november 4-én, csütörtökön este, mint amelyekben 1956. november 2-án, pénteken. Sok, sok ablakban.
A közeli kocsmából közben kihallatszott (hiszen 99-et írunk), amint valaki azt "húzatta", hogy "...és a Csendes Óceánnál véget érnek a csaták!" (Aki nem tudná, ez az amuri partizánokról szóló, birodalmi dal.)
Jó-e, ha valaki éppen november 4-én nyilvános helyen dalol ilyesmit? Hiszen 43 éve piros volt a vér a pesti utcán, végső soron ezen "amuri partizánoknak" is köszönhetően... Mennyire tudnám mégis utálni az illetőt?
Hiszen ma már könnyes szemmel hallgatja mindenki a Radetzky-marsot! (Pedig az is egy vérfürdős birodalmi hadsereg emléke.)
Az október és a november összeragadt a magyar történelemben. Előttünk pedig ott a múlt, azon át megyünk a jövőbe, ha akarjuk, ha nem.
1599. október 31-én, azaz pontosan négyszáz éve ölte meg a csíkszentdomokosi Balázs Mihály, vagyis Ördög Balázs a bíboros-fejedelmet, Báthori Andrást. Cserébe Róma egy-kettőre kiátkozta a szentdomokosiakat.
(Zárójelben: fél évszázaddal korábban, amikor megölették a másik bíborost, Fráter Györgyöt, Róma addig csűrtcsavart, amíg meggyőzte önmagát, hogy igazándiból nem is történt semmi. Martinuzzit, az Utyesenovity Györgyöt, a bíborost, az önálló Erdély egyik megteremtőjét végül eltemették... hetven nap után. Addig csak ott hevert a Gyulafehérvár-közeli alvinci kastély márványpadlóján. Érthető, György barát esetében egyenest magáról Ferdinánd bécsi királyról kellett volna kimondani pápailag, hogy mocsadék gyilkos... a Báthori András warmiai bíboros, erdélyi fejedelem esetében pedig csak egy szakadt, éhező csíki falu népét kellett egyházi átokkal sújtani.
Ismerjük be, feleim, hogy ez azért pápailag és rómailag mégiscsak egyszerűbb feladat volt. Ráadásul egy Csíkszentdomokos nevű, éhező falu nem tud visszaütni a Szentszéknek úgy, mint Habsburgék. Visszaütni...? Eszemnél vagyok, hogy ilyen szót használok...?) Na, elég is ennyi a zárójelből, ne vigyen el az indulat.
Vagyis hát október 31-e, az Úr 1599-ik esztendejében. Mihály vajda (a Vitéz) meghülyítette a nyomorult székelyeket, hogy támogassák őt s akkor jó lesz nekik. Elolvasandó *Dávid Antal Erdély nagy romlása* című trilógiájának mindhárom kötete. A szép, kerek évforduló kedvéért most lássunk az első kötetből, amelynek A *sárkány papja* a címe:
"Hárman a bíborosnak esnek. Balázs Mihály hörögve emeli a fejszét. A fényes vas sikoltva villan a holdfényben. András hallja az utolsó akkordot, és bal szeme fölött beszakad a homloka. Eldől. A Mikó éles kardjával rácsap valaki, és reccsen a nyakszirtje. A feje elgurul. A nyakából messzire fröcsköl a vér. Krestály Nagy ismét érzi a nyilallást, de csak a fejedelem kisujját nézi, a kék színű követ a bíborosi ékszerben. Kést ránt, s a levágott ujjról ragacsosan csúszik a markába a gyűrű. Dugdossa, nehogy meglássák a többiek.
- Mi az istent csinálsz, segíts! - *ordít Balázs, mert sietős a dolog. A fejet vászonba kell csavarni, s lóhalálában Fehérvárra, a vajdához, hadd mérje vékával az aranyat s a szabadságot!"*

Kell-e több? Uramisten, balázsmihályék, (ti, szegények, akik csak nyomort és fejszét ismertek - bár a fejszét újabban Kalasnyikovnak, harckocsinak, páncélozott harcjárműnek, vagy csapásmérő lézervezérlésű levegő-föld rakétának hívják), nem értitek... ?
Talán az, aki éppen november 4-én a "Katyusa" című szovjet-orosz dalt énekelte bele a mások által gyújtott gyertyafénybe... és az, aki egy Kalasnyikov sorozata 9 milliméteres lövedékeivel parlamentet, kormányt, (örmény)országot "irányít"... érti? A gonoszságról való lemondás örömét?
(Az Erdély nagy *romlása* második kötetéből, amely *A boldogított ország* címet kapta). Márton, a szentdomokosi pap misét mond.

"Felmegy a szószékre, maga elé teszi a kezét, erősen megtámaszkodik, mintha szédülne. Gyorsan kell beszélnie, hogy mindent elmondhasson. Kinyitja a száját, megvárja, amíg elül az utolsó pisszenés is. Nyel, a bal fülében halk roppanást hall. Megnedvesíti az ajkát. Mintha kívülről jönne a hang, úgy hallja saját szavát.

- *Gyilkosok vagyunk.*

Valaki, felsír. -Te, Pásztorbükke, Báthori András nevéről s fejéről leszel híres. Igazságtalanok voltunk, rajta bosszultuk meg, amit nem ő vétett ellenünk. Jaj annak, aki ártatlan vért ont, szörnyű büntetés lesz a jutalma!
Gonoszok fogják árulni az ő vérét s ráhozni minden rosszat e földi életben! Szent Domonkos népe, hogy fogsz megbékülni az Úrral?"
Értjük-e azt, amiről azt hisszük, hogy értjük? Lehet, hogy csak azért véljük érteni, mert négyszáz éve történt...? S ha velünk, magunkkal történik, akkor már mindjárt nem értjük?
Fájdalommal és kétséggel telve úgy gondolom, hogy mégiscsak jobb, ha egy lelkiismeretlen szamár 1999. november 4-én, míg a környező ablakokban gyertyaláng világít, a "Katyusát" énekli. És örvendek, hogy nincs Kalasnyikovom, hogy "történelmi igazságszolgáltatást" csináljak az amuri partizánokat és katyusákat feldaloló balázsmihállyal szemben. A kilenc milliméteres lövedékek ugyanis (az örményországi, posztkommunista kormányfő merénylői és a semmire nem figyelő, önző kocsmai dalnok, vagy a nyomorában elbutított Ördög Balázs esetében egyaránt) csak lövedékek. Fejszék. Hazugságok. Betöltik a rendeltetésüket: pusztítanak.
Kedves olvasó, - döntsd el, megkövezel-e? Talán nem... reméli a novemberi szélben, a gyertyafény mellett: *d.cs.*

******

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a. , Postacíme: 1251 Budapest Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta,
fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba
Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség l251 Budapest Pf. 70. Tel (1) 201-1011, Fax (1) 201-2401

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék.. "
(Vörösmarty Mihály)

Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa
III. évfolyam 34. szám

1999 december

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a II. kerületi, VI. kerületi, IX. kerületi és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

---

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

December - gondolatok az örmény liturgiából

A liturgia befejezése után a pap és a szolgálattévők a következő, rövid imát mondják, az oltár előtt meghajolva:
Uram Jézus Krisztus,
irgalmazz nekünk!
Ennek az imának bővebb formája ismert a görög szerzetesek körében is, akik olvasóik szemeire ezt mondják:
Uram Jézus Krisztus, Isten Fia,
könyörülj rajtam, bűnösön!
A neve: Jézus-ima. December a karácsony hónapja: ez az ünnep a közénkszállt, megtestesült Fiúistent köszönti. A fohász napjában sokszor elmondva alkalmas arra, hogy tekintetünket Istenre emelje!

dr. Sasvári László

<><><>

Tíz éves történet
Részvételem a román forradalomban

Úgy döntöttem, hogy az "Erdélyi Örmény Gyökerek" füzetekben közreadom történetemet. Nem a magam dicsőítésére, hanem azért, hogy felidézzem azokat a várakozással teli perceket, amelyeket a határon innen és a határon túl élő, szabadságukat visszaszerezni vágyó emberek éreztek azokban a napokban.

Az erdélyi, örmény gyökereink évente hazavonzottak!
Mentünk télen, nyáron, ünnepnapokon. Akár tetszett az akkori román rendszernek, akár ha sandán néztek is ránk.
A kéréseknek megfelelően vittünk piperecikket, gyógyszert, cukrot, olajat, lisztet, kávét. Segítettünk, miközben nekünk is elkelt volna a segítség! Kaptunk helyette honvágy-csillapítást. Megérinthettük őseink, nagyszüleink sírkeresztjét, bemehettünk szülőházainkba, viszontláthattuk a Szamost, melyben úszni tanultunk, letérdepelhettem az örmény templom oltárlépcsőjére, ahol ministráltam.

Erdély az életem része volt és ma is az! Mindig is tudtam, hogy én is része vagyok ennek a földnek. Ettől elszakítani soha senki nem tud! Határait húzhatják bárkik és bárhol!
Csüngtünk a televízión, a rádión. Vártuk a híreket. Lesz-e változás a román politikában? Könnyebbé válik-e az ott élők sorsa? Kevesebb lesz-e a kutakodás, megszállhatunk-e a jövőben a nagybátyánknál? Megszűnik-e az emberi jogok csorbítása?
E napon a déli hírekben a rádió bemondta: Romániában kitört a forradalom. Sorolta, hol folynak harcok!
Temesváron sok a lőtt sebesült, nincsen antibiotikum és kevés a kötszer.
Az irodámban, munkahelyemen hallgattam a híreket.
Egy pillanat alatt döntöttem úgy, hagy nekem most otthon, Erdélyben van a helyem!
Erről nem a családomnak szóltam először. Felhívtam a Siófoki Kórház igazgatóját, dr. Varga Ferencet (ma is ő a kórház igazgatója).
- Hallgattad a déli híreket? Úgy döntöttem, hogy hazamegyek. Ha tudsz adni antibiotikumot és kötszert, azt elvinném Temesvárra. A szállítmányról kérek pontos jegyzéket is.
- A gyógyszerészek délután háromra összeállítják azt, amit adhatok.

A feleségemnek csak ezután telefonáltam. Otthon gyors ebéd, némi útravaló, fel a kórházba. Berakodás. Ott spontán búcsúztatás. Hamar elterjedt a hír az orvosok és ápolók között a gyógyszerszállítmányról. Az Erdélyből származók szinte megáldottak.
Alig fértem be viszonylag tágas belsőterű Mercedesembe. Ettől kezdve csak az a cél lebegett előttem, hogy minél előbb sértetlenül elszállítsam a gyógyszereket. Másnap lesz karácsony este. A családomnak azt ígértem, hogy délután ötre, gyertyagyújtásra otthon vagyok!

Nyugodtan vezettem, hogy ne veszélyeztessem a szállítmányt. Alig volt forgalom. Gépiesen tartottam a volánt, a gondolataim azonban száguldoztak. A rádió végig bekapcsolva. A tudósítók egyenesben közvetítették a romániai eseményeket. Fél nyolcra érkeztem Nagylakra, a határállomáshoz.
Határforgalom nem volt. Mindkét oldal teljesen üres. Magyar oldalon elmondom utazásom célját, azonnal mehetek tovább. Román oldalon se vámos, se határőrség. Érkezésemre egy román kiskatona jött elő. Tizedesi rendfokozatban volt.
- Buná se'ará! Dám drumu! Vreu sá máduc la Timisoara. Uitá cá duc! Medicament la spital Timisoara!
Intett, hogy menjek utána. A diplomataátjáróhoz vezetett! Nem kért útlevelet!
Ránézett a kocsit tetőig megtöltő gyógyszerdobozokra és "drum bun" jókívánsággal továbbengedett. Már sötét este volt. Nagylaktól Arad tizenvalahány kilométer. Nagybátyámhoz Dévára menet Aradon számos alkalommal jártam.
Temesváron még soha.
Arad városközpontja reflektorokkal megvilágítva! Kihangosított beszédek. Hatalmas tömeg. Folyt a tüntetés! A magyar rendszám láttán kerékpáros fiatalok vesznek körül. Magyarul szólnak hozzám.
- Mutassátok meg a Temesvárra menő utat!
- Tetszik tudni milyen nagy dolog a szabadság? - kérdezték. Hajtottak előttem a temesvári országútig.
A rádióban különböző szörnyűségeket mondanak a Securitate akcióiról. Hogy elveszik az autókat és azokkal menekülnek tovább. Hol, hány embert végeztek ki. Időközben sötét éjszaka lett. A határ átlépése óta egy órát vissza kell számolni.
"Itt fekszem egy radiátor védelmében Arad főterének egyik első emeleti lakásában" - mondja Oltványi Ottó. - "A securitate őrzi a tömeget. Az emberek menekülnek".
A hangszórón keresztül hallottam a géppisztolyropogást. Én egy fél órával ezelőtt, közvetlenül ott jöttem el. A sötét éjszakából a kocsim tompított világítása a fehérre meszelt

utat szegélyező fatörzseket szellemként sorakoztatja mellém. Sehol egy ember. A félelem ezen az estén mindenkit otthon tartott!

Végre egy autó lámpája. Egy szembejövő mentőautó volt. Nagylak óta ezzel az egy kocsival találkoztam Temesvárig. Mi mindenre gondol az ember ilyen helyzetben? Az óvatosság szükségét éreztem, és azt gyakoroltam is, ha úgy ítéltem, hogy szükség van rá, de a félelmet egy pillanatig sem engedtem eluralkodni magamon. Ha a gyógyszereket leadom, meg fogok könnyebbülni. Teljesítem a feladatom!
A rádióban hallottak alapján most már tudtam, hogy jobban beleléptem a forradalomba, mint azt elindulásom előtt gondoltam.
Temesvárra érkezem, kis csoportokban fiatalok az utcákon, zászlókkal. Látszik, hogy egy tüntetés szétszéledő részvevői.
- Care strada merge la spital? - Készségesen magyarázzák el az odavezető utat.
Román időszámítás szerint 23,30 órakor érkezem a kórházba. Porta. A kórház területén jövőmenő emberek. Végre! A kórház gyógyszertárához jutok. Én nem tudom és nem is tudhatom azt, hogy hogyan áll a forradalom. Ők igen! Végre lejönnek kosarakkal a gyógyszertárból. A kétségbeesett kapkodás akkor következik, amikor a városban megszólalnak a szirénák, majd kikapcsolják az egész város világítását.
Az ügyeletes gyógyszerész magyar. Miközben a munkatársai kikapkodnak mindent a kocsiból, ő köszönetet mond és könyörög!
- Kérem! Jöjjön be! Felvétetem a kórház betegei közé - mondja. A szirénázás és a villany kikapcsolása azt jelenti, hogy a Securitate megtámadja Temesvárt. Ha magát elfogják, azonnal ki fogják végezni!
- Kérem írja alá és pecsételje le az általam hozott gyógyszerjegyzéket. Elmegyek Dévára a nagybátyámhoz!
A jegyzéket lebélyegezte és aláírta: Mittay Mária 1989. december 23-án, 23,30-kor.
Habozás nélkül kifelé indultam a kórházból. Előzetesen a térképen megnéztem, hogy egy út vezet a hegyeken át Déváig.
Soha nem jártam erre.
A néptelen utcákon, a továbbtartó elsötétítésben nem volt könnyű az irányt megtalálni. Az út felfelé vezetett. Hófoltok, eljegesedett útszakaszok, sem középvonal, sem az út széle kikarózva. Jellegzetesen negyedosztályú román mellékút.
Egy kanyar után a kocsi megindult a jeges úton egy völgykatlan felé.
A fohász és a Mercedes fékkiegyenlítője segített. A kocsi idejében megállt. Na Istenem! Most számoljunk el! Fogadd ezt az utamat penitenciának eddigi bűneimért!

A humanitárius segítség egyaránt segít románnak, magyarnak, cigánynak, zsidónak, örménynek, szásznak. Az éjszaka szurokfekete volt. Itt már használtam reflektort, ködlámpát. Nagy nyugalom szállt rám! Véghez vittem, amit vállaltam. Isten feloldozott a bűneim alól.

A hegytetőtől lefelé haladva, sorjában következtek települések. Körülbelül tíz falun mentem át. A falu elején és végén fegyveres forradalmárok, vegyes öltözékben, két-két kővel megrakott óriási teherautó, háttal egymásnak fordítva. Ezekkel zárták el a faluba vezető utat. Valahol hagytak egy kis korridort, amelyen átvezettek. Ezen az estén mindenki tudott magyarul. A kezemet rázták, ölelgettek és éltették a szabadságot.
A továbbiakban nagy segítségemre volt a lebélyegzett gyógyszerlista. Innen kezdve, ha úgy tetszik, hírhozóként dolgoztam. Egyedül tőlem tudhatták meg azt, hogy láttam-e szekus alakulatokat feléjük vonulni.
Már hajnalodott, amikor Dévára érkeztem. A nagybátyám a megyei rendőrkapitányság mellett lakott.

Az autó, a lakás kivilágítása pár perc ottlétem után két géppisztolyos román forradalmár becsengetését eredményezte. Most ő Hunyad vármegye rendőrkapitánya, mutatkozott be az egyik fegyveres. Mi járatban vagyok?
Románul elmondott szövegem, és a kórház által lebélyegzett jegyzék megtette a hatását.
- Látom, hogy értékes autója van. Fegyveres őrt állítok mellé. Azt a közlést kaptuk, hogy a Securitate megtámadja Dévát. Hogy az életéért felelni tudjak, kérem, hogy lehetőleg rövid pihenés után hagyja el Dévát.
Köszöntött a román forradalom nevében, megköszönte, amit tettem és elment. Reggel nyolc órakor hazafelé indultam. Déva - Nagyvárad - Bors - Siófok.
Alig telt el 24 óra az elindulásom óta.
A családom az idegkimerültség határán. Egész éjjel nézték a TV-t. Hallgatták a rádiót. Siófokon él a rádióamatőr világbajnok és csapata. Ők teremtettek kapcsolatot a román amatőrökkel és kerestettek.
Délután 5-re ígértem visszaérkezésemet. Fél ötkor hazaérkeztem.
Mindent összegezve:
szegényebbnek érezném magam, ha ezt a vállalkozásomat Isten segítségével nem hajtom végre!
Ez a történet legyen üzenet azoknak, akik egy erdélyi magyar gyökerekkel rendelkező örmény származásától el akarják venni Istenét, el akarják tépni gyökereit.
Hogy valódi forradalom volt-e, azt döntse el a román nép és a vele együtt élő népcsoportok.
Lejegyeztem igaz történetemet, hogy közölje az "Erdélyi Örmény Gyökerek" füzetek.
Adjon az Isten szebb Karácsonyt, minden Erdélyben élő népnek és embernek.

id. Aján Gergely Gerő, Siófok
1999. nov. 23.

<><><>

Szamosújvár
1999 november 20-21

A budapesti magyarörmények (a BÖKÖT és az EÖGYKE) képviseletében küldöttség vett részt a szamosújvári, idén november 20-21-én rendezett konferencián, amely *"Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata - régen és ma"* címet viselte.

A konferencia programja: a tanácskozást szombaton, november 20-án a szamosújvári Református Egyház Emmaus Házában 9.30-kor *Bálintné Kovács Júlia* ("Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság) nyitotta meg, aki felolvasta Jakubinyi érsek úr, örmény apostoli kormányzó levelét a konferencia résztvevőihez, valamint *dr. Issekutz Sarolta* (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület) és *Eckstein-Kovács Péter* szenátor, a román kormány kisebbségvédelmi minisztere nyitotta meg.

Ezután következtek az átgondolt, tudományos igényű referátumok, vitázó előadások, amelyek sora *Szalontai Mihály P. Barnabás*, vagyis Barna atya visszaemlékezésével kezdődött.
Ezt követte a történeti visszapillantású, kultúrtörténeti, elemző, vagy egyenest a jövő feladatait, lehetőségeit felvillantó előadások sora: *ifj. Kabai Ferenc, Ajtay Ferenc, dr. Issekutz Sarolta, Jakobovits Miklós, Bálint Tibor B. Kovács Júlia, dr. Pál Judit, Bogos Mária, Tarisznyás Csilla, Fancsali János, Péter Emese, Sebesi Karen Attila.*

Minden előadó, valamint a konferencián résztvevő összes - jobbára civil szervezet képviselője átvehette a budapesti nyomdából frissiben kijött új könyvet, amely az előző,

1997-es konferencia anyagát tartalmazza (Az örmény katolikus egyház története és művészete konferencia 1997. november 20-22, szerkesztette Fancsali János és dr. Issekutz Sarolta, kiadó EÖGYKE, a Budapest II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása támogatásával, 1999).

Rövid ebédszünettel majdnem este fél nyolcig tartott az ülésszak, majd a résztvevők (a legfontosabb kérdések felelős megvitatása miatt némi késéssel) átvonultak a Kasza Antal-féle "Szamosújvár képekben" és B. Kovács Júlia "Szemelvények az erdélyi magyarörmények múltjából és jelenéből" című kiállításának megnyitójára, a Téka Alapítvány termébe. A kettős kiállítást hozzáértő, érdekes előadással a rendező, Balázs-Bécsi Attila nyitotta meg.

Másnap, vasárnap reggel nyolckor a konferencia résztvevői a szamosújvári örmény katolikus plébánián reggelin találkoztak.
Ezután, 9 órakor szentmisén vettek részt az 1960-as toronyégés után szépen helyreállított örménykatolikus székesegyházban, bejárták a sekrestyét, ellátogattak az altemplom kriptáihoz, majd rövidke sétával került sor az első szamosújvári templom megtekintésére. Végül Szamosújvár szülöttének, az erdélyi örménymagyarok kutatójának, Szongott Kristófnak az emléktáblájához vonultak. A koszorúzás következett: Himnusz, vers és őszinte megilletődés. A koszorúzási ünnepség fényét emelte a helybeli, Czetz János nevét viselő cserkészcsapat díszőrsége és az, hogy Issekutz Sarolta átadta a csapat vezetőjének a budapesti Sasi Nagy István és neje (Czetz-rokonok) ajándékát, a Czetz Jánost ábrázoló domborművet.
Ez a nagyméretű kerámia-plakett a gidófalvi Czetz-emlékmű domborművének másolata.

A komoly téma és a komoly, ünnepélyes hangulat nem jelentett komorságot. A résztvevők többsége a szünetekben és az étkezések idején egymás keresztül-kasul szövődött rokoni-ismerősi szálait bogozgatta, a szamosújvári asszonyok pedig különösképpen emlékezetessé tették a vasárnap déli búcsúebédet: a résztvevők angdzsaburt kaptak (repetázni is lehetett), majd töltöttkáposztát úgy, ahogyan az az "erdélyi örménymagyar nagykönyvben" meg van írva: kicsi, finom ízesítésű, alig gyufásdoboz nagyságú töltelékből majdnem másfélezer darab készült, hogy mindenki eleget tehessen a régi szokásnak: csak páratlan számú tölteléket illik enni, hetet, kilencet... vagy...hm!
Ebéd közben került sor a korábban már meghirdetett sajtótájékoztatóra (lásd "Szamosújvár visszhangja" c. összeállításunkat). Ennek a záró sajtótájékoztatónak eredménye volt, hogy másnap, hétfőn reggel a kolozsvári rádió magyarnyelvű, reggeli krónikájában már hallhattuk is a híradást: a szerkesztő röviden, ám hitelesen beszélt a szamosújvári konferencia lefolyásáról, rövid interjúban megszólaltatta dr. Issekutz Saroltát, majd mai, örményországi muzsikával fejezte be az ismertetést.

Jakubinyi György érsek, örmény apostoli kormányzó levele
a szamosújvári konferenciához:

Tisztelt Konferencia!

Szeretettel köszöntöm az Erdélyi Magyarörmények tisztelt Konferenciáját. Sajnálom, hogy előzetesen vállalt kötelezettség miatt nem lehetek jelen.

A Konferencia jelentőségét abban látom, hogy erősíti magyarörmény híveink egyházi és társadalmi önazonosságát. A mai nehéz időkben nagy szükség van erre.

Kérem a jó Istent, hogy áldja meg a Konferencia munkáját, szervezőit és résztvevőit!

Tisztelettel, szeretettel és főpásztori áldásommal

Gyulafehérvár, 1999. november 8.

Jakubinyi György érsek,
örmény apostoli kormányzó

<><><>

A szamosújvári konferencia anyagaiból
Sebese Karen Attila gondolatébresztő előadását közöljük

Honnan és hová, magyarörmények?....

Arany János indító, szubjektíven kibővített címadó kérdésfelvetése jogos lehet, és kell legyen a mai napon, nem csak itt, e konferencia részeseinek gondolatvilágában, de méginkább talán azokban, akik kíváncsian, árgus szemekkel követik az évek óta fel-felbukkanó vélt és valós problémakört: ki az örmény, hát a román kultúrájú örmény, de nem utoljára, a hazai magyarörmény, Romániában? Sokszor, sokféleképpen próbálták ezt a történelem által (is) tanúsított tényt megkérdőjelezni, hangsúlyozási zavarokkal miért ne mondanánk ki: egy másfajta, tudatos vagy csak reflexszerű asszimilációval egybekötve „tálalni" az érdeklődőknek. Elsősorban a jóhiszemű, kultúrákat megbecsülő, főként a kihalófélben levőket túlértékelő, kíváncsi természetű gondos atyafiságunkra gondolok itt.
Mindazokra, akik soha, vagy igen sokáig nem tapogatták ki magukban a jelenlegi, államhatalmilag is szentesített habitusuk mellett azt a másságot, amivel büszkélkedhetnek.

A kettős másságra gondolok itt, mindenekelőtt a magába foglaló, ereklyeként, titkos lelkizárakkal ellátott kettős, néha hármas identitástudatra. Arra a lojalitási hajlamra, amivel az örmény, a magyar kultúrán vagy más kultúrán felnőtt örmény sorstársak beilleszkedtek a világ minden pontján. Ami e „honfoglalásokat" követte, azt lényegretörően úgy fogalmazta meg Byron, a költőóriás: „Az örmény erényeit sajátjának mondhatja; hibái másoktól ragadtak reá." Ezt még talán azzal bővíteném ki, hogy közép-keletiségünk nyomorainak egyike az, hogy saját magunk is fabrikálunk és ragasztunk önmagunkra hibákat. Olyanokat, amelyek nélkül nem, de velük együtt annál jobban éljük mindennapjainkat.

Visszatérve az Arany Jánostól kölcsönvett és parafrazált címhez, "honnan és hová", a túlismétlés ódiumait is vállalva, szükségszerűnek tartom felütni Szongott Kristóf idevágó monografikus passzusait, ezzel is hozzájárulva a tudatosítási folyamathoz. „Nemzetiségi bajaink sivár pusztaságában - mondja Donszki Lukács, a karánsebesi polgári leányiskola derék igazgatója - íme egy jóleső, kis oázis, melyen szemünk nyugodva megpihenhet; egy nép, melynek külön áspirációi, vágyai nincsenek; mely nyelvben, érzületben, szokásban és nemzeti jellegben a magyarral egészen egybeforrt. Egy nép, mely a többi nemzetiségeknek követendő példát adott arra, hogy a magyar földnek, mely őket kebelén táplálja, mivel tartoznak. Megérdemli tehát, hogy érdeklődésünkből, figyelmünkből juttassunk neki is egy parányit.
Jó Apafi Mihály uram országlási tényeiből alighanem az volt Erdélyre, s a kapcsolt részekre nézve a leghasznosabb, hogy e sokat szenvedett, moldvai fejedelmektől kizsarolt, török, tatár csordák elöl menekülő, maroknyi kis népnek (3000 család) menedéket adva, 200 ével ezelőtt Erdélybe letelepített.(...) Volt idő, különösen a 18-ik század második s a 19-iknek első évtizedeiben, midőn kezükben tartották, még a bányászatot sem véve ki, Erdély kereskedelmének, forgalmának, üzleti vállalkozásainak az összes szálait, kezdve a Székelyföldtől nyugatnak le, egész Nagyváradig és Aradig.
Mint magyar érzelmű nép, a szabadságharcz alatt és után nagy veszteségeket szenvedett. Két virágzó telepét, Szamosújvárt és Erzsébetvárost megsarczolta az ellenség: feldúlta boltjait, tárházait vandál módra kirabolták. (...) Hazai nemzetiségeink közül, még a németet sem véve ki, a modern értelemben vett czivilizáczióra, munkára és polgári foglalkozásra egy sem oly rátermett, mint az örmény. A polgári erények: a kitartó munka, a takarékosság, a közügyek

iránt egész az áldozatkészségig terjedő meleg érdeklődés - bőven megvannak nála."

A századeleji túlkapások talán sértőek egyesekre nézve itt és most. Erről a történetírók, a történelemcsinálók tehetnének. A Vörösmarty-verset felmondó, közben hurutos levest fogyasztó ifjú magyarörmény színészcsemetét ez nem érdekelheti. Őt legfennebb az hozhatja ki sodrából, hogyha magyar anyanyelvét kérdőjelezik vagy tiltják meg, miközben a falon lógó, sűrű szemöldök alól rámerevedik örmény őse képmása.
Ugyanez vonatkozik a dobrudzsai vagy moldvai, mára román anyanyelvűvé vált örmény sorstársainkra is. Ezért mondom, mondjuk minduntalan: tiszteljük egymásban a gyökereket elsősorban, de semmiképpen se feledkezzünk meg a másik jelenlegi anyanyelvéről és vállalt vagy veleszületett felekezetéről sem. Itt cseng föl ismét az Arany János-i sorskérdés: honnan és hová? A „honnan" mostmár, remélem, mindnyájunkban tisztázódott, de a „hová?" még mindig ott lóg a levegőben. Erre és hasonló kérdésekre vagyunk kötelesek mostmár válaszainkat egyirányba terelni. Dr. Herrmann Antal etnográfus az elmúlt század legvégén itt, Szamosújváron megfogalmazott gondolataival próbálom e sorokat zárni és mindnyájunk éberségét, tenniakarását felkelteni: „Hazai örménységünk, ez a nagy nyereség, amelyet mintegy kárpótlásul kaptunk a Gondviseléstől a török pusztítások után.
Közmondássá vált az a röpke szó, hogy az örmény magyarabb a magyarnál. Mit jelent ez? Azt, hogy míg a fajbeli magyar természettől és ösztön szerint magyar, addig az örmény, egyenkint és egyetemesen magyar öntudatosan és meggyőződésből, szabad választásból, hazafias rokonszenvből és a szülőföld iránti kötelességből, kivétel nélkül megmagyarosodván a magyar kultúrának mindenütt hatásos őre, és annyiban is magyarabb a fajbéli magyarnál, hogy soha más népbe bele nem olvad. (...) A magyar kultúrának speciális feladatai közé tartozik, és ez köteles adója az emberi czivilizáczió iránt, amelyet ez minden kultúrnéptől jogosan és feltétlenül elvár, hogy a haza területének jellemzetes sajátosságait tanulmányozva, értékesítse a maga haladása és az általános tudomány javára. Hazánknak ilyen nevezetes specialitása (és egész Nyugaton csak nálunk) az örménység, amely itt virágzó külön községeket alkotva, nagy nemzetgazdasági és kultúrai tényezővé lett. (...) Nem habozom nemzeti érdeknek nevezni azt, hogy az örmények, éppen mint ilyenek, a legjobb magyarok. Ebből önként következik, hogy úgy a magyar nemzetnek, mint önmagunknak érdeke híven ápolni mindazt, ami őket, mint a legjobb magyarokat, örményekké teszi."

Sebesi Karen Attila

<><><>

A konferencia a helyi sajtóban

A Kolozsvárott megjelenő, de az egész romániai magyar nyelvterületen terjesztett, **Krónika** című napilap november 17.-i száma **A kettős identitásról** címen közölt előzetes híradást, illetve Ketesdy Beáta készített interjút *Sebesi Karen Attilával*.

"A konferencia előzményét - írja a Krónika - a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében 1997-ben megtartott találkozás jelentette. Az akkori pozitív sajtóvisszhang és a felvetődött kérdések aktualitása előrevetítette egy második, ilyen jellegű találkozás megszervezésének fontosságát is. Az erdélyi magyarörmény civil szervezetek úgy gondolták, az új konferencia helyszíne Szamosújvár, az itteni örmény kisebbség központja lehetne."
A továbbiakban a lap a Sebesi Karen Attilával folytatott beszélgetést idézi:
"- Nagyon sok a vita arról, hogy mit jelentenek a magyarörmény, románörmény fogalmak. Ez a vita abból indult ki, hogy egyesek nem akarják beismerni azt a történelmi tényt, hogy az örmény nemzetiségű csoportok két nagy hullámban érkeztek Moldvába és Erdélybe. /.../ A

szamosújvári konferencia jelentőségei közé tartozik az is, hogy aktívabbá próbálja tenni az erdélyi magyarörményeket, hiszen ahogy létezik egy románörmény szövetség, létre lehet hozni egy magyarörmény szervezetet is - jelentette ki Sebesi Karen Attila, az RMDSZ Ügyvezető Elnöksége Művelődési és Egyházügyi Főosztályának alelnöke."

A Krónika ezután így folytatja az előzetes, felvezető tudósítást:
"A konferenciának dr. Jakubinyi György érsek, örmény apostoli kormányzó és Eckstein-Kovács Péter kisebbségvédelmi miniszter a védnöke. Ez a tény hangsúlyozza az esemény egyházi és politikai vonatkozásait is.
- Két kultúra találkozott egy közösségen belül, szerintem ez a lényeg. Én úgy érzem, azt a tudatot kell megerősíteni az emberekben, hogy két különböző világ egyesül bennük. Nagyon bízom abban, hogy ez a konferencia valamiféle biztonsági alapot nyújt majd az erdélyi magyarörmények számára. Remélem, ezen a konferencián hangsúlyozott szerepet kap az örménymagyar identitás meghatározása. A magyarörményeknek nem kell eldönteniük, hogy hová tartoznak, hiszen nagyon jól tudják, de ebben a tudatban meg kell erősíteni őket. És ami ennél is fontosabb, meg kell találni azokat a fejlődési vonalakat, amelyek mentén mások számára is meg tudja határozni önmagát ez a közösség - mondta Sebesi Karen Attila."

A **Szabadság** című napilap, 1999 november 22. hétfői számából:
"A hét végén második alkalommal került sor *az Erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény katolikus egyháza és identitástudata régen és ma* című konferenciára. A találkozó célja az örmény katolikus egyházak, egyházközösségek, kolóniák működésének, kultúrájának áttekintése Erdélyben és Magyarországon. A kétnapos rendezvénysorozat alkalmával kerekasztal megbeszélésekre, tudományos értekezletekre került sor. A találkozót megtisztelték jelenlétükkel Eckstein-Kovács Péter kisebbségügyi miniszter, valamint a budapesti Örmény Gyökerek Egyesület képviselői. Az ünnepségsorozatot Bálintné Kovács Júlia menedzselte. Szombaton este a Téka Klubban B. Kovács Júlia és Kasza Antal az örmények életét bemutató fotókiállítása nyílt meg. Vasárnap a résztvevők megtekintették Szamosújvár nevezetességeit, megkoszorúzták Szongott Kristóf emléktábláját, és részt vettek az örménykatolikus székesegyházban tartott szentmisén." - írja E.Cs.

Ugyancsak november 22-éről, hétfőről való a **Krónika** beszámolója, amely a szervező intézmények felsorolásával kezdi (részletek):
"...a kolozsvári Armenia Örménymagyarok Baráti Társasága, a szamosújvári Pro Armenia Alapítvány, a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének Művelődési és Egyházügyi Főosztálya."

A beszámoló a továbbiakban ismét említi, hogy a konferencia fővédnöke dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek, örmény apostoli kormányzó volt egyházi, és Eckstein-Kovács Péter kisebbségvédelmi miniszter világi részről.
"Sebesi Karen Attila, az RMDSZ Ügyvezető Elnöksége Művelődési és Egyházügyi Főosztályának alelnöke elmondta, a konferencia eredményét legfőképpen abban látja, hogy megfogalmazódott a romániai magyarörmény szövetség megalakulásának szükségessége."
Dr. Issekutz Saroltának, a budapesti EÖGYKE elnökének szavait is idézi a lap, amely szerint az elnök asszony reméli, hogy ha megalakul az erdélyi örmény szervezet, a romániai jogszabályok között akad egy olyan hely, amelynek alapján tagként részt vehetünk munkájukban, de az is jó, ha csak kölcsönös támogatási megállapodást tudunk kötni.
A tanácskozás társszervezője, B. Kovács Júlia sikeresnek ítélte a konferenciát. A beszámoló így végződik: "A rendezvényen megjelent örménymagyar szervezetek és magánszemélyek mind kiemelték annak fontosságát, hogy megalakuljon a regionális érdekeket is szem előtt

tartó közös képviselet, amely az erdélyi örmény kultúrával rendelkező magyarok érdekeit képviselné."

<><><>

Társaink, Barátaink, Szövetségeseink

Az EÖGYKE Füzetek júniusi számában hírt adtunk már az öt éve újjáalakult szamosújvári Czetz János cserkészcsapatról. Mivel a továbbiakban még szorosabban együtt akarunk dolgozni az AÖmBT (Armenia Örménymagyar Baráti Társaság), a BÖKÖT, a TÉKA és a CZETZ JÁNOS cserkészcsapat - fontosnak érezzük, hogy a Füzetek olvasói minél többet tudjanak róluk - rólunk.
"Az évforduló alkalmával idén július 15. és 28. között szerveztük meg EMLÉKTÁBORUNKAT. Keretmeseként az 1848-49-es forradalom évfordulója, valamint csapatnévadónk személyisége szolgált. (...) Forgószínpadok keretén belül megismerkedhettünk a '48-as forradalom eseményeivel, Czetz János személyiségével, valamint a cserkészanyaggal is, részben elsajátítottuk a székely-magyar rovásírást, amelyre igen nagy szükségünk volt a tábori levelezés biztonságának érdekében. (...)
Táborunk további kedves vendégeinek mondhattuk *Patrubány Miklós* urat, a magyarok világszövetségének alelnökét *(székely örménymagyar, B.K.J.* megj.) és *Jakabffi Tamás* újságírót *(aki Jakabbfi Elemér örmény gyökerekkel is gazdag unokája, - B.K.J. megj.)* mindkettőjüket szülői minőségben".
Kasza Tamás megbízott táborvezető beszámolójának felhasználásával tudósított:

B. Kovács Júlia

<><><>

Híradó

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása (BÖKÖT) felkérésére az EÖGYKE (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület), mint adományozó, 1999-ben **Szongott Kristóf-díjat** alapított. A díjat évente egy alkalommal ítéli oda, egy, legfeljebb két személynek az az öt főből álló Bizottság, amelybe két személyt a Társulás (BÖKÖT), két személyt a Kulturális Egyesület (EÖGYKE) delegál, egyet pedig a javaslatot előterjesztő Budaőrsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (BÖKÖ). A díjat élők és holtak kaphatják:
"akik a hazai magyarörménység közösségéért, kultúrájának megmaradásáért, határainkon túl élő közösségeinkért működve elévülhetetlen érdemeket szereztek." (Idézet a Társulási Tanács 3311999(10.09) számú, a díj alapításáról szóló döntéséből.)
Idén december 16-án első ízben kerül átadásra a díj a Fővárosi Örmény Klub évzáró estjén.
Az egyik poszthumusz díj lesz: az 1999-ben elhunyt Páter **Fogolyán Miklós Lukács** gyergyószentmiklósi plébános, Szent Lázár-szigeti mechitarista szerzetes iránti hálát fejezi ki.
A másik díjat az idén 92-ik évében járó **Vákár Tibor** építész-képzőművész kapja.

Vákár Tibor úr egyébként idén ősszel Budapestért-díjban részesült.

A Gyergyószentmiklósi Önkormányzat novemberi testületi ülésének határozata alapján december 5-én *Gyergyószentmiklós díszpolgára* címet adományozott **Vákár Tibor** építész-képzőművésznek, a város szülöttének.

A Fővárosi Örmény Klub szokásos, havi összejövetelét november 18-án délután 5-kor tartotta. A találkozón ezúttal vetített-képes előadást hallhattunk *dr. Sibalszky Zoltán* úrtól, aki

orientalisztikával foglalkozik és egy törökországi utazás alapján mesélt az északi-északkeleti (török fennhatóságú) egykor örmények lakta területekről.
Ani városáról, Ecsmiadzinról és más településekről láthattunk igen sokatmondó képeket, amelyeket Sibalszky úr értő, élénk, számos építészeti és életviteli-történelmi vonatkozásra is kitérő szavai kísértek.
Az est kedves pillanata volt *Jengibarján Dávid* örmény népzenei összeállítása.
A művész tangóharmonikán adott elő dalokat, amelyek hallatán rácsodálkozhattunk arra a jelenleg élő (zene)kultúrára, amely annak a (zene)kultúrának utóda, amelyet minden valószínűség szerint Ániból - népirtó támadások és földrengés után - elmenekülő őseink változó kultúrkörökben élve hoztak magukkal, hogy az évszázadok során hosszú időn át őrizzék, majd a nyugati kereszténység egyházi zenéje hatására, és a környező népek, végül (Erdélyben) kizárólag a magyar népzene környezetében fokozatosan új, zenei anyanyelven kezdjenek beszélni.
A Fővárosi Örmény Klub látogatói ezen az estén ismételten szembesülhettek tájjal, emberrel, zenével, történelemmel. Ismét gazdagabbak lettünk olyan tudással, amely számunkra egyszerre új és sejtjeink mélyén őrzött régi.

Fogolyán Kristóf karácsonyi műsort jelentetett meg Hajnalcsillag - Peace of Earth címen, amely saját szerzeményeit tartalmazza. Az album műsora: Ne titkold... (2'30"), Quia pius es (1'30"), Hajnalcsillag (7'). A CD és magnókazetta formában megjelent kiadvány összesen 48' zenei anyagot tartalmaz. Ára 2200.Ft (CD), 900.- Ft (kompakt kazetta), mely a klub idei utolsó összejövetelének karácsonyi vásárán, december 16-án kapható, miként más, könyvalakú kiadványok is. Az ifjú fuvolaművész karácsonyi hangulatú kompozíciói klasszikus, akusztikus hangszereken és szintetizátoron szólalnak meg.

A budapesti II. kerület Örmény Kisebbségi Önkormányzata **november 26-i közmeghallgatásán** (amely egyúttal nyilvános testületi ülésnek minősül) Nógrádi Károlyné sz. Lázár Gyöngyi kerületi lakos (az örménymagyar aradi vértanú Lázár ezredes családjának oldalági leszármazottja) javaslatára a következő határozatot hozta:
"42/1999/11.26/Ökt. hat. A Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségű Önkormányzat képviselőtestülete indítványozza a Budapest Főváros II. kerületi Önkormányzat képviselőtestületének, hogy a Moszkva tér elnevezését Aradi vértanúk terére változtassa és erre vonatkozóan a XII. kerületi Önkormányzat hozzájárulását kérje. Indítványozza, hogy a téren emlékmű kerüljön felállításra, amelyen az aradi Szabadság-szobor talapzatán lévő 13 aradi vértanút ábrázoló bronz dombormű másolata kerüljön elhelyezésre. Forráshiány esetén a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat vállalja a közadakozás szervezésében való részvételt.
A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat a megvalósulás esetén az emlékmű *költségeihez hozzájárulását adja és vállalja, hogy az örmény kisebbség körében jelentős adományt gyűjt e nemes célra.*
A Il. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat felkéri Budapest Főváros II. kerületi Önkormányzat Polgármesterét, a határozati javaslat Közgyűlés elé terjesztésére, hogy az 1848/49-es szabadságharc mártírjai emlékét méltóképpen megörökítő kezdeményezés ügyében mielőbb dönthessen, illetve a megvalósulás az államalapítás 2000. évében valóra válhasson."
(Megjegyzésünk: a budapesti Moszkva tér, az egykori, alig száz évvel ezelőtt működő Christen-féle téglagyár helye - amikor térré, és Buda fontos közlekedési csomópontjává vált - Széll Kálmánról kapta a nevét. *Széll Kálmán* bankember volt, indulásában sokat segített az, hogy Vörösmarty Mihály leányát (aki egyúttal Deák Ferenc gyámleánya volt!) vette feleségül. Volt pénzügyminiszter, majd 1899 és 1903 között miniszterelnök. Így "lett belőle"

tér. Aztán a Rákosi-éra egyik lépéseként a Széll Kálmán-teret Moszkva-térnek nevezték és évtizedeken át mindenki csak "Kalef”-ként emlegette (Széllkalef...), csakhogy ne kelljen Moszkva-teret mondani.
Miután egy másik miniszterelnök, Antall József hivatali idején a muszkák (a szovjet csapatok - a "Moszkva-tér" névadói) kivonultak, a "Kalef” elnevezés elkopott. Elkopott a kifejezés mögül a nemzedék is, amely használta.
Talán - ha a területi és fővárosi testületek támogatni fogják a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat javaslatát - ez a fontos belbudai tér Aradi Vértanúk Tere néven szerepel majd a térképeken és a tudatunkban, akkor nyugvópontra kerülhet a névcserék ügye is. A "Kalef” talán méltó, s politikai szelektől független nevet viselhet.)

December első napján, szerdán a budapesti IX. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagja) rendezésében nyílt kiállítás a Ráday-utca 55. alatt.
A *dr. Borszéki Béla* vezette kerületi kisebbségi önkormányzat rendezvényén a *"Velünk élő kultúrák: Örmények"* című kiállítást a Ferencváros alpolgármestere, *Fölk B. Zoltán* úr nyitotta meg, az ő megtisztelő üdvözlő szavait követte *dr. Issekutz Sarolta* rövid, összefogott történeti visszapillantása. (Erre az egyik nem örmény származású - résztvevő a következő, egyszerű értékelést mondta: "Az a jó, hogy tökéletesen érthető, amit Issekutz Sarolta mond. ")
A megnyitó műsor részeként *Várady Mária* színésznő örmény költők verseit adta elő: elhangzott *Avetik Iszahakjan, Szilva Kaputikjan, Szaghatel Harutjunjan* néhány költeménye (Lothár László, ill. Képes Géza fordításában), valamint *Hovhannesz Erzinkaci* néhány verse.
(Ezt a magyar fül számára szokatlan nevű költőt érdemes megjegyeznünk: 1230 és 1293 között élt, vagyis pontosan abban az időszakban, amikor az „ezeregytornyú Áni” városából többezer örmény család az üldöztetések és katasztrófák hatására elmenekült, hogy aztán Európában (lengyel, moldvai - s végül erdélyi tájakon) otthont találjon a sokévszázados vándorlás után: őseink költője...Hovhatmesz Erzinkaci (neve igencsak emlékeztet egy mai, törökországi település nevére, amelyet Erzincannak írnak és er-zindzsan a kiejtése) egyik, rövid s Várady művésznő tapsot arató felolvasásában elhangzott versét lejegyeztük:

Van ember, aki egymaga ezret ér
s van ezer más, aki egyet sem ér.
És az, aki egymaga ezret ér,
hülyék szemében garast sem ér.

A megnyitó szép és hangulatos része volt *Fancsali János* és két gyermeke zenei hozzájárulása.
Hiába ismeri az ember felvételről, rádióból, tévéből például *Hacsaturján* Kardtáncát, ezt a furcsa, sodró, keletiesen egzaltált zenét - akár a legremekebb nagyzenekar előadásában is - ha egy zongora-beállítású szintetizátor mellett egy fiatal fuvolaművész szólaltatja meg, tőlünk alig néhány méternyire, de odaadással... a zene ekkor kezd igazán élni. A IX. kerületiek estjének ezzel még korántsem volt vége, mert a résztvevőket *dr. Keszy Harmath Péterné* Enikő (Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselője) kivitelezésében az erdélyi örmény ízek bemutatója várta. Tucatnyi készítmény, bőséges mennyiségben. Készítője kedd reggeltől egyfolytában a szerda koraesti kínálaton dolgozott. Erről igazán nem lehet és nem szabad beszélni, írni. Kóstolni kell. (A kiváló háziasszony egyik, karácsonyra ajánlott receptjét közöljük "Majorsághús szilvával" cím alatt.) A kóstoló finom volt és bőséges. Egyáltalán nem "állófogadáson" éreztük magunkat, hanem amúgy otthonosan, erdélyien... miközben a kiállítás tablóit böngésztük jóleső érzéssel.

Ez a jóleső érzés a konyha, és a szellemi étek következménye volt. Mert a kettő **együtt** jelenti az életet.

November 24-i keltezéssel levelet kapott a szerkesztőség. A szerkesztő bánata, hogy a levél névtelen. Régi szabály ugyanis, hogy névtelen levéllel nem foglalkozunk. Mégis, ez két olyan kifogást említ, amelyet a szerkesztőnek akkor is korrigálnia kellene, ha senki sem hánytorgatja fel.

Az egyik: nem "das Wind" hanem "der Wind". (A novemberi számban közölt "Szélhordta november" c. publicisztikáról van szó.) A "Névtelennek" igaza van. Igen, az emlékezet mellett elő kellett volna vennem a szótárt is. Anonymus másik kifogása: a Kalasnyikov géppisztoly (AK 47-es) kalibere nem 9, hanem 7.62 mm, az AK 74-é pedig 5.45-ös. (Létezik persze 9 mm-es kaliber is, de nem az írásban emlegetett Kalasnyikové.) Volt még valami, amit Anonymus nem említ: a 21-ik oldalon a képaláírás hibája. Ott Illyefalvának kellett volna szerepelnie.

Az Olvasót megkövetem az oktalan tévedésekért. A kritikus levélíró megjegyzéseit pedig - főként, mivel igaza van! – köszönöm.

Boldog karácsonyt és újévet, valamint a kedves Anonymustól (és mindentikől) önmagának tévedés esetén hasonló, jogos kritikát kíván – aláírva!

A célzott szerkesztő

A Budapest- II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat az EÖGYKE útján komoly pénzügyi támogatásban részesítette a november 20-21-i szamosújvári konferenciát és az előző, 1997-es, budapesti konferencián elhangzott tanulmányok könyv alakban való megjelenését. (Képünkön a könyv címlapja - Holló Zoltán budapesti nyomdájában készült - lásd ezzel kapcsolatosan még szamosújvári beszámolónk vonatkozó részét is.) Ezen túlmenően hasonló, komoly pénzügyi támogatást biztosított a szamosújvári konferencia számára az EÖGYKE is, valamint lapunk kiadója, a BÖKÖT (Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása).

SÖRÖRÁT! 2000. január 8-án, szombaton 16.00 órakor a Ferenczi István utcai Csendes Söröző (Budapest, V. kerület) ismét SÖRÖRÁT-találkozónak ad helyet. Novemberi, hosszú szünet után felújított találkozónk résztvevői bizonyíthatják: a kötetlen s jó ízlésű beszélgetés, bizony, megérte! Szeretettel várunk mindenkit, aki szánhat egy kevés időt az új év első napjaiban arra, hogy kacagjunk is, de akár komolyabbra is fordítsuk a szót. Tehát ismétlés 8-án, kétezer januárjában, a Csendesben!

<><><>

Gudenus János József felhívása:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.

Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.

A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:

Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gátanyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompérti), Kövér (gyergyószentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes

(erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai grófi, Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.
Cím: Gudenus János József, 1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb.u.61. fszt. I. ajtó

(A levél, amelyet alább közlünk, váratott ugyan magára, de aktualitásából semmit sem veszített)

Tisztelt Szerkesztőség!

Olvastam az 1998. évi decemberi füzetükben *báró Dániel Ernő* életrajzát.
Ezzel kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy báró Dániel Ernő tudomásom szerint nem unokaöccse, hanem unokája volt *Kiss Ernő* aradi vértanú tábornoknak. Dániel Ernő apja, *Dániel János*, Torontál vármegye alispánja, édesanyja pedig Kiss Ernő leánya volt.
Ezt én szamosújvárnémeti Dániel rokonaimtól tudom, akik elmondták azt is, hogy Dániel Ernő édesanyja Kiss Ernő halálos ítéletének kihirdetése után, ennek a lesújtó hírnek a súlya alatt, tudva, hogy apját másnap reggel ki fogják végezni, egyetlen éjszakán, fiatalon megőszült.
Végül megjegyzem, hogy az én rokonaim következetesen ékezet nélkül írták nevüket (Daniel).
Valószínűleg Dániel Ernő nevét is így kell írni.
Üdvözlettel:

dr. Viczián István
1026 Budapest, Hidász u. 7.

A **Fővárosi Örmény Klub** szokásos - és egyúttal 1999-ben utolsó - találkozója december 16-án csütörtökön lesz a Magyarok Házában. Ekkor kerül átadásra a Szongott Kristóf díj is.
Szokásosan várunk minden érdeklődőt karácsonyi vásárral egybekötött klubtalálkozókon.
Nálunk csak könyv, zenés kazetta, CD kapható. No, meg jó szó.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) hasonlóan fénymásolt kivitelű, utolsó kötete, A magyar- örmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron.

<><><>

Egy idézet decemberre:

„És monda az angyal nékik: Ne féljetek, mert ímé hírdetek néktek nagy örömet, mely az egész népnek öröme lészen: Mert született néktek ma a Megtartó, ki az Úr Krisztus, a Dávid Városában. Ez pedig néktek a jele: találtok egy kis gyermeket bepólyálva feküdni a jászolban." (Lukács 2, 10-12, Károli Gáspár fordítása)

Karácsonyra készülve…

Majorsághús szilvával

(A receptet lapunk *dr. Keszy Harmath Péterné Enikőtől* kapta)

Hozzávalók: 1 szárnyas (ez lehet csirke, ruca), 10 dkg vaj, 45-50 szem aszaltszilva, 1 fej hagyma, 1-2 kanálnyi cukor (karamellnek), 1 csésze húsleves, só.

A szárnyast feldaraboljuk, majd 5 dkg vajban megpirítjuk, megsózzuk, ha megpuhult, tányérra kiszedjük. A fennmaradt vajas lében az apróra vágott hagymát megfonnyasztjuk, majd párolás után levével együtt szitán áttörjük (vagy, mai konyhai lehetőségeinkkel élve: összeturmixoljuk).
A húsdarabokat lábosba tesszük, hozzáadjuk a megmosott s vajban megforgatott szilvát. Megsózzuk, a mártással (összeturmixolt lével) és annyi húslevessel fölengedjük, hogy éppen ellepje. Addig pároljuk, míg levét elfövi.
Mielőtt asztalra tesszük, a megpergelt (vagyis karamellásított) cukrot, 2-3 kanálnyi vízzel hígítva rátöltjük.

<><><>

Egy magyarörmény család Bánátban

"A meggazdagodott örmény kereskedők a kolónián belül nem tudják kamatoztatni tőkeerejüket .. Erdély területén földbirtokot sem vásárolhatnak, ezért megpróbálnak beépülni a magyar feudális társadalom felső osztályába. A nemesített örmény családok a Bánátban ... vásárolnak birtokot" - írja *Szongott Kristóf* száz éve megjelent Genealógiájában.
Fokozatosan bővülő érdeklődésünk erdélyi gyökereink iránt egyetlen mondatban kristályosodhat ki: bármely számottevő településen a társadalmi élet meghatározó, építőjellegű tényezői között ott találjuk a magyarörményeket is. Ők és senki más, adták nemcsak a jogi alapot, hanem az erkölcsi szintet, melyet a mostani magyarországi kisebbségi törvény kereteiben kötelességünk kitölteni, továbbfolytatni. Hisz a legkisebb magyarlakta településen, ha Nőegylet, Kaszinó, Dalárda, Ipari Egylet jött létre, legtöbbször a vezetőségben, vagy pénztárnokként magyarörményt találunk. Ez pedig a bizalom jele, mellyel a magyarság tekintett magyarörmény elődeinkre.

Bánátban Magyarpécskán született 1781-ben János, aki 1800-1804 között a szombathelyi papneveldébe járt, majd 1805. szeptember 15-én szülőhelyén tartotta első szentmiséjét. Káplán volt 1814-ig Obébén, majd plébános - korai elhunytáig, 1821-ig Szabadfalván, ugyancsak a Bánátban. De nem róla találtam a legkorábbi feljegyzést a plébánia anyakönyveiben, hanem a család egy másik tagjáról, *Issekutz Annáról*, ki 1772. november 15-én hunyt el. Az *Issekutz*-család - és szerintem nemcsak egyetlen ága -, mindezek előtt már Magyarpécskán élt. Mint köztudomású, az anyakönyvek nagy részben hozzáférhetetlenek, de azért annyi megállapítható, hogy házasságkötés után a fiatal pár akkoriban hozzávetőlegesen 20 éven át szaporodott tovább, leginkább 23 éves időtávban újabb és újabb gyermekeknek adva életet. Ha ezt az általános elvet elfogadjuk, akkor Magyarpécskán immár 200 éve a következő Issekutzok születését ismerhetjük meg: 1780 - Anna Johanna, 1783 - Anna, aki még ez évben meghalt, 1789-ben Katalin Mária és ugyanebben az évben - István (ez pedig legalább két Issekutz családot feltételez!), 1790-ben Anna-Mária, majd 1793-ban Mária, ki ugyancsak hamar elhunyt, még csecsemőkorában, 1794-ben egy újabb Mária, majd 1796-ban György, őt követik 1798-ban Marcell és József, 1800-ban egy újabb Mária, a következő években pedig évente egy újabb Isikutz vagy Isikusz született: 1802-ben György Mihály, 1803-ban Márton, 1801-ben Nepomuk János Ágoston, 1805-ben György, 1806-ban Mária, rövid szünet után 1808-ban István, 1810-ben Teréz, Rozál, 1812-ben János, 1814-ben Ágoston, Zachar, 1810-ben József Mihály, végül 1822-ben Mihály Jakab, 1824-ben Katalin Teréz, akivel zárul a népesedési sor. Az itt felsorolt 44 év alatt született Issekutzok legalább két családot feltételeznek tehát Magyarpécskán, az 1800-as évek elején.

Valószínű az idősebb nemzedékből származnak azok az elhunytak, kiknek születési adataik itt nem szerepelnek: 1783-ban Ferenc, 1786-ban József és Márton, 1795-ben Márton, majd 1798-ban Mihály. A századforduló után 1802-ben hunyt el Gergely és 1807-ben Márton. Az egyetlen itt bejegyzett házasságkötés 1735-ben Issekutz Mihály és Isikusz Mária között jött létre, ami végleg bizonyítja a két névrokon család ittlétét.
Az Issekutzok magyarpécskai történetét a XIX. században ezentúl könnyebben fogjuk követni. Ilyenkor szédül bele a kutató abba a felismerésbe, mekkora kincset hagytak ránk elődeink. Ígérjük, hogy kutatásaink eredményével később újra jelentkezünk. Most *Nagyhalmágyi Sándor "Magyarpécska múltjából"* című, igen pontos könyve alapján, mely a helybeli római katolikus plébánia kiadásában látott napvilágot, próbáljuk meg felidézni a fontosabb mozzanatokat az ottani Issekutzok történetéből.

A községi jegyzők között találjuk Issekutz Marczelt - a későbbi országgyűlési képviselő nagyatyját. De ugyanezt a tisztet töltötte be Issekutz Mihály is, kinek rendkívül fontos szerepére még visszatérünk. A képviselő Marczel bizony ellenzékben maradva a 1848-as, Kossuth-párti programmal, elnyerte a falu népének rosszallását mikor kiderült, hogy az ellenzékiség semmilyen anyagi hasznot nem hoz a község gazdasága számára. Hogy ez kit is minősít, döntsük el mi magunk!
Hisz ugyanő, Marczel 1882-ben a helybeli Casinó alapító tagja volt!

A községből származó diplomázottak sorában a 18 név között négy Issekutz szerepel: az előbb említett országgyűlési képviselő, dr. Issekutz László európai nevű, aradi szemorvos, Issekutz Sándor végzett közgazdász és Issekutz Béla csanádmegyei főjegyző. Az egyházi életben is illően kivették részüket: az 1886. november 14-én tartott képviselőtestületi ülés döntötte el az új, nagy templom felépítését és ekkor Issekutz Mihály testületi és "tollvezető jegyző" volt. Egy évvel később Issekutz János jegyző írja le a meglévő harangokat, majd 1914-ben, az üvegfestésű ablakok közül a harmadikat az Issekutz család adományából állították fel.

A helybeli temetőt 1823-ban hozták létre, benne baloldalt, a bejárattól második sorban található az Issekutz-kripta, sajnos a sok beavatkozás, rongálás miatt ma teljesen lezárva. A leszármazottak mind elköltöztek, de megmaradt a néhai jegyző, Issekutz Mihály uram példája, mely jóval túlmutat a község és százada határán. "Nagyobb lendületet vett a község népoktatásügye az 1864 évtől kezdve, mikor Issekutz Mihály községi jegyző ennek fellendítése körül elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki. 1865- ben Magyarpécskán már 4 tanerős iskola működött... 1885-ben Magyarpécska különböző részein elhelyezett 5 községi jellegű iskola 8 tanerővel működött....
Az akkori Arad-vármegye egy községe sem biztosíthatott oly gazdag hozzájárulást, mint aminőt Magyarpécska biztosított, nevezetesen az állami népiskolák mindenkori elhelyezését megoldotta, kötelezettséget vállalt továbbá, hogy a tanítók részére természetbeni lakást ... saját költségvetése terhére kiszolgáltat.
Magára vállalta úgy a már meglévő, mint a jövőben létesítendő tantermek bebútorozását.. az iskolaépületek, a tanítói lakások állandó karbantartását, tisztogatását és a tantermek fűtését.."
Miért is olyan fontos ezt itt megemlíteni? Mert itt született 1875-ben *gróf Klebelsberg Kunó,* azon kultuszminiszter, államférfi, kinek művelődéspolitikája a XX. században nem talált követőre; pedig immár a század lejárt. A népiskolai mozgalom, melyet 1925-26-ban ő indított be, három év alatt több ezer tanyai termet építtetett fel a háború után legyengült, szétdarabolt Magyarországon és ez minden bizonnyal a szülőfalujában, gyermekkorában látott példa országos méretű követése. Így maradt ránk, máig megoldatlan feladatként a magyar középosztály újrateremtése. Ebben voltak akkor is, ma is kivételesen érdekeltek a

magyarörmények, hisz ma is ugyancsak ettől függ a magyar nép felemelkedése és ezt bizony jó1 látta a nagypécskai jegyző, Issekutz Mihály uram is 140 évvel ezelőtt.

Fancsali János

<><><>

Bálint Tibor kolozsvári, József Attila díjas író, a Zokogó Majom szerzőjének vallomása:

Örmény-magyar kötődés

Talán a sors rendelése volt, hogy már serdülő koromtól közöm legyen az örmény-magyarokhoz, hogy ők felfedezzenek engem, és én mindmáig ragaszkodjam hozzájuk, és szívembe fogadjam őket. Történt pedig, hogy a negyvenes évek elején egy derék, kezdeményező szellemű, okos és határozott fiatalember, egy kollégista, azt vette a fejébe, hogy föl kell kutatni a szegényebb településeken a talentumos gyerekeket, s be kell hozni közüle néhányat a kollégiumba, hogy a diákok összeadott pénzén ingyen tanuljanak. Ez a lángoló lelkű ifjú, amint megtudtam, az örmény származású Szentpétery László volt.

Nosza megkezdődött a tehetségkutatás, amelyet a mélyen szocialista érzelmű, jóságos Nagy Géza tanár úr rögtön fölkarolt és irányított. Így fedeztek fel engem is egy külvárosi viskóban. Tizenegy éves voltam akkor, azon a nyáron fejeztem be a negyedik osztályt, s Nagy Géza tanár úr, miután új ruhát varratott nekem, kézenfogva vezetett be a kollégiumba, hogy aztán lefekvéskor reám terítse otthonról hozott paplanát. Szentpétery László azonban eltűnt, nem ismerhettem meg közelebbről sorsom első formálóját, amit mindmáig sajnálok. Az hírlett róla, hogy a magyar színház előtt egy csoport férfival összeterelték, elharcolták a Szovjetunióba, és többé nem került elő.

Később, mikor megismertem Kovács Júliát és nőül vettem, megesküdtem volna, hogy örmény lány. Pedig csak kis részben az, de rengeteg fekete haja, kissé fiús orra, és több más jegy erre utalt: határozott fellépése, igazságérzete, bátorsága, rendkívüli szervezőképessége, ragaszkodó természete ezt sugallta...

Életem során sok örménymagyar barátom volt, bizonyos lelki adottságok alapján vonzódtunk egymáshoz. Rólam azt beszélték, hogy ínyenc lévén bizonyára belekóstoltam az örmény ételekbe, ízekbe, innen a vonzalom. Ebből csak annyi igaz, hogy amikor egy amerikai nagyvendéglős, Kövi Pál kérésére szakácskönyvet szerkesztettünk, az örmény konyha titkainak egyik legjobb ismerőjét is meghívtuk munkatársaink közé, és Tarisznyás Márton, valamint Fejér Anikó valóban sokféle étellel megismertetett bennünket az Erdélyi lakoma című szakácskönyvben.

Érdekes, hogy íróbarátaim is főleg közülük kerültek ki, hogy csak a legfontosabbakat említsem: Fodor Sándor, Lászlóffy Aladár.

A szerkesztői pályán szintén felbukkant életemben egy örménymagyar, Muradin Jenő, aki ma is közel áll a szívemhez a Napsugár munkatársai közül, noha én nyugdíjba vonultam, és csak ritkán találkozunk. Megszerettem külső és belső tisztaságáért, őszinteségéért, segítőkészségéért, megbízhatóságáért.

Az írói pályán pedig egy kedves örmény lány, Esztegár Ildikó volt az egyik legőszintébb kritikusom: én olvastam elsőként az ő verseit, ő a novelláimat...

Mit tehetnék mindehhez hozzá?

Azt, amin nagyon is meg fog az olvasó lepődni: az utóbbi években ismertem meg ennek a különös és eléggé tragikus múltú népnek a legtöbb képviselőjét. És tudják, miért?

Mert a lakásunk, amelyből a gyerekek már kiröpültek, ma az Armenia, az Örménymagyarok Baráti Társaságának a székháza, ahol a tagok, kolozsváriak és vidékiek, sőt, még külföldiek is, mindig ünnepi hangulatban találkoznak. Néha pedig különleges, valódi örmény ételeket is fogyasztunk, mint például a heriszát.

Bálint Tibor

<><><>

Évekkel ezelőtt.

Kovács András, a neves magyar filmrendező, aki maga is a Kolozsvári Református Kollégium diákja volt, filmet készített e patinás intézményről, s annak egy-két ismertté vált hajdani diákját meg is szólaltatta. A filmet a Duna TV többször is bemutatta.
Benkő Samu akadémikustól itt hallottam, hogy az ő egyik diáktársának, Szentpétery Lászlónak volt az ötlete: a tehetősebb diákok adják össze zsebpénzüket, és így tegyék lehetővé két szegény sorsú tehetséges gyermek továbbtanulását a kollégiumban.
A névre és gesztusra felkaptam a fejem. Mindkettő örménymagyarra vallott. Kutatni - kérdezni kezdtem. Benkő Samu nem tud arról, hogy ez a Szentpétery László örmény eredetű lenne....
Az Apáczai Csere János Baráti Társaságban tagtársam, Kolozsvári József, a Kollégium történetének kutatója könyvtárak, levéltárak fáradhatatlan búvára kérésemre nagyon értékes anyagot gyűjtött és engedett át közlésre.
Kérem azokat, akik erről a Szentpétery Lászlóról, illetve a családjáról tudnak, esetleg rokonaik, jelezzék azt a Füzetek szerkesztőségében. Idézzük hát fel alakját és hajtsunk fejet emléke előtt.

B. Kovács Júlia

<><><>

Senkálszky Endre

érdemes művészt köszöntöttük november 25-én a Fészek Klubban.
Díjeső hullt a sétatéri színművészre, akit 85. születésnapja alkalmával Kolozsváron a gróf Bánffy Miklósról, Budapesten a Szentgyörgyi Istvánról elnevezett díjjal tüntettek ki. "A mostani díj nagyon szerény ajándék, ahhoz képest, amit Senkálszky Endre nyújtott a nagyérdeműnek" - mondotta Visky András költő a november 19-i ünnepségen, s véleményét mások is osztják, hiszen a Kolozsvári Állami Magyar Színház örökös tagját Göncz Árpád a Magyar Köztársasági Érdemrend tiszti keresztjével tüntette ki - ezt Alföldi László a kolozsvári magyar főkonzul nyújtotta át november 22-én, az EME székházban; a Székely Kör rendezésében a Fészek Klubban tartott ünnepségen pedig az Örménymagyarok Baráti Társaságának, az Arméniának nevében B. Kovács Júlia a hálás szeretet szavaival köszöntötte a nagyra becsült művészt és tagtársat, a drága Bandi bácsit, aki színészi pályáját Szamosújváron kezdte, akinek édesanyja Placsintár lány volt, s akire mi örménymagyarok mindig számíthatunk.
A szerény, jelképes, de annál nagyobb szeretetet hordozó "hazai" ajándékot a szamosújvári konferencia nevében dr. Issekutz Sarolta és B. Kovács Júlia nyújtotta át.
Minden magyarörmény-örménymagyar nevében még egyszer:
Isten éltesse egészségben, örömökben gazdagon, a láthatatlan lobogót tartsa továbbra is magasra előttünk.

B.K.J.

<><><>

Kérjük Olvasóinkat,

írják meg véleményüket, tapasztalataikat - akár a jelenleg égető, egyházi kérdésben, akár más, közösségünket érintő témákban.
Szeretnénk, ha az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzeteket Önök írnák!
Kérjük, jelezzék, hogy a közléshez nevüket adják-e, vagy csak "név és cím a szerkesztőségben" megjelöléssel kívánják közölni mondandójukat.

<><><>

A gyergyószentmiklósi magyarörmények társadalmi, kulturális, egyházi helyzete a kezdetektől napjainkig

Erdély népességi és gazdasági sokszínűsége kapcsolatba hozható azzal a toleranciával, mely az évszázadok során otthont adott a különböző etnikumoknak és megtűrte a sokszor egymásnak ellentétesnek tűnő egyházi közösségeket. Az elmúlt 1100 év alatt azonban csak az örménység volt az ide letelepülő népek közül az egyetlen, amelyik nem foglalóként jött, hanem az új haza reménye vezérelte. S hogy reménye nem volt csalóka délibáb, bizonyítják máig fennálló örmény közösségeink.

Mintegy három és félszázados erdélyi históriánkhoz szervesen kapcsolódik a gyergyószentmiklósi örménység története, melyről történészeink, néprajzosaink több munkában is megemlékeztek. Ezekből állítható össze az a történelmi gyöngysor, mely az ősök dicsőségét ragyogná és fényt mutatna az utókornak is. Az idő múlása homályosította ugyan a letelepedés korára vonatkozó adatokat, mindezek ellenére a történészek a XVII. sz. közepénél korábbra teszik az első örmény családok gyegyószentmiklósi megtelepedésének időpontját: dr. Czárán István -1600, Tarisznyás Márton -1637, 1643, dr. Hovhannesian Eghia -1654. Az 1672-es esztendő körül a nagyobb számban érkező örmény családok főként a kereskedelmi szempontból vonzó erővel bíró helyeken, elsősorban a Keleti Kárpátok átjárói mellett telepedtek meg. Ez változást hozott az akkori Gyergyószentmiklós életében is. "Nem ismerjük a helységben letelepedett örmények pontos számát, tény azonban, hogy a XVIII. századtól kezdődően a lakosság több mint 15 %-át tették ki" állítja városunk kiváló történésze dr. Garda Dezső.

A letelepedett elődök azonnal hozzáláttak a közigazgatási, gazdasági, vallási élet megszervezéséhez: az Örmény Compágniába tömörültek, melynek külön bírája és esküdtjei voltak. Ez az autonómia átfogta az örménység gazdasági, kulturális intézményeit, társadalmi életét és egy olyan közösségi erőt jelentett, mely a XVIII. századtól kezdve meghatározta a település fejlődését. Társadalmi szervezetüket nem sokkal ezután a kialakult céhek képviselték, melyeknek beleszólásuk volt az illető mesterség minden mozzanatába. Ilyenek voltak a Tímárok Céhe vagy Társasága (1710-től), a Kereskedő Céh vagy Kereskedők Kongregációja, a Legények Céhe.
Gazdasági szinten először is a vidék kereskedelmében vették át a vezetést üzleteik megnyitásával, valamint az Ausztria felé irányuló nagy állat és fakereskedelemmel.
Talpraesettségük és ügyességük révén megszerezték a piac fölötti egyeduralmat, amely azonban egy sor székely-örmény ellentétet indított el. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc leverése után Erdély újra osztrák fennhatóság alá került, mely állapot főleg a Rákóczi mellett végletekig kitartó székelyek számára hozott nehéz időket: a nagyfokú adók következtében hátrányos helyzetbe kerültek a gazdaságilag jobb erőforrásokkal rendelkező örményekkel szemben. A széki vezetés ezt a helyzetet az örményekre kirótt, őket létfontosságu tevékenységükben korlátozó intézkedésekkel próbálta megoldani. A Compagnia a Guberniumhoz fordult segítségért, melynek kompromisszumos rendelkezései az 1760-as évekig megfékezték a további ellentétek kialakulását.

Ebben az időben az Örmény Compagniát a három részre oszlott gyergyószentmiklósi közigazgatás összetevői között találjuk, a General Commandonak alárendelt katonacsoport és a széki közigazgatás alatt lévő nemkatonák közössége mellett. Ez az egy településen belüli hármas tagoltság valódi melegágya volt a további ellentéteknek, melyek kirobbantó okát főleg a kocsmárolás és a legelőhasználat joga képezte. Igen negatív tényezőt képviseltek az osztrák hatóságok, melyek még az örményellenes uszításoktól sem riadtak vissza. Ezért az

örmény közösség bírája levelében a két nép barátsága mellett szállt síkra: "reményli ezen Mercantile Forum, hogy /.../ a nemes közösség, mint régi ős-eleji az örmény lakosokkal békességes rendben úgy kívánnak élni, hogy ezáltal az emberiség jussai megőriztessenek".

Az idő távlatából észre kell vennünk azonban, hogy az említett ellentétek nem két népcsoport harcát tükrözik, hanem két társadalmi osztály, illetve rendszer közötti antagonizmust. Ez az ellentét rögtön megszűnt, amikor a földesúr vagy a posszeszorátus hatalmaskodásaival kellett szembeszállni.
Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tényt, hogy mindenféle gazdasági tevékenység ellenére az örménységet valóban foglalkoztatta vallásos élete is. Már rögtön a letelepedés után a helyi katolikus közösségtől épületeket béreltek, melyeket vallási és oktatási igényeik kielégítésére használtak fel. Esetenként eltitkolták örmény gregoriánus voltukat, mert különben nem kaphattak volna kápolnát a római katolikus egyháztól. Sajnos, ebből az időszakból még nem találtunk vallási gyakorlatra vonatkozó feljegyzéseket.

Már a XVIII. század elején szűknek bizonyult a számbelileg gyarapodott közösség számára a kölcsönkapott kis kápolna és 1722-ben körvonalazódott a kőtemplom építésének gondolata. A kezdeményezés a Szamosújvárról érkező Thoroszean Simon örmény pap nevéhez fűződik, aki 1730-ban megkapta az építési engedélyt és 1734-re a hívek anyagi támogatásával fölépült a templom a kőfallal és a kisebb, védekezésre szolgáló tornyokkal együtt.
A saját templom mellett saját iskolája is volt a helyi közösségnek és egy időben külön fiú és külön lány iskola létezett. Az 1849-ben osztrákok által bezáratott örmény iskola 1860-ban újra megnyílt két éves örmény és magyar nyelvű oktatási programmal. Ez az iskola azonban 1881-ben teljesen beleolvadt a magyar oktatási intézménybe.
Rövid ideig örmény nyomda is működött a helységben, mely főleg templomi- és tankönyveket adott ki.

A gyergyószentmiklósi örmények intenzíven hozzájárultak a település, illetve az egész környék fejlődéséhez is. A városnak több cikluson át volt képviselője Lázár Menyhért ügyvéd, hírneves orvosként tűnt ki dr. Fejér Dávid, dr. Dobribán Antal. Szintén Gyergyószentmiklós szülötte dr. Vákár P. Arthúr kormánytanácsos, ismert nevű publicista, aki a kiadásában megjelent "Csíkvármegye" című lapjával éveken át irányította a gyergyói közéletet.

A jól sikerült beilleszkedés azonban a XIX. századtól az ellenkező végletbe kezdett hajlani: az iskola, az ipar, a kereskedelem, az egyházi és kulturális megnyilvánulások egyre inkább elmélyítették az örménység magyarrá válását.
Erdélyben az örmények elveszítették anyanyelvüket s identitásukat a romániai magyarság kisebbségi helyzete határozza meg, de származásuk tudata látensen ott munkál bennük, a hétköznapokban is biztosítva identitásuk folytonosságát.

<><><>

Adatok Szentpétery Lászlóról

Szentpétery László 1924. november 18-án született Kolozsvárt. Apja dr. Szentpétery Károly rendőrtisztviselő, édesapja Bornemissza Róza. Lakásuk 1943-ban Kolozsvárt, Horthy Miklós u. 78. szám alatt volt (ma Horea út).
Tanulmányait a Kolozsvári Református Kollégium elemi iskolájában kezdte meg s négy elemi után 1935-ben felvételizett a kollégium gimnáziumába. Az első gimnáziumi osztályt itt

végezte, majd más iskolába távozott. Az 1940-41-es iskolai évtől tért vissza a kollégiumba, mint hatodik gimnazista. Itt végezte aztán a hetedik és nyolcadik osztályt, s itt érettségizett 1943-ban.
Mindvégig kitűnő tanuló volt. Érdeklődése már zsenge fiatal korában a filmművészet és a filmgyártás felé fordult. Ebben a problémakörben az 1941-42-es iskolai évben a kollégium önképzőkörben két előadást tartott: "A dr. Kovács István című film ismertetés és bírálata" és "A magyar film válsága" címmel.
Az 1941-42-es kollégiumi évkönyv tanúsága szerint az elsőként említett értekezése volt az önképzőkör az évi legsikerültebb előadása. Ezt az előadást 1942. június 8-14. között megtartott "Kollégiumi Napok" keretében megrendezett önképzőköri záróünnepélyen olvasta fel.
Ugyanebben az évben Szentpétery László tagja annak a kollégiumi csapatnak, amely részt vett az erdélyi református középiskolás ifjúság folyóiratának, az Ifjú Erdélynek az évi szellemi munkatáborán. Az itt megrendezett versenyt a kollégium diákjai nyerték meg Marosvásárhely, Dés, Sepsiszentgyörgy, Sárospatak és Budapest református diákjai előtt. Egész évben aktívan közreműködött a "Remény" című kollégiumi ifjúsági lap kiadásaiban és szerkesztésében. Önképzőköri munkásságáért hetedikes és nyolcadikos korában is könyvjutalomban részesült. A tanári kar által az egészségtanból "A helyes táplálkozás" címmel kitűzött pályatételre a beérkezett pályamunkák közül az első díjat Szentpétery László nyerte el "Egységben az erő" jeligéjű pályamunkájával. Az elnyert jutalom 20 pengő volt.

A kollégiumi tanári gyűlések jegyzőkönyveinek tanúsága szerint 1942-ben mint nyolcadik osztályos tanuló a kolozsvári Keleti Újság november 5-i számában "Autóbusziáda" címmel Szentpétery László cikket írt, melyben a - kolozsvári autóbuszok ellen felmerült - panaszokat foglalta össze, s bírálta az érdekelt alkalmazottak magatartását. Az akkori kolozsvári autóbusz-társaság a "Rapid" először az igazgatónál emelt panaszt, majd a Vallás- és Közoktatásügyi miniszternél. A kollégium igazgatója Gönczi László, kénytelen volt vizsgálatot elrendelni. Mivel Szentpéterynek addig is több irodalmi és esztétikai cikke jelent meg, s bár az iskolai Rendtartás tiltotta a tanulók nyilvános szereplését, a tanári kar csupán rendreutasításban és igazgatói dorgálásban részesítette, eltekintve a súlyosabb szankciók alkalmazásától. Az alkalmazott ítéletbe az autóbusz-társaság is belenyugodott.

Az 1943 májusában megtartott érettségi vizsgálatokon Szentpétery László jelesen érett.
1944. októberében a szovjet katonaság az utcán elfogta és a Szovjetunióba hurcolta. Magnitogorszkban halt meg 1944. decemberében, vérhasban. Ott is van eltemetve.
Szentpétery László kiváló, nagy tehetségű, nagy reményekre jogosító fiatalember volt. Bátran merem állítani, hogy tragikus és értelmetlen halálával az erdélyi magyarság egy nagy filmszakembert, egy jövendő nagy filmrendezőt vesztett el.

(Az adatokat a kolozsvári Református Kollégium anyakönyvéből, az 1941-42, és 1942-43. évi kollégiumi évkönyvekből, valamint a kolozsvári állami levéltárban őrzött kollégiumi tanári gyűlések jegyzőkönyveiből vettem.)

Kolozsvári József

<><><>

Karácsony mélyén kondul...

Tó mélyén kondul az elsüllyedt harang. Karácsonykor is. Kondulnak a hozzászólók szavai az ülésteremben. Erdélyi társaságok tagjai szólnak felelősen. Nem siránkoznak, csak beszámolnak. (Másutt magyarországiak beszélnek ugyanígy. Ismét másutt... mások...

Csodálkozunk? Hiszen a szamojéd, angol, cigány, csecsen, katalán és székely gyűjtőneve: ember.) A szavak - mégha nem szép is a felszólaló orgánuma - süllyedő harang szavát idézik. szavak... ha felnőtté, ha gyermeké, ha nagyvárosi aluljáróban elhagyottan,
hullámpapíron alvó, vagy még család közösségében, fűtött lakásban bízva gyötrődő emberé, aki esett, aki sok butaságot halmozott össze életében, sőt, önmaga is segített önmaga leromlásában... az ember szava mind harangszó.
Szavak. Harang-szavak. Nincs bennük telt, bronz-mélységű zengés. Pedig mind-mind szólnak valamiről, ami esett, valamiről, ami segítség után kapkod, ami bizony gyakran csúnya. nagyis emberi...
Gyakori, szokásos felirat a harangokon: Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango. Az élőket hívom, a holtakat elsiratom, a villámokat elűzöm.

...kibámulok az ablakon. Hamarosan majd fény csillan, oszladozik a sötétség. Tél és köd van fent, a Várban, sárban úszik a nagyváros.

Kicsi gyermek voltam akkor, karácsony fényeit várva, így néztem a szürke tájat, míg nagyapám arról mesélt, mi történt messzi hegyek közt, a Szent Anna tó környékén... Azt a tavat még nem láttam (csak sokkal később, felnőttként), de fényképet mutogattak és történetet meséltek.

Megnéztem a fényképeket, s láttam: kirándulás közben ott van apám, tízévesen... Köröskörül hegyek széle, odalent a kerek tükör, vulkanikus kráter vize... De a mese, a legenda nem egykori vulkánról szólt. Szomorúan szép volt nekem, karácsonyt váró gyermeknek: nem a láva gyűrődése, nem a földkéreg mozgása, nem kőzetbe rejtett évek...

A Szent Anna tó meséje arról szól, hogy harang kondult a vízparti kápolnában. "Úrangyala"-köszöntésre hívó szava szerteszállott köröskörül a hegyekben. Egy kapzsi és buta ember - így mesélte a nagyapám - a harangot elrabolta, és a víz mélyére dobta. A mélyből, a tó mélyéből Vizikirály csábította, sok aranyat ígért neki...
(És nagyapám hozzátette: nem a harang kellett neki, a harang szavát akarta. Elnémítani akarta. Hiszen Vizikirály gyűlölt: gyűlölt mindent, ami harang, ami emberekről zengett.)

A harangot hát ellopták és a szava mélybe süllyedt. Ettől kezdve rossz viharban, télidőben, szomorúan, lentről kondult fojtott hangon, ha szélben dúlt a tó vize, alant nyögött a bús harang. Újat hiába öntöttek; felhúzhatták a toronyba, akárki megkondította, csak rekedt hang áradt szerte.
Jött aztán egy mese-legény, ki tündérleányt hódított.
Emberi, szép szeretettel s feszítő igyekezettel, a vizatündér-leány is halandóvá, emberré lett. És a legény a leánnyal visszahozta a harangot.
És azóta - szól a mese - megint zeng a kicsi harang. Szent Anna-tó fenyves táján, istenfélő hegyoldalon az imádság messzi csendül...

Szent Anna-tó... nekem emlék. Budapesten szürke köd van. De az elsüllyedt harangok karácsonykor megkondulnak.
A turisztikai egyesület vezetője kesergi, hogy a törvény sem segít a turistaház visszaszerzésében, amelyet a Tordai Hasadéknál építettek. Az egyházi ingatlanok sehogyan sem kerülnek vissza, panaszolja más. Pedig kellene, szükség lenne rájuk. Iskolák és tanárok hiányoznak, pedig Imre és Áron gyermekei, unokái (emlékszik-e valaki a Tompa László szavaira, mint felkonduló harangra? "Lófürösztés" című versében milyen szépen csilingelt a bíztatás "Szorítsad, Imre! - s ez rá: Ne hagyd magad, Áron!") egyszóval ők... tanulnának.

(Tanulnának? Van-e még mindig olyan erős késztetés, amilyen a tudomány iránt mindig is égett az erdélyi s így örménymagyar lelkekben?)

A templom kincsei, festményei nedvesednek, penészednek, minden elmúló hét néhány négyzetmilliméterrel tovább rágja a sokszáz éves táblaképeket, vásznakat. Akad, aki helyrehozná, de mind attól fél, hogy a templomból egyszer elvitt műkincs többé nem kerül oda vissza. Volt már példa reá, elég.

Kétszázéves papírokon nemzedékek, családok, városi közösségek adatai hevernek feldolgozatlanul. De ha szakember bontaná ki a tubusba tett, kétszáz éves papírt, nehogy összetörjön a régi dokumentum, (melyben erdélyi, magyarosodó örmények az évszázadok óta magukkal hurcolt s igyekezettel megőrzött nyelven, később aztán, a kor egyházi szokása szerint latinul, majd elmagyarosodván, reformkori, őszinte meggyőződéssel magyarul írták az adatokat...), akkor egyúttal a dokumentum bekebelezés áldozata lehet. Volt már példa reá, elég.
Lesz-e egyetem? Lesz-e templom, lesz-e szőlő s lágy kenyér...

Süllyedőben lévő harangok kongása ez? Kiveszőben lévő értékek, amelyek nem azért vesznek és süllyednek, mert nem volna már ápoló kéz, értő szem és szerető figyelem. Mert az... az, ugye, van? S ha kicsit enyhül a külső szorítás, a tél derekán süvítő, jeges szél, ha csak kevéssé is, de visszahőköl a mocsár, akkor a süllyedőben lévő harangot is van, ki megkondítsa.

Karácsony - tudjuk - minden bizonnyal nem Jézus valódi születésének ideje, sok egyéb között azért sem, mert nem valószínű, hogy a mi éghajlatunknál ugyan melegebb, de mégis zimankós tél derekára írta volna ki Augustus császár azt a bizonyos népszámlálást, azért sem, mert Marcus Terentius Varro rosszul számolta ki a "nullát", vagyis a római időszámítást "ab urbe condita" s ehhez képest számították Jézus születését is, azért sem, mert a híres "együttállás", amely a betlehemi csillag képzetét hozta, nem egészen akkor volt... Karácsony tudjuk - azért éppen december 24-én van, mert a valódi Jézus (a történelmi Megváltó) születését az évszázadok népei és nemzedékei összekapcsolták az ősi napforduló ünnepével: a legrövidebb s legsötétebb nap után fordul az idő, hosszabbodik a nap járása, remény tölti el az embert, közeledik a világosság. Az emberiség keresztény része szimbolikusan és mély értelműen összekapcsolta Jézus születését a sok ezer nemzedék óta élő vággyal és a megfigyelt, téli napfordulóval: vége a sötétedésnek, jön a világosodás.

A kisded születésének napját szebben és istenfélőbben nem is lehetett volna "meghamisítani", minthogy a téli napforduló utánra tettük. Megszületett a "Lux Mundi", a Világ világossága, aki "in tenebris lucet" - világít a sötétben.

Bizonyosan világít a pusztulófélben lévő erdélyi helyeken is, falun s városon, székelynek, svábnak, örmény származásúnak, románnak, vagy éppen annak az embernek, akiről évekkel ezelőtt elhunyt nagybátyám mesélte - lévén jóbarátok - hogy önmagáról párizsi lakásában is mindig ezt mondta: "én eredeti, brassói Kapu-utcai székely-magyarkatolikus zsidó vagyok", (ha él még, ő lehet az egészséges többes-identitás szobra... s ha nem él, akkor méginkább világoskodik neki a világosság...). És akárki másnak, aki penészedő templomi anyakönyvek között aggódik, vagy néhány házzal arrébb, a szegénységben fuldokló, sokszor kicsinyesen ügyeskedő embereknek, sok száz éves műemlékek omladozásán át, jóeszű fiatalok elvándorlásán át is. Világít, közben némi rátartisággal a rekedt hangú harangként rikácsoló Európa felé pislogva...

"Úgy hallottuk, megszülettél,
Szegények királya lettél..."
- szólt a kisdedhez József Attila, aki ugyancsak a fényt várta, amely világít a sötétségben.

Nagyapámtól úgy hallottam: mindenféle sötétségben.
De ki vagy te, én, ő? Mi mind? Kik vagyunk mi? És kik vagyunk karácsonykor?

A zöld fenyővel díszített karácsonyestén talán hallhatjuk süllyedő harangjaink kongását. S a zengő kondulás lehet saját családunk harangszava, a barátunké, a nemzeté. Vajon, a saját harangunk süllyed-e, vagy csak a szomszédé, ahajt, pásztorian idilli falucskában, vagy panelházak rideg tövén?

S ha egy szomszéd nép harangja kondul...? "De uram, ki az én felebarátom, akinek szabad odaállnia az én karácsonyfám alá?"

Ugye, vannak harangjaink, amelyek megkondulnak...
Ugye, vannak?
"De mint a monda tóba fúlt harangja,
a mélyben él az ember-fájdalom.
Ha nem leszek, nem fogja tudni senki,
sorsomnak mennyi furcsa titka volt.
A hült sorok megannyi érckoporsó,
s a könyv, a könyvem gránit kriptabolt.
De túl romon, ha perce jön csodáknak,
a mély megkondul, mintha vallana
s a bolt alól harang-tisztán kicsendül
s magasra száll az ember dallama."

Ezt Áprily Lajos tudta ilyen gyönyörűen "Vallomás" című költeményében, 1926-ban.

A Szent Anna-tó regéje - Nagyapám szavai szerint - úgy végződött, hogy egy ember visszahozta a harangot. És a tó partján azóta "Úrangyalát" zengve zengi, harangszó száll a vidéken, a népet imára hívja.

Azt, hogy "könnyű lesz ", nem mondja. De jóra hív, munkára hív, rossz múltat borító hangja a jövő tavaszt kondítja...

dcs

<><><>

Nyírő József

Most már jöhetsz, Jézuska!

(részlet)

- A csendőrök... Tepej lábánál meglőttek.
- Meglőttek?
- Meg.
- Eltaláltak? - El.
- Hol?
- Itt a lapockám alatt.
- Azért vagy véres?
- Azért!

- Az elég nagy baj! - tekergette a fejét Ülkei Ádám, de eszébe sem jutott, hogy a sebet megnézze, kimossa, bekösse. A meglőtt ember se mondta.
- A nyomodon mindjárt itt lesznek! - ijesztette Ádám.
- Igen, de esik a hó! - kacagott a gyilkos. - Kereshetnek.
- Akkor nincs baj! - könnyebbült meg Ülkei Ádám. - Füttözzél! - bíztatta a másikat.
- Nem fázom! - kuporgott Péter a tüzecske mellett.
- Nem ennél valamit? - kérdezte később Ádám.
- Nem vagyok éhes! - rázta a fejét a gyilkos.
Az idő telt. A szél kívül búgni kezdett s a hó omlott az égből. Ülkei Ádám kihallgatózott s elmosolyodott:
- Most már nem jön senki. Az ördög se találnak ide ebben az időben.
A gyilkos is örvendett.
- Ott az ágyam, lefekhetsz! - bíztatta Ádám. - Nyúgodd ki magadat!
- Nem alhatnám! - válaszolt Péter.
- A te dolgod! - vont vállat Ádám. Nézte a gyilkos ruháján a fekete vérmocskot.
- Mit gondolsz, megmaradsz, vagy megmurálsz?
- Neköm végem! - válaszolt egykedvűen a gyilkos.
- Csúf lövés volt! - tekergette a fejét Ádám.
- Csúf! - ismerte el a gyilkos is.
Ülkei Ádám meghányta-vetette magában a dolgokat, de sehogy se tudott zöldágra vergődni a gondolataival. Végül is kitálalta, hogy mi nyomja a lelkét.
- Az Istennek se értem a dolgodat, Péter! Minek a tűzlángjának nem tudtál ott ülni, ahol voltál, a jó meleg tömlecben, ahol minden kényelmed megvolt? Minek kellett kifutnod a bajba, nyomorúságba?
A gyilkos arcát hirtelen fény verte át. Forró volt a szava is, mikor bevallotta.
- A gyermek miatt!... Van félesztendeje, hogy semmi hírt sem kaptam felőle... Osztán itt van a szent karácsony is... Reám jött, hogy csenáljak neki kicsi karácsonyfát, jászolykát, Jézuskát s együtt énekelhessünk el mellette. Kicsi harisnya es kéne neki, csizmácska a télre, gunyácska, jó meleg kurticska... Hisze nincs senkije, ki gondoskodjék róla.
- Hát ezért? - enyhült meg Ülkei Ádám.
- Ezért!
Ülkei Ádám nézte a tüzet s azt mondta keményen:
- Jól tetted, Péter, hogy megléptél! Reggel bémegyek a faluba s kihozom a fiadat... Úgy-e, Dénöskének hívják?
- Annak! - hebegte boldogan a gyilkos, elszédülve a tűz mellett. - Aztán legyen, ami lesz! - motyogta, mert az ilyen félvad erdei emberek önmagukkal is beszélnek.
- Dőljünk le legalább egy fertáj órára! - bíztatta Ülkei Ádám. - Eltőtt az üdő, nyugodjunk valamit!
A gyilkos engedelmesen nyúlt el a földön. Ádám is elszenderedett. Egyszer csak halja, hogy a gyilkos szólítja:
- Te Ádám!... Hallod-e?
- Mi baj? - riad fel Ádám. - Mi a fenének nem alszol?
- Nekem mennem kell!...
Így a gyilkos.
- Hova a szemed világába akarsz ilyenkor menni? - ásított álmosan Ádám.
- Én a másvilágra!
Ülkei Ádámnak kiszökött az álom a szemiből.
- Tán nem bolondultál meg? /.../
A gyilkos lázas szemekkel felnézett Ülkei Ádámra s szinte nyersen mondotta:
- Te, azt tudod-e, hogy ezör pengő van kitűzve a fejemre?

- Szép pénz! - üsmerte el Ádám
- Ez az ezör pengő legyen a tied, Ádám! - hagyakozott a gyilkos.
- Te, kinek gondolsz engem? - pattant fel Ádám.
- Ne járjon a szájad! - torkolta le a gyilkos. - Szólsz a jegyző úrnak s mindjárt kifizeti.
Ülkei Ádám tiltakozni akart, de már nem volt kivel veszekedni, mert a gyilkos hirtelen hanyatt dőlt s elkezdett torkaszakadtából énekelni. Azt fújta, hogy:

"Csordapásztorok, midőn Betlehemben
csordát őriznek éjjel a mezőben,
éjjel a mezőben..."

Ülkei Ádám tisztelettel lekapta a sapkáját s úgy hallgatta, hogy a gyilkos hogyan ünnepli a karácsonyt. Ének közben fel-felkiáltott:
- Dénöske!... Dénöske, lelkem fiam!...
- Hát mégis találkozott vere! - mondotta Ádám a meghatódottságtól sűrűre tűrődött homlokkal. - Méges haza segítette az Isten!... Nem hala meg anélkül!...
Továbbad együtt örvendett a gyilkossal, kinek tömlöcben lenyírt feje verejtékben fürdött, száján folydogált a vére, de azért kacagott, borzasztóan tátott, fekete szájjal kiáltozott:
- Ni, milyen szép kicsi csizma, Dénöske!... Kicsi harisnya!... Nem fázol meg a télen bennük!... Várj, mert béhívom édesanyádat es! Mári te, Maári!...
Ülkei Ádám borzongott.
Az asszonyt kiáltja, kit ő gyilkolt meg!...
A gyilkos önkívületében tovább játszotta a karácsonyt, míg utolsó szavai belebugyborékoltak a száján előtörő vérébe s egyszerre utolsót rugott a tűz mellett.
- E meghala! - vakarta a fejét Ülkei Ádám s csendesen ülve a holttest mellett, sokáig gondolkodott.
Mit fundált ki, mit nem, egyszer csak feláll, a katonaládája fenekéről kivesz egy ökörfejére való láncot, odalép a halotthoz s jó keményen összeköti vele a halott dermedő kezeit.
- Így ni! - mondotta setéten s öltözködni kezdett.
A bundát felöltötte, fogta a fejszét, a ház ajtaját békócsolta s mire pitymallott, már útban volt a falu felé.
Dél felé járt az idő, mikor megérkezett a községházára és haptákba vágta magát a jegyző előtt.
- Jelentem alásan, a gyilkos Pétert, ki megszökött a tömlöcből, az éjszaka sebesülten egymagam elfogtam, megkötöztem s most kérem a fejire kitűzött ezör pengőt!
A jegyző tisztességes ember volt, megundorodott a vérdíj utáni mohóságtól.
- Szégyellhené magát! Ráér még megkapni azt a pénzt!
- Nekem most kell! - csökönyösködött Ülkei Ádám.
- Miért olyan sürgős? - kérdezte kedvetlenül a jegyző.
-Neköm azért, - remegett a hangja a vad embernek - mert ma van karácsony este s én azt a pénzt a Péter árvájának szántam, Dénöskének... Szeretnék rajta kicsi csizmát venni, kicsi harisnyát, jó meleg posztó kurticskát, báránybőr sapkát, hogy meg ne fázzék a télen... Legalább annyi öröme legyen szegény árvának... Az a pénz úgyis a gyermeket illeti. Az apja az életével fizetett érte... Legalább az a pár krajcár maradjon utána. Senkinek nagyobb jussa nem lehet hozzá, mint annak az ártatlan gyermeknek. Legalább neki legyen karácsonya ebben a cudar világban!... Nincs igazam?...
Míg a jegyző reszkető kézzel a penna után nyúlt, hogy intézkedjék, a vad pásztor szálfa-egyenesen, büszkén körülnézett az irodában, hadd Iám, van-e valaki, ki azt meri mondani, hogy neki nincs igaza!...
Mikor a pénzt megkapta s estére el is intézte, amit akart, a hóna alá szorította a csizmácskákat, kicsi harisnyát, kurticskát s büszkén felszólott az égbe:
Most már jöhetsz, Jézuska!...

<><><>

Az 1999-es (III.) évfolyam tartalomjegyzéke

Január (III/23 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából — dr. Sasvári László
Gondolatok az identitásról — dr. Semsey András
Változatok a Gyilkos-tó keletkezésére — Vajda Iván
Kedves Barátom! — Ilona
Lukács evangéliuma (idézet)
Sikertelen kísérlet a demokráciára — dr. Issekutz Sarolta
Az országos örmény önkormányzati választás statisztikai elemzése és annak tanulságai
Beszámoló tíz éve elhunyt apámnak — Dávid Csaba
A Fővárosi Örmény Klub 1998. évi programjai
Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek 1998. évi tartalomjegyzék
Pályázati felhívás, szerkesztőségi felhívás

Február (IlI/24 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából — dr. Sasvári László
Újévi recept — Timon házaspár
Az örmény betelepülés története Magyarországon I. — Merza Gyula
A természetes ásványvizek hasznosításának története Magyarországon I. — dr. Borszéki Béla
Elődeink történetéből — (Dési Hírlap, 1924)
Gondolatok egy választás után — Fancsali János
Két megoldás van... (avagy "ezek a hálátlanak") — Dávid Csaba
Kedves Barátom! — Ilona
Évforduló — (szerkesztőség)
Kölcsey Ferenc

Március (III/25 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából — dr. Sasvári László
1848/49 forradalom és szabadságharc 150. éves évfordulóján — (szerkesztőség)
Nem féltelek, hazám! — Madách Imre
Az örmény betelepülés története Magyarországon II. — Merza Gyula
A természetes ásványvizek hasznosításának története Magyarországon II. — dr. Borszéki Béla
Köszöntő az EÖGYKE születésnapjára — Dávid Csaba
Magyar-örmény családfák – ittebei és eleméri Kiss család
Kedves Barátom! — Ilona
Gyémánt mise — dr. lssekutz Sarolta

Április (III/26 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából — dr. Sasvári László
A kisebbségi lét felelőssége — dr. Száva Tibor
Egy marék szürke por — Rétháti Kövér Ilona
Az örmény betelepülés története Magyarországon III. — Merza Gyula
Szomorújelentés (Fogolyán Miklós Lukács halála)
Kedves Olvasó! — dr. Issekutz Sarolta

Örményhálózat (internet)
Kedves Barátom! Ilona
Balladás múlt, balladás jelen Benedek Katalin
Merre van Rigómező? d.cs.

Május (III/27. szám)

Gondolatok az örmény liturgiából dr. Sasvári László
A halál hullámain I. Fancsali G. János
Magyar-örmény hazafiság Merza Gyula
Széchenyi gróf életútja Wertán Zsolt
Emlékezés Fogolyán atyára dr. Sasvári László
Fogolyán atya missziója Budai Merza Pál
Kedves Barátom! Ilona
Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből I. S.
Másodlagos identitások jelentősége Sebesi Karen Attila
Entrée telt házzal Bona E. Ágnes
Lectori salutem! dcs
Magyar-örmény családfák ittebei és eleméri Kiss család (folyt.)
Lapzárta után érkezett Aján Gergely Gerő

Június (III/28. szám)

Gondolatok az örmény liturgiából dr. Sasvári László
A halál hullámain II. Fancsali G. János
Gondolataim Avanesian Alex cikkéhez Aján Gergely Gerő
Szabadság (vers) Heltai Jenő
Vízözön-történet a tudomány és a Biblia szemszögéből Cserbik János
Dr. Vákár Péter Arthur életútja Vákár Tibor
"Tizenöt kiscserkész ígérte..." (Szabadság c. lap)
1989. június 16. r. Kövér Ilona
Mi van az Orlay utcában? (szerkesztőség)
Ugyanaz. Sokadszor. dcs
Gabányi János síremlékénél Gabányi János
Andrew Carnegie és Orbán Balázs (d.a.i.-fi)

Július (III/29. szám)

Gondolatok az örmény liturgiából dr. Sasvári László
Örmény Kongresszus Brüsszelben Zárug Péter Farkas
Kedves Barátom! Ilona
Világosító Szt. Gergely - szentbeszéd Gergely István
"...Szépvíz örmény lakói..." Orbán Balázs
Híradó
Vákár Tibor kiállítása, az argentin nagykövet meghívása
Czetz-emléktábla Argentínában
"Tárlat az utcán" - klubest
Hermán János emlékiratai I.
Üzenet örmény ősöknek Lázár Jolán
"...scripta manent" Fancsali G. János
Oldások és kötések Fancsali János
Nyárközépi recept dcs

Augusztus (III/30.szám)

mellékelve: Nyilatkozat	
Gondolatok az örmény liturgiából	dr. Sasvári László
Válasz	P. Leszkovszky Pál
1849 - 1999, Fehéregyháza	dr. Issekutz Sarolta
Híradó	
Fehéregyházi koszorúzás	
Vergődik a lélek	Benedek Katalin
Hermán János emlékiratai II.	(utánnyomás)
Az 1848-49-es események magyarörmény szereplői I.	Nyéki - Tóth K.
Harminc gyermek Siófokon	Aján Gergely Gerő
Az Orlay-utca ügyében felhívás és melléklet	
Magyar kultúra és egyház az ezredfordulón, Erdélyben	Sebesi Karen Attila
Az Únió születése I.	dr. Gajzágó Aladár
Megyünk	Dávid József
A szobor zárványa..	dcs

Szeptember (III./31 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából	dr. Sasvári László
Gyermekek után kérdések	Aján Gergely Gerő
Híradó	
Birkl László halálhíre, Dániel T. Zoltán adománya	
Fővárosi Örmény Klub találkozója Bacsó Zoltánnal	
Jelentés az Óperencián túlról	Hanusz Gyula
Az 1848-49-es események magyarörmény szereplői II.	Nyéki - Tóth K.
Megyek Erdélybe	Egy útitárs
Az Únió születése II.	dr. Gajzágó Aladár
Erzsébetvárosi mozaik	dcs
Kőrutazásom	Dávid József
Kárpótlás?	Dávid Csaba

Október (III./32 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából	dr. Sasvári László
A gyász öröme	dcs
Bencze B. György polgármester levele	
Dr. Doncsev Toso úrnak	Aján Gergely Gerő
OVI levele Szongoth Gábornak	
Legfelsőbb Bíróság döntése	
Az 1848-1849-es események magyarörmény szereplői III.	Nyéki - Tóth
Az Únió születése II.	dr. Gajzágó Aladár
Mikor született Gajzágó Salamon?	Macskásy Pál
Kolozsvártól Kolozsvárig	B. Kovács Júlia
Vágó és a Bem-Petőfi körkép	Benedek Katalin
Kolozsvár aradi fényei	dcs

November (III./33 szám)

Gondolatok az örmény liturgiából	dr. Sasvári László
Kiss Ernő emléktábla-avatás	Kövér László
Az Ombudsman levele Szongoth Gábor úrnak	dr. Kaltenbach Jenő

Örmények találkozása — Fancsali G. János
Híradó
Gyergyói búcsú, Simó József előadása
Szentpétery Tibor fotókiállítása
Patrubány Miklós kalotaszegi beszéde
Gudenus-felhívás
A név kötelez! — Kabdebó János
Kiss Ernő honvédtábornok példája — Székely A. Bertalan
Az Unió születése III. — dr. Gajzágó Aladár
Szemelvények az erdélyi magyarörmény múltból — dr. Issekutz Sarolta
Gyászmenet — Dávid József
Erdélyben örménnyé váltam? — Egyed Edit
Szélhordta november — d.cs.

December (III./34)

Gondolatok az örmény liturgiából — dr. Sasvári László
Tíz éves történet — Aján Gergely Gerő
Szamosújvár 1999 november 20-21 beszámoló
Jakubinyi György érsek levele
Honnan és hová, magyarörmények? — Sebesi Karen Attila
A konferencia a helyi sajtóban
Társaink, barátaink, szövetségeseink — B. Kovács Júlia
Híradó
Szongott Kristóf-díj
Fővárosi Örmény Klub
IX. kerületi kiállítás megnyitó
Gudenus János József felhívása
Majorsághús szilvával — dr. Keszy Harmath Péterné
Egy magyarörmény család Bánátban — Fancsali János
Örmény-magyar kötődés — Bálint Tibor
Évekkel ezelőtt — B. Kovács Júlia
Senkálszky Endre
A gyergyószentmiklósi magyarörmények társadalmi, kulturális, egyházi helyzete a kezdetektől napjainkig
Adatok Szentpétery Lászlóról — Kolozsvári József
Karácsony mélyén kondul.. — dcs
Nyírő József: Most már jöhetsz, Jézuska (részlet)

<><><>

Köszönetünket fejezzük ki a Budapest Főváros Önkormányzatának a kulturális, hagyományőrző folyóiratunk támogatásáért.

<><><>

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat.
Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1351 Budapest Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 ára között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása
havonta megjelenő kiadványa
Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta
Szerkesztő: Dávid Csaba, Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János
Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: 1l) 201-1011, Fax: (1) 201-2401